

Yüce Meali:	7
Tefsîr-i Şerifi:	7
Kıssis (ve keşîşlerin) Özellikleri.....	7
Göz Yaşlan Dökerler	7
Sâlihlerden Olmayı istemek.....	8
Cennetler Var.....	8
Kâfirler	8
Ezelî Saadet	8
Kötülükten Dönüp Hakka Yönelmenin Sırrı	8
Hikâye (hakkı görebilmek).....	9
Belkis îmân Etti	9
Hakkı Görmek	9
Tasavvufî Manâlar	9
Helâlî Haram Kılmayın	10
Helali Haram Etmeyin	10
Aşırı Gitmeyin	10
Helâl Rızık	10
Tayyib (Hoş) Şeyler.....	10
Îmân Takva.....	11
Rızıkların Kefili Allâhü Teâlâ Hazretleridir	11
Sebeb-i Nüzul	11
Oruç Nefsi Dizginler	12
İslâm'da Ruhbanlık	13
Camide Namazı Beklemek	13
Mala Sahip Olmanın Fazileti	13
Evli Olmanın Faziletî	13
Evlâda Sahip Olmanın Fazileti	13
Et Yemek?	14
Sünnet İle Amel	14
Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Tavuk Eti Yemesi	14
Karpuz ve Hurma Yemeleri.....	14
Kalb ve Dimağın Kuvvetlenmesi.....	14
Ruhbâniyetin Zararları.....	15
Dünya ve Âhiretin Kazanılması.....	15
Mutedil Olmak.....	15
Mürşid-i Kâmiller ve Riyazet	15
Yeminler	15
Yemin-i Lağiv	15
Yemin-i Gamûs	16
Yemin-i Mün'akide	16
On Miskini Yedirmek.....	16
On Miskini Giydirmek.....	16
Köle Azâd Etmek	17
Kefaret Olarak Azat Edilemeyen Köleler	17
Üç Gün Oruç Tutmak	17
Yemini Bozmanın Caiz Olduğu Yerler	18
Münakide Yeminler	18
Muhafazası Vacip Olan Yemin	18
Bozulması Vacip Olan Yemin	18
Bozulması Daha Faziletli Olan Yemin	18
Muhafaza Edilmesi Daha Faziletli Olan Yeminler	18
Ciddiyeti ve Şakaları Bir Olan Şeyler	18
Tasavvufî Manâlar.....	19
Vaktini Zayi Etme	20
İleride Yaparım Düşüncesine Kapılma	20
Hak Pınarına Sabretmek	20
Sâdik Olan Talibin Vazifesi	20
İçki Kumar Ve Fal	21
Tefsîr-i Şerifi	21
: İçki.....	21

Kumar	21
Putlar	21
Fal Taşları	21
Rics	22
İçki ve Kumar Düşmanlığın Kaynağıdır	22
İçkinin Doğurduğu Düşmanlık	22
Kumar Ve İçki	22
İçki ve Kumarın Manevî Zararları	23
Namaz Dinin Direğidir	23
İçkinin Haram Kılınma Zamanı	23
Ailâh'a ve Resulüne İtaat Edin	23
İçki İçenlerin Ahiretteki Hâli	24
İçkiden Dolayı Lanetlenen Şahıslar	24
İçki İçene Kız Verilmez	24
Tasavvufî Manalar	24
Kumar İnsanı Saptırır	25
Put nedir	25
Fal Taşları ve Kısmet Zarları Nedir?	25
Şeytan ve Habis Ameller	25
Habibullah	26
Mahbûbiyet Makamı	26
İhsân	26
Zilhiccenin İlk On Günü İhsân	27
İyilik ve İhsân	27
Hikâye (İyilik ve sadaka)	27
Av Ve Hükümleri	27
Tefsîr-i Şerifi:	28
Sebeb-i Nüzul	28
Av İmtihânı	28
Elle Tutulan ve Mızraklara Konan Av ile İmtihan	28
Av İmtihânının Manâsı	29
Allah'ın Bilmesi ?	29
Haddini Tecâvüz Edenler	29
İmtihan ve Cezası	29
Tasavvufî Manâlar	30
Hak Yoldan Dönenlerin Azabı	30
Altın Her Yerde Altındır	30
Sadık Talebenin Vazifeleri	30
Nefsin Islâhı	31
Hikâye olunur.	31
Sofunun Hastalığı Olan Zehir	31
İhrâm ve Av	31
Haremin Hudutları	31
İhrâmlımn Öldürdüğü av	32
Av Hayvanını bilerek Öldürürse	32
Misli Ne Demektir?	32
Neam Kelimesi	32
El-adlû	33
Ceza Hissedilmelidir	33
İntikam Kelimesinin Manâsı	34
Allah Korkusu	34
Ne Ekersen O çıkar	34
Tasavvufî ve İşârî Manâlar	34
Mesnevî'de buyuruldu:	36
Deniz Avı Helâldir	36
Deniz Avı Nedir?	36
Deniz Avları Üç Kısımdır	36
Deniz Hayvanları İki Kısımdır	36
Denizde Yaşayanlar	37
Denizin Yiyecekleri	37

İhramlı Olanlara Av.....	37
Cennet'e aşık Olan.....	38
Ölümün Kolaylığı İçin.....	38
iman ve Taat Yolu.....	38
İki Âlemin Kurtuluşu.....	38
Tasavvuf? Manâlar.....	38
Ka'be Beytullah.....	39
Tefsîr-i Şerifi:.....	39
Kabe'nin Rükünleri.....	40
Kabe'nin Hakikatte Üçgen Olmasının Sırrı.....	40
Beyt-i Haram.....	40
Kabe'nin Hürmeti.....	41
Toprak.....	41
Harem Ayı.....	42
Mukaddes vakitler.....	42
Zilhicce Ayında Olan Bazı Hadiseler.....	42
Zilhicce Ayında Oruç.....	42
Zilhiccenin Dokuzuncu Günü Duası.....	42
Kurban.....	43
Kurban Kesmekten Maksat?.....	43
Kurban Bayramı Gününde Hacılar.....	43
Kalaid.....	43
Gerdanlıklarla Gelen Emniyet Çemberi.....	44
Allah Gafurdur ve Azabı Şiddetlidir.....	44
Tebliğden Sonra Özür.....	44
Allah Gizli ve Aşıkârı Bilir.....	44
Gizlilik ve Aşıkârlık Birdir.....	45
Tasavvuf? Manâlar.....	45
Beytül-Harâm İsmi.....	45
Haram Ayı.....	45
Hediyî Kurbanı.....	45
Murdar ve Temiz Şeyler.....	46
Sebeb-i Nüzul.....	46
Neshedilen Hüküm.....	46
iyi ile Kötü Eşit Değildir.....	47
Helâl ve Haram Bir Değildir.....	47
Tasavvufa Göre Temiz ile Murdar.....	47
Zekâti Verilmeyen Mal Habîstir.....	47
Mümin ve Kâfir Misâli.....	47
Kötü ve İyi Ahlak.....	48
Nefis Kargasının Gideceği Yer.....	48
Nefsin Mal Sevgisi.....	48
Faydalı İlimler.....	48
Öğrenilecek İlimler.....	48
Salih Ameller.....	49
Te'vilât-i Necmiyye' den.....	49
Habîs Olan Şeylerin Çokluğu.....	49
Saf Akıl ve Felah.....	49
Takva Nedir?.....	49
Mevlevî Hazretlerinin Vasiyetleri.....	50
Sidiğın Aşlı.....	50
Yersiz Suâller.....	50
Tesîr-i Şerifi:.....	50
Sebeb-i Nüzul.....	50
Sebeb-i Nüzul Hakkında Başka Bir Rivayet.....	51
Eşyanın Hakikati.....	51
Gizli Şeyleri Sormak.....	51
Af.....	51
Boş Sual.....	52
Ebû Salebe (r. h.) buyurdular:.....	52

Bahtlı Kimse	52
Hikaye (Sükût ve Konuşmak).....	52
Faydasız Konuşanlar.....	52
Tasavvuf! Manâlar.....	53
Allah Adına Yalan Söyleyenler	55
Câhiliyet Haramları.....	55
Tefsîr-i Şerifi:	55
"Bahîre,"	55
Sâibe Nedir?	55
Vasile Nedir?	56
Hâm Nedir?	56
Allah'a İftira.....	56
Amr ibni Lühay	56
Dini Tahrif Edenler.....	56
Kitap ve Sünnete Karşı Direnmek	57
Câhilleri Taklit.....	57
Hakikat Ehli İle Olmak.....	57
Âhir Zamanın Deccâlîeri	57
Derviş Kıyafetinde Eşkîya.....	58
Tasavvufî Manâlar.....	58
Vücûdu Tahrif	58
Kalenderlik	59
Şeriat Kaydından Yoksun	59
Haramları Helal	59
Yıkıcılar	60
Başkalarının Sapıklığı Size Zarar Vermez.....	60
Tefsîr-i Şerifi:	60
Sebeb-i Nüzul	60
Dönüş Allah'adır.....	60
Ameller Haber Verilecek.....	61
İyiliği Emretmek.....	61
Gücü nispetinde.....	61
Hazret-i Ebû Bekir(r.a.)in Bir Hutbesi.....	61
Küfründen Korkulanlar.....	61
Gel Sözüne Kulak Ver	62
İyiliği Emretmek Farzdır	62
Zaman ve Yerine göre	62
Tasavvuf! Manâlar.....	62
Mürşid-i Kâmil Olmadan.....	62
Şeyh Nasıl Olunur?.....	63
Şeyhlik Miras Yoluyla Geçmez.....	63
Ölüm Anında Vasiyet	64
Tefsîr-i Şerifi:	64
Sebeb-i Nüzul	64
şahadet ve Şahitlik	65
İki Kişi Kimlerdir?	66
Şahitlerin Sayısı.....	66
Şehit Kimdir?.....	66
Müslüman Şahitler.....	66
Sizden Olmayan Şahitler	67
Yemin İçin Hususi Vakit Var mı?	67
Yeminde Zaman ve Zemin	67
Şahitliği Gizlemek	68
Şahitlerin Yalanı	68
Yalan Yere Şahitlik	70
Dinleyin Fasık Olmayın.....	70
Şahit Olabilmenin Yolları	70
Şahitliğin Caiz Olabilmesinin Yolları.....	70
Şahitliğin Faydası	70
Şahitlere Saygı ve Değer Verin	71

Şahitlikten Kaçınmak Caiz mi?	71
Hadlerde Şahitlik	71
Yalan Yere Yemin	71
Doğruluk Yolunu iste	71
Emâneti Sahibine Vermek	71
Hıyanet Rezilliktir	71
Ezelî Hüküm	72
Peygamberlerin Toplanması	72
Tefsir-i Şerifi:	72
Sualin Hikmeti	72
Gerçek İlim Sahibi Allah'tır	72
Akılların Başta Gittiği Yer	73
Feze-i Ekber Cehenneme Girmektir	73
Dehşetli Gün	73
İtibâr Sonucadır	73
Dönerler	73
Ümmet-i Muhammed (s.a.v.)'ın Şâhidliği	74
Kahhâr Sıfatının Tecelli Etmesi	74
Ariflerin Kıyameti	74
İsa Aleyhisselâm	75
Tefsiri şerifi	75
İsa Aleyhisselâm'a Verilen Nimetler	75
Ruhu'I-Kudüs	75
Beşikte Konuşması	75
Hazret-i Meryem ve İsa Aleyhisselâm'a Mahsus Nimetler	76
Kehl	76
İsâ Aleyhisselâm'ın Âhir Zamanda Nüzulü	76
Kİtab ve Hikmet Öğretilmesi	77
İsâ Aleyhisselâm'ın Çamurdan Kuş Yapması	77
Yarasa Kuşunun	77
Mü'cizeye Sihir Dediler	77
İsa Aleyhisselâm ve Hastalar	78
Mesnevî'de buyuruldu:	78
Ölüleri Diriltmesi	78
İsa Aleyhisselâm'ın Duası	78
Hikâye	79
Hikmet	80
Evliyâ'nın Dua ve Bedduları	80
Peygamber ve Evliya Duaları	81
Kâmil Derviş'in Fena ve Bekası	81
Havariler	81
Tefsîr-i Şerifi:	81
Havari Kelimesi	81
Havarilerin Meslekleri	82
Maide	82
Edep'ten Yoksun Bir Sual	82
Allah'a Karşı Edepsizlik	82
Düşük Himmet	83
Dinî Fayda	83
Mâide Nedir?	83
Üzerinde Yemek Yenilen Şeyler	83
İsa Aleyhisselâm'ın Havarilere Cevâbı	83
Havarilerin Muradları	83
Kalbleri Tatmin	84
İsa Aleyhisselâmın Duası	84
Allahümme	84
Pazar Günü	84
Nankörlük Eden	85
Sofranın Keyfiyeti ve Mâhiyeti	85
Tasavvufî Manâlar	86

Hayâlin Surete Bürünmesi.....	86
İnsan Huy Ve Ahlakı Üzere Haşr Olunur.....	86
Marifet Hakikatları.....	87
Zât ve Sıfat Nimetleri.....	87
Dört Kavmin Bayramı.....	87
Müslümanların Üç Bayramı.....	87
Cuma Günü Hadiseleri.....	88
Cuma Günü.....	88
Cuma Namazı ve Nafile Hac.....	88
Ramazan-ı Şerif Bayramı.....	90
Kurban Bayramı.....	90
En Büyük Bayram.....	91
Rabbi Görme.....	91
Te'vilât-i Necmiyyeden.....	91
İsa Aleyhisselâm'ın Dini Tevhîd Diniydi.....	91
Tefsîr-i Şerifi:.....	92
Ebû Süüd Efendiden.....	92
Tevilât-i Necmiyyeden.....	92
Hıristiyanları Azarlamak.....	93
Kıyamette Kâfirler.....	93
Müşâkaie Sanatı.....	93
Allâhü Teâlâ İçin Zât Kelimesi.....	93
Allâhü Teâlâ Gayıblara Vakıftır.....	94
Azab ve Mağfiret.....	94
Müşriklere Mağfiret Yok.....	94
Efendimiz (s.a.v.)'in Ağlaması.....	95
Sâdıklar.....	95
Tefsîr-i Şerifi:.....	95
Allah'ın Rızası.....	96
Mülk Allâhındır.....	96
Şirk Koşanlar.....	96
Yafan ve Riya.....	96
Zâhid Görünüp.....	97
Doğruluk.....	97
Hikâye (Hıristiyan Genç).....	97
Selâm Olsun.....	98

Yüce Meali:

Peygamber'e indirilene dinledikleri zaman da, gözlerini görürsün ki, âşinâ çıktıkları haktan yaşlar dolup boşanarak "Yâ Rabbena!" derler; "inandık, imân getirdik. Şimdi sen bizi şahadet getirenlerle beraber yaz.⁸³ Hem biz niye imân etmeyelim; Allah'a ve bu bize gelen hakka. Bütün emelimiz Rabbimizin bizi sâlihîn zümresinin maiyetine koymasına iken!"⁸⁴

Böyle demelerine mukabil, Allah da, kendilerine sevap olarak, altından ırmaklar akar cennetleri verdi; içlerinde muhallem kalmak üzere onlar ki, işte muhsinlere mükâfat odur.⁸⁵

Küfredip âyetlerimizi tekzip eyleyenler ise, onlar, hep ashab-ı cahîmdirler.¹

Tefsîr-i Şerifi:

"Ve peygamber'e İndirileni dinledikleri zaman..."

"Ve kibretmezler." Kavlı-i şerifin üzerine atıftır. Yani bu onların kibirlenmemeleri sebebiyledir.²

Kıssîs (ve keşîşlerin) Özellikleri

Çünkü onlar Kur'ân-ı kerim dinledikleri zaman, onların gözleri/ yaşlarla dolar.

Bu kavlı-i şerif onların (kıssîslerin);

1- Kalblerinin yumuşak olduğuna, delildir.

2- Korkularının şiddetli olduğuna,

3- Hakkı kabul etmeye sürat ile koştuklarına,

4- Ve hakkı kabul etmekten kaçınmadıklarına delildi³.

5- "Gözlerini görürsün ki, aşına"⁴

Göz Yaşlan Dökerler

çıktıkları haktan yaşlar dolup boşanır..."

Gözleri yaşlarla dolar, demektir. Gözlerin yaşlarla dolmasından ve dökülmesinden "boşanıyor" fiili, istiare yoluyla kullanıldı.

"Göz yaşında," kelimesi, "boşanıyor" fiiline taalluk etmektedir.

Gaye'nin ibtidâsı içindir.

Manâsı: Gözlerinde çok yaşlar boşalır, demektir.

Bu rüyet, görmek manasındadır. "boşanıyor" cümlesi, rrie-f ül'den hâldir.

"Aşına çıktıkları haktan dolayı..."

Birinci, (yani 'da ki) Gaye'nin ibtjâsı içindir. Bir mahzûf a taalluk etmektedir. "Göz yaşında," kelimesinden hâldir.

ikinci, ise "tanıdıkları şey" kavlı-i şerifinde bulunan ism-i mevsûl beyân içindir. Yani onların (bu göz yaşlan) hakkı tanımalarından kaynaklanmaktadır. Hakkı tanımalarından başlamaktadır. (İşte onların göz yaşları) bundan hâsil olup ve bu sebeple hâsil olmaktadır.

Sanki (mukadder bir suâl ile) denildi:

-"Kur'ân-ı kerimi dinledikleri ve işittikleri zaman ne diyorlardı?"

(Cevaben denildi:)

"Yâ Rabbena!" derler; "inandık, imân getirdik?"

Bu Kur'ân-ı kerime imân ettik.

"Şimdi sen bizi şahadet getirenlerle beraber yaz."

Bizi, Kur'ân-ı kerimin hak olduğuna şahitlik edenlerden eylel Âminî

"Hem biz niye," Yani bize ne oldu ki; "İmân etmeyelim Allah'a,"

Bizim için" kelimesinde bulunan zamirden hâldir. Yani müminlerin gayri olarak, demektir, inkârın tevcihi, sebep ve müsebbip ile beraber olduğu halde...

"Ve bu bize gelen hakka..."

İsm-i Celâl üzerine atıftır. Yani niye Allah'a ve bize gelen hakka imân etmeyelim?" demektir.

. "Bize geldi" fiilin failinden hâldir. Yani hak cinsinden olduğu halde bize geldi, demektir.

¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/17.

² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/18.

³ Bu sıfatları taşımayan, içinde, kin, nefret. İslâm ve Kur'ân-ı kerim düşmanlığı olan. Müslümanlara zulmeden, haksızlık eden ve hakkı kabul etmeyen kişinin adı keşîş veya ne olursa olsun: o kişi, burada Kur'ân-ı kerimde sözü edilen "Kıssîsler" sınıfına girmez.

⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/18.

Gaye'nin ibtidâsı içindir. "Bize geldi" fiiline taalluk etmektedir. Burada zikredilen "Hak"dan murad, Bâri Teâlâ (yüce yaratıcı olan Cenâb-ı Allâh)fir. ⁵

Sâlihlerden Olmayı istemek

"Ve bütün emelimiz rabbimizin bizi sâlihîn zümresinin maiyetine koyması iken!?"
Mezkûr zamirden başka bir hâldir. Hâlin isim cümlesi olması için, mübtedâ takdir olundu.
Yani: Bizler, sâühlerin sohbetinden başka bir şeyi ümit etmezken hangi şey bize hâsıl olur.
Çünkü müspet olan fiili muzârî vav ile beraber hâl vaki olmaz. Ancak mübtedâ nm takdiriyle tevflî olursa, hâl vaki olur. ⁶

Cennetler Var

"Allah da, kendilerine sevap olarak verdi."
Kendilerine verdi ve kendilerini mükâfatlandırdı. (Ne sebebiyle?) "Böyle demelerine karşılık..."
İtikatlarını söylemekten, demektir. "Aşına çıktıkları haktan dolayı..." kavlı-i şerifi bunun delilidir.
"Cennetler," Bostanlar var.
"Altından ırmaklar akar."
Ağaçlarının, meskenlerinin, çardak ve odalarının altında; su, bal, şarap ve süt ırmakları akar.
"İçerinde muhalled kalmak üzere işte bu." Bu sevap,
"Muhsinlere mükâfattır."
Onlar ki nazar ve amelleri güzeldirler. Veya işlerinde ihsan ve güzelliği alışkanlık haline getirenlerdir. ⁷

Kâfirler

"Ve ° küfredip âyetlerimizi tekzip eyleyenler ise,¹
Ve bunun (yani küfür) üzerine ölenler ise...
Allah'ın âyetlerini yalanlamak, küfürden bir çeşit olmasıyla beraber; Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerini yalanlayanların, küfredenler (kâfirler) üzerine atfedilmesi; bundan yalanlayanların hallerinin beyân etmeyi kast etmesinden dolayıdır.
1 "Onlar, hep ashab-ı cahîmdirler."
(2/429) Tutuşturulmuş şiddetli ateş ehlidirler. ⁸

Ezelî Saadet

Onlar (bu âyet-i kerimelerde sözü edilen kişiler)

1- Hayvan,

2- Canavar,

3- Ve şeytanî olarak

Vasıflandılar ve perdeleriyle örtündükleri için, Allâhü Teâlâ hazretleri onları (hakkı işitmekten) sağır etti (doğru görmekten) kör etti. (İşte bundan dolayı) onlar, işittiler de işitmediler; müşahede ettikleri (baktıkları) halde görmediler.

Bu, "Ben sizin Rabbinîz değil miyim?" kelâmını

kendilerine işittirip, buna cevap vermeye muvafık kıldığı; ve hatta Rububiyetini müşahede edip; "Evet (Sen bizim Rabbimizsin)! Biz buna şahidiz!" dediler.

Yine burada da Allâhü Teâlâ hazretleri, kendilerine kelâmını işittirdi. Ve onlara kelâmının hakikatini bellettirdi.

(Bunun üzerine bu mutlu ve kutlu insanlar) Allâhü Teâlâ hazretlerine müştak oldular. Onların kalbleri, "misâk" anında müşahede ettiklerini hatırladı. Ve ağladılar. Şevk ve aşk ağlaması ve marifet ağlaması ile ağladılar.... ⁹

Kötülükten Dönüp Hakka Yönelmenin Sırrı

Mesnevî'de buyruldu: Zatında bu kötü huy, aslî değildir. Yoksa aslî ve kötü olan ebediyen münkerdir. (Bunlar ezelî saadetten mahrumdurlar..) Kimde kötü huy ariyet ve geçici olarak bulunursa, 0 kişi, kötülüğünü ikrar ederek, tövbe eder. (Tevbe eden ise hiç günah işlememiş gibidir...) Adem AleyhisselâmYın zellesi (hataya düşmesi) eğreti olduğundan,

⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/18-19.

⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/19-20.

⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/20.

⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/20-21.

⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/21.

Hemen Hakka yöneldi ve tövbe etti. Muhakkak ki şeytanın günahı aslı olduğundan, Ona tövbe yolu gam ile kapandı. " ¹⁰

Hikâye (hakki görebilmek)

Hikâye olundu. Sultanın biri, Bâyezid-i Bestâmî (k.s.) hazretlerinin kabrini ziyaret etti. Bâyezid-i Bestâmî (k.s.) hazretlerinin ashabına {mürît ve talebelerine) onun halini sordu. Onlar:

- "Bâyezid-i Bestâmî (k.s.) hazretlerini gören cehennem ateşine girmez!" dediler. Sultan:

- "Ebû Cehfl, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini görmesiyle beraber; cehennem ateşine girecektir. Senin şeyhin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin üzerinde (bir makama sahip) değildir..." dedi. Talebe buyurdu:

- "Ey Sultân! Ebû Cehfl, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini görmedi. Belki o, Ebû Talib'in yetimini gördü. Eğer Ebû Cehfl, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini görmüş olsaydı; elbette ona imân ederdi, cehennem ateşinden kurtulurdu ve irfan nuruyla nurlanırdı..." dedi. ¹¹

Belkis imân Etti

Belkis imân etti. Belkis, Süleyman Aleyhisselâm'ın mektubunu gördüğünde, kavmi (vezir ve danışmanlarıyla) meşveret yaptı. Kavmi;

- "Biz onunla savaşırız!" dediler. Belkis;

- "Süleyman Aleyhisselâm peygamberlik iddia ediyor. Peygamberler, Allah'ın çok kerim ve değerli kullarıdır. Onlarla hiç bir kimse savaşamaz..." dedi.

Beikis, imtihandan sonra Süleyman Aleyhisselâm'a imân etti ¹²

Hakki Görmek

Mevlânâ (k.s.) buyurdular:

Süleyman Aleyhisselâm, seslenince,

Bütün Sebe kuşları kendisine meylettiler.

Sadece canı ve kanadı olmayan kuşlar.

Veya balık gibi aslında dilsiz ve sağır olanlar ona meyledediler.

Hayır, yanıldım! Sağır da olsa o,

Hakka itaat edince. Hakkın vahyi onu duyar hale getirir.

Belkis, can-u gönülden yola çıkmaya niyetlendi.

Kayıp olan zamanına üzüldü.

Âşıkların ismi, namı, şöreti, şanı, ân ve hayayı terk ettikleri gibi;

O da hemen malı mülkü ve mevkiî terk etti.

O işveli cariyeye ve köleleri;

Gözüne kokmuş soğan gibi görünmeye başladı.

Köşkler, bahçeler, güzelim havuzlar;

Aşk yüzünden külhan misali görünüyordu.

Aşk coşup gönlü kapladığı zaman,

Güzel şeyleri göze çirkin gösterir.

Zümrüdü bile pırasa gibi değersiz kılar.

İşte aşk gayretinin; v "lâ-yoktur" manâsı budur.

Ona,

"Ondan başka ilâh yoktur," kelimesinin nuru şahittir,...

Aşk sana ayı bile kara bir çömlek gibi gösterir." ¹³

Tasavvufî Manâlar

Bil ki: Muhakkak ilmî âlemde muvafık olan muvafık oldu. Bu aynî müşahede âleminde muvaffakiyet buna göre cereyan etti. Sonra elbette ebed tarafından bu durum üzere olmak gerekir. Ta ki manevî rızıklarla beraber sûrî ve hissî cennete girinceye kadar... Orada daimî kalacaklardır. İşte bu hâl, bu tohumun meyvesidir. Bu ziraatın ve

¹⁰ Mesnevî-î Şerif: Defter. 4 s. 131,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/21.

¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/22.

¹² Belkis ile ilgili malûmat, "en-Neml sûresi"nde gelecek, inşallah. Oraya bakınız.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/22.

¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/22.

¹³ Mesnevî-î Şerif: Defter: c. 4, s. 35,

¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/22-23.

harsin (ekinin) mahsûlüdür. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

-"Böyle demelerine mukabil, Allah da, kendilerine sevap olarak, altından ırmaklar akan cennetleri verdi; içlerinde muhalled kalmak üzere onlar ki, işte muhsinlere mükâfat odur. ¹⁴

Mü'mine düşen vazife, yakîni tahsil etmek için etmelidir. Ve dünyevî cennete girmelidir. marifettir. Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi:

Âcil mücâhede cennet, ilâhî

-"Aşına oldukları (ve tanıdıkları) haktan dolayı..."

Böylece kul, uzaklık ve ayrılık ateşinden kurtulurlar. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

-"Küfredip âyetlerimizi tekzip eyleyenler ise, onlar, hep ashab-ı cahîmdirler. ¹⁵

Helâli Haram Kılmayın

Yüce Meali:

Ey o bütün imân edenleri Allah'ın size helâl kıldığı nimetlerin hoşlarını kendinize haram etmeyin, aşın da gitmeyin. Çünkü, Allah aşırı gidenleri sevmez. ⁸⁷

Hem Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden helâl ve hoş olarak yiyin, hem de kendisine mü'min bulunduğunuz Allah'tan KorKun. ¹⁶

Helali Haram Etmeyin

"Ey o bütün

SİZ6 h6lâl kıld'9' ""netlerin hoşlar.n. haram etmeyin.

"Ey o bütün imân edenler "Haram etmeyin." (neyi?)

"Nimetlerin hoşlarını..."

"Allah helâl kıldı..."

"Size..."

Yani, temiz ve kendisinden lezzet aldığınız şeyleri kendi nefsinize mani olmayın. Haramların men edilmesi gibi. ¹⁷

Aşırı Gitmeyin

"Ve aşırı da gitmeyin,"

Size helâl kılınanların hududunu haram ederek helal şeylere tecâvüz etmeyin. (2/430)

Muhakkak ki AHâhü Teâlâ hazretlerinin helal kıldığını haram kılmak; AHâhü Teâlâ hazretlerinin haram kıldığını da helal kılmaktır...

Veya temiz ve helal şeyleri yemek (ve kullanmakta) israf etmeyin, demektir. Çünkü israf, harama tecâvüz etmektir. Haram olan şeyleri yemek gibi.

"Çünkü, Allah aşırı gidenleri sevmez."

AHâhü Teâlâ hazretlerinin hududuna tecâvüz etme hususunda, kendi nefislerine zulmeden ve aşırılık ameline, razı olmaz... ¹⁸

Helâl Rızık

"Hem Allah'ın size merzûk kıldığı

nimetlerden helâl ve hoş olarak yiyin."

Size helal kılınan şeyleri yiyin ve Allah'ın size Rızık olarak verdiği temiz şeyleri yiyin.

"Helâl," kelimesi "yiyin" fiilinin mefulüdür. "Allah in size merzûk kıldığı nimetlerden..." cümlesi, ondan hâldir. Nekre olduğu için üzerine takdim olundu. ¹⁹

Tayyib (Hoş) Şeyler

Abdullah bin Mübarek (r.h.) hazretleri buyurdular:

Helâl, onun veçhiyle (şeriat yönünden helal kabul edilip) alınan şeylerdir.

Tayyib (temiz) şeyler ise kendisiyle gıdalanana ve nemalanan şeylerdir.

¹⁴ el-Mâide: 5/85,

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/23-24.

¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/24.

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/24-25.

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/25.

¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/25.

Ama kendisiyle gıdalanılmayan toprak ve çamur gibi camid şeyler ise mekruhturlar. Ancak tedavî yönünden olması hariç....²⁰

İmân Takva

"Ve hem de kendisine mü'min bulunduğunuz Allah'tan korkun."

Emredilen Vasiyetin tekididir.

Çünkü Hem Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden helâl ve hoş olarak yiyin." Kavlı-i şerifi, eğer burada kendisinden murad edilen ibâhe ve helal kılmak ise; ancak helâlin yenilmesinin mubah kılınması; zıddının haram kılınmasını ifâde eder.

Kendisinden istifâde edilen tahrimin te'kidi, "Ve Allah'tan korkun." Kavlı-i şerifinden anlaşılmalıdır.

Yine ilâveten şu kavlı-i şerif ziyâde kılındı:

"Ve hem de kendisine mü'min bulunduğunuz (Allâh'a...)" Bunu daha da te'kid etmektedir.

Çünkü imân kendisinden nehiy olunan şeye son vermeyi gerektiren takvayı ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin haram kıldığı hudutları tecâvüz etmemeyi icap ettirir.²¹

Rızkların Kefili Allâhü Teâlâ Hazretleridir

İmam Fahreddîn-i Râzî (r.h.) hazretleri (tefsir-i kebirinde) buyurdular:

"Hem Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden helâl ve hoş olarak yiyin!" kavlı-i şerifi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin her bir kimsenin (bütün mahlukatın) rızkını tekeffül ettiğine (üzerine aldığına) delâlet eder. Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, herkesin rızkını tekeffül etmemiş olsaydı;

"Hem Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden helâl ve hoş olarak yiyin!" buyurmazdı.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızka kefil olduğuna göre, Rızık için çok aşın bir talep ve hırs peşinde olmamak lazım. Bu konuda mübalağa etmemelidir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kefalet, teminât ve ihsanına güvenilmelidir. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri çok kerimdir. Vaadinden dönmekten münezzehtir. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Allah'tan korkun! Rızıkı talep etme konusunda güzel (ve helal yollardan) elde edin!"²² buyurdular."²³

Hafız (k.s.) buyurdular:

"Biz fakr-u kanaat yüzü suyunu dökmeyiz! Padişaha söyleyerek... (Ondan Rızık istemeyiz) Rızığımız ezelde takdir olunmuş..."²⁴

Sâib (r.h.) buyurdular:

Bir adam aşık ise eğer, onun Rızık peşinde koşması gerekmez!

Olmaz niçin mi?

Bir yerde buğday ekersen

Orada ekinler fişkırır...²⁵

Sebeb-i Nüzul

Tefsîr ehli (müfessirler) buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir gün Vaaz ettiler ve kıyameti anlattılar. Korkutma işini tebliğ ettiler. İnsanlar, ondan ayrıldıklarında ağladılar. Sahabelerden on kişi, Osman bin Maz'ûn el-Cümhî'nin evinde toplandılar.

Müşavere ettiler. Bu sahabeler,

- 1- Ruhbanlık etmeyi,
- 2- Yün elbise giymeyi
- 3- Abâ (kaba elbiseler) giymeyi.
- 4- Karalara bürünmeyi,
- 5- Zekerlerini (tenasül aletlerini) kesmeyi.
- 6- İğdiş olmayı,
- 7- Bütün seneyi oruçlu geçirmeyi,
- 8- Geceleri ta sabahlara kadar kıyam ve namazla geçirmeyi,
- 9- Asla yatağın üzerine yatıp uzanmamayı,
- 10- Et yememeyi,

²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/25-26.

²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/26.

²² İbni Mace: 2142, değişik lafızlarla...

²³ Tefsîr-i Kebir: c. 12, s. 83 (4/418)

²⁴ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzîs. 17.

²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/26-27.

11 - Et yağı yememeyi

12- Yağlı ve leziz yemekler yememeyi,

13- Kadınlara asla yaklaşmamayı,

14- Koku sürünmemeyi,

15- (Soğuk su içmemeyi.)

16- (Bundan böyle iş, sanat, ziraat ve ticâretle uğraşmamak)

17- Ve (bundan böyle) yeryüzünde seyahat etmek konusunda ittifak ettiler....

Bu sahabelerin bu kararları Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ulaştı.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (hemen) Osman bin Maz'ûn (r.a.) hazretlerinin evine geldi. Kendisine tesadüf etmedi. Onun hanımı Ümmü Hakîm ki bu kadın şahabının adı Havle idi ve o Attâr (kokucu) idi. (Efendimiz s.a.v. hazretleri Havle r.a. hazretlerine) buyurdu:

- "Senin kocan ve arkadaşlarından bana ulaşan haber doğru mu?" diye sordu.

Kadıncağız. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine karşı yalan söylemek istemedi ve kocasının haberini (ve sırrını) ortaya koymayı da istemedi (bunun için şöyle cevâp verdi:)

- "Ya Resûlallah (s.a.v.)! Eğer Kendisi sana söylediyse doğrudur!" dedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri döndü.

Osman bin Maz'ûn (r.a.) hazretleri, evine geldiğinde, hanımı, ona Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin evlerine kadar geldiğini bildirdi. Osman bin Maz'ûn hemen Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gitti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bu durumu ona sordu. 0;

- "Evet! (İşittikleriniz doğrudur ya Resûlallah!) dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

- "Amma hiçbir zaman ben bunu size emretmedim!

Muhakkak ki nefsinizin sizin üzerinizde hakkı vardır.

Oruç tutun!

İftâr edin!

(Gecenin bir kısmında) kalkın (namaz kılın),

Uyuyun!

Muhakkak ki ben kıyam ederim, uyurum, oruç tutarım, iftar ederim, et yerim, yağ yerim, kadınlara da yaklaşırım, kim benim sünnetimden yüz çevirirse, (sünnetimden dönüp onunla amel etmezse) o kişi benden değildir," buyurdu.

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ashabını topladı, onlara bir hutbe okudu ve buyurdu:

- "Kadınları, yemekleri, kokuları, uyku ve dünyevî şehvetleri kendilerine haram kılan kavmin hâli nice'dir? Amma muhakkak ki ben size, kıssîsîn (keşişler) ve rahipler olmanızı emretmedim. Muhakkak ki benim dinimde, et yemeyi ve kadınları terk etmek ve manastırlar edinmek (bir yere kapanıp orada ibâdet etmek) yoktur.

Benim ümmetimin seyahati oruçtur.

Ümmetimin ruhbanlığı ise cihat ve mücâhede'dir.

Ey ümmet ve ashabım! Allah'a ibâdet edin! Ona hiçbir şeyi şirk koşmayın!

Haccedin!

Umre yapın!

Namaz kılın!

Zekat verin!

Ramazan-ı şerif orucunu tutun!

İstikâmetinizi düzeltin!

Dosdoğru olun ki size de doğru davranılsın!

Muhakkak ki sizden önce olan ümmetler, helak oldular. Onların helak olmalarına şiddet sebep oldu. Onlar, dinlerini zorlaştırdılar, Allâhü Teâlâ hazretleri de onların üzerine zorlaştırdı. İşte bu kiliseler ve manastırlar onların kalıntılarıdır (ve onlardan arta kalan şeylerdir...)" işte bu hadise üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu. ²⁶ (2/431)

Ey o bütün imân edenler! Allah'ın size helâl kıldığı nimetlerin hoşlarını kendinize haram etmeyin, aşırı da gitmeyin. Çünkü, Allah aşırı gidenleri sevmez.

Hem Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden helâl ve hoş olarak yiyin, hem de kendisine mü'min bulunduğunuz Allah'tan korkun." ²⁷

Oruç Nefsi Dizginler

Rivayet olundu:

Osman bin Maz'ûn (r.a. hazretleri bir gün) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi. Ve:

²⁶ Bagavî Tefsiri: c. 2. s. 59,

²⁷ el-Mâide: 87-88,

İsmail Hakkî Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/27-31.

- "Muhakkak ki benim nefsim bana, iğdiş (hadım) olmamı söylüyor?" (İçime iğdiş olmak doğuyor?" dedi.
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;
-"Dur Ey Osman! Muhakkak ki ümmetimin hadımlaşması oruçtur." ²⁸

İslâm'da Ruhbanlık

Mesnevî'de buyurdu: Papazlaşma! Kendini hadım etme! iğdiş olma!
İffet ve şehvetten kaçılacak yerde...
Hevâ-ü hevesler olmadıkça, heveslerin nehy edilmesi mümkün değildir.
(Bu) ölümlerle savaşmanın mümkün olmadığı gibidir ²⁹... "Yiyin" ³⁰ emri, şehvet için sana bir tuzaktır. Sonra ki,
"İsraf etmeyin" ³¹ emri de iffettir. Çünkü sen sabrın külfetine katlanmadıkça, Karşılığında da bir şart bir mükafat
hasıl olmaz. O şart ve o mükafat ne güzeldir. Bir karşılık ki gönüü okşar, Cân'a cân katar... ³²

Camide Namazı Beklemek

Osman bin Maz'ûn (r.a.) buyurdular:
-"Ya resûlallah (s.a.v.)! Dağların üzerinde ibâdetler edip, rahip olmak geliyor içimden?"
Efendimiz (s.a.v.) buyurdular:
-"Dur! Ey Osman! Ümmetimin rahipliği mescitte namaz vaktini beklemek için oturmalarıdır..." ³³

Mala Sahip Olmanın Fazileti

(Osman bin Maz'ûn r.a. hazretleri):
-"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Malımınl hepsini çıkarıp dağıtmak geliyor içimde (ne buyurursunuz)?" dedi.
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:
-"Yavaş ol! Ey Osman! Muhakkak ki sizin bir günden bir güne sadaka vermeniz; senin nefsin, aile ve iyâlini
iffetle geçindirir, miskinlere ve yetimlere merhamet etmen onlara vermen bundan yani bütün malını
dağıtmadan daha faziletlidir... (Malının hepsini dağıtma. Malın olsun ki hem sen başkalarına muhtaç olmazsın
ve hem de sürekli muhtaçlara yardım etmiş olursun.)..." ³⁴

Evli Olmanın Fazileti

(Osman bin Maz'ûn r.a. hazretleri):
-"Ya Resûlallah! Muhakkak ki benim nefsim, bana eşim Havle hanımı boşamayı düşürdü. (Eğer müsaade
edersen, eşimi boşamak istiyorum)" dedi.
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:
-"Yavaş ol! Ey Osman! Muhakkak ki benim ümmetimin hicreti, onların Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine
haram kıldığı şeylerden hicret edip kaçmalarıdır.
Veya hayatımda bana hicret etmeleridir.
Ya da vefatımdan sonra gelip kabrimi ziyaret etmeleridir.
Yahut da öldüğünde, geride bir hanım, iki hanım, üç veya dört hanım bırakmalarıdır..." ³⁵

Evlâda Sahip Olmanın Fazileti

Osman bin Maz'ûn (r.a.) hazretleri;
-"Ya Resûlallah, eşimi boşamayı yasakladın; nefsim bana bir daha cima etmemeyi söylüyor?" dedi.
Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:
-"Dur! Ey Osman! Muhakkak ki Müslüman bir kişi, hanımı veya sağ elinin sahip olduğu (cariyesi) ile cima ettiği
zaman; eğer bu cimadan kendisine bir çocuk nasip olmazsa; {bile elbette) cennette ona bir hizmetçi olur. Eğer bu
elmasında kendisine bir çocuk olur da çocuk kendisinden önce vefat ederse, o çocuk kıyamet gününde onun için
ferat (cennette onu bekleyen bir kişi) olur ve kıyamet gününde ona şefaahat eder. Eğer kendisinden sonra ölürse, o

²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/32.

²⁹ Mesnevî-İ şerif, Defter 5. s. 24.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/32-33.

³⁰ el-'Arâf:7/31.

³¹ el-'Arâf:7/31,

³² Mesnevî-İ Şerif, Defter, 5, s. 25,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/33.

³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/33.

³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/33.

³⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/34.

zamanda kıyamet gününde onun için nur olur..."³⁶

Et Yemek?

Osman bir Maz'ûn (r.a.) hazretleri;

- "Ya Resûlallâh (s.a.v.); nefsim bana et yemememi söylüyor?" dedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Yavaş oll Ey Osman! Et yemeyi severim! Bulduğum zaman et yerim! Eğer ben Rabbimden her gün bana et yedirmesini dileysem; elbette Rabbim bana her gün et yedirir!"³⁷

Sünnet İle Amel

Osman bin Maz'ûn (r.a.) hazretleri buyurdular:

- "Nefsim bana bir daha koku sürünmememi söylüyor?" dedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Acele etme! Ey Osman! Muhakkak ki Cebrail Aleyhisselâm, ara sıra koku sürünmemi bana emretti. Cuma günü ise o hiç bırakılmaz.

Ey Osman! Benim sünnetimi terk etme! Sünnetimden yüz çevirme! Kim sünnetimden döner ve sonra tövbe etmeden bu hal üzere ölürse; kıyamet günü melekler, onun yüzünü benim havzumdan çevirirler..."³⁸

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Tavuk Eti Yemesi

Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

- "Ben, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini, tavuk eti yerken gördüm."³⁹

Karpuz ve Hurma Yemeleri

- "Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini, yaş hurma ve karpuz yerlerken gördüm."⁴⁰

- "Hem yer ve hem de takvâli olabilirsin! Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, helâlin yenilmesini kerih (ve çirkin) görmez!" (Sen bunlarla uğraşma yerine bir başını) çevirip bak!

I - Anne ve babana birrû ihsanın nasıl?

2- Anne ve babaya iyiliğin!

3- Sıla-i rahme ilgin nasıl?

4- Yakın akrabalarıyla ilişkilerin nasıl?

5- Komşuna olan şefkat ve merhamet nasıl?

6- Müslümanlara olan merhamet ve acıman nasıl?

7- Zulüm anında kinini yutkunabiliyor musun?

8- Sana zulmedeni bağışlayabiliyor musun?

9- Sana kötülük edene iyiliğin nasıl?

10- Sabır ve tahammülün nasıl?

11 - Eziyet ve belâlara katlanabiliyor musun?

12- (Takva ve zühd yönünden) sen bunların hükümlerine, un helvasını terk etmeden daha çok muhtaçsın... (Sen ahlakına dikkat et!) (2/432)⁴¹

Kalb ve Dimağın Kuvvetlenmesi

Vel-hasıl: Ruhbâniyette ifrat etmek, lezzetlerden tam olarak kaçınmak, helal ve temiz şeyleri terk etmek, (ve et ve helva gibi gıdaları almaktan kaçınmak) temel azalardan; Kalp ve dimağ gibi uzuvlardan zayıflık meydana gelir. Bunlara zayıflık düştüğü vaki olduğu zaman, fikir çöker, fikrin ve dimağın karışıklığı ve ihtilali ile o kişide resen nazariyette taalluk eden kemâlât kayıp olur. Ve böylece o kişiden amelî kuvvetlere taalluk eden kemâlât ve olgunluklar eksilir. Muhakkak ki tamam olması ve kemalları; nazarî kuvvetin kemâlin üzerine bina kılındıkları olgunlukları yıkılır...⁴²

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/34.

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/34.

³⁸ Telbîsü'l-lblîs: s. 285, İbnü'l-Cevzî el-Bağdâdî

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/34.

³⁹ Tirmizi: 1750.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/34-35.

⁴⁰ Tirmizi: 1766, Ebu Davud: 3339, değişik lafızlarla.

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/35.

⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/35-36.

Ruhbâniyetin Zararları

Yine tam ruhbanîyet,

- 1- Dünyanın harap olması,
- 2- Hars'ın (ekin ve ziraatın) kesintiye uğraması,
- 3- Maddî ve manevî kültürlerin yok olması,
- 4- Neslin kesilmesi vardır...⁴³

Dünya ve Âhiretin Kazanılması

Dünyâ ve âhiretin imâr ve kazanılması;

- 1 - Ruhbâniyetin terk edilmesi;
- 2- Marifet,
- 3- Muhabbet
- 4- Ve taata devam etmekle olur.

İlâhî hikmet, Aliâhü Teâlâ'nın helal kıldığı, temiz ve leziz şeylerinden insanların mahrum kalmamasını gerektirdi. Bu âyet-i kerime bunları beyân ettiği gibi...⁴⁴

Mutedil Olmak

Lakin bu âyet-i kerimede işaret edilen yine "itidârdır. Aliâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

"Ve aşırî gitmeyin!"⁴⁵

Mürşid-i Kâmiller ve Riyazet

İtidal, kendisine ulaşılan (ve yenilen şeylerde) ve riyazette cidden iyi ve övgüye layıktır. Bundan dolayı mürşid-i kamilleri görürsün, işinin başında (bazı mürit ve talebelerine), et, et yağı, (leziz yemekleri), cima (ve bundan başka bazı dünyevî lezzetleri) terk etmelerini emrederler. Lakin bu terk etme işi. (o müridin) mizacına göre itidal üzere olmaktadır.

Muhakkak ki tabiatın ıslahında riyazetin büyük bir tesiri vardır. Riyazet, suluk babında cidden mühim bir iştir. Mutlak olarak riyazeti terk etmede zahir erbabının dayanağı ve tutunacakları bir delil yoktur.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Osman bin Maz'ûn (r.a.) hazretlerine olan Vasiyet ve emirlerinde gerçekten bu işin cümlesine işaret etti.

Bunu anla ve doğru yola irşâd bul! Her konuda ifrat ve tefritin yeri yoktur.⁴⁶

Yeminler

Yüce Meali:

Allah, sizi yeminlerinizde -bilmeyerek ettiğiniz- lağv ile muaheze etmez. Ve lâkin, bile bile akdettiğiniz yeminlerle sizi muaheze buyurur. Bunun da kefareti, çoğuluza çocuğunuza yedirdiğinizin orta derecesinden on fakiri doyurmak, yahut giydirmek, yahut bir esir âzad etmektir. Bunlara gücü yetmeyen üç gün oruç tutar, işte yemin ettiğiniz vakit, yeminlerinizin kefareti bu... Bununla beraber yeminlerinizi gözetin. Böyle beyan ediyor Allah size, âyetlerini ki; şükredesiniz...⁸⁹⁴⁷

Yemin-i Lağiv

"Allah, sizi yeminlerinizde - bilmeyerek ettiğiniz- lağv ile muaheze etmez."

"Yemin," Allah adı ile yapılan kase me sebebiyle iki taraftan birinin takviyesi (ve tezini kuwetlendirmesi)dir.

"Lağv," yeminde sâkit yani düşürmektir. Kendisine hüküm taalluk etmeyen bir yemindir.

tamam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine göre "yemin-i lağiv", öyle olduğunu zannederek bir şey üzerine yemin etmesidir; o şey, hakikatte onun zannettiği gibi değildir. Meselâ bir şeyi uzak görüp onu öyle olduğunu zannetmesidir. Ve;

"Vallahi muhakkak ki o böyledir!" der. Bir de bakar ki yemin ettiği şey, kendisinin zannettiği gibi değildir.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/36.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/36.

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/36.

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/36-37.

⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/37.

Bu tür yeminlerde kişiyi günah ile muaheze etmek olmadığı gibi onun üzerine herhangi bir kefarete yoktur. ⁴⁸

Yemin-i Gamûs

Yemin-i gamûs, bir kişinin mâzî veya hâl (geçmiş veya şu halde olan) bir iş üzerine bilerek yalan yere yemin etmesidir. Meselâ;

"Vallahi gerçekten ben şöyle yaptım!" diye yemin eder. Halbuki o işi yapmamıştır. Veya aksi ile yemin eder. (Yani Vallahi gerçekten ben şöyle yapmadım!" der halbuki yapmıştır...)

Veya; "Vallahi bunun benim üzerimde herhangi bir alacağı yoktur!" demesi gibi. Halbuki o kişinin kendisinin üzerinde borcu olduğunu çok iyi bilmektedir.

Bunun yani yemin-i gamusun hükmü günahıdır. Çünkü yemin-i gamûs büyük günahlardandır.

Efendimiz (s..a.v.) hazretleri buyurdu:

-"Kim yalan yere yemin ederse; Allâhü Teâlâ o, kişiyi cehennem ateşine koyar ve yalan yere yeminde tövbeden başka kefarete yoktur." ⁴⁹

"Yeminlerinizde," kavli-i şerifi, "Muaheze etmez" kavli-i şerifinin sitesidir. "Lağiv" kelimesi de onun sırası olduğu gibi.

Yani: Sizin herhangi bir sebeple yapmış olduğunuz, yemin-i lağiv (boş yeminleriniz)den dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, sizi muaheze etmez. Yemin-i lağivlere, dinî ve dünyevî herhangi bir hüküm taalluk etmez. ⁵⁰

Yemin-i Mün'akide

"Ve lâkin, bile bile akdettiğiniz

yeminlerle sizi muaheze buyurur."

Yani sizin yeminlerinizi kast ve niyetle takyid (kayıtlamanız), vesika ve belgelendirmeniz, demektir.

Manası: Lakin sizin kayıt altına aldığınız yeminlerinizi bozmanız veya aksine göre hareket ettiğiniz yeminlerinizden dolayı sizi muaheze eder. Mün'akide olan yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutar, demektir.

Burada, "akit ettiğiniz yeminler" cümlesi bilindiği için hafzedildi.

Bu yemin, "mün'akide yemin"dir. Yemin-i mün'akide, bir emrin işlenmesi üzerine yapılan yemini bozmak veya istikbâl (gelecekte) onu terk etmektir.

"Bunun da kefareti,"

kefarete, kendisi sebebiyle günahı giderilen ve hatası örtülen, fiildir.

İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine göre, yemin bozulmadan önce, yeminin kefareti caiz olmaz.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şeriflerinden dolayı;

-"Kim herhangi bir yemin üzerine yemin eder de sonra, o yemininden daha hayırlı bir şey görürse, o hayırlı gördüğü şeyi yapsın ve sonra da yeminin kefareti versin." ⁵¹

On Miskini Yedirmek

"Çoluğunuza çocuğunuza yedirdiğinizin orta derecesinden on fakiri doyurmak,"

"Evsafından"kelimesinin mahallinasıdır. Çünkü "Evsafından" kavi-i şerifi mahzûfbir mefulün sıfatıdır.

Takdiri, on miskine yemeK yedirmenizdir; sizin ailenize, zevcenize, çocuklarınıza ve hizmetçilerinize yedirdiğiniz yemeklerin evsatından yedirmenizdir, demektir.

Yani kendi nevinden (ve çeşidinden) en iktisatlı olanı yedin.

Veya miktarı buğdaydan yarım sa' miktarı; her bir miskine yedin, fitre gibi...

Bir fakire 10 gün süreyle yemek yedirse, yeterlidir.

Eğer on fitre kadar bir miktarı bir fakire bir defadan (defaten) verirse, sadece bir fitre vermiş olur. ⁵²

On Miskini Giydirmek

"Yahut giydirmek,"

"Yedirmek" kelimesinin üzerine atıftır.

Miskinlerden her birine bütün bedenini örten bir elbise giydirir. Sahih olan fetva budur. On fakirin her birine bir şalvar (ve pantolon) giydirse, geçerli değildir. Çünkü sadece şalvar (veya pantolon) giyen bir kişi, örf ve adetlere göre çıplak sayılır. ⁵³

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/37-38.

⁴⁹ Camiu'l-Usûl: 11/658,

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/38-39.

⁵¹ MüsneH Ahmed: 7780.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/39.

⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/39-40.

⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/40.

Köle Azâd Etmek

"Yahut bir esir âzad etmektir."

Veya bir insan azâd etmektir. Nasıl olursa olsun.,

- 1- Mü'min,
- 2- Kafir,
- 3- Erkek,
- 4- Kadın
- 5- Büyük,
- 6- Küçük,

Olması fark etmez. Bu kölelerin hepsi kefarete olarak azat edilir. (2/433)⁵⁴

Kefarete Olarak Azat Edilemeyen Köleler

(Yemin kefareti olarak azat edilmeleri caiz olmayan köleler:)

- 1- A'ma, görmeyen kör,
  - 2- Ahraz=dilsiz olanlar. Bunlar menfaat olan cinsi kaybettikleri içindir.
  - 3- Her iki eli kesik olanlar,
  - 4- Veya her iki baş parmağı kesik olan,
  - 5- Her iki ayağı kesik olan,
  - 6- Bir taraftan bir el ve bir ayağı kesik olan,
  - 7- Tam deli olan, çünkü bir insandan faydalanmak, ancak onun akli sayesinde olur.
  - 8- Müdebbir köle,
  - 9- Ümmü veled, bu her iki köle, bir cihetten hür sayıldıkları içindir.... Bunları azâd etmek noksanlıktır....
  - 10- Mükâteb bazısını edâ etmiş olan... Çünkü bu kişi belirli bir karşılık ile hürriyeti elde etmiştir. Onun ki ticâret olmuş olur.
- kefarete ise ibâdetdir. Ve ancak ihlasla Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızası için olmalıdır..
- 11- Yine bazı azaları azat edilmiş olan kölelerde yemin kefareti için azat olunmazlar. Çünkü bu tam bir azâd etme işi değildir.

Âyet-i kerimede geçen "Veya" (atıf harfinin) manâsı, mutlak olarak üç hasletin yani,

- 1 - On miskine vasat bir yemek yedirmek,
- 2- Giydirmek,
- 3- Ya da bir köle azat etmek, durumlarının üçünden birinin vacib olduğunu ifâde eder....

Bu üçünden herhangi birini tayin edip seçmek işi mükellefe düşmüştür.

Yani bunların üçünü birden yapmak vacib değildir. Ve üçünü birden terk etmek de caiz değildir. Bu üçünden herhangi birini yaptığı zaman, yemin kefareti edâ etmiş olur. Yemin kefareti uhdesinden çıkmış olur. Bu kayıtların üçü toplanıldığı zaman vacib olan birini seçip yapmaktır....⁵⁵

Üç Gün Oruç Tutmak

"Bunlara gücü yetmeyen,"

(Bu zikredilen işlerden birini yapabileme İmkânı bulamazsa, (yani. On miskine vasat bir yemek yedirmek. Giydirmek, Ya da bir köle azat etme imkanını bulamazsa;)

"Oruç tutar,"

Onun kefareti, oruç tutmaktır,

Üç gün,"

İmam-i A'zam Ebû Hanife hazretlerine göre ard arda tutulması gerekir.

"İşte bu,"

Size zikredilen ve emredilen bu şeyler,

" "Yemin ettiğiniz vakit, yeminlerinizin

kefareti," Yeminlerinizi bozduğunuz zaman, Yeminlerinizi Muhafaza Edin

"Bununla beraber yeminlerinizi gözetin."

Yeminlerinizi zayi etmeyerek onları muhafaza edin. Ve (olur olmaz) her şey için yemin ederek, (boş yere) yemin etmeyin. Kendisinden kaçınacağınız işlere veya yapamayacağınız şeylere yemin etmekle yeminlerinizi saçmayın. Bütün bunlarla beraber, yeminini zayi etmemek ve yemini bozmamak daha hayırlıdır.⁵⁶

⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/40.

⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/40-41.

⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/41-42.

Yemini Bozmanın Caiz Olduğu Yerler

- 1 - Eğer yemini muhafaza etmekten aciz kalır,
- 2- Veya yemin ettiği şeyin dışında bir şeyde hayır görür (yemini bozmanın daha hayırlı) olduğunu görürse; Bu durumlarda o kişi, (önce) yeminini bozar ve sonra da yemin kefarecini verir. ⁵⁷

Münakide Yeminler

Yemin-i Mün'akide de fakihler (tslâm hukuk âlimleri) buyurdıkları gibi (birkaç kısım üzeredir:

- 1 - Muhafaza edilmesi vacip olan,
- 2- Bozulması vacip olan,
- 3- Bozulması daha faziletli olan,
- 4- Muhafaza edilmesi daha faziletli olan yeminler...) ⁵⁸

Muhafazası Vacip Olan Yemin

(Birinci kısım:) Kendisinde birr (yemini muhafaza etmek) vacip bandır. Farzları işlemek ve ma'siyetleri terk etmek üzere yapılan yeminler gibi. Çünkü (farzları işlemek ve haramlardan ve günah olan şeylerden kaçınmak) zaten farzdır. Bu tür yeminler, bir çeşit te'kid (pekiştirme ve irâdeyi kuvvetlendirmektir. ⁵⁹

Bozulması Vacip Olan Yemin

(ikinci kısım:) Bozulması vacip olan yeminler. Bu haramları işlemek ve vacipleri terk etmek üzere yapılan yeminlerdir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hadis-i şeriflerinde buyurdular:

- "Kim Allâhü Teâlâ hazretlerine, itaat etmek için yemin ederse; Allâhü Teâlâ'ya itaat etsin. Kim de Allâhü Teâlâ hazretlerine âsi olmak için yemin ederse; Allâhü teâlâ'ya isyan etmesin (hemen yeminini bozsun....)" ⁶⁰

Bozulması Daha Faziletli Olan Yemin

Yemininin bir kısmının bozulması daha faziletlidir. Müslüman kardeşini terk etmek ve buna benzer yapılan yeminlerdir. ⁶¹

Muhafaza Edilmesi Daha Faziletli Olan Yeminler

Bu üç yeminin dışında kalan bütün yeminlerin bozulması veya muhafaza edilmesi müsâvidir. Fakat bunların muhafaza edilmesi yani bozulmaması daha faziletlidir. ⁶²

Ciddiyeti ve Şakaları Bir Olan Şeyler

Yeminlerde, kefaretin vücubunda;

- 1 - Bilerek yemini bozan,
- 2- Unutarak yemini bozan
- 3- Ve zorla yeminini bozan kişiler arasında hiçbir fark yoktur. Yeminlerin bozulması ve muhafaza edilmesinde bunlar

birbirlerine eşittirler. Zira Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Üç şey vardır ki, onların ciddiyetleri de ciddidir; şakaları da ciddidir;

- 1- Nikah,
- 2- Talak,
- 3- Yemin..." ⁶³

"İşte böyle,"

Gelecek fiilin masdanni beyan ediyor. Yoksa geçen cümlelerin sonunun mefhûmunu beyan etmiyor.

Burada sonradan getirilen "Kef harfi, işaret isminin ifade ettiği saygı, büyüklük ve azameti te'kfd, pekiştirme ve kuvvetlendirmek içindir, Mahzûf masdarm sıfatı olmak üzere mahallen mensuptur.

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/42.

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/42.

⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/42-43.

⁶⁰ Sahih-i Buhârî: 6700. Tirmizi: 1526.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/43.

⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/43.

⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/43.

⁶³ Ebû Davud: 2194,

Takdirinin aslı şöyledir "Aliâhü Teâîa beyan ediyor, bu beyân misli olan beyân ile beyan etmekle..." Kasr ifâde etmek için takaddüm etti. Sonradan getirilen "kef," harfi, zikredilen nükteler İçindir. Yani şu zikredilen bediî beyan misâli gibi, demektir.

"Beyan ediyor Allah size, âyetlerini;"

Şeraitini ve hükümlerini ilân ediyor. Çünkü şeriat ve hükümlerin altında (düşüğünde) herhangi bir beyân yoktur. (Kur'ân-ı kerimde beyân edilen hükümler, şeriattır....)

"Gerek k! şükredesiniz."

Size öğrettiği ve size çıkış yolları kolay gösterdiği nimetlerine şükredersiniz, demektir. ⁶⁴

Tasavvuf! Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler var:

lâkin, bile bile akdettiğiniz yeminlerle sizi muaheze buyurur. Bunun da kefareti, on fakiri doyurmak,"

Kim, Aliâhü Teâlâ hazretlerinden hicret edeceğine (uzaklaşacağına) yemin ederse; onun kefareti on miskine yemek yedirmektir.

on miskin beş zahiri duyu organlarıdır ve beş Bâtınî duylardır. Bunlar, afatların medhali (giriş yeri) ve fetretlerin kaynağıdır.

"Çoluğunuza çocuğunuza yedirdiğinizin orta derecesinden...."

Onlar;

- 1- Kalb,
- 2- Ruh,
- 3- Sır,
- 4- Hafî,
- 5- (Ahfâ...), Yemekleri ise;
- 1- Şevk,
- 2- Aşk,
- 3- Muhabbet,
- 4- Sıdk,
- 5- Samimiyet,
- 6- Ihlâs,
- 7- İşlerini Allah'a havale etmek,
- 8- Teslîm,
- 9- Rızâ,
- 10- Ünsiyet
- 11- Heybet
- 12- Şuhûd,
- 13- Küşûf,
- 14- Manevî keşiflerdir....

"Vasatı" ise;

- 1- Zikir,
- 2- Tezekkür,
- 3- Fikir,
- 4- Tefekkür,
- 5- İlâhî aşk,
- 6- Tevekkül,
- 7- Taabbüd,
- 8- İbâdet etmek,
- 9- Allah'tan korkmak,
- 10- Rahmetini ümit etmek,

Bu yemeklerin Zahirî duyu organlarına ve Bâtınî kuvvetlere yedirilmesi, onların bunlar sebebiyle ibâdetde kullanılması ve onları ibâdetde zıt olan şeylerden muhafaza etmekle olur...

"Yahut giydirmek,"

O, duyuvarın ve Batınî kuvvetlerin elbisesi, takva elbisesidir...

"Yahut bir esir âzad etmektir. Bu esaret;

- 1 - Hevâ-ü hevese ibâdet etmek,
- 2- Dünyaya harîs (dünyaya düşkün) olmaktır.

"Bunlara gücü yetmeyen,"

Bu şeyleri yerine getirmeye yol bulamayan kimse; "Üç gün oruç tutar."

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/43-44.

Bu (üç gün orucun tutulması şundandır;) çünkü günler, üç günden biri olmaktan hâli değildir.

- 1- Ya mâzî (geçmiş) bir gündür,
  - 2- Ya hazır olan (şimdi ki zaman) gündür,
  - 3- Veya kalan gündür... Geçen günün orucu,
    - 1 - O günde yapılan akide bağlılık ile olur.
    - 2- Ona yönelmekle olur.
    - 3- O günlerden işlenen günahlardan işlenenlere tövbe etmekle olur. (2/434)
- Hazır olan (bu günün) tövbesi ise,
- 1- En mühim işlerden gâfil olmaktan kendini tutmak,
  - 2- Uyanık olmak,
  - 3- Ciddi işi yapmaya sabretmek,
  - 4- Mücâhede etmek,
  - 5- Muradı talep etmede bütün gayretini sarf etmek,
- Kalan (gelecek olan günün yani yarının) orucu ise,
- 1- Cerime ve günahların terki hakkında olan azîmetin feshinden kendini tutmak,
  - 2- Halâs (ve kurtuluşu) talep etmek hususunda ihlâsı feshetmemek,
  - 3- Taat ve ibâdetleri takdîm etme hususunda sabit kadem üzerine sabretmek...
  - 4- Kötülüklerden beri olmak,
  - 5- Ubudiyet (ibâdet) çalışması ve sıdk-ı samimiyetle Hazret-i Rububiyete yönelmektir...⁶⁵

Vaktini Zayi Etme

- "Hayıflanmak ve yazıklar olsun demekle vaktini zayi etme! Zira fırsat azizdir. Vakit ise bir kılıçtır." ⁶⁶

İleride Yaparım Düşüncesine Kapılma

Ibnü'l-Fâriz (k.s.) buyurdular:

- "Vakit gibi keskin oll

"ola ki" İere düşmanlık ve buğzet!

"Umulur ki'den kaçın.

Çünkü o bahanelerin en tehlikelidir..." ⁶⁷

Hak Pınarına Sabretmek

Mesnevî'de buyuruldu:

- "Sende aşağılık dünyaya (ve dünya malına) sabır yok iken, Allah'ın dostunun ayrılığına nasıl sabredersin?.

(Bu kara sudan ayrılmaz iken,

Hak Teâlâ hazretlerinin pınarına ayrılığın mümkün mü?) ⁶⁸

Bir suyun ayrılığı böyle zebûn ederken,

İyilerin içtiği suyun ayrılığı nasıldır gör!" ⁶⁹

Sâdık Olan Talibin Vazifesi

Bil ki, sadık olan talip, şevk'in galebeleri ve zevkin bulunması anında; Allah'ın cemâl ve celâli ile yemin ederek, kendisine ikbâlinden ve visalinden bir nasip ihsan etmesini (kendisini manevî rızıklarla nzklandırmasını) ister.

Bu rızâ şeriatıdır. Ve teslim mezhebinde bir lağıv, yanılmadır. Allâhü Teâlâ'nın rahmeti kendisini bağışlar; halinin zayıflığından... Onun sözlerinden dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri kendisini muaheze etmez. Muhakkak ki sadık talibe yakışan, Mevlâ Teâlâ hazretlerinin kendisini kabul ve reddetmesi (yönelmesi ve yüz çevirmesi gibi) bütün hükümlerine karşı hüsnü zan göstermek ve ilâhî hükümler karşısında eriyip kalmaktır.

Böylece, Allâhü Teâlâ'nın hukukunu edâ etme hususunda, istikâmeti, keramet üzerine tercih etmeli, kendisine yaklaştıran lezzete, ikbâline, şühûd, vusul ve visalin üzerine tercih etmelidir...

Söyleyenlerinin söylediği gibi..

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/44-46.

⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/47.

⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/47.

⁶⁸ bu beyit Ruhü'l-Beyanda yoktur. Manayı tamamlaması için buraya aldım.

⁶⁹ Mesnevî-î Şerif. Defter: 4. s. 122.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/47.

- "Ben onun visalini (ve ona kavuşmayı) İstiyorum.
0 ise benden ayrılığı istiyor.
Ben de terk ediyorum; isteklerimi,
Onun muradları için...'
Te'vilât-i Necmiyye1 de olduğu gibi...⁷⁰

İçki Kumar Ve Fal

Yüce Meali:

Ey o bütün imân edenler! İçki, kumar, putlar, kısmet çekilen zarlar; hep şeytan işi murdar bir şeydir. Onun için siz ondan kaçın ki, yakayı kurtaraszınız...⁹⁰

İçki ile kumarda şeytan sırf aranızda adavet ve kin düşürmeyi, ve sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymayı ister. Artık vazgeçiyorsunuz değil mi?⁹¹

Allah'ı dinleyin, Peygamberi dinleyin de sakının! Eğer kulak asmazsanız biliniz ki, resulümüze düşen, sâde açık bir tebliğden ibarettir.⁹²

İmân edip de, salâhlı salâhlı işler yapan kimseler, bundan böyle sakındıkları ve imânlarında sebat ile salih salih işlerine devam eyledikleri, sonra takvalarında ve imânlarında rûsûh buldukları, sonra bu takva ile beraber her yaptığını güzel yapan, ihsan mertebesine erdikleri takdirde, mukaddema tattıklarında kendilerine bir beis yoktur. Allah muhsinieri sever.⁹³⁷¹

Tefsîr-i Şerifi

: İçki

"Ey o bütün imân edenler! içki,"

Bu âyet-i kerime, şarap (içki) hakkında nazil olan âyetlerin dördüncüsüdür. Bu konuda geniş tafsilat Bakara süresinde geçti. (Oraya bakınız...) Sarhoşluk veren her şey, hamrın (şarabın) yani içkinin altına girer...⁷²

Kumar

"Ve kumar,"

Bütün kumarlar...

1- Tavla,

2- Satranç,

3- On dört (taş oynama),

4- Topuk,

5- Yumurta,

6- Ve bunlardan başka kendisiyle kumar oynanan her türlü oyun kumarın hükmünün altına girer...⁷³

Putlar

"Ve putlar,"

İbâdet için dikilen putlar.

Bu kelimenin müfredi, (o) nun'un fethası ve (^) sâd harfinin sükûnu kelimesidir.⁷⁴

Fal Taşlan

"Ve kısmet çekilen zarlar;"

Kısmet için çekilen zarlar, Bazı oklar olup üzerlerine, "Rabbim bana emretti!" Bazılarının üzerine de;

"Rabbim beni nehyetti." diye yazılıydı.

Onlar bununla (kendi inançlarına göre) kendileri için taksîm olunan hayır ve şerri bilmek için yaparlardı.

Müfessirler (r.h. hazerâti) buyurdular:

Câhiliyet ehlinden herhangi biri, sefere çıkmak istediği gazve yapacağı, ticârete çıkacağı, (biriyle evleneceği) veya bunlardan başka herhangi bir iş yapacağı zaman o işin kendisi için hayır veya şer mi olduğunu zâr okları sebebiyle öğrenirdi.

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/47-48.

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/49.

⁷² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/50.

⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/50.

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/50.

Bunlar, nasip okları olup, Ka'bede Beytullah'ın hizmetçilerinin yanında bulunurdu. Bazı oklar olup üzerlerinde. "Rabbim bana emretti!" Bazılarının üzerinde ; "Rabbim beni nehyetti." Yazılıydı. Bazılarının üzerinde de, "Çok gafil!" Boş yani üzerinde herhangi bir yazı ve işaret yoktu. Emreden ok çıktıkları zaman, bunun üzerine işlerine devam ederlerdi. Nehyeden ok çıktığı zaman, ondan kaçınırlardı. O işi yapmazlardı. Boş olan çıktığı zaman, ikinci kere ok çekmeye başlarlardı. Zarlar ile taksimatın manası, kendileri için taksim olunan (hayır veya şerli işi) bilip öğrenmektir. Kendileri için taksim olunmayanın berisinde, kendileri için taksim olunanı öğrenmektir. fjjffikelimesi, "kumaroku"kelimesinin cemüdir.⁷⁵

Rics

(Bütün bunlar nedir?) "Murdar bir şeydir."

Akıllı insanların kendisinden tiksindiği pisliktir. Selim akıl sahipleri kendisinden ikrah ve nefret ederler. rics , "Necis" manasınadır. Ancak şu var ki, "Necis," kelimesi, tab'an pis görülen şeyler hakkında kullanılır. Murdar", daha önce aklen pis olan şeyler hakkında kullanılır.

Bu şeylere (yani;

1- İçki,

2- Kumar,

3- Put,

4- Taksimat zarları ve fal taşlarına)

"Murdar", isminin verilmesi; bunlardan kaçınmanın vacip olmasından dolayıdır; pislik ve necis şeylerden kaçınılması vacip olduğu gibi...

"Hep şeytan işindedir,"

"murdar" kelimesinin sıfatıdır. Yani şeytanın ameli olan bir murdardır. Yani şeytanın süslemesiyle meydana gelen bir ameldir. Çünkü insanı, o murdar şeyi işlemeye davet eden şeytandır. Ona rağbet ettiren ve o murdar şeyleri insana süslü gösteren hep şeytandır. O pis ve murdar amelleri failinin kalbinde hoş, güzel ve süslü gösteren şeytandır.

"Onun için siz ondan kaçının ki,"

O murdardan kaçının, demektir.

"Gerekir ki felaha kavuşasınız (yakayı kurtarasınız...)"

Murdar şeylerden kaçınmakla felah ve kurtuluşunuz umulur. Kaçınmak, onları terk etmek demektir. Emrin zahiri vucûp üzerinedir.⁷⁶

İçki ve Kumar Düşmanlığın Kaynağıdır

"İçki ile kumarda şeytan sırf aranızda adavet ve kin düşürmeyi, ister.11 (2/435)

Dünyevî fesatlıklarına işarettir.⁷⁷

İçkinin Doğurduğu Düşmanlık

Amma içkide düşmanlığın bulunması ise, içki içenler, sarhoş oldukları zaman, arbeye çıkarırlar, birbirlerine uygunsuz söyler söyleyip, atışır, birbirlerine bağırıp çağırır ve kavga ederler.

Ensâr (r.a. hazerâti) yaptığı gibi. Sa'd bin Ebî Vakkâs (r.a.)'ın başını devenin çene kemiğiyle kırmaları gibi.⁷⁸

Kumar Ve İçki

Adam, ehli ve malı üzerine kumar oynar. Bunları kumarda kaybeder. Sonra hazîn bir şekilde, ehlinden soyulmuş ve malını kaybetmiş bir halde kalır. Kumar mesleğinin erbabına kızar. Böylece aralarına ayrılık ve düşmanlık girer. Her kişi, kendi düşmanına buğzeder. Bunun külli olarak aksi yoktur...

"İçki de" kavli-i şerifi, fiiline taalluk etmektedir. Burada ki. (harf-i cerri zarf için değil de) sebebiyet içindir Şu kavH şerifte olduğu gibi:

- "Muhakkak ki bir kadın bir kedi sebebiyle cehennem ateşine girdi!"⁷⁹

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/50-51.

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/51-52.

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/52.

⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/52.

⁷⁹ Sahihî Buharî: 2236, Bu manada şöyle bir hadis-i şerif vardır:

"Bir kadın, ölesiye kadar habsettiği bir kedi sebebiyle azap olundu da bu yüzden cehenneme girdi. Kediyi habsettiği vakit; onu doyurmamış, su vermemiş, yerdeki, haşerati bile yemeye bırakmamıştı." Riyaz'us-Salihîn hadis No: 1597

Yani bu iki şey (buğz ve düşmanlık) içkide, onun içilmesi sebebiyle aranıza düşer, demektir. Burada içki ve kumarın tahsis edilmesi, beyandan maksût olanın içki ve kumar olduğunu tembih içindir. Çünkü bu âyet-i kerime, müminlere hitap etmektedir. Bu âyet-i kerimede maksat, müminleri içki ve kumardan alıkoymak ve nehyetmektir. İçki ve kumara putlar ve taksimat zarları (fal taşları)nın eklenilmesi bu iki şeyin câhiliyet ehline mahsus olduğunu ve onların ve yapa geldikleri şeyler olduğunu beyan etmekle beraber, içki ve kumarın çirkinlik ve kötülüğünü te'kid etmektedir. Ve bu dört şeyin (yani, 1- İçki, 2- Kumar, 3- Putlar, 4- Fal taşlarının..) Mefsedet, (zarar, fert ve toplumu bozma konusunda) birbirlerine yakın olduklarını izhâr etmek içindir....⁸⁰

İçki ve Kumarın Manevî Zararları

"Ve sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymayı (ister.)"
İçki sizi zikrullah ve namaz kılmaktan alıkoyma. Bu, içkinin dini ifsat etmesi ve manevî zararına işarettir. Zira içkinin içilmesi, keyif ve cismanî lezzetler verir. Nefis, lezzetlere gark olduğu zaman, Allâhü Teâlâ hazretlerini hatırlamak, zikretmek ve namaz kılmaktan gafil olur. Kumar da içki gibi kişiyi Allâhü Teâlâ'yi anmak ve namaz kılmaktan alıkoyma. Zira, Kumar oynayan kişi eğer galip olur (ve kazanırsa), galebe çalma lezzetine gark olur. Galip olmak ve kazanma lezzeti onu Allâhü Teâlâ'yi anmak ve namaz dan gaflet verir. Kumar oynayan kişi, eğer mağlûp olur (hep kaybederse,) o zaman da onun bütün ihtimam ve gayreti, bir hile ile oyunu kazanmak ve onunla galip olmak ister. Onun bu hali kalbine oyundan başka bir şeyin gelmesine mani olur.⁸¹

Namaz Dinin Direğidir

Bu âyet-i kerimede hâsseten namazın zikredilmesi ve halbuki namaz zikrin içinde olmakla beraber "ve namazdan alıkoyma..," buyurması), namaza tazîm ve namaza mani olmanın imâna mani olduğunu ilan etmek içindir. Zira namaz, imânın (ve dinin) direğidir.⁸²

İçkinin Haram Kılınma Zamanı

"Artık vazgeçiyorsunuz değil mi?"
Bu kavî-i şerifin lafzî istifham (soru) manâsı ise de emirdir. Yani artık vazgeçin, demektir. Bu tür emirler daha latîf (daha ince ve tesirli olması) için bu şekilde ifâde edildi.
Hazret-i Ömer (r.a.) bu âyet-i kerimeyi işittiği vakit;
"Yâ Rabbi! Vazgeçtik!" buyurdu.
İçki, Hicretin üçüncü yılında, Uhud savaşından sonra haram kılındı.⁸³

Ailâh'a ve Resulüne ftaat Edin

"Ve Allah'ı dinleyin, Peygamberi dinleyin!"
Size emrettiği şeylerde, Ailâh'a ve Resulüne itaat edin. Bu kavî-i şerif, "Onun için siz ondan kaçının," kavî-i şerifinin üzerine matuftur.
"Ve sakının!"
Size nehyettiği şeylerde (Allah'a ve Resulü s.a.v. hazretlerine karşı gelmekten sakının...)
"Eğer kulak asmazsanız,"
Eğer siz, Allah ve Resulüne itaat etmek ve emirlerine bağlanmaktan yüz çevirirseniz,
"Biliniz ki, resulümüze düşen, sâde açık bir tebliğden ibarettir."
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hakikaten bunu yaptı. Bir ziyâdelik sebebiyle değil, risâleti uhdesinden çıkarmak ve peygamberlik vazifesinden dolayı o size tebliğ ediyor. Yani çıkarmak ve sizin aleyhinizde hüccetin kaim olması içindir. Tebliğ ile özür sona erdi, sebep ve illetler kesildi ve bundan böyle artık sadece azap kaldı...
Bil ki bu âyet-i kerimede, içki ve kumarı putlara yakın bir şekilde zikretti. Bu durum, bu ikisinin (içki ve kumarın) belîğ bir haram olduğunu beyân etmektedir.
Belki Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;
-"Şarap (ve içki) içen kişi, puta tapan gibidir." ⁸⁴ Hadis-i şerifleri, bu ayet-i kerimeden istifâde edilmiştir. ⁸⁵

⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/53.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/54.

⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/54.

⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/54.

İçki İçenlerin Âhiretteki Hâli

Hadis-i şerifte buyurdu:

"Kim dünyada içki içerse, Allâhü Teâlâ hazretleri ona, büyük siyah yılanın zehiri ve akreplerin zehrini içirir. İçkici kişi, yılan ve akreplerin zehrini içtiği zaman, daha o zehirleri içmeden önce onun yüzünün etleri bir kabın içine düşer. Adam onları içtiği zaman, onun eti bir cîfe (leş) gibi kokmaya başlar. Mevkifin ehline eziyet verir. Kim, şarap ve içki içme işinden tövbe etmeden önce ölürse; o kişinin dünyada içmiş olduğu içkinin her yudumuna karşılık, ona cehennemın irinlerinden bir içimlik içirmek, Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerine haktır..."⁸⁶

İçkiden Dolayı Lanetlenen Şahıslar

Hadis-i şerifte buyurdu:

"Allâhü Teâlâ hazretleri lanet etsin:

- 1- içkinin kendisine,
- 2- içkiyi içene,
- 3- İçkiyi sunan (ve içiren),
- 4- içkiyi satan,
- 5- içkiyi satın alana,
- 6- İçkiyi sıkan (hazırlayan),
- 7- içkinin sıkılmasını (hazırlanmasını) isteyene,
- 8- içkiyi taşıyan,
- 9- içkiyi kendisi taşıttıran
- 10- İçkinin bedelini (parasını) yiyenlere..."⁸⁷

İçki İçene Kız Verilmez

Hadis-i şerifte buyuruldu:

"Allâhü Teâlâ benim dilim üzere haram kıldıktan sonra kim içki içerse, o bir kız (veya dul bir kadın istediği) zaman onunla evlendirilmez.

İçki içen aracı olduğu zaman aracılığı kabul edilmez.

İçki içen kişi konuştuğu zaman tasdik edilmez.

İçki İçen kişiye herhangi bir emânet bırakılmaz. Zira ona bir emânet bırakıldığı zaman, o emâneti helak eder. Onun üzerine geri bırakmamak üzere Allâhü teâlâ hazretlerine haktır."⁸⁸

Hüseyin Vaiz el-Kaşîfî (r.h.) tefsirinde buyurdular: Üzüm taneleri tuz ise bunu candan iyi bil ki, Tuzsuz olan sirke dökülmelidir, elbette... Habersiz o adamdır ki, tadına bakmakla, Bir şey olmaz deyip zamanla keş haline gelendir. Onun çektiği kötülükten habersizdir. (2/436)⁸⁹

Tasavvufi Manalar

Âyet-i kerimelerde şu işaretler var:

"Ey o bütün imân edenler!"

inayet kalemi ile hak kitabetten kalblerine yazılan hakikî imân ile imân edenler!

"İçki, kumar, putlar,

kısmet çekilen zarlar;"

Hamr, akli örtendir.⁹⁰ Bu ruhanî bir nurdur. Mahlukatın evveliyatından ulvî olan nurdur. Rabbine itaat etmek, boyun eğmek ve tevazu göstermek onun tabiatındandır. Melek gibidir...

Onun zıddı hevâ-ü hevestir. Hevâ, zulmânî, nefsânî ve süflîdir. Mahlukatın âhir (ve sonlanndan)dır. Azmak, muhalefet etmek ve Rabbinin ibâdetinden yüz çevirmek, büyüklük taslamak onun tabiatındandır. Şeytan gibidir.

⁸⁴ İhyâ-u Ulûmüddin, c. 3, s. 136,

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/55.

⁸⁶ Nusubü'r-Raye: c. 4, s. 298.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/55-56.

⁸⁷ Kenzul-Ummal: 13257,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/56.

⁸⁸ Kenzul-Ummak 13231,

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/56-57.

⁹⁰ 1-"Hamr" kelimesinin iştikakında iki vecih vardır.

Hamra. hamr denilmesi, akli örtmesindedir. Yani ona karışıp, onu kuşatarak ve onu (aklı) örtmek, demektir.

2-Ibnü'l-Arabî (r.h.) hazretleri buyurdular: "Hamr" kelimesi, "Terk olundu ve kokusu değişti." sözünden alınmıştır. Daha geniş bilgi için bakınız: Tefsir-i Kebir: c. 12, s. 79 (4/423)

İçki, aklın nurunu giderdiği zaman, mağlûp olur. Hakka ve hakkın yoluna hidâyet bulamaz. Sonra hevâ'nın zulmeti ona galip olur. Kötülüğü emreden nefs-i emmâre olur. Hevâ'dan uzar ve istimdat ister. Süflî hevâ'nın bütün şehvetlerine, nefsânî arzularına, hayvaniyyet ve süflî lezzetlerine tabi olur. Bu durumda şeytan kendisine karşı zafer kazanır. Ve onu muhalefetlerin bütün tehlikeli yerlerine düşürür. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular;

Put Nedir?

- "İçki bütün kötülüklerin anasıdır." ⁹¹

Çünkü bütün kötülükler içkilerden doğmaktadır. ⁹²

Kumar İnsanı Saptırır

"Ve kumar,"

Amma kumar ise, onda yerilen ve kötü sıfatların çoğu heyecan bulup canlanır;

1- Hırs,

2- Dünya malına düşkünlük,

3- Cimrilik,

4- Kibir,

5- Gurur,

6- Düşmanlık,

7- Nefret,

8- Buğz,

9- Kin,

10- Haset,

11- Ve bunların benzeri kötü sıfatlar ve işlere sahip olur. Kul bu şekilde kumar ile hak ve orta yoldan sapmış olur. ⁹³

Put nedir

"Ve putlar,"

Put, Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka, kendisine tapılan şeydir. Onunla kul, Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşmuş bir müşrik olur. ⁹⁴

Fal Taşları ve Kısmet Zarları Nedir?

"Ve kısmet çekilen zarlar,

Fal taşları yani kısmet için çekilen taşlar, hayır veya şerrin, menfaat veya zararın meydana gelmesinde Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka kendisine iltifat ediler ve (kişinin itikadına yani imânına) zarar her bir şeye denir. Zira gerçek manâda ed-Dârr ve en-Nâfîl (zarar ve menfaat veren) Allâhü Teâlâ hazretleridir. ⁹⁵

Şeytan ve Habis Ameller

Sonra Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Hep şeytan işi murdar bir şeydir."

Yani bu şeyler, şeytanın amelinden olan en habis şeylerdir. Şeytan bunlarla

1- Kullan saptırır,

2- İğvâ verir,

3- Şaşırtır.

4- Kulları hak yoldan dalâlete düşürür.

5- Rüşd yolundan çıkarır.

Onun İçin siz ondan kaçının,"

Şeytandan kaçının. Şeytanın vesveselerini kabul etmeyin. Ve habis ve çirkin amelleri terk edin.

"ki Yakayı kurtarabilirsiniz..."

Şeytanın hilelerinden halâs bulup kurtulursunuz. Ve bu habis amellerden kurtulursunuz.

TeVilât-i Necmiyye'de olduğu gibi....

"imân edip de,

⁹¹ Ktfftn-Hıfl: 1225,

⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/57-58.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/58.

⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/59.

⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/59.

amel-s salih yapan kimseler üzerine bir günah yoktur."

Bir günah, vebal ve beis yoktur. (Nerede?)

"Daha önce tattıklarında..."

Yedikleri ve içtikleri şeyden... İçki içen ve kumar'• malını yiyen kimseler, demektir.

Allâhü Teâlâ hazretleri bu âyet-i kerimeyi indirdi:

"(içki ve kumardan) sakındıkları müddetçe..."

Takva ehli olup bu haramlara bulaşmaktan kendilerini sakındırdıkları zaman...

" Ve iman ettiler ve salih amel işlediler..."

Yani imân ve sâlih amelleri işlemeye devam ettiler, demektir.

"Sonra takvalı oldular."

Yukarıda geçen, kelimesinin üzerine atıftır. Onunla beraber şartın makamıdır.

Yani bunlar dana önce mubah olmakla beraber kendilerine haram kılındıktan sonra haram kılınan şeylerden sakındılar, demektir.

"Ve imân ettiler."

Onun haram olduğuna imân ettiler. "Sonra takvalı oldular."

Daha önce kendilerine mubah olan şeyler, kendilerine haram kılınca, haramlardan sakınıp takva ehli oldular.

Her defasında ittikâ'nın (takva sahibi olmanın) şart koşulması; onların bu vakitte tatmış olduklarının mubah olduğunu yoksa, daha önce tatmış olduklarının hepsinin mubah olduğu için değildir. O zaman mubahlığın bazısının neshedildiği içindir.

"Güzel yapın,"

Amel-i hasene ve cemile (güzel) ameller yapın. Zikredilen bütün kalb ve beden ile ilgili amelleri tanzim eden bir güzellikte yapın.

"Ve Allah muhsinleri sever."

Onları hiçbir şeyden dolayı muaheze etmez. ⁹⁶

Habibullah

Bu kavî-i şerifte şu işaret vardır.

Muhakkak ki her kim, bunu yaparsa, (kalbî ve bedenî amellerini güzelce edâ ederse) o kişi, "Muhsin" olmuş olur. Muhsin olan kişi ise, Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından sevilen bir kişi yani habibullah olur. ⁹⁷

Mahbûbiyet Makamı

Mahbubiyet makamı, bütün mertebelerin üzerindedir. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri "Habîbullah"tır. (Yani Allah'ın sevgilisi, Allah'ın sevdiği kişi....) ⁹⁸

İhsân

"İhsan," kelimesi;

-"Allâhü Teâlâ hazretlerini görüyormuş gibi ona ibâdet etmendir." Şeklinde tefsîr olundu.

Yani ihsan müşahede mertebesidir.

Kul gaybî imândan şuhûdî imâna tarakkî edip yükseldiği zaman, her kayıttan kurtulur, fenaya erer ve hatta mutlaktan bile fena bulur. İşte bu takdirde onun işi tamam olur. Bu durumda o kişinin, yemesi, içmesi ve mümkünatta tasarrufu, hep kendisine zarar vermeyen şeylerden olmuş olur. Çünkü o kişi gerçekten şartların hepsini yerine getirmiştir. Başkası ona kıyas edilmez. Sonra mutlak muhsin, her ehle, medh, sena ve övgüye layık olur. (2/437)

Mesnevî'de buyuruldu:

Muhsinlerin (ihsan ve iyilik sahiplerinin) en hayırlı halefi ihsanlarıdır.

Bu onun yüceliğinin, şerefının ve büyüklüğünün kaynağıdır.

Zâlimler ölseler de zulümleri ebediyen kalır.

Vay! O cân'a kî işi böyle kötüdür.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ne mutlu ona ki dünyadan gittiği (vefat ettiği) halde arkasında ondan hayırlı bir iş kalmıştır!"

ihsan sahibi ölür; ama ihsan asla ölmez!

Bağış ve ihsan Allâhü teâlâ'nın katında azizdirler.

Vay ona kî Ölünce, isyanları da kendisiyle beraber ölmez.

Ölmekle esinini kurtardığını zannetme!

⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/59-61.

⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/61.

⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/61.

Yazıklar olsun!"⁹⁹

Zilhiccenin tik On Günü ihsan

Zilhicce ayının ilk on günü hakkında şöyle varid oldu:

Muhakkak ki kim bu günlerde bir miskine bir sadaka verirse; o kişi sanki Allah'ın resul ve nebîlerine tasadduk etmiş (yardımda bulunmuş) gibi (sevap alır...)

Ve kim (bu günlerde) bir hastayı ziyaret ederse, o kişi sanki evliyâullah ve budala (abdalları-Allâhın has kullarını) ziyaret etmiş gibi olur.

Ve kim bir cenazede bulunursa, o kişi, Bedrin şehitlerinin cenazelerine katılmış gibi olur.

Ve kim bir mümini giydirirse; Allâhü Teâlâ hazretleri de ona cennetin hüllelerini giydirir.

Ve kim bir yetime iltifat edip, lütuf ve ihsanda bulunursa; Allâhü Teâlâ hazretleri, onu kıyamet günü arşının gölgesinde gölgelendirir.

Ve kim, ilim meclislerinden bir mecliste bulunursa, sanki o kişi enbiyâullah'ın (Allah'ın peygamberlerinin) ve resulü (s.a.v.) hazretlerinin meclisinde bulunmuş gibi olur....¹⁰⁰

Revzatü'l-Ulemâ isimli kitapta da böyledir.¹⁰¹

İyilik ve İhsan

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Gönül rahatlığı (candan ve gönülden ihlas) ile verilen bir ihsan, Kalbi, bin rekat (nafile namazın kazanacağı) makam ve rütbelere daha yüce çıkarır..."¹⁰²

Hikâye (İyilik ve sadaka)

İsrail oğulları arasında kıtlık olmuştu. Fakirin biri, İsrail oğullarının sokaklarından bir sokağa girdi. O sokakta zengin bir ev vardı. Fakir kişi;

-"Allah rızâsı için bana sadaka veriniz!" dedi.

Zengin adamın kızı, o fakire sıcak bir ekmek verdi.

Yolda zengin kişi, o fakirle karşılaştı. Ve ona;

-"Sana bu ekmeği kim verdi?" diye sordu.

O da {zenginin kendi evini işaret ederek};

-"Şu evin kızı verdi!" dedi. Zengin kişi, büyük bir hırsla evine girdi. Ve kızının sağ elini kesti. (Zaman geçti...)

Allâhü Teâlâ hazretleri, o zenginin halini değiştirdi. Çok fakir düştü. Fakir olarak da öldü.

Sonra zengin bir genç, onun kızını çok güzel gördü, gerçekten o kız güzeldi. Onunla evlendi. Kızı kendi evine aldı. Gece olduğunda, sofraya hazırlandı. Kız, sol elini yemeğe uzattı. Genç adam kendi kendine;

-"Fakirlerin az edepli olduklarını İştittim!" diye geçirdi ve sonra fakir kıza;

-"Sağ elini uzat!" dedi.

Kız ikinci ve üçüncü kere yine sol elini uzattı. O anda, gizliden şöyle bir ses geldi:

-"Sağ elini çıkart! Senin kendisinin rızâsı için ekmek verdiğin Rabbin sana elini geri verdi!"

Kız sağ elini çıkarttı; Allah'ın izniyle yerindeydi... (Yıllar önce kesilen eli yerindeydi.... Kızcağız, kocasıyla beraber mutluca) ekmek yedi. Ravza kitabında da böyledir.

""Ey şâh! Sen iyilik yap denize at! Eğer balık bilmezse; Allah bilir!"¹⁰³

Av Ve Hükümleri

Yüce Meali:

Ey o bütün imân edenler! Haberiniz olsun; Allah gaybda kendisinden korkanları meydana çıkarmak için, muhakkak ki, sizleri av gibi bir şeyle imtihan edecek. Bir av bolluğu ki, istesenez elleriniz de yetiştirebilecek; mızraklarınız da... Kim bunun üzerine tecâvüzde bulunursa, işte ona elîm bir azap var.⁹⁴

Ey o bütün imân edenler. Sizler, İhramda iken avı öldürmeyin; içinizden her kim onu bile bile öldürürse, ona mevaşîden öldürdüğünün misli bir ceza vardır ki, Kabe'ye vasil olmuş bir kurbanlık olmak üzere... Buna aranızdan adalet sahibi iki adam hükmeder. Veya bir kefarettir ki, o nispette fukarayı doyurmak veya onun dengi oruç tutmaktır. Tâ ki bu suretle ettiğinin vebalini tatsın. Allah geçmişi af buyurdu; fakat kim bir daha

⁹⁹ Mesnevî-î Şerif: Defter: 4, s. 48.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/61-62.

¹⁰⁰ Ravzatü'l-Ulemâ.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/62.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/63.

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/63.

yaparsa, Allah ondan onun intikamını alacak. Allah azîz'dir, intikamı vardır.9S

Deniz avı ve yemesi size helâl kılındı ki size ve seyyar olanlarınıza medar olsun. Kara avı ise, İhramda bulunduğunuz müddetçe üzerinize haram kılındı. Hep huzuruna haşrolunacağınız Allah'tan korkun.96¹⁰⁴

Tefsîr-i Şerifi:

Sebeb-i Nüzul

"Ey o bütün imân edenler!"

Bu âyet-i kerime "Hudeybiye" senesinde, hicretin altıncı yılında nazil oldu.

"Hudeybiye" kelimesi, son be (v) Harfinin hafifliği iledir.

Mekke-i Mukerremel ye yakın bir mevzide gerçekten Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ve ashabına çok şiddetli geldi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Ka'beyi ziyaret etmeyi murad etti. Ashabı ile Medine-i münevvere'den hareket etti. Sayıları, bin beş yüz kırk (1540) erkek idi.

Hudeybiye'de konakladılar. Allâhü Teâlâ hazretleri, kendilerini "av" ile imtihan ve ibtilâ etti.

Sahabeler ihrâmlı idiler. Vahşi (av) hayvanları onları kuşatıyor ve kuşlar, onların mızraklarına, omuzlarındaki oklarının üzerine konuyordu. Sahabeler, av hayvanlarını rahatlıkla elleriyle yakalayabilme imkanına sahiptiler. Ve kolayca mızraklarıyla ve oklarıyla vurabilirlerdi. Onları tutmayı biliyorlardı. İşte bu hadise üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri.

Ey o bütün imân edenler! Haberiniz olsun; Allah gaybda kendisinden korkanları meydana çıkarmak için, muhakkak ki, sizleri av gibi bir şeyle imtihan edecek. Bir av bolluğu ki, istesenez elleriniz de yetişebilecek; mızraklarınız da... Kim bunun üzerine tecâvüzde bulunursa, işte ona elîm bir azap var."¹⁰⁵

Av İmtihani

"Haberiniz olsun imtihan edecek,"

"Ben onu imtihan etmekle imtihan ettim," denilir. Yani aii^t "Ben onu tecrübe ettim," "Ben onu imtihan ettim (sınadım) demektir.

Cümlenin başındaki lam mahzûf olan kasemin cevâbıdır. Yani, vallahi elbette Allah sizleri imtihan olunan kişilerin muamelesi ile muamele edecektir... (Bu imtihan) hallerinizin bilinmesi içindir.

"Avdan bir şey ile..."

Basit bir şeyin haramlığı ile demektir. O da "av"dır. "av" kelimesi, "avlanan şey (hayvan)" manasınadır. "Emîr'in vurması" gibidir. kelimesi, katiyetle beyân içindir.

Burada zikredilen avdan murad, yenilsin veya yenilmesin, kara avlarıdır. Hayvanlardan istisna edilen "fevâsık" adı verilen zararlı hayvanlar bu tahrimin dışındadır.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Beş hayvan "fevâsık" (çok zararlıdır) hıll'de, Harem'de de öldürülür. Onlar;

- 1- Yılan,
- 2- Akrep,
- 3- Karga,
- 4- Fare,
- 5- Kuduz köpek..."¹⁰⁶

"ve kuduz köpek" ile kurt murad edildi. Bazı rivayetlerde geldiği üzere¹⁰⁷ ...

Elle Tutulan ve Mızraklara Konan Av ile İmtihan

"İstesenez elleriniz de yetişebilecek; mızraklarınız da..."

Yani uzatsanız elleriniz hemen av hayvanlarına yetişecek ve mızraklarınız onlara değecektir. Şu cihetle ki, onları ellerinizle tutabilir ve mızraklarınızla hemen onları Öldürebilirsiniz...

"Elbette sizi imtihan edecektir," birinci kısmın te'kidî

içindir. Bu ancak onlardan av hayvanlarının kaçmaması ve hayvanların uzaklaşmamasıdır. Yoksa yalnız müptela

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/64-65.

¹⁰⁵ El-Mâide: 5/94,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/65-66.

¹⁰⁶ Şajiih-i Buhâri:3136. Sahih-i Müslim: 1988,

¹⁰⁷ "ve kuduz köpek" kelimesinin kendi manasında kullanılması ile beraber, kurt manasında da kullanılması daha güzel ve hadis-i şerifin manasına daha uygun olur. Yani kurtlar da "kuduz köpek" keiimesinin manasının altındadır... Bundan murad. sadece kurtlar, demek değildir. Kuduz köpekler ve kurtlar, demektir.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/66.

kılınmaları değildir, müptela kılınan şeyin vukuunda tahkik yoktur. Nüzul ibtilâdan önce olma durumunda olduğu gibi... (2/438)¹⁰⁸

Av İmtihanın Manâsı

"Şey" kelimesinin nekre gelmesi, tahkîr, küçümsemek ve hakaret içindir. (Bu kavî-i şerîf şu hakikati) ilân etmektedir:

Bu (sahabelerin av ile müptela ve imtihan edilmeleri), kendisinde rusûh ehlinin ayaklarının bile kaydığı helak edici fitnelere değildir. (Bu imtihan, Yahudilerin başına geldiği gibi) nefisini öldürmek ve malını telef etmek gibi bir imtihan değildir.

Bu imtihan, davud Aleyhisselâm'ın zamanındaki Yahudilerden) Eyle kabilesinin Cumartesi günü balık avı ile imtihan edilmeleri kabilinden bir şeydir.

Faidesi: Bu gibi durumlarda imtihanlarda sabit olmayan bir kişi, bunlardan daha şiddetli ve zor bir mihnetle karşılaştığı zaman nasıl sabreder ve nasıl ayağını sabit tutabilir?"¹⁰⁹

Allah'ın Bilmesi ?

"Allah gaybda kendisinden korkanları meydana çıkarmak için,"

Allah'tan korkmak, Allah'ın azabından korkmak manasındadır. "gayb'da," kelimesi, "ondan korkar," fiilinin mefulünden hâldir. O da Allah'ın ikâbı ve azabıdır.

Yani Allâhü Teâlâ'nın uhrevî azabından korkanları, temyiz etmek (ayırarak) içindir, Uhrevî azap, gaiptir. İmânın kuvveti için muraktır. Ava tecâvüz etmez. (Allâhü Teâlâ gaybda kendisinden korkanları) korkmayanlardan ayırmak için bunu emretti. Yine böylece imânın zayıflığından dolayı, onun üzerine geçer.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilmi, zâtını iktizâ eder. Allâhü Teâlâ'nın ilminin teceddüdü (yenilenmesi) ve değişikliği mümtenî'dir. Allâhü Teâlâ'nın zâtının da teceddüdü ve değişikliği mümtenî olduğu gibi.... Burada Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilmi, malumu temyiz etmek manasında mecazdır. (Sbj&^j "Allah bilsin için," kavî-i şerîfde beyan edilen Allah'ın bilmesi) malumun temyizi ve sebebin müsebbib üzerine kullanılması yolu üzere zuhurundan mecazdır.

Şu cihetle ki, Kâdî Beydâvî (r.h.) buyurdular:

- "İlim zikredildi ve malûmun vukuu ve zuhuru murad edildi..."

Ebû Suûd Efendi (r.h.) buyurdular:

- "Bu (temyiz) Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilmi tabiri ile ifâde edildi ki, izan ve ilânın lâzımı, ceza, sevap ve azabın medarı olduğu içindir. Muhakkak ki o, korku üzere onların hamlesine koydu..."¹¹⁰

Haddini Tecâvüz Edenler

"Kim bunun üzerine tecâvüzde bulunursa,"

Ibtîlâ ve imtihanın Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından olduğu bir hikmet üzere zikredilmesinden ve beyânından sonra tecâvüz ederse...

Manası: Kim ava taarruz ederse; avın çokluğundan ve av hayvanlarının kendilerinden kaçmayışlarının vukuundan sonra, kendilerinin mutî ve âsînin birbirinden temyîz edilecekleri bu imtihan av hayvanlarına saldırırsa...

"İşte ona elim bir azap var."

Çünkü bundan sonra mütecaviz olmak, apaçık bir kibir ve büyüklük taslamak ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin tedbirleriyle müptela olmamaktır. Böylece bu kişi, Allah'ın taatından çıkar. Külliyyen (tamamen) Allah'tan haşyet duymak ve Allah korkusundan mahrum ve korkuyu içinden izâle etmiştir.¹¹¹

İmtihan ve Cezası

Bu azaptan murad, Uhrevî ve Dünyevî azaptır

Uhrevî azap: Tövbe etmeden önce ölürse âhirette göreceği elim azaptır.

Dünyada ki azabı;

1- Ta'zîr,

2- Ve kefarettir.

Böyle bir kişinin kaba elbisesi soyulur. Azalarının değişik yerlerinden acıtılarak dayak atılır. Bu dövme ve dayaklar, vücûdun yüz, baş, ferç, (tenasül azaları) hariç olmak üzere değişik yerlere vurulur.

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/67.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/67.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/67-68.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/68.

Ve kefarete ödemesi emredilir. ¹¹²

Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimede işârî ve tasavvufî manâlar var: Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, evliyaya (ve dostlarına) belâyı, altını ayırtmak ve saflaştırmak için verir. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Ey o bütün imân edenler!"

Muhiplerin (sevenlerin) imânı ile imân edenleri Onlar ki dünyanın süs, avuntu, lezzetlerinden ve helal şehvetlerinden tecrit edip, vusul haccı ve visal umresi için ihrama girenler!

Haberiniz olsun; Allah muhakkak ki, sizleri imtihan edecek..."

Suluk esnasında...

"Av gibi bir şeyle..."

İçine doğan nefsanî ve hayvanî talepler ve kast olunan dünyevî şehvetler ile imtihan olunursunuz.

"İsteseniz elleriniz de yetişebilecek;"

Nefislerinizin şehvetlerine taalluk eden şeyler ve bedenlerinizin lezzetleri,

"Ve mızraklarınız da..." Mal ve makama taalluk eden şeyler... "(Bu imtihan) Allah gaybda kendisinden korkanları meydana çıkarmak içindir."

Muhakkak ki Allah bilir ve görür.

. Yani izhâr etmesi, ortaya çıkarması içindir. Hakkı talep etme hususunda gaybda kendisinden korkup, maksut ve taleplerini terk edenler ve kendisinden kesilenleri temyîz edip ayırtmak içindir. Gayrisi için iltifatlardan kaçınır.

"Kim bunun üzerine tecâvüzde bulunursa,"

Hakkı talep ettikten sonra dünyevî ve şehvî isteklere bağlanırsa, "İşte ona elîm bir azap var."

Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından red olunmak, mahrum olunmak ve Allâhü Teâlâ'dan kesilmek azabı vardır. Te'vilât-i Necmiyye'de de böyledir. ¹¹³

Hak Yoldan Dönerlerin Azabı

Vaktinin şeyhlerinin biricigi ve en büyüğü olan Ebû Abdullah eş-Şirâzî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini rüyamda gördüm, şöyle buyuruyorlardı:

-"Kim Allâhü Teâlâ hazretlerine giden bir yolu öğrenir ve ona girer... Sonra da o yoldan dönerse, Allâhü Teâlâ hazretleri, alemlerden hiçbir kimseye etmediği bir azap ile ona azap eder."

Bu fakir zebîh (İsmail Aleyhisselâm'ın) adaşı (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

Allâhü Teâlâ kendisini bağışlasın. Hak yoldan döner kişinin azabı en şiddetli azap olur. Çünkü o kişi, o yolun kendisini Allah'a ulaştırıran hak yol olduğunu öğrendikten sonra o yoldan dönüp sapıtmıştır. Bilen kişi bilmeyen kişi gibi değildir. O kişinin dönmesinin asıl sebebi, tarikattaki imtihanlardır. ¹¹⁴

Altın Her Yerde Altındır

Mesnevîde buyuruldu:

Kalp'in ¹¹⁵ yüzü kararır orada...

Altın ise hiç şüphesiz yine altındır.

Altın eli ve ayağından ateşe atıldığında,

Pota içinde şaşırır sanma!

Altının yüzü ateşte dahi gülümser!" ¹¹⁶ (2/439)

Hafız (k.s.) buyurdu:

-"Korkarım ki, bu çimende ve bahçede, Kil doldurulmasıdır. Kile ancak bir dikenin tahammülü yoktur. ¹¹⁷

Sadık Talebin Vazifeleri

Sâdık ve samimi olan talebeye gereken şey;

1 - Riyâzâtın meşakkatına tahammül etmek,

2- Nefsini şehvetlerden arındırmak,

3- Melikü'l-Müteâl olan Allah'ın haram kıldıkları şöyle dursun, helalden eline geçen her şeyi yemekten

¹¹² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/68-69.

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/69-70.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/70.

¹¹⁵ kalp, altına değişik madenlerin karıştırılarak yapılan para ve zinet eşyasına denilir. Kalpazan (sahte para yapan ve piyasaya süren) kelimesi de buradan gelmektedir.

¹¹⁶ Mesnevî-İ şerif Defter: 4. s. 33.

¹¹⁷ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 201,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/70-71.

kaçınmak...¹¹⁸

Nefsin Islâhı

Muhakkak ki tabiat ve nefsin islâhı her ne kadar Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl-u keremi, inayet ve yardımı sayesinde olmakta ise de lakin;

1- Oruç tutmak

2- ve az yemek;

Bu bab'da (nefsin islâhı konusunda) gerçekten kuvvetli sebeplerdendir.¹¹⁹

Hikâye olunur.

Sâlikin biri, şiddetli nyâzâtlardan sonra nefesine hitap etti ve buyurdu:

-"Sen kimsin? Ve ben kimim?" nefsi: -"Sen, sensin' Ben de benim!" diye cevap verdi. Sâik ikinci kere nefsini tezkiye etmekle meşgul oldu. Mücâhede etti. Hatta defalarca yayan olarak hacca gitti. Salıkine nefesine sordu,

-"Sen kimsin? Ve ben kimim?" nefsi, evvelki cevabı verdi: -"Sen, sensini Bende benim!"

Sâlik önceki rıyâzâtlarından daha şiddetli bir şekilde nefesine yöneldi. Az yemek sebebiyle ona açlık ilacını verdi.

Hatta nefsinin öldürdü (hâsiz ve mecalsiz bıraktı). Sâlik nefesine sordu:

-"Sen kimsin?" nefsi cevap verdi;

-"Sen sensin! Ben ise fânî oldum! Benim varlığımdan bir eser kalmadı!" dedi. Sâlik, Allâhü Teâlâ hazretlerinin yardımı ile istirahat etti.¹²⁰

Sofunun Hastalığı Olan Zehir

Hazret-i Mevlevî'ye soruldu: -"Sofu kişi hiç isyan eder mi?" cevaben buyurdular: -"Hayır! Ancak iştahından önce yemek yerse isyan eder. Çünkü yemek yemek, sofunun zehiridir ve hastalığıdır...

Allah'ım bu nefsi emmâre'yi islâh etmek üzere bize yardım et! Âmin!¹²¹

Ihrâm ve Av

Ey o bütün imân edenleri Av öldürmeyin;"

"av" İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine göre, hayvanlardan mümteni (yasak) ve vahşi olan her hayvanın ismidir. İster eti yenilsin ve isterse eti yenilmesin fark etmez.

Bu avdan murad, (daha önce hadis-i şerifte zikredilen o beş zararlı ve) "fâsık" hayvan ki onlar;

1- Akrep,

2- Yılan,

3- Karga,

4- Fare,

5- Kuduz köpektir..

Çünkü bu hayvanlar hem hilde ve hem de Haremde öldürülür.... "Ve sizler, İhramda iken!"

kelimesi, "haram" kelimesinin cemüdir. O muhrim {İhrama giren kişi}, eğer o "Hıl" de ise onun hükümlerine tabidir. Eğer "HararTda ise haramın hükümlerine tabidir. Yani İhramlarını giymiş, demektir.

Muhrim kişi, asla avlanamaz. İster Hıl olsun ve isterse Haremde olsun. Ve bu av,

1- Silâh,

2- Eğitilmiş köpek,

3- Ve eğitilmiş kuşlarla olsun, (fark etmez..)

İhramda olmayan bir kişi, "Hıl"de avlanabilir. Ama Haremde asla avlanamaz.¹²²

Haremin Hudutları

Yani Mekke'nin Haremde avlanamaz, demektir.

Mekke'nin Haremi,

1 - Doğu tarafından altı mîl,

2- ikinci tarafından on iki mîl,

¹¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/71.

¹¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/71.

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/71-72.

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/72.

¹²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/72-73.

3- Üçüncü tarafından on sekiz mîl,

4- Dördüncü tarafından ise, yirmi dört mildir... Fakih Ebû Cafer (r.h.) böyle buyurdular. ¹²³

İhrâmlımn Öldürdüğü av

Burada av hayvanı öldürmek zikredildi de, hayvanları kesmek zikredilmedi. Haremde öldürülen bir hayvanın veya ihramlının öldürdüğü avın meyte (leş) hükmünde olduğunu ilân etmek içindir.

İhramlı kişinin avdan öldürmüş olduğu hayvanların hepsi tezkiye edilmez yani helal olmazlar. Tezkiye edilmeyen (İslâmî usûl üzere kesilmeyen) hayvanın ise yenilmesi caiz değildir.

Âyet-i kerimenin manâsı: Siz ihrâmlı iken av hayvanını öldürmeyin, demektir. ¹²⁴

Av Hayvanını bilerek Öldürürse

"Ve her kim," Şartıyyedir.

"Onu öldürürse,"

Belirtilen kara avını öldürürse, ister eti yenilsin ve isterse eti yenilmesin... Öldüren kişi olduğu halde; İçinizden,"

Avı öldüren kişi, müminlerden olduğu halde, demektir.

Belki hâl takyîttten (içinizden kaydı ile) maksat, müminleri, bunun cereyan etmemesi ve imânlarının gereği üzere hareket etmemek üzere bir tevbiîh ve azarlamadır.

* "Taammüden (kasten ve bilerek...)

Bu kelime, Üa "Onu öldürdü," fiilinin failinden hâldir.

ihramını hatırlar olduğu halde, öldürmekte olduğu avı Öldürmenin haram olduğunu bildiği halde av hayvanını öldürürse, demektir.

ihramın mahzurlarında hatâ en ve kasten (müteammiden) işlenilmesinin müsavî olmasıyla beraber burada, "Taammüden (kasten ve bilerek...) kaydının bulunması fiilde asıl bilerek yapılan iş olmasıdır. Hatâ olarak yapılan bir işte bu kadar katı cezayı müstahak olmaz. ¹²⁵

Misli Ne Demektir?

"Bir ceza vardır."

Onun üzerine ceza ve fidye vardır, demektir. "Öldürdüğünün misli..."

Öldürdüğünün dengi bir ceza vardır.

Bu kavf-i şerif, "Bir ceza vardır." Kelimesinin sıfatıdır.

Bundan murad, İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine ve imam Ebû Yusuf (r.h.)'a göre, misil, değer itibariyledir; yoksa cisim, yaratılış ve şekil bakımından değildir. Avın kıymeti takdir olunur. Şu cihetle ki, av daha yeterli ve kendisine mümkün olanın en yakınıdır.

^ Eğer karada avlayıp öldürülen hayvan, satılmaz ve satın alınmaz, eğer öldürdüğü av hayvanlarının değeri bir hedy (kurban) değeri kadar olursa, bu durumda cânî (av cinayetini işleyen kişi) muhayyer (serbest)dir.

1 - O avın değeriyle bir kurban satın alır ve Harem-i şerife hediye edip keser.

2- O değer ile yemek satın alır. Her bir miskine;

a) Yarım sa" buğday,

b) Yarım sa' hurma dağıtır...

3- Her miskine vereceği bir günlük yemek yerine bir gün oruç tutar.

Eğer bütün bunlardan sonra bir miskinin bir günlük yemeğine yetmeyecek kadar bir şey artarsa, onu ya tasadduk eder veya ondan bedel tam bir gün oruç tutar. Çünkü oruç günün bazı kısmına bölünmez. Tam gün oruç tutulur. ¹²⁶

Neam Kelimesi

Şu kavf-i şerifte olmuş olur;

"(ehli) Hayvanlardan..."

Hediy (kurban) için beyândır.

Müşteri onun kıymet ve değeriyle muhayyer olduğu vecihlerden bir yolu seçer. Eğer bunu yaparsa, öldürdüğünün misli ile ceza olduğu tasdik olunur.

jJoJi "neam" kelimesi, lügatte develer, sığırlar, koyun ve keçilere denilir.

¹²³ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/73.

¹²⁴ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/73.

¹²⁵ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/73-74.

¹²⁶ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/74-75.

Ancak develer tek başına olduklarında, "neam" kelimesi, kullanılır.

Sığır, koyun ve keçilerin yalnız ifâde edilmeleri anında, sadece sığır, sadece keçi veya sadece keçiler için J&\ "neam" ismi verilmez.

"Onunla hükmeder."

Öldürülenin misli olduğuna hükmeder...

Bu kavlı-i şerif, . "Bir ceza vardır." Kelimesinin sıfatıdır.

"Aranızdan adalet sahibi iki adam..."

Müslümanlardan adaletli iki adam, demektir. (2/440) "Bir kurbanlık."

"Hedy", Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşmak için deve, sığır, koyun ve keçi cinsinden Beytullah'a hediye edilen kurbanlıklardır. En kolayı koyundur. Ortası sığırdır.

En yükseği de bedene yani devedir.

"Bir kurbanlık," Kavt-İ şefî, H kelimesinde bulunan zamirden mukadder bir hâldir. Manası: Onun muhakkak kurban hediye etmesi mukadderdir, demektir.

"Kabe'ye vasil olmuş,"

Bu kavli şerif, hedy (kurban) kelimesinin sıfatıdır. Çünkü izafeti lafziyyedir. Zira "Kabe'ye vasil olmuş," cümlesi) aslında şeklidir.

Kabe'ye ulaşması demek, Harem-i şerifte kesilmesi, demektir.

Hatta velev ki öldürülen av hayvanına mümasil bir hayvanı Harem-i şerifin fakirlerine tasadduk edilse bütün âlimlerin ittifakı ile caiz değildir. Belki o kişiye o kurbanı kesmesi vaciptir. Ona düşen vazife, kurbanını Harem-i şerifte kestikten sonra, dilediği şekilde Harem-i şerifte sadaka olarak dağıtmak gerekir, İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine göre...

"Veya bir kefarete vardır ki,"

Bu kavli-i şerif, "(ehli) Hayvanlardan..." kelimesinin mahalli üzerine atıftır. Mahzûf mübtedânın haberidir. Cümlenin hepsi, "Bir ceza vardır." Kelimesinin ikinci sıfatıdır.

nispette fukarayı doyurmak,"

"kefarete," kelimesinin atf-ı beyânıdır, kendisini marifetlerle hususileştirmeyen nahiv âlimlerinin yanında...

"Veya onun dengi oruç tutmaktır."

"O nispette fukarayı doyurmak,"

Bu kavli-i şerif, 'lesinin üzerine

Sanki denildi:

İhrâmlı halde av hayvanı öldüren kişinin cezası, maktul (öldürdüğü av hayvanına mümasil)

1- Ehli hayvan (Koyun, sığır ve deve...)

2- Miskinlere yemek yedirmek,

3- Ve onların günlerinin sayısınca oruç tutmaktır...

Bu takdirde, denklik cezanın lazımı olan bir vasıf olmuş olur. Ve onunla hedy (kurbanı), yemek yedirmek ve oruç tutmak takdir olunur.

Amma ilk ikisi vasıta sebebiyledir. Üçüncü ise ikincisinin vasıtası ile.

Cânî (av hayvanını öldürerek cinayet işleyen kişi), bunlardan her birini diğer ikisinin yerinde tercih edebilir...¹²⁷

El-adlî

İmam Ferrâ (r.h.) buyurdular:

kelimesi, kesre ile kendi cinsinden misli, demektir.

kelimesi, fetha ile cinsinin dışında olan misli, demektir.

"Bir şeyin muâdili," cinsinden onun dengi ve misli olan şey, demektir. Meselâ oruç tutmak ve yemek yedirmek gibi... Onun dengi, miktarı dengi olarak belirlenen şeydir.

kelimesi, fetha ile okunması sanki masdânn isimlendirilmesi, demektir.

kelimesi, kesre ile okunması ise mefûl manasıdır,

Bu ise yemek yedirmek ve oruç tutmanın kelimesine temyiz olduğuna işarettir.

Buradaki muhayyerlik İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine ve İmam Ebû Yûsuf (r.h.)'a göre cânî (cinayeti işleyen kimse) içindir.

İmam Muhammed (r.h.) 'a göre ise iki hükme göredir.¹²⁸

Ceza Hissedilmelidir

"Tatsın içindir."

Câr ve mecrûrdeki istikrara taalluk etmektedir. Yani onun üzerine avı öldüren kişinin tadacağı ve hissedeceği bir ceza vardır, demektir.

¹²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/75-77.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/77.

"Ve ettiğinin vebalini..."

Kötü akıbeti, ihramın haramlığını çiğnediği içindir.

"Vebal" aslında, ikrah edilen ve nefsinin kendisine hoş göstermesiyle işlenen amelinin akıbetinde duçar olduğu (musîbet ve) zarardır..

"Allah geçmişi af buyurdu."

İhrâmlı iken av hayvanını öldürmenin haram kılınmasından önce ihramlı olarak av hayvanını öldürenleri, Allah bağışladı.

"Fakat kim bir daha yaparsa,"

Kendisinden nehyedildikten ve ihramlı kişinin av hayvanı Öldürmesinin haram kılınmasından sonra o haram işe dönerse,

"Şartıyye" manasınadır. ¹²⁹

İntikam Kelimesinin Manâsı

"Allah ondan onun intikamını alacak."

O kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisinden intikam alacağı kişilerdendir.

Çünkü fiil ceza olarak vaki olduğu zaman, harfe muhtaç değildir. İsim cümlesi bunun hilâf/nadır. Mübtedâ takdir olundu ki yanlışlıkla fe harfi cezaiye olmasın diye...

intikamdan murad, âhirette azap etmektir.

Amma kefarete ise bazılarına göre, haram kılındıktan sonra ihramlı kişinin av hayvanlarını Öldürmeye dönen kişinin üzerine vaciptir, bazı alimlere göre.

Bazı alimlere göre ise zahirine taalluk ile işe tekrar dönen kişi üzerine bir kefarete yoktur.

İntikamın aslı, intişâr (yardım olunmak) intisaf demektir. İntikam kelimesi Allâhü Teâlâ hazretlerine izafe edildiği zaman ise, onunla ikâp etmek ve cezalandırmak murad edilir.

"Allah azîz'dir,"

Galiptir, kendisine galip olunmaz. "İntikamı vardır."

İsyan ve haddini tecâvüz etmeye ısrar edenini daha şiddetli bir şekilde cezalandırır... ¹³⁰

Allah Korkusu

Allâhü Teâlâ, Halil-i İbrahim Aleyhisselâm'a hitaben buyurdu:

-"Ey İbrahim! Benden kork! Zarar veren saldırgan canavardan korktuğun gibi..."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, birinin üzerine kaza ve hükümlerini icra etmeyi murad ettiği zaman, hiçbir peygamber ve velinin arasını ayırtmaz, yırtıcı canavar faydalı ile zararlının arasını tefrik etmediği gibi. Allâhü Teâlâ hazretlerinin tutması şiddetlidir. Mücrimler onun elinden, kahrından ve intikamından nasıl kurtulurlar.

Akıllı kişi, her nerede olursa olsun, muhalefet ve isyandan gücü ve imkanı nispetinden sakınmalıdır. Zira,

-"Muhakkak ki insan, ancak ektiğini biçer." ¹³¹

Ne Ekersen 0 çıkar

Mesnevî'de buyuruldu:

Cümle âlem herkes bilir onu,

Eğer sen bilmezsen bile...

Her ne ekersen, bir gün o çıkar ortaya...

Ne şaşılacak şey ki zayıf olan insan, kuvvetli olan Allah'a nasıl isyan ediyor? Bu ancak insanın şehvetlere dalıp, Allah'tan gafil olması ile olur. ¹³²

Tasavvufî ve İşârî Manâlar

Kavl-i şerifinde şu nükteler var..

"Ey o bütün imân edenler.

Sizler, İhramda iken avı öldürmeyin;"

Helâl olanlara avı mubah kıldı.

Onlar avamlardan selva ehli olanlardır. Bunlar, bedenî ameller ile dinî kemâlâta râzî olanlardır; (bu onların) dinî himmetlerinin kusur ve eksikliğinden dolayıdır.... İhramlı olana av haram kılındı. (2/441) Bunlar da muhabbet ehli olanlardır. Vuslat kabesinin ziyareti için dünyada ihrama girenlerdir. Yani bizi kasteden (ve bize yönelen

¹²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/77-78.

¹³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/78.

¹³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/78-79.

¹³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/79.

kişiyeye) düşen vazife, tama'larını hepsini toptan terk etmesi gerekir... Hallerden bir halde onun hiçbir mutâlebe (talep ve isteğinin) olmaması gerekir. Sadece visal talebinin olması gerekir. Zira;

- Arif, Hakkın avıdır. Avın avı olmaz..."

"Ve içinizden her kim onu öldürürse,"

Talebelerden biri dünyadan bir şeye iltifat ettiği zaman,

" Amden (kasten),..."

Onun zararlarına vakıf olduğu ve onun içinde olan şeyleri bildiği halde, demektir. Kendisine nefsi galebe çalar ve nefsin hırsı ile ona (ava) düşer....

Ona rnevaşîden Öldürdüğünün misli bir ceza vardır."

Nefsini riyazet ve mücâhede'ye tabi tutar. Elem ve acısı, lezzet ve şehvetlere mümasil olan bir riyazet ve mücâhede ile nefsin terbiye eder.

"Buna aranızdan adalet sahibi iki adam hükmeder."

Onlar (iki âdil),

1- Kalbve

2- Ruh'turlar.,,

Onlar kişinin imânının miktarı ve riyazetinin çeşidine göre;

1 - Az yemek,

2- Az içmek,

3- Malını dağıtmak,

4- Makamı terk etmek,

5- Uzlet,

6- Halvet,

7- Ve bütün his, duyu ve organlarını zaptetmeyi hükmederler....

"Kabe'ye vasil olmuş bir kurbanlık olmak üzere.."

Yapmış olduğu amelleri Allâhü Teâlâ hazretlerine halis olarak yapar. Şu cihetle ki halkı mülâhaza etmeksizin ve hakkı kabulüne uygun ve yaraşır bir şekilde ihlas ile amel etmelidir....,

"Veya bir kefarettir ki, o nispette fukarayı doyurmak,"

Onlar;

1- Akıl,

2- Kalb,

3- Ruh,

4- Sır,

5- Hafî....

6- (VeAhfâgibiletâiftir....)

Muhakkak ki bunlar, manevî gıdalarından mahrumdurlar. Letâifm manevî gıdaları;

1- Sıdk-u samimiyetle Hakka teveccüh etmek,

2- Halktan yüz çevirip kurtulmak,

3- İkraha edilen kötü şeylere karşı sabrı yudumlamak,

4- Ülfet edilen şeylerden kesilmek,

5- İlâhî mevhibelere karşı şükretmek,

6- Mukadderata râzî olmak,

7- Ezelî hükümlere teslim olmaktır...

"Veya onun dengi oruç tutmaktır."

Oruç,

1- Ağyarın mülâhazasından kendini tutmak,

2- htiyarı talep etmek kendini tutmak.

3- Melikül-Cebbârın gayrisine yönelmek ve meyletmektir....

"Tatsın için..."

Nefs-i emmâre tatsın diye... "Ettiğinin vebalini..."

Nefsin tabiatına aykırı olan bu muamelelerin elem ve acılarını tatsın ve hissetsin diyedir. Bunlar ceza ve kefarettir. Nefs-i emmâre, şehvetlerin lezzetlerine ve gafletin tatlılığına nail olmasının cezasını böylece çeksin diyedir.

"Allah geçmişi af buyurdu;"

Tâliblerden, hakkı talep etmeye adım atmadan önce yaptıklarını af buyurdu.

"Fakat kim bir daha yaparsa,"

Sıdk-u samimiyet kademiyle (ayağıyla) dünyadan çıktıktan sonra dünyadan herhangi bir şeye bağlanırsa;

"Allah ondan onun intikamını alacak."

Onu dünyâda rezil ve rüsva etmek ve âhirette de hüsrana uğratmakla ondan intikam alır.

"Allah azîz'dir."

İki kâınatta (dünya ve âhirette) bağlanan kişiye bulunmaz. Dünya ve Ahiret'e bağlılığı olan Allâhü Teâlâ

hazretlerini bulamaz. Ta ki talib olan kişi,
Allâhü Teâlâ hazretlerini

1- Azdan,

2- Çoktan,

3- Küçükten ve

4- Büyükten...

5- Ve bütün bağlardan... Tecerrüd edip soyutlanmadıkça bulamaz. İntikam sahibidir."

Sevenlerinden izzetinin hicapları ile intikam alır. Sevenleri, ağyara iltifat ettikleri miktar ve masiva'yı (Allah'tan gayriyi) mülâhaza ettikleri nispette, kibriyâ, azamet ve izzet perdeleriyle kendisini onlardan gizlemekle dostlarından İntikam alır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, düşmanlarından da intikam alır. Allâhü Teâlâ hazretlerinin düşmanlarından intikam alması,

-"Biz onların kalblerini ve gözlerini ters döndürürüz. İlkin buna imân etmedikleri gibi bırakıveririz kendilerinde, tuğyanları içinde körü körüne bocalar giderler." ¹³³

Te'vilât-i Necmiyye'de de böyledir. ¹³⁴

Mesnevî'de buyuruldu:

Aşık! ikiz meslektir: Şükür ve sabır... Aşık! o zamandan ben oldum kibir gibi. Aşık! Allah'ın yaratmasıdır, oиду. Aşık! mesnû (yapmacık aşk) ise o kâfirdir."

Sadık olan talebeye düşen vazife, gayriye iltifat etmekten kesilmektir. Bütün hayırlar elinde olan Allâhü Teâlâ hazretlerine muttasıl ve vasıl olmaktır. Muvaffakiyet veren ve yardım eden Allâhü Teâlâ hazretleridir. ¹³⁵

Deniz Avı Helâldir

"Size helâl kılındı,"

Hitap, ihramlı olanlaradır. " Deniz avı,"

Su da avlanılan her şey, demektir. Su ister deniz,, ister nehir ve isterse gölet olsun, fark etmez. ¹³⁶

Deniz Avı Nedir?

Deniz hayvanı, ancak denizlerde yaşayan, hayvanlardır. İster eti yenilsin ve isterse eti yenilmeyen hayvan olsun fark etmez.

Hem kara ve hem denizde yaşayan; Kaz, ördek, kurbağa, yengeç, kaplumbağa, bütün su kuşları ve benzeri hayvanlara, "deniz avı" adı verilmez. Belki bu hayvanların hepsi kara avıdır. Bunları Harem-i şerifte öldüren veya bunları ihramlı olarak öldüren kişiler cinayet işlemiş olduklarından cezaya çarptırılır. ¹³⁷

Deniz Avları Üç Kısımdır

Denizde avlanılan hayvanlar üç cins üzeredir.

1- Balık,

2- Kurbağalar,

3- Bunların dışında kalan hayvanlar,;.

Balıkların bütün çeşitlerinin etlerinin yenilmesi helaldir. Kurbağa ve bütün çeşitleri haramdır.

Bu iki cinsin dışında kalan deniz hayvanlarında âlimler ihtilaf ettiler...

İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretleri buyurdular:

-"Bu iki cinsin dışında kalanlar (balık ve kurbağanın dışında olanlar) ise muhakkak ki haramdır."

Alimlerin çoğu, bu âyet-i kerimenin umumiliğinden dolayı, buyurdular:

-"Bu iki cinsin dışında kalanlar (balık ve kurbağanın dışında olanlar) ise muhakkak ki haramdır. ¹³⁸

Deniz Hayvanları İki Kısımdır

Muhyissünne (r.h.) hazretleri buyurdular:

Bütün su hayvanları iki kısımdır,

¹³³ el-En'am:6/110,

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/79-82.

¹³⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/82.

¹³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/82-83.

¹³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/83.

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/83.

1- Balık,

2- Balığın gayri olan hayvanlar...

Amma balık ise ölüsü de helaldir. Cinslerinin değişmesiyle beraber. (2/442)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-'Bize iki meyte (ölü) helal kılındı.

1- Balık,

2- Çekirge." ¹³⁹

Bunların bir sebep veya sebepsiz yere ölmelerinin arasında hiçbir fark yoktur.

İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerinin mezhebine göre, helal olur; ancak bir sebep ile ölürse mesela bir taşın üzerine düşmesi veya suyun ısınması ve bunun benzeri şekilde ölürse, helal olmaz. ¹⁴⁰

Denizde Yaşayanlar

Balığın dışındaki deniz mahlukatı iki kısımdır.

1 - Karada yaşayanlar,

2- Denizde yaşayanlar.

Bir kısım, karada yaşar; kurbağa ve yengeç gibi. Bunların etleri yenilmez.

Bir kısım ise suda yaşar. Karada yaşamaz. Ancak kesilenin yaşaması ile karada yaşar.

Bundan ihtilaf olundu.

Bir kavim (âlimlerden bir topluluk) balıktan başka denizden çıkan hiçbir şeyin helal olmayacağı görüşündedirler.

Bu İmam-i Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerinin mezhebidir.

Bir kavim (Fıkıh âlimlerinden bir topluluk da) denizin bütün ölüleri helaldir. Çünkü denizde bulunan bütün varlıklar, balıktır. Her ne kadar suretlerinde ihtilaf olunsada... "Cirrîs" ¹⁴¹ gibi ki, kendisine su yılanı denilir. Bu balık yılan şeklinde'olduğu için kendisine su yılanı denilir. Bütün âlimlerin ittifakı ile etinin yenilmesi helaldir. ¹⁴²

Denizin Yiyecekleri

"Ve yemesi,"

Denizin yemesi...

Denizin sahile attığı ve içinden karaya attığıdır .. ¹⁴³ Veya suyun çekilip kuru toprağın üzerinde bıraktığı şeylerdir. Ve onlarda herhangi bir hareket olmadan tutulan şeylerdir.

Mevlânâ Ebû Suûd (r.h.) hazretleri buyurdular:

"Ve yemesi," yani denizin avından yenilen şeylerdir. Bu umumî ettikten sonra hususî etmektir. "Size helâl kılındı," denizde avlanan şeylerin hepsine taarruz ve onlardan faydalanmaktır ¹⁴⁴. Ebû Suûdun sözleri bitti.

"Size medar olsun,"

Mefûlü ieh olmak üzere mahallen mensuptur. Mevlâ Ebû Suûd Efendi (r.h.) buyurdular: Yemeğe mahsustur;

-"Ve ona İshak'ı ihsan ettik, fazla olarak Yakub'u da ve her birini salihînden kıldık!" ¹⁴⁵

Âyet-i kerimedeki îAtâ "nafile" kelimesinin, "Yakub" Kelimesine mahsus hâl olduğu gibidir. ¹⁴⁶

Yani denizin yiyecekleri, faydalanmak yönünden size helal kılındı. Mukîmler için... Sizler onu taze taze afiyetle yemektesiniz.

"Ve seyyar olanlarınıza..."

İçinizden bazıları onları (av hayvanlarının etlerini) kurutarak azık ediniyorlar. ¹⁴⁷

İhramlı Olanlara Av

"Kara avı ise, üzerinize haram kılındı..,"

Karada yumurtadan çıkan, (yani karada üreyen) hayvanlar. Bunlar bazı vakitlerde her ne kadar suda yaşasalar bile, meselâ deniz kuşları gibi...

İhramda bulunduğunuz müddetçe,"

"mâ" masdariyet ve zarifiyyet içindir. Yani sizin ihrâmı olarak devam ettiğiniz müddetçe, demektir.

Kara avını avlamanın muhrim (ihramlı olan kişiye) haram olduğunda hiçbir ihtilaf yoktur. Amma avın bizzat

¹³⁹ Keşfü'l-Hafâ: 148.

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/83-84.

¹⁴¹ bir balık cinsidir. Kamus. Yılan benzeyen bir balık cinsidir.

¹⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/84.

¹⁴³ Ebû Suûd Tefsiri: c. 3, s. 81.

¹⁴⁴ Ebû Suûd Tefsiri; c. 3, s. 81.

¹⁴⁵ el-Enbiyâ: 21/7Z,

¹⁴⁶ Ebû Suûd Tefsiri: c. 3, s. 81,

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/84-85.

kendisi ise, âyet-i kerimenin zahiri, ihramda olmayan bir kişinin muhrim'e (ihramlıya) avlamış olduğu (avın da) haram olduğunu icabettirmektedir. Her ne kadar o avda ihramlı kişinin herhangi bir etkisi olmasa bile.... Lakin İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (r.h.) hazretlerinin mezhebine göre ise, ihramlı olmayan kişilerin yapmış oldukları kara avlarının ihramlı kişinin yemesi helaldir. Her ne kadar bu avı ihramlı kişi için avlamış olsa bile... (ihramlı olmayan kişilerin ihramlı kişiler için yapmış oldukları avların ihramlı kişilere helal olması için,) ihramlılar,

1 - Ava işaret etmemeli,

2- Ava delâlet etmemelidir...

Yine ihramlı kişinin ihrama girmeden önce kestiği hayvanın etlerinin ihramda yemesi de kendisine helaldir.

Çünkü hitap, ihramlı olanlardır.

Âyet-i kerimde sanki şöyle denildi: Sizin karada yapmış olduğunuz avlar size haram kılındı... Başkalarının avları bu emrin dışındadır...

"Allah'tan korkun."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin size nehyettiği masiyetlerin hepsinden sakının ki, ihramda iken av avlamak da o masiyetlerin cümlesindedir...

(Allah) ki hep huzuruna

haşrolunacağınız."

Başkasına değil... Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabından kurtuluş; ancak ona iltica etmekle olur.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

-"Rabbînedir o gün yalnız mesak (sonuç)" ¹⁴⁸ yani sonuç ve meleklerin sevk etmeleriyle dönüş ve son varılacak yer, demektir. Allâhü Teâlâ hazretleri, meleklerle insanları sevk etmelerini emretti.

Ya cennete sevk ederler...

Ya da cehenneme... ¹⁴⁹

Cennet'e aşık Olan

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Kim cennete müştak ise, hayırlara koşar. Kim cehennem azabından korkarca, nefisini haramlardan tutar. Kim dünyadan zâhid olursa, onun üzerine musibetler hafif ve basit gelir." ¹⁵⁰

Ölümün Kolaylığı İçin

Kim ölümünün kolay olmasını istiyorsa, hayır yapmaya koşsun!

Kim şehvetlerini terk etmezse Rabbi ondan sadır olan taat ve ibâdetlerine râzî olmaz!

Kim gizli hal ve hareketlerinde Allâhü Teâlâ hazretlerinden korkmazsa, onun göstermiş olduğu takva alâmetleri ona fayda vermez! ¹⁵¹

iman ve Taat Yolu

Mesnevîde buyuruldu:

-"Ben kâfirim o takdirde;

Eğer bir kimse zarar ve ziyan görürse; İmân ve taat yolunda bir nefes bile... (Bu durumda beni kına...)" ¹⁵²

İki Âlemin Kurtuluşu

Mesnevîde buyuruldu:

İş, ancak takva, din-i İslâm ve salâha (iyi amellere) sahiptir, iki âlemde kurtuluş, ancak bunlarla; din, takva ve salih amel iledir.. ¹⁵³

Tasavvuf? Manâlar

Âyet-i kerimde şu işaretler vardır:

"Size ne'âl kılındı,"

¹⁴⁸ el-Kıyâme: 75/30,

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/85-87.

¹⁵⁰ Kınıul-Ummillî 43440,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/87.

¹⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/87.

¹⁵² Mesnevî-İşerif, Defter: I. s. SO,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/87-88.

¹⁵³ Mesnevî-İşerif, Defter: 6. s. 10.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/88.

Ey, "Hakikatler c'leniz"inde gark olanlar! " Deniz avı,"

Sizin "marifet deniz"inde müşâhedât ve keşiflerle avladıklarınız. "Ve yemesi de size ve seyyar olanlarınıza medar olsun."

Yani gelen "varidat hak" ve "tecellî sıfat" ile doymaktasınız. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi;

-"Ben Rabbimin katında (dergah-ı izzetinde) gecelerimi 0 bana yedirir ve içirir."

Allâhü Teâlâ hazretlerine yürüyene (seyr-u suluk ehline) irâde ehline ondan yedirir. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

-"Gelsinler, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve en'âm behîmelerinden kendilerine merzûk buyurduğu kurbanlıklar üzerine malûm günlerde Allah'ın ismini ansınlar da -onlardan yiyin ve yoksulu, fakiri doyurun." ¹⁵⁴

işte meşâyih-i izamın ve rusûh ehli olan alimlerden terbiye ehli olanların halleri...

"Ve size haram kılındı." (2/443)

Ey talebeler!

"Kara avı,"

Kara avı, Allah'a olan seyr-u şulûk esnasında parıldayan ve karşınıza çıkan dünyevî ve uhrevî matlûplar, arzu ve isteklerdir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi;

-"Dünya, âhiret ehline haramdır.

Âhiret de dünya ehline haramdır.

Her ikisi de (dünya ve âhiret te) ehlullâh'a haramdır." ¹⁵⁵

"İhramda bulunduğunuz müddetçe,"

Sizler, "Vusul Kabe"si için ihramlı olduğunuz ve hazret-i visale teveccüh ettiğiniz müddetçe... Çünkü teveccüh edenin hükmü vâsılı kâmilin hükmüne zıttır. Çünkü vâsıl olan mahv olur. Teveccüh eden ise henüz ayıktır. Mahv olan ile ayık olanın arasında belirgin fark vardır.

Ayık olan kişinin fiilleri kendisi sebebiyle ve ondandır. Mahv olanın fiilleri kendisi sebebiyle ondan değildir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, emirlerine galiptir. İşte burada, "Benimle iştir, benimle konuşur ve benimle tutar!" (makamı) tecelli eder.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ buyurdu:

-"İhramdan çıktığınız zaman isterseniz avlanın." ¹⁵⁶

Yani sizler vusûl'ün menâsiklerinden boşaldığınız ve usûl yoluna girdiğiniz zaman; sizden ihramlı olan külfeti sakıt olur ve yolcuların meşakkatleri sizden kalkar. Ve sizin için Akitlerin lüzumu ve tavaf edenlerin hükümleri sabit oldu.

Hâhü Teâlâ buyurduğu gibi;

"Hep huzuruna haşrolunacağımız

Allah'tan korkun."

Huzuruna toplanacağınız, Allah'tan korkun! Nail olduktan sonra geri dönmek için, masivadan (Allah'tan gayriye) kavuşmamak içindir. Kavuştuktan sonra geri dönmekten Allah'a sığınırız. "Bahru'l-Hakâik" isminde olan, Te'vilât-i Necmiyye'de de böyledir.

Allah'ım üzerimize evliyanın bereketini indir! Dostlarının ve sevdiklerinin kâselerinden bize içir! Âmin ¹⁵⁷

Ka'be Beytullah

Allah, Kabe'yi; o Beyt-i Harâm'ı insanlar için bir medar-ı hayat kıldı... O şehri-İ harâm'ı da, o boyunları bağısız ve bağlı kurbanlıkları da... Bütün bunlar, şunu bilesiniz içindir ki, Allah göklerdekini ve yerdekini bilir ve hakikat Allah her şeye alimdir.⁹⁷

Malûmunuz olsun ki, hakikaten şedîdü'l-ikabdır Allah... Hem de hakikaten gafur ve rahîmdir Allah.⁹

Peygamber'in üzerindeki ancak bir tebliğdir. Açıkladığımız ve gizlediğiniz şeylerin hepsini bilecek olan ise, ancak Allah'tır."

De ki: " Murdarla temiz bir olmaz; murdarın çokluğu tuhafına da gitse... O halde, ey temiz özü, düşündür beyni olanlar! Allah'a korunun ki, felaha eresiniz.¹⁰⁰ ¹⁵⁸

Tefsîr-i Şerifi:

"Allah, Kabe'yi kıldı." Kabe Denilmesi

Beytullah'a Kabe adının verilmesi, Kabe'nin dörtgen şeklinde olmasındandır. Araplar, dörtgen şeklinde olan her eve "Kabe" adı verirlerdi. Kabe'ye, bu isim verilmesi, insanın ayak topuklarına olan teşbihten dolaydır. Bacak

¹⁵⁴ el-Hacc: 22/28,

¹⁵⁵ Kenzul-Ummâl: 6071, Keşfü'l-Hafâ: 1314, Camius-Sağîr: 4269,

¹⁵⁶ " el-Mâide: S/2.

¹⁵⁷ İsmail Hakkî Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/88-90.

¹⁵⁸ İsmail Hakkî Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/90-91.

ile ayağın birleştiği nokta da dörtgen şeklinde olmasından dolayıdır.

Denildi ki:

(Beytullah'a, Kabe adının verilmesi) Kabe'nin yeryüzünden yüksek olmasındandır. Aslı çıkıntı ve yükseklik, demektir.

İnsanın ayak topuklarına (Arabçada denilmektedir, insanın ayak topuklarına Kabe denilmesinin sebebi, ayak tarafından çıkıntı ve yükseklik sahibi olmasındandır. (Kabe de olduğu yerden çıkıntı ve yükseklik sahibi olduğu için bu ismi aldı...)

Câriye (kız çocuğu) buluğa yaklaştığı zaman memeleri çıkar ve ona ^ıisükâib denir.

Kabe de dünyada zikri yayıldığı ve ismi çok meşhur olduğundan ve orada yapılanlar âlemde yaygın oduğu için bu isim ile isimlendirildi ve kendisine "Kabe" adı verildi.

Bundan dolayı Araplar, işleri düzelen, şanı ve şerefi yükselen, toplumda büyük mevkii olanlara; "Falancanın topuğu yükseldi" derler.¹⁵⁹

Kabe'nin Rükünleri

"EsiIetü'l-Hikem,"¹⁶⁰ (Hikmetli sualler) isimli kitabın sahibi buyurdu:

Allâhü Teâlâ hazretleri, beyt-i atıkına (eski beytine) dört rükün kıldı. Aslında bunlar üç şekildir. Hakikatte ise üç rükün üzerine kıldı.

Çünkü beytullah topuk şeklindedir. Bundan dolayı beytullah'a Kabe adı verildi. Beytullah'in vaz' halinde dört hadis olan rükün üzerine olması, müminlerin kalplerine işaretler.

Çünkü müminin kalbi dört hatırdan asla hâli olmaz. Onlar;

1- İlâhî havâtır,

2- Melekî havâtır,

3- Nefsânî havâtır,

4- Şeytanî havâtır....

Rükünü Hicr, ilâhî havâtır menzilesindedir. Rükünü Yemânî ise Melekî havâtır menzilesindedir. Rükünü Şâmî ise Nefsânî havâtır menzilesindedir. Rükünü Irâkî ise Şeytanî havâtır menzilesindedir. Çünkü şer-i şerif. Rükünü Irâkînin yanında;

- "Şikak (ayrılık) ve nifak'tan (iki yüzlülükten) Allah'a sığınırım!"

Diye dua etmeyi meşru kıldı.

Rükünlerin her birinin mertebesi kendilerinde meşru olan zikirlerle bilinir.¹⁶¹

Kabe'nin Hakikatte Üçgen Olmasının Sırrı

Kabe'nin hakikatte müselles (üçgen) bir topuk şeklinde olmasının sırrı ise peygamberlerin kalplerine işaret içindir. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, resul ve nebilerini (bütün peygamberleri) ismet sıfatı ile temyiz etti. Allâhü Teâlâ hazretleri, peygamberlerine ismet sıfatını verdi ve onlara ismet elbisesini giydirdi. Peygamberler için ancak üç havâtır vardır: Onlar;

1- İlâhî havâtır,

2- Melekî havâtır.

3- Nefsânî havâtır.

Peygamberlerin dışında olan insanlarda ise bir şeytanî havâtır ziyâde olarak vardır.

İnsanlardan bazıları, zahirde şeytanî havâtırın eseri görülenlerdir. Onlar umûmî halktır.

Kimi ise hatırına gelir ama. zahirde eseri görülmez. Bunlar, peygamber için vacip olan ismet ile mahfuz olan evliyâullah'tır.

Evliyanın hıfzı caizdir..¹⁶²

Beyt-i Haram

"Beyt-i Haram,"

Medh ciheti üzerine atf-i beyândır. Tevbîh yönü üzerine değ/7... Sıfat bu şekiide geidiği üzere...

Kabe'ye "Beyt-i Haram" adı verildi. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, Kabe'yi tahrir ve ta'zim buyurdu. Onu haram kıldı. Haram, saygıdeğer manasınadır. Hadis-i şerifte (buyuruldu:)

- "Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, gökleri ve yeri yarattığı gün, Mekke-İ Mükerreme" yi "Haram" (kutsal

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/91.

¹⁶⁰ Esiletü'l-Hikem" Hikmetli sualler kitabı, Şeyh Alaüddin. Ali Dede Bosnevî, Halveti. en-Nevevî'nin kitabıdır. Bu kitapta tam üçyüztamış (360) soru var. Sorular on iki başlık altında otuzar otuzar olarak toplanmıştır. Ali Dede bu kitabını 1001 yılında Mekke-i Mükerrerede yazdılar. Esüetü'l-Hikem kitabının asıl ismi "Hallur-Rumûz ve Mefâtihiü-Künûz'dur. Ruhü'l-Beyânın kaynaklarından biri olan eseri okuyucularımıza hararetle tavsiye ederiz. Mütercim.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/92.

¹⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/92-93.

ve mukaddes) kıldı." ¹⁶³

İbn-i Melek (r.h.) buyurdular:

Bil ki: Mekke'ye şeref veren Allâhü Teâlâ hazretleridir. Mekke'yi haram kılan ise İbrahim Aleyhisselâm'dır. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden sahih olarak şöyle varid oldu:

"Muhakkak ki İbrâhim Aleyhisselâm, Mekke-i mükerreme' yi haram kıldı. Ben de Medine-i münevvere' yi haram kıldım!"

buyurdular.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet edilen şu hadis-i şerif;

"Muhakkak ki bu şehir (Mekke), Allâhü Teâlâ gökleri (ve yeri) yarattığı gün onu haram kıldı," şeklinde vârid olan hadis-i şerif ise,

Levh-i mahfuz hakkında bir kinayedir. İbrahim Aleyhisselâm yakında onu haram kılacaktır, demektir. İbni Melek'in sözleri bitti. (2/444) ¹⁶⁴

Kabe'nin Hürmeti

Bu fakir (İsmail Hakkı Bursevî r.h.) buyurur ki:

Eğer Kabe hadis ise onun hürmeti de arazîdir. Lakin Kabe'nin hürmeti, zatî ve kadîmdir. Çünkü bu kitabet (yazılar) hakikat ehlinin yanında zatî hürmettendir. ¹⁶⁵

Toprak

Bazı müfessirler (r.h.) hazerâti;

"Sonra semaya doğruldu da o bir dumanken ona ve arz'a 'Gelin ikiniz de ister istemez' dedi. 'Geldik isteye isteye' dediler." ¹⁶⁶ Âyet-i kerimenin tefsirinde buyurdular:

"Allâhü Teâlâ hazretlerinin bu icabetine hiçbir toprak icabet etmedi. Ancak Harem-i şerifin toprağı icabet etti. Bundan dolayı, Allâhü Teâlâ bu toprağı haram kıldı. Harem-i şerifin toprağının hürmeti, müminin hürmeti gibidir.

Mü'min Rabbine itaat ettiği için, (müminin) kanı, ırzı ve malına dokunmak haram kılındı.

Harem-i şerifin toprağı da, "Geldik isteye isteye!" dediği için; Harem-i şerifin, avını öldürmek, ağacını kesmek ve otunu yolmak haram kılındı. Hürmet, ancak taat sahibi olanadır...

Haber'de varid oldu:

"(Nuh Aleyhisselâm'ın) tufanı zamanında Harem-i şerife olan hürmetinden dolayı büyük balıklar, küçük balıkları yemezdi." ¹⁶⁷

"İnsanlar için bir medar-ı hayat kıldı."

lif "Kıldı," fiilinin ikinci mefûlûdür.

Manâsı; Kabe'yi insanlar için kıyam kıldı. Yani insanlar için;

1 - Dinlerinin ve

2- Dünya işlerinin medâr-ı hayat ve kıyamı (ayakta tutan bir unsuru) kıldı.

Birincisi, (Kabe'nin dinî işleri ayakta tutması) hacılar ve umre yapanlar, Kabe'ye yönelirler. Hacılar ve umre yapanlar, Beytullah'ta büyük menâsik (Hac ve umrenin yapılışı) ile meşgul olurlar. Şerefli taat ve ibâdetle uğraşır. Hac ve umre onların hatalarının silinmesine ve derecelerinin yükselmesine sebep olur. Ve böylece büyük kerametlere nail olurlar...

ikincisi ise çünkü (dünyanın her yerinden) tüccarların kârları ile Harem-i şerife meyveler ve sebzeler gelmektedir. Tüccarlar ve oraya gelenler, Harem-i şerifte yağmalanmak, aldatılmak ve soyulmaktan emindirler. Hiçbir kimse, Harem-i şerifte, kötü bir niyetle onlara saldırıda bulunamaz. Hatta bir adam câhiliyet ve İslâm'da bir günah işlese veya bir kişiyi öldürse de sonra Harem-i şerife sığınsa, orada emindir. (Kimse ona dokunmaz....)

"Futûhü'l-Haremeyn" isimli kitabında Muhyî (r.h.), Hazret-i Kabe'yi övmek için buyurdular:

O ne bir nebî ve ne de bir peygamber...

Ki o aşağıda kuşanmış içinde menfaat olandır.

O yol gösteren hidâyet rehberi değildir.

Az bir lutfu dosttur.

Herkes uzak ve yakından ona yakın olmak için gelmektedir.

Çimenin üzerinde yeni yeşeren bir güldür.

¹⁶³ Sahihî Buhâri: 4059,

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/93-94.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/94.

¹⁶⁶ el-Fussilet: 41/11.

¹⁶⁷ Dürrü'l-Mensûr: c. 1, s. 299,

O olmadan bülbül ötmez! ¹⁶⁸

Harem Ayı

"O şehri harâm'ı..."

Kendisinde hac edâ edilen şehri haramı kıldı; o da Zilhicce ayıdır. Yani Zilhicce ayını da onların dinî ve dünyevî işlerinin kıyâmı için medar kıldı, demektir.

ikincimefulü mahzûftür. Geçene dayanmaktadır.

Haram ayının insanların maddî ve manevî işlerinin kıyamına sebep olmasının yönü: Araplar, diğer aylarda birbirini öldürüyor, birbirlerini talan ediyor ve birbirlerine saldırıyorlardı. Haram ayı girdiği zaman, korkular kaçır. Böylece insanlar, hac ve ticâret için rahatlıkla ve kendi canları ve malları hakkında emniyet içinde sefere çıkarlardı.

Böylece Haram ayı, insanların dinî menfaat elde etmeleri ve dünyevî kâr ve ticâret elde etmeleri için bir sebep olduğu gibi; onların meâş ve meâd (dünya ve âhiretlerini) kazanmalarına sebep oldu. ¹⁶⁹

Mukaddes vakitler

Allâhü Teâlâ hazretleri, bazı ayları, vakitleri ve günleri, diğerlerinden daha fazîletli kıldı. Nasıl ki, bazı peygamberleri ve ümmetleri diğerlerinden daha fazîletli kıldığı gibi...

Allâhü Teâlâ hazretlerinin bazı ay, gün ve vakitlere daha yüksek faziletler vermesinin sebebi, onları idrak etmek ve onlara gereken ihtiramı göstermek için nefislerin koşuşması, kalplerin sürat etmesine yol açması ve ruhların o vakitleri ibâdetle ihya etmesi ve halkı faziletlere teşvik içindir. ¹⁷⁰

Zilhicce Ayında Olan Bazı Hadiseler

İmam Nisâbüri (r.h.) buyurdular:

Zilhiccenin onuncu günü Ramazan-ı şeriften sonra günlerin en faziletli ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında en sevimsisidir.

Çünkü Zilhiccenin onuncu günü, Kelîmullah Musa Aleyhisselâm'ın Allâhü Teâlâ hazretlerine iltica ettiği gündür.

O gün bütün mahlukat hac için ihrama girdi.

Zilhiccenin on günlerinde, Adem Aleyhisselâm tövbe buldu.

İsmail Aleyhisselâm kesilmekten fidye bulup kurtuldu.

Hûd Aleyhisselâm o günlerde kurtuldu.

Nûh Aleyhisselâm o günlerde kurtuldu.

Muhammed Aleyhisselâm, risâlete nail oldu.

Ashâb-ı kiram Rıdvan bîatını yaptılar.

O günlerde Hayberin fetih müjdesi geldi.

Hudeybiye o günlerde fetih oldu.

Mağfiret o günlerde indi.

Allâhü Teâlâ hazretleri,

-"Allah senin günahından geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup, üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak..." ¹⁷¹

Kavl-i şerifi bu günlerde nazil oldu.

Bunlardan başka âyetler ve kerametler indi. ¹⁷²

Zilhicce Ayında Oruç

Zilhicce ayında oruç tutmak müstahaptır. Şiddetli bir müstahap ile müstahaptır. Hiç şüphesiz dokuzuncu günü oruçlu geçirmek lazımdır. Çünkü dokuzuncu gün "Arife" günüdür. Lakin hacıların Arife günü iftar etmeleri (oruç tutmamaları) müstahaptır... O günün meşru olan ibâdetlerini edâ etmekten kendilerine bir yorgunluk gelmemesi ve o günün ibâdetlerini huzuru kalb ve kemâl ile edâ edebilsinler için... ¹⁷³

Zilhiccenin Dokuzuncu Günü Duası

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/94-95.

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/95-96.

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/96.

¹⁷¹ El- fetih: 48/ 2

¹⁷² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/96-97.

¹⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/97.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Duaların en hayırlısı, Arife günün duasıdır. Benim ve bütün peygamberlerin söylediklerinin en hayırlısı:

-"Lâ ilahe illallahü vahdehü lâ şerika leh lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü-ve hüve alâ külli şey'in kadîr."

Allah'tan başka ilâh yoktur. Tek o vardır. Onun bir şeriki ve ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Ve o her şey üzerine kadirdir..."¹⁷⁴

Kurban

"Ve kurban..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, yine kurbanları da insanların işleri için kıyam kıldı.

"Ve kurban..."

Beyt-i harâm'a hediye edilen kurbanlıklardır. Orada kesilirler. Ve etleri fakirlerin arasında tefrik edilir (dağıtılır...) Çünkü o da kurbanı kesen kişinin bir hac ibâdetidir. Ve onunla fakirlerin maişet işleri yoluna koyulur. Ve böylece onların din ve dünya işlerinin kıyama sokulmasına sebep olmuş olur. (2/445)¹⁷⁵

Kurban Kesmekten Maksat?

Bu fakir (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) derim ki: Bilindiği üzere kurban kesmekten maksat, fakirlerin ihtiyaçlarını gidermektir. Bundan dolayı kurban kesen kişinin kestiği kurbanın etlerinin çoğunu ve hatta belki hepsini dağıtması müstehaptır.

Her kim ki, himmeti ve inlemesi hep kendisi olursa, O kişi, menfaati kesik ve onun yemeği sadece kendisine inleme olur.¹⁷⁶

Kurban Bayramı Gününde Hacılar

Kurban bayramı günü hacıların bir çok menâsik (hac ile ilgili ibâdetleri) vardır.

Hacılar, bayramın birinci günü Minâ'dan Mescid-i harâm'a giderler. Hacıların dışındakiler onlara muvafakat için musallaya giderler.

Hacılar o gün tavaf ederler. Diğerleri de bayram namazını kılarlar.

Zira Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Beyti tavaf etmek (bir çeşit) namazdır."¹⁷⁷

Tıraş olmak, tırnaklarını kısaltmak gibi sünnetleri ikâme ederler. Diğerleri de, bid'atleri giderip sünnet-i senniyye'yi ikâme ederler.

Hacılar (şükür) kurbanlarını keserler. Diğerleri de yine kurban keserler.

Lakin malların hepsi Rabbin hazinesine olmaz (yakışmaz).

Her kalb. Rabbin marifeti için sâlih değildir.

Ve her nefis de Rabbin hizmetine uygun değildir.

Mesnevfde buyuruldu:

Senin malın dostlarına güldür. Ta bıçağın kesmedi, İsmail'i... O senin kerametindi. O nerede olsa seninle konuştu. O doldu, Nfl'in derinlikleri...¹⁷⁸

Kalaid

"Ve o boyunları bağlı (Kurbanlıkların boyunlarına takılan gerdanlıklar)...."

Allâhü Teâlâ hazretleri, kurbanlıkların boyunlarına takılan gerdanlıkları (bağları) İnsanların işlerinin kıyamının medarı kıldı.

"Gerdanlıklar," atsu kelimesinin cemiidir. O da kendisiyle kurbanlıkların bağlanılan; ve işaret için takılan

1- Nal,

2- Ağaç parçası ve benzer eşya idi... Bununla insanlar, o hayvanların;

1- Beytullah'a hediye (kurbanlık) olduğunu bilsinler,

2- Ona taarruz etmesinler,

3- Ona binmesinler,

4- Veya yüküklemesinler içindi...

Burada zikredilen "Gerdanlıklar," dan murad, gerdanlık sahibi olan kurbanlıklardır. O da bedenedir, Yani deve ve sığırlardan hediye (şükür kurbanı) ve kurbanlık olmaları caiz olanlardır.

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/97.

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/97-98.

¹⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/98.

¹⁷⁷ Sünen-i Neseî: 2923,

¹⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/98-99.

Burada bedenelerin (deve ve sığırların) zikredilmesi, onları kesmede sevabın çok olmasındandır. Haccın behâsı (değeri) o kurban edilen bedene (deve ve sığırlar) ile dir.

Bundan dolayı Hazret-i Ömer (r.a.) kendisinden üç yüz (300) dinar istenen (çok pahalı) bir deve kesip kurban etmişlerdi.

Şu kavli-i şeriften dolayı;

- "Bu budur! Her kim de Allah'ın şairine (kurbanlarına tazım ederse, şüphesiz o kalplerin takvasındandır." ¹⁷⁹

Gerdanlıklarla Gelen Emniyet Çemberi

Kurbanlıkların boyunlarına takılan gerdanlıkların insanların işleri için kıyam olmasının yönü:

Muhakkak ki bir kimse, kurbanlığına gerdanlık taktığı zaman, kimse ona saldırmazdı.

Hatta Hacılar, hac dönüşü Mekke'den memleketlerine dönerlerken, binek hayvanlarının boyunlarına Harem-i şerifin ağaçlarından bazı parçalan bineklerinin ve yük hayvanlarının boyunlarına takarlardı; böylece tam olarak emniyette olurlardı. Kimse onlara saldırmazdı. Câhiliyet dönemi insanlarından biri açlığından ölse bile boynunda gerdanlık olan bir kurbanlığa veya Mekke'nin ağaçlarının takılı olduğu bir hayvanları gördüğünde asla saldırmazdı. Kabe'ye ta'zim eder ve o hayvanlara saygı beslerdi

"Bütün bunlar,"

"Kılmaya" işarettir.

Mukadder bir fiil ile mensuptur.

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, bunları meşru kılıp beyân etti ki.

"Şunu bilesiniz

içindir ki, Allah göklerdekini ve yerdekini bilir...

Zira bütün bu serî işlerin meşru olmasının sebebi vuku bulmadan önce (meydana gelecek olan) dinî ve dünyevî zararları gidermek, dünyevî ve uhrevî menfaatleri celbetmek içindir.

Şârî (Allâhü Teâlâ hazretlerinin) hikmetine apaçık delillerdendir. Ve hiçbir şeyin Allah'ın ilminin ihatasından çıkmadığına delâlet etmektedir.

"Ve hakikat Allah her şeye alimdir." Hususiyetten sonra umumîlik te'kid içindir... ¹⁸⁰

Allah Gafurdur ve Azabı Şiddetlidir

"Malûmunuz olsun ki, hakîkaten şedîdü'l-ikabdir Allah,"

Allah'ın haramlarını (ve ilâhî yasakları) çiğneyenler ve bunun üzerine ısrar edenler için büyük bir vaîd (tehdit ve korkutma)dır.

Hem de hakîkaten gafur ve rahimdir Allah."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin haram kıldıklarına riâyet edenler için veya kendisine geldikten (ve muttali) olduktan sonra ilâhî yasakları çiğnemekten kesilen kişiler için vaad (ilâhî müjde)dir... ¹⁸¹

Tebliğden Sonra Özür

"Peygamber'in üzerindeki ancak bir tebliğdir."

Sevap ve ikap işinde risâleti tebliğ etme vazifesi, demektir. Bu kavli-i şerif, (insanların dünyevî ve uhrevî) işlerinin kıyamına icabet etmenin şiddetini beyan etmektedir.

Yani Resul (Efendimiz s.a.v.) hazretleri, tebliğ edilmesi vacip olan şeylerle geldi. Ve asla ziyâde de bulunmayacağı (emir ve yasaklar) getirdi. Sizin üzerinize hüccetini ikâme etti. Size düşen vazife. Resul (s.a.v.) hazretlerine itaat etmek ve emirlerine sarılmaktır. Bundan böyle tefritte asla sizin için bir özür yoktur. ¹⁸²

Allah Gizli ve Aşikârı Bilir

"Açıkladığınız ve gizlediğiniz

şeylerin hepsini bilecek olan ise, ancak Allah'tır."

Sizin izhâr edip açıkladığınız söz ve amelleri ve gizlediklerinizi Allâhü Teâlâ hazretleri hakkı ile bilir...

Söz ve amellerinizin zerre kadar olan en küçük ve basitlerinden dolayı sizi muaheze edip, hesaba çeker... ¹⁸³

¹⁷⁹ el-Hacc: 22/32,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/99.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/99-100.

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/100-101.

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/101.

¹⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/101.

Gizlilik ve Aşikârlık Birdir

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilminin karşısında; Örtülü ve gizli hiçbir ilim yoktur. Zira gizlilik ve aşikâr olmak Allah'ın katında birdir..."¹⁸⁴

Tasavvuf? Manâlar

Âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Kabe'yi zahirde avam ve havassın işlerinin kıyâmı için vesile kıldı. Onun sebebiyle Allah'a sığınrlar. İnsanlar burada, tazarru, yalvarma ve yakarma ile haccederler. Dünyevî ve uhrevî hacetlerini Allâhü Teâlâ hazretlerine arz ederler....

Böylece bâtını Kabe olan kalbi de, havassın ve havâssü havassın işlerinin kıyâmı için vesile kıldı ki, onunla devamlı zikir yoluna girip, Allah'a sığınsınlar diye.

Ve kalplerine gelen havatır (ve düşünceleri) külliyen silsinler. (2/446)

Hakkı Rububiyetle ispat etsinler.

"Ondan başka mevcut yok..."

"Ondan başka matlûb yok..." "Ondan başka mahbûb yok..."

Kelimeleriyle vahdaniyet üzere olsunlar...¹⁸⁵

Beytü'l-Harâm İsmi

Kalb Kabe'sine "Beytü'l-Harâm," adı verildi ki onun (kalbin) hakikatte Beytullah olduğu bilinsin diyerdir. Oraya (kalbe) Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrinin yerleşmesi haramdır.

Sürekli kalbi murakabe hâlinde tutar.

Hakkın gayriyi; Zikretmek, Sevmek ve

Talep etmekten murakabe altında tutar.

Bu, ta ki Allâhü Teâlâ hazretleri, fazl-u kerem ve rahmetinin kapısını açıncaya kadar..¹⁸⁶

Haram Ayı

"Şehr-i haram," (Haram ayı), Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelme, seyr ü sülûk etmek ve Allâhü Teâlâ hazretlerini talep etmektir.

Allâhü Teâlâ Hazretlerine seyr ü sülûk ettiği (haram ayında);

1- Allah'tan gayriyi talep etmek,

2- Halka karışmak,

3- Hakkın gayriyi mülâhaza etmek haramdır.¹⁸⁷

Hediyy Kurbanı

"Hediyy" (kurban aslında) nefis-i behîme (hayvanî nefis)dir. Gerdanlıklarıyla beraber "Kalb Kâbe"sine sevk edilir. Behîmî nefis kurbanının gerdanlıkları şeriatın rükünleridir.

Behîmî nefis, "Kalb Kâbe"sinin eşiğinde tarikat adabının bıçağı ile şehvetlerinden ve hayvanî lezzetlerinden kesilir.

"Bu sizin bilmeniz içindir," âyet-i kerimede şu işa-retler vardır.

Kalb Kabe'sine vasıl olduğu zaman, "Beytullah"ı görür. Cemâl ve Celâl'in nurunu müşahede eder. Bu nurlar ile göklerde ve yerde olanları müşahede eder. Çünkü o Allah'ın nuruyla bakar. Ve tahkik üzere her şeyin hakikatini öğrenir.

-"Allah göklerdekini ve yerdekini bilir ve hakikat Allah her şeye alimdir." Ve;

-"Malûmunuz olsun ki, hakîkaten şedîdü'l-ikabdır Allah..."

Dünyaya meyleden ve sevenlerin gayrisine yönelen dünyanın ziynet ve süsüyle mağrur olanlara perdeleri sarkıtıp kapatır.

"Hem de hakîkaten gafur ve rahimdir Allah."

Taliblerine, kapıları açmak ve perdeleri kaldırmak ile Hazret-i Hakkı kasd edenler için gafur ve rahîmdir.

"Peygamber'in üzerindeki ancak bir tebliğdir."

Kâi (söz) ve hâl ile...

¹⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/101.

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/101-102.

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/102.

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/102-103.

"Açıkladığımız şeylerin hepsini bilecek olan ise, ancak Allah'tır,"
imandan dil miktarı ve amellerinin erkânlarını..

"Ve gizlediğiniz şeyleri de...."

Kalbin tasdikini veya yalanlamasını... Hakkı talep etme hususunda sıdk-u samimiyet olan teveccüh ve halis niyetlerini Allah bilir.. Te'vilât-i Necmiyye'de olduğu gibi..,¹⁸⁸

Murdar ve Temiz Şeyler

"De ki: "Murdarla temiz bir olmaz,"¹⁸⁹

Sebeb-i Nüzul

Yemâme Hacıları hakkında nazil oldu. Müslümanlar, onlara saldırmak istemişlerdi. Çünkü Yemâme Hacılarının içinde (daha önce Müslümanlara zarar veren) "Hatîm"¹⁹⁰ vardı. Hatîm geçen sene Medine-i münevverel'e ye gelmişti. Medine'nin meralarında bulunan hayvanları önüne katıp götürmüştü. Gelecek sene de hac için yola çıkmıştı. (Hatîm'in hac için yola çıktığı sene) "Umretü'l-Kazâ" senesiydi. Hatîm'in hac için yola çıktığı (daha önce ki sene) Medine otlağında hayvanları (Hatîm tarafından çalınan) Müslümanlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine;

- "Bu Hatîmdir! Bizimle onun arasını serbest bırak!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

- "O hediye (kurbanlıklarına) gerdanlık taktı (hacca gitmekte olduğu için ona dokunmayın)" buyurdu.

Ve sahabelere, Hatîm'e dokunmaya izin vermedi. Müslümanların haklı olduğu sebeplerden dolayı, savunmalarına izin vermedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buna Hatîm'in kurbanlıklarına gerdanlıklar takması sebebiyle izin vermemişti.

İşte bu hadise üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu. Ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sahabelerini (Hatîm'in kurbanlıklarına gerdanlıklar takması) sebebiyle ona dokunmaya ve Hacılara taarruz etmeye izin vermemesi ve nehyetmesi konusunda Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini tasdik etti.

Bu Hacılar, her ne kadar müşrik olsalar bile...

Bu kıssa daha önce (el-Mâide) sûresinin başında;

- "Ey o bütün imân edenleri Ne Allah'ın şeâirine, ne şehri harama, ne kurbanlık hediyelere, ne gerdanlıklarına, ne de Mevlâlarının, gerek fazlını ve gerek rızasını arayarak, Beyt-i Harâm'a doğru gelenlere, sakın hümmetsizlik etmeyin..."¹⁹¹

Neshedilen Hüküm

Tâ Beraet (tövbe) sûresi ininceye kadar bu âyet-i kerimenin hükmü bakî kaldı. Beraet sûresinin nazil olmasıyla bu âyet-i kerimenin hükmü nesh oldu. Çünkü Beraet sûresinde;

- "Ey o bütün imân edenler! Müşrikler bir pislikten ibarettirler. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah sizi fazlından zenginleştirecektir İnşaaallah. Her halde Allah alimdir, hakimdir."¹⁹²

Yine tövbe sûresinde;

- "O haram olan aylar çıktı mı, artık öbür müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, hapsedin ve onlar için bütün geçit başlarını tutun. Eğer tövbe ederler ve namaz kılıp, zekâtı verirlerse, yollarını açın. Çünkü Allah gafur rahimdir."¹⁹³ Buyurdu.

Böylece bu âyet-i kerimelerde, İslâm olmadan (müşrik ve kâfirler tarafından olan)

1- Hediye,

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/103.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/104.

¹⁹⁰ Hatîm (Hutaym) hakkında Mâide sûresinin başında malumat geçmişti. Hatîm hakkında nazil oldu. Adı Şurayh bin Dabîa el-Bikrî idi. Şurayh Yemenden Medine-i Münevvereye geldi. Atlarını (ve beraberlerindeki) Medine-i münevverenin dışında bıraktı. Tek başına Medineye girdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin huzuruna çıktı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sordu:

- "Senin insanları kendisine davet ettiğin (din) nedir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Lâ ilahe illallah" Allah'tan başka ilâh (mabûd) olmadığına, şehâdet etmek, namaz kılmak ve zekat vermeye, davet ediyorum..." Şurayh: - "Güzel! Ancak benim bazı âmirlerim var. Onlarsız kesinlikle bir iş yalamam! Umarım ki ben gider Müslüman olur ve onları da getiririmi" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (daha önce) ashabına:

- "Rabialıhıldan size şeytanın diliyle konuşan bir adam gelecek..." demiş idi... Sonra Şurayh Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin huzurundan çıkıp ayrıldı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ashabına:

- "Bu adam kâfir olarak içeriye girdi. Ve aynı kafa ile geri döndü. Bu adam Müslüman olmadı!" buyurdular.

¹⁹¹ El-Mâide: 5/2.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/104-105.

¹⁹² Et-Tevbe: 9/28.

¹⁹³ Et-Tevbe: 95,

- 2- Gerdanlıklar (kurbanlıkların boyuna takılan şeylerin),
  - 3- Haram ayının,
  - 4- ihramın,
  - 5- Ve diğer kutsal şeylerin hiçbir değeri yoktur...
- Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi her ne kadar husûsî ise de, hükmü umûmidir...¹⁹⁴

iyi ile Kötü Eşit Değildir

Bu âyet-i kerimede zikredilen "De ki: " Murdarla temiz bir olmaz," Kavı-i şerifiyle) köfü ile iyinin Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında bir olamayacağını beyan edilmesinde; iyiye teşvik ve kötüden sakındırma manâsı vardır. Habis ve tayyib Burada söz edilen bir çok emirler (ve işler) vardır.¹⁹⁵

Helâl ve Haram Bir Değildir

"Murdar ve temiz" kelimelerinde Onlardandır: Helâl ve haram... Bir habbe tanesi (ve miskâl-i zerre) kadar helâl, dünya dolusu haramlardan daha tercih edilir ve daha değerlidir. Çünkü haram, habîstir, pistir, necistir ve merdûttur. Helâl ise, tayyib'tir, temizdir ve makbûl'dür. Bütün bunlardan dolayı ebediyen helâl ve haram, birbirine müsâvî (ve eşit) değildir. Murdar ve temiz şeyleri isteyenlerin de birbirlerine müsâvî (ve eşit) olmadıkları gibi... Zira habîs'in talibi (isteyeni) habîs kişilerdir. Temizi isteyen ise temiz kişilerdir. Allâhü Teâlâ hazretleri temizi temize sevk eder; kötüyü kötüye sevk ettiği gibi... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi; -"Habîsât habîsler için, habîsler habîsât için ve tayyibât tayyibler için, tayyibler tayyibât içindir! Bunlar, onların dediklerinden müberrâdirlar; kendilerine bir mağfîret ve bir nzk-ı kerîm vardır."¹⁹⁶

Tasavvufa Göre Temiz ile Murdar

Tasavvufun sâdâtı (meşâyih-i kiram k.s. hazerâtının) katında Temiz, fikirsiz ve nefsânî hareket dışında olan şeylerdir. İster bir sâlih tarafından olsun ve isterse bir fâsık tarafından olsun fark etmez. Çünkü bu umulmayan cihetten gelen bir rızktır. Makbuldür. Bunun tersi ise merdûttur. Bundan sonrası yoktur. Zira; -"İyilerin hasenatı, mukarrabînin seyyiâtı (kötülüğü)dür..." İkisinin arasında, büyük farklar vardır.¹⁹⁷

Zekâtı Verilmeyen Mal Habîstir

Yine habîs (pis, murdar ve necis) maldan maksat, kendisinden Allah'ın hakkı (zekâtı ve mâli cihâdı) çıkarılmayan (ve içinde^kul hakkı olan) mallardır... Temiz ise, kendisinden bütün haklar çıkarılan mallardır. (2/447)a habîs (pis, murdar ve necis) mal, fesat yollarında harcanan maldır. Temiz ise taat ve ibâdet yolunda infak edilen maldır. Temiz mal, zarûrât vakitlerinde, fakirlerin menfaatlerine muvafık olarak verilen maldır. habîs (pis, murdar ve necis) mal, fakirlerin muhtaç olmadıkları zaman, kendilerine verilen maldır. Bu durumda fakirlerin (sofu ve talebelerin) hatır (ve düşünceleri) bu mal ile meşgul olur.¹⁹⁸

Mümin ve Kâfir Misâli

Onlardandır: "Murdar ve temiz" kelimelerinin ma-nâlarından:)

- 1 - Mümin ve kâfir,
  - 2- Âdil vefâsık...
- Mümin bâl gibidir.
Kâfir ise zehîr gibi...
Âdil kişi, meyveli ağaç gibidir.

¹⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/105-106.

¹⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/106.

¹⁹⁶ En-Nûr: 24/26.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/106-107.

¹⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/107.

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/107-108.

Fasık ise dikenli ağaç...
Her halde (hiçbir halde) bunlar birbirlerine müsâvî (ve denk) olmazlar...¹⁹⁹

Kötü ve İyi Ahlak

Onlardandır: "Murdar ve temiz" kelimelerinin ma-nâlarındandır:)

İyi ahlak ve kötü ahlak... Meselâ;

- 1- Tevazu,
- 2- Kanaat,
- 3- Teslîm,
- 4- Şükür,
- 5- Ve diğer güzel ahlaklar makbuldür... Ama,

- 1- Kibir,
- 2- Hırs,
- 3- Düşmanlık,
- 4- Kin,
- 5- Nefret,
- 6- Şehvet
- 7- Feryat ve şikâyet etmek,
- 8- Nankörlük

9- Ve bunlar gibi kötü ahlaklar ise, merdûttur...

Çünkü birincileri, ruh'un sıfatlarındandır... İkincileri ise nefsin sıfatlarındandır. Ruh, tayyibtir, temizdir. Nefs ise, ruhun zıddıdır. Pistir. Kötüdür...²⁰⁰

Nefis Kargasının Gideceği Yer

MesnevTde buyuruldu:

-"Sen nefis kargasına tabi olma! Onun gideceği yer mezarlıktır. Karga bağ ve bahçeye gitmez." ²⁰¹

Dünyayı Kible Edinen Ölüdür

MesnevTde buyuruldu:

-"Gerçi nefis en ince şeyleri bilir; Ama, kıblesi dünya olduğuna göre, O bir ölüdür..." ²⁰²

Nefsin Mal Sevgisi

Malı sevmek, nefsin ahlakındandır. Büyükler (âlim ve evliya) temiz ve helal olan malı hicap (hakka perde) saydılar. Maldan habîs (haram, pis ve necîs) olanı hakkında ne zannedersin?

Elbette kişi Bâtınını tasfiye etmeli ve içini Allâhü Teâlâ hazretlerinin sevgisinden başka bütün sevgilerden tahliye edip (temizlemelidir...) ²⁰³

Faydalı İlimler

Onlardandır: "Murdar ve temiz" kelimelerinin manâlarındandır:)

Faydalı ilimler ve faydasız ilimler... Faydalı ilimler, dinî ilimler gibi... Faydasız ilimler ise felsefe ilimleri gibi ilimlerdir.. ²⁰⁴

Öğrenilecek İlimler

MesnevTde buyuruldu:

"Din ilmi;

Fıkıh (Usûl-u fıkıh, Akâid, Kelâm, Tasavvuf) Tefsîr (Usûl-u tefsîr) Hadîs (Ve usûl-u hadîsten) ibarettir!

Bunların dışında (kalıp, kişinin din ve dünyasına faydası olmayan boş şeylerden) her kim bir şey okursa işte o habistir...." ²⁰⁵

¹⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/108.

²⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/108-109.

²⁰¹ Mesnevî-î Şerif, Defter: 4. s. 52.

²⁰² Mesnevî-î Şerif, Defter: c4, s. 65.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/109.

²⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/109.

²⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/109.

²⁰⁵ Mesnevî" de bulamadım... Bu beyitte, dinî ilimlerin dışında kalan bütün ilimlerin habîs olduğu manâsı çıkmamalıdır. Zira ilim, Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatıdır. Sarf, nahiv, belâğât, mantık, tarih, tıp, matematik, kimya, fizik, fen ve bütün ilimler, bizim hayatımızı devam

Salih Ameller

Onlardandır "Murdar ve temiz" kelimelerinin ma-nâlarındandır:)

Salih ameller ve sâlih olmayan ameller...

Sâüh amel: Kendisiyle Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı aranan (şeriata muvafık olan amellere) salih ameller denir. Kendisiyle; riya (gösteriş) ve sum'â (desinler) diye yapılan amellere de sâlih olmayan ameller denir... ibâdetlerinde ihlâs'a niyet etmedi.

O, (ihlastan yoksun) her ne getirdiyse.

Getirdiği kötüdür. Sadece bir post kavgasıdır...²⁰⁶

Te'vilât-i Necmiyye' den...

Te'vilât-i Necmiyye'de buyuruldu:

habîs (pis, murdar ve necis) seni Allâhü Teâlâ hazretlerinden alıkoyan ve meşgul eden şeydir.

Temiz ise, seni Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsıl eden şeylerdir...

Yine;

Temiz, bir olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisidir. 'habîs (pis, murdar ve necis) ise Allâhü Teâlâ hazretlerinin dışında olan (masiva) şeylerdir...²⁰⁷

Habîs Olan Şeylerin Çokluğu

habîs (pis, murdar ve necis) olan şeyler dünyada çoktur..."Ve murdarın çokluğu tuhafına da gitse..."

"Vav" harfî, mukadder olan misli üzerine şartlı atıf içindir.

Yani, habîs (ve necis) şeylerin çokluğu ister senin tuhafına gitsin ve isterse, senin tuhafına gitmesin, demektir.

Her ikisi de, "müvâsî olmaz" fiilinin failinden hâldir.

Yani, farz edilen her iki halde de birbirlerine müsâvf olmaz, demektir, p "eğer" kelimesinin cevâbı mahzûftür.

Cümlenin manâ ve takdîri şöyledir: Habis (pis, kötü ve necis) şeylerin çokluğu senin tuhafına gitse bile; "temiz" şeylere müsâvî (ve denk) olamazlar... Çünkü itibâr, iyilik ve kötülüğe göredir; çokluk ve azlığa göre değildir. Zira; az olan övülen bir şey, çok olan yerilen şeylerden daha hayırlıdır. Belki bir şeyin habisliği arttıkça o şeyin pis ve kötü olması daha da artar.

"Taaccüb (tuhaflık ve hayretin) manâsı, kendisinden taaccüb edilen şeyden sürürdür... (Meselâ:)

"Şu iş acayibime gidiyor" yani bana sevinç veriyor, demektir.

"Senin taacübilne gitti" kavlı-i şerifindeki hitap, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kendilerine hitap ile emrettiği herkes içindir...²⁰⁸

Saf Akıl ve Felah

" O halde, Allah'a korunun,"

Her ne kadar çok olsa bile habis şeyleri terk etmek ve her ne kadar az olsa bile tayyib (temiz) şeyleri tercih etmek konusunda Allâhü Jeâlâ hazretlerinden korkunî (Takvâlî olun!)....

"Ey temiz özü, düşünür beyni olanlar!"

Saf âkil sahipleri! Onlar hakikatte, kalpleri ve ruhları, beden ve nefsin kısrından (ve kabuğundan) halas bulup kurtulan kimselerdir.

"gerekir ki felaha eresiniz."

Felaha ermeniz gerekir. Felah, ahiret saadetidir.²⁰⁹

Takva Nedir?

Sonra muhakkak ki takva bazı mertebeler üzeredir... İbnü Atâ (r.h.) buyurdular:

Takva zahirde, hududa muhalefettir. Bâtında ise, niyet ve ihlâstır...

Allâhü Teâlâ hazretler kavlı-i şerirlerinde;

-"Ey o bütün imân edenler! Allah'a nasıl korunmak gerekse Öyle korunun, hakkıyla muttaki olun ve her halde

---

ettirmeye ve ilâhî kelâmı anlamamıza yardımcı olmaktadır. Biz sahip olduğumuz maddî ve manevî ilimler nisbetinde Kur'ân-ı kerimi anlayabiliriz...Burada habis olarak belirtilen ilimler, kişinin din ve dünyasına faydası olmayan şeylerdir. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/110.

²⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/110.

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/110-111.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/111.

²⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/111.

Müslim olarak can verin. ²¹⁰

Bu senin; di "Allah'tan başka ilâh yoktur!" sözünü doğrulamaktadır. Ve bunu söylerken senin kalbinde Allah'tan başka hiçbir şeyin olmamasıdır.. ²¹¹

Mevlevi Hazretlerinin Vasiyetleri

Mevlevi hazretleri, vefatından çok önce şöyle buyurdular:

-"(Ey kardeşlerim!)

Size gizli ve aşikâr olarak Allah'tan korkmanızı ve takva üzere olmanızı;

Az yemeyi,

Az uyumayı,

Az konuşmayı,

Mâsiyet ve günahları terk etmenizi,

Devamlı olarak şehvetleri terk etmenizi,

Bütün mahlukattan gelen cezâfâya katlanmanızı,

Sefih (beyinsiz, ahmak) ve avam ile oturmayı terk etmenizi,

Sâlih ve kerem sahibi insanlarla oturmanızı tavsiye ederim.

Muhakkak ki insanların en hayırlısı, insanlara en faydalı olan kişidir.

Sözlerin en hayırlısı da az ve (hikmetli manâya) delâlet eden sözdür!...11 (2/448) ²¹²

Sidiğın Ash

Bil: Muhakkak ki fayda veren takvadır.

Kurtuluşun sebebi imân ve sâlih ameldir...

Hasep ve nesep (soy, sop, şan ve şeref) değildir...

Şeytan asla seni, malın çokluğu, evlâdının çokluğu, babalarının ve ecdadının övgüye layık (güzel amelleri, ilim ve takvaları kesinlikle seni) aldatmasın! Muhakkak ki sidiğın aslı saf, temiz ve duru olan sudur. (Babaların temiz su oldukları gibi, sende bir sidik olabilirsin!) Allâhu Teâlâ hazretleri ölüyü, diriden çıkarır... ²¹³

Yersiz Suâller

Yüce Meali:

Ey o bütün imân edenler! Öyle şeylerden sual etmeyin ki, size açılırsa fenanıza gidecektir. Halbuki Kur'an indirilmekte iken sorarsanız, onlar size açılır. Allah, onlardan şimdilik af buyurdu. Allah gafur, halimdir.101 Filvaki, öyle meseleleri sizden evvel bir kavim sordu da, o yüzden kâfir oldular.102 ²¹⁴

Tesîr-i Şerifi:

"Ey o bütün imân edenler! Öyle şeylerden sual etmeyin ki, size açılırsa fenanıza gidecektir. Halbuki Kur'an indirilmekte iken sorarsanız, onlar size açılır."

Kırık manâ:

"Ey o bütün imân edenler!"

"Sual etmeyin," (neden?) "Şeylerden..." (Öyle şeyler ki?) ; Ol "Açılırsa..." (kim için?)

"Size..."

"Fenanıza gidecektir.."

"Halbuki eğer sorarsanız," (Neden?) "Onlardan..." (Ne zaman?) "İndirilmekte iken..." (Ne)

"Kur'an-ı kerim," "Size açılır." ²¹⁵

Sebeb-i Nüzul

-"Onda açık âyetler var; İbrahim'in makamı var ve ona giren emân bulur; yoluna gücü yeten her kimsenin o Beyt'i haccetmesi de insanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır ve kim bu hakkı tanımazsa, her halde Allah'ın ihtiyacı yok, o bütün âleminden ganîdir." ²¹⁶

Âyet-i kerimesi nazil olduğunda, Surâk bin Mâlik (r.a.) sordu:

²¹⁰ Al-ilmrân: 3/102,

²¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/112.

²¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/112-113.

²¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/113.

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/113-114.

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/114.

²¹⁶ ÂH Imrân: 3/97,

-"(Ya Resûlallah s.a.v.!) Her sene mi?"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ondan yüz çevirdi. (Sorusuna iltifat etmedi.)

Ta ki bu soruyu üç kere üst üste sordu. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Hayır! (Her sene hac farz değildir... Ömürde bir kere farzdır...) Eğer ben "Evet!" deseydim, her sene hacca gitmek sizin üzerinize farz olurdu. Buna da gücünüz yetmezdi. Ben sizi terk ettiğim gibi sizde beni terk edin! (Açıklamadığım hususlarda işi kendinize zorlaştırmak için bana bir şey sormayın) Sizden önceki ümmetler, (boş yere) çok soru sormak ve peygamberlerine ihtilaf etmek sebebiyle helak oldular. Ben size bir şey emrettiğim vakit, gücünüz nispetinde onu tutunuz» Sizi bir şeyden sakındırdığım zaman da ondan hemen kaçın!"²¹⁷

Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.²¹⁸

Sebeb-i Nüzul Hakkında Başka Bir Rivayet

İbnü Abbas (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu:

Bir gün Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hutbe okuyorlardı. Kendisine çokça sorulan faydasız sorulardan dolayı kızgındı. Ve sahabelere buyurdular:

-"(Bana olur olmaz her şeyi sormayın! Zira) bana ne sorulursa, onun doğrusunu ve hakiki cevâbını mutlaka veririm!" Biri sordu:

-"Babam nerededir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Baban cehennemdedir!" Bir başkası sordu:

-"Babam kimdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Baban Hüzeyfe'dir!"

Halbuki o adam Hüzeyfe' den başkası adına çağırılıyor. (Toplumda babası başka bir adam olarak biliniyordu...)

İşte bu hadise üzerine bu âyet-i kerime indi. Ve;

Ey o bütün imân edenler! Öyle şeylerden sual etmeyin ki, size açılırsa fenanıza gidecektir. Halbuki Kur'an indirilmekte iken sorarsanız, onlar size açılır. Allah, onlardan şimdilik af buyurdu. Allah gafur, halimdir." Buyuruldu.²¹⁹

Eşyanın Hakikati

"Eğer size açılırsa," kavli şerifi, şartıyedir. Üzerine atfedilenler ise ; "eşya" nin iki sıfatıdır. Kötülük "Fenanıza gidecektir.." fiili açılmaya taalluk etmektedir. Açığa çıkmak ise suâl sormaya taalluk etmektedir...

Manâsı: Eşya (nin hakikatini) bana sormayın! Vahiy zamanı eğer siz bana sorarsanız: o şeyin hakikati size izhâr edilir (açıklanır...) O size açıklandığı ve izhâr edildiği zaman ise, üzülürsünüz. Akıllı kişi ise kendisini üzecek şeyleri yapmaz.²²⁰

Gizli Şeyleri Sormak

imam Bağavî (r.h.) buyurdular:

Zira hac'dan suâl eden kişi, haccin her sene farz olmasından emin değildir. Bu şekilde kötülük yapmış, demektir. Nesebini (soyunu ve sopunu) soran kişi, kime nispet edileceğini (ve hangi babaya ilhak edileceğinden emin değildir. Bu durumda da rezil ve rüsvâ olabilir!!!²²¹

Af

"Allah, onlardan şimdilik af buyurdu."

İstinaf cümlesidir.

Kendisinden nehyedilen şeyi beyan etmek üzere sevk edilmiştir. Sadece onları kötülüklerden korumak için değildir. Belki boş yere soru sormak haddi zatında (kendî nefsinde) ma'siyettir. Günahdır. Muaheze edilmenin kaynağıdır. Ailâhü Teâlâ hazretleri sorduklarımızdan şimdilik af buyurdu.

Bu kavli şerifte, boş yere soru sormaktan nehyetmekten sonra ciddiyete teşvik manâsının var olması olan şeylerden değildir.

"Ondan" kavli şerifinin zamiri, "sormayın" kavli şerifinin kendisine delâlet ettiği kötülüğe râcidir.

Yani, Allâhü Teâlâ hazretleri, sizin daha önce yapmış olduğunuz yersiz suallerin kötülüklerini sizden bağışladı.

²¹⁷ Sahih-i Müslim: 1337,

²¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/115-116.

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/116-117.

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/117.

²²¹ Bağavî Tefsiri: c. 2, s. 57,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/117.

Ve sizin sormanız ile üzerinize her sene hacetmeyi farz kılmadı.
Sizin (faydasız) sualleriniz sebebiyle uhrevî azabı da sizden bağışladı.
İşte bütün bunlardan dolayı, onun benzeri hallere {yersiz ve faydasız soru sorma durumuna) bir daha dönmeyin!
"Allah gafur, halimdir."
Günahları bağışlamak ve ma'siyetlerinizden vazgeçme konusunda mübalağa sahibidir. Sizden ifrat derecesinde meydana gelenlerin sebebiyle sizi ikâp edip cezalandırmaz.
Cümle, itiraz cümlesidir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin mağfîret ve affını beyân için ek bir cümledir. ²²²

Boş Soru

"Fîlvakî, öyle meseleleri bir kavim sordu,"
Bu meseleyi sordu. Lakin bu meselenin bizzat aynısını değil; belki mislini (ve benzerini) sordu. Mahzurlu ve vebal kaynağı olan sorular sordular. Mislinin açıklanmaması, tahzîr (ve sakındırmada) mübalağa içindir.
"Sizden evvel..."
"Onu sordu," kavi- şerifine taalluk etmektedir.
"Sonra o yüzden oldular."
O soruların sebebiyle... "Kâfirler..."
Muhakkak ki İsrail oğulları, peygamberlerine eşya hakkında fetva (ve sorular) soruyorlardı. Sordukları sorular sebebiyle kendilerine bir şey emredildiği zaman ise onu hemen terk ediyorlardı. (0 soru sebebiyle gelen emrin gereğini yerine getirmiyorlardı... Ve böylece) helak oldular.
Semûd kavminin Salih Aleyhisselâm' dan deve istemeleri gibi.
İsa Aleyhisselâm' in kavmi kendisinden gökten bir sofraya istemeleri gibi... ²²³

Ebû Salebe (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, farzları (koyup) farz kıldı. Allah'ın farzlarını zayi etmeyin (çığnemeyin;) Bazı şeyleri de nehyetti. Allah'ın haramlarını çığnemeyin. Allâhü Teâlâ hazretleri hadlar koydu. Allah'ın hadlarını aşmayın. Unutmaksızın bazı şeyleri de affetti. (Bazı şeyleri farz kılmadı ve bazı şeyleri nehyetmedi...) Allâhü Teâlâ hazretlerinin affettiği konulan da derinlemesine araştırmayın! ²²⁴

Bahtlı Kimse

Hüseyin Vaiz el-Kâşifî (k.s.) hazretleri tefsirinde buyurdular:
Gerçekten iyi bahtlı kimse;
1 - Başkalarının hallerinden ibret alan kimsedir.
2- Boş sözlerle uğraşmayan,
3- Fuzûlî işlerle meşgul olmayan kimsedir. Bu babta söylediler:
Ancak zaruret olduğu zaman konuş! Diğer sözlerden uzak dur! Lazım olan yerde iş yap ve söz söyle! Çalışan kimse işinden ürün almadan gezmez! ²²⁵

Hikaye (Sükût ve Konuşmak)

İmam Ebû Yusuf (r.h.) hazretlerinin meclisinde bir adam çoğu kere hazır oluyordu. Ve sükûtu (susması) çok uzun sürerdi. (Pek konuşmazdı.) Bir gün ona sordu:
-"Sana ne oluyor? Neden konuşmuyorsun? Hiçbir meseleden sormuyorsun?" 0:
-"Ey kâdî! Bana haber ver, oruç tutan kimse ne zaman iftar eder?" diye sordu.
İmam Ebû Yusuf (r.h.):
-"Güneş battığı zaman!" buyurdu. Adam:
-"Peki ya gece yansına kadar güneş hiç batmazsa ne olur?"
İmam Ebû Yusuf (r.h.) tebessüm ettiler ve Cerir'in şu beytini misâl getirdiler: (2/449)
Boş olan kimseler için, sukûtta ziynet vardır.
Ancak, özünün (aklının) saflığı ise onun konuşmasıdır. ²²⁶

Faydasız Konuşmalar

²²² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/117-118.

²²³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/118.

²²⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/119.

²²⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/119.

²²⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/119.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

- "Âdem oğulcağızma şaşarım? Onun dili, azı dişleri üzerinde oturan iki meleğin kalemi, tükürüğü de mürekkepleri iken, nasıl olur da mâla yanî (dünya ve âhirette faydası olmayan sözlerle) konuşurlar..."²²⁷

Tasavvuf! Manâlar

Bu iki âyet-i kerimede şu işârî manâlar vardır:

Allâhü Teâlâ hazretleri, imân ehline "ledünnî ilimleri" ve Eşyanın hakikatini sorarak öğrenmeyi nehyetti. Çünkü ledünnî ilimler, "kal" (söz ile beyân edilebilen) ilimlerden değildir. Ledünnî ilimler, sadece hâl ilmidir. (Kâl ile değil hâl ile öğrenilir...) Ve Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Ey o bütün imân edenler!

Öyle şeylerden sual etmeyin..."

Eşyanın hakikatini...

"(Eğer mahiyetini sorduğunuz o şeyler) size açılırsa,"

Sorduğunuz şeyler kâl (söz) yoluyla size beyân edilirse... "Fenanıza gidecektir."

Kâl ile (sözlü) beyânla hakikate hidâyet bulamadığınız takdirde; hevâ-ü heves âfetleriyle akıllarınıza karışıklık meydana gelir. Vehim ve hayâl ile şüphelere düşersiniz. Şüphelerin vadilerinde helak olursunuz, felsefe taifesinin hâli bu olduğu gibi...

Onlar eşyanın hakikatini kâl (söz) ve makûl olan burhanlar ile öğrenmeyi istediler. Onların bilgisinin içinde olanlar, vehim ve hayal şaibelerinden mücerret olan nazarî akılların altındadır. Kendisine vehim ve hayal isabet etti. Ve darlık, sıkıntı ve akılların kendisinden idrak etmekten aciz olduğu bir hale düşerler. Ve böylece araştırma anında, kendilerini sırat-ı müstakim (doğru yoldan saptırıp) ayaklarını kaydırır. Kendilerini şüphelerin vadilerine düşürür. Tehlikelerin vadilerine ve uçurumlara düşürür. Böylece hem kendileri helak olur ve hem de ilâhî ilimler hakkında yazmış oldukları tasnifat (kitap ve yazılarıyla) büyük halk kitlelerini helâka götürürler. Onların bazıları da felsefelerine "usûlu'd-dîn" (akâid ve kelâm ilimlerini) karıştırdılar. Kendi şüphelerini dinin usûlü olan ilimlerin içine katmaya çalışıp kendi bozuk düşüncelerini kararlaştırmaya başladılar. Böylece hem kendileri orta yoldan (hak yoldan saptılar ve) dalâlete düştüler ve hem de halkı dalâlete düşürdüler. Onların mekâl (söz) ile hakikat ilimlerini öğrenmeleri ve öğretmeleri muhaldir, imkansızdır. Ledünnî ilimler ve eşyanın hakikati ise ancak hâl ile hasıl olur. Peygamberlerin, Allâhü Teâlâ hazretleriyle olan halleri gibi... Allâhü Teâlâ hazretleri, peygamberlere, eşyanın hakikatini göstererek öğretti, rivayet ile değil... Ve Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

- "Bu suretle İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki, yakın hâsıl edenlerden olsun."²²⁸

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hakkında Allâhü Teâlâ buyurdu:

- "Tenzîh o sübhân'a ki kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan o havalisini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa' ya isrâ buyurdu; ona ayetlerimizden gösterelim diye! Hakîkat bu, O'dur o işiten-gören!"²²⁹

Yine Allâhü Teâlâ buyurdu:

- "Vallahi gördü, rabbinin âyâtından en büyüğünü gördü!"²³⁰

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de şöyle dua ettiler:

- "(Allâhîmî) Bize Eşyanın hakikatini olduğu gibi göster!"²³¹

Ümmetin hâli, Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle beraber böyle olduğu gibi... Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ümmetine kitabı, kâl (söz) ile öğretiyordu; hikmeti ise hâl ile öğretiyordu; sıhhat yoluyla... Onların nefislerini nefsin afatlarının şaibelerinden ve ahlakından tezkiye ederek, (onlara hikmeti Öğretti...)

Kavl-i şerifte olduğu gibi;

- "...Onlara Allah'ın ayetini okuyor, onları tezkiye ediyor, onlara Kitap ve Hikmet öğretiyor..."²³²

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olma maddeleri üzerine kendileri hakkında sıhhatli faydalar tahakkuk edenler hakkında Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

- "İleride biz onlara hem ufukta, hem nefislerinde ayetlerimizi Öyle göstereceğiz ki nihayet onun hak olduğu kendilerine tebeyyün edecek! Kâfi değil mi bu ki rabbın her şeye şahit!"²³³

Sonra Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Halbuki Kur'an indirilmekte iken sorarsanız, onlar size açılır."

Eğer o soruları mutlaka sormanız gerekirse; sorularınızı Kur'ân-ı kerim indikten sonra sorunuz. Sorularınızın cevâbını Kur'ân-ı Kerim' den arayın ki, size eşyanın hakikatini aklınız kaderince haber versin...

²²⁷ Kenzu'l-Ummal: 38981. Ziyâdetü'l-Caimus-Sagîr: 1317, çok az değişik kelimelerle... İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/120.

²²⁸ el-EıVâm: 6/75.

²²⁹ el-lsrâ: 17/1.

²³⁰ En-Necm: 53/18,

²³¹ Mektubât, c. 2, s.4, (ikinci cilt birinci Mektûb) İmam Rabbânî (k.s.) hazretleri. Fazilet Neşriyat- ist

²³² Âl-ilmrân: 3/164

²³³ El-Fussilet: 41/53,

Sizden avam olanlar, Kur'ân-ı kerimin müşebbihâtına inanırlar. Çünkü o Eşyanın hakikatının beyânıdır. Ve derler ki:

-'Hepsi Rabbimizin katındandır!'" ²³⁴

Sözleriyle tevilini arayarak, bulunmazlar. Zira; müteşabihatta tasarrufta

- "Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir, tümde resûhu (Sağlam metanetli) olanlar da...." ²³⁵

İlimde rûsûh sahibi olanlar, havass olanlardır...

Amma ahassu'l-havâss ise, Kur'ân-ı kerimin, rumuz, işaret ve müteşebbihât ile kendisine işaret ettiği Eşyanın hakikatını gereğince bilip anlarlar. Onlardan başkalarının anlamadığını anlarlar...

Hazret-i Musa ile Hızır Aleyhisselâmın kıssasında ledünnî ilmi öğrenmeye işaret ettiği gibi... Ledünnî ilmi öğrenmek;

1- Sohbet

2- Tabi olmak,

3- Teslim,

4- İtirazı terk etmek,

5- Muallimin sohbetlerine, ne kâl (söz) ne hâl ve ne de suâl ile karşı gelmemelidir...

Allâhü Teâlâ buyurdu:

- "Musa, ona, 'Öğretildiğin ilimden bana bir rûş öğretmen şartıyla sana tabi olabilir miyim?' Dedi.

'Doğrusu' dedi; 'sen benimle sabredemezsin'

Havsalanın almadığı şeye nasıl sabredeceksin?" ²³⁶

Yani sana tabi olmak ve sana itirazı terk etmek konusunda beni sabırlı bulacaksın, demektir.

İnşaaallah' dedi; beni sabırlı bulacaksın ve senin hiçbir emrine âsi olmam'.

'O halde' dedi; 'eğer bana tâbi olacaksan, bana hiçbir şeyden suâl etme; tâ ben sana ondan bir söz açıncaya kadar'. ²³⁷

Yani tabi olmanın şartlarının başında muallimin fiillerinden soruyu terk etmek ve diğer itirazlarını bırakması gerekir.

Musa Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm ile beraber hal ile öğrenmeye sabretmeye güç yetiremediğinden kal (söz) ile öğrenme için sual kapısını açtı.

"Eğer* dedi; 'bundan sonra sana bir şey sorarsam, artık bana musahip olma! Doğrusu tarafımdan son özre erdin!'" ²³⁸ (2/450)

Ledünnî ilmi, sohbet tabi olmak ve teslim hali ile öğrenmeye işaret etmektedir. Kal ve sual ile değil... Suâlde sohbetten kesilmek vardır. Cidden bunu iyi anlal Üçüncü kere suale döndüğünde; buyurdu:

- "Bunun üzerine ikisi bir gittiler; nihayet gemiye bindiklerinde tuttu gemiyi yaraladı.

- TU...'dedi; 'ahâlisini gark etmek için mi yaraladın onu? Alimallah müthiş bir şey yaptın!'

- 'Demedim mi' dedi; 'doğrusu sen benimle sabredemezsin?'

- 'Beni' dedi; 'unuttuğumla muaheze etme ve bana bu işimden dolayı güçlük çıkarma!'

Yine gittiler, nihayet bir oğlana rast geldiler; tuttu onu Öldürüverdi.

- 'Â!...' dedi, 'tertemiz bir nefsi, bir nefis mukabili olmaksızın öldürdün mü? Alimallah çok münker bir şey yaptın!'" ²³⁹

Hızır Aleyhisselâm, ona;

- "Doğrusu 'sen benimle sabredemezsin!' demedim mi sana?" dedi" ²⁴⁰

Musa Aleyhisselâm;

"Bunun üzerine yine gittiler, nihayet bir kasabanın ehline vardılar ki oranın ahâlisinden yiyecek istediler de bunları misafir etmekten imtina ettiler; derken orada yıkılmak isteyen bir duvar buldular, tuttu onu doğrultuverdi.

- 'İsteseydin* dedi; her halde buna karşı bir ücret alırdın!'

'İşte dedi; 'bu, seninle benim aram ayrılması!'" ²⁴¹

Sonra Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Allah, onlardan şimdilik af buyurdu."

Sizin sorduklarınızdan ve bu âyet-i kerimeler inmeden önce kâl (söz) ile "hakikat ilimleri" den talep etmenizi başışladı.

"Allah gafurdur."

Tövbe eden ve "hakikat ilimleri" kâl (söz) ve suâl sebebiyle Allâhü Teâlâ hazretlerine dönenlere karşı gafurdur.

"Halimdir."

Hâ! ile talep edenlere karşı halîmdir. Öğrenme esnasında talep etme emrine zıt olan hallerin kendilerinden sadır

²³⁴ Al-i İmrân: 3/7,

²³⁵ Al-i İmrân: 3/7,

²³⁶ el-Kehf: 18/66.67-68,

²³⁷ El-Kehf: 18/69-70,

²³⁸ el-Kehf: 18/76,

²³⁹ el-Kehf: 18/71-74,

²⁴⁰ El-Kehf: 18/75,

²⁴¹ El-Kehf: 18/77-78,

olmasına karşı halim olup onları cezalandırmakta acele etmez. Ta ki onlar ve talep muvaffak oluncaya kadar onları bağışlar.

Sonra Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Filvaki, öyle meseleleri sizden evvel bir kavim sordu."

Yani, felsefenin başlangıçlarında ilâhî ilimler kal (söz) ile başlamaktadır. Akla baktılar ve şüphelerin vadilerine düştüler.

"Sonra o yüzden kâfir oldular."

kâl (dedi kodu), çok sormak, peygamberlere tabi olmayı terk etmekten dolayı içine düştükleri şüpheler sebebiyle kâfirler oldular...²⁴²

Allah Adına Yalan Söyleyenler

Yüce Meali:

Ne Bahire, ne Sâibe, ne Vasile, ne Hâm'dan hiçbirini Allah meşru kılmadı; lâkin küfretmekte olan kimseler, Allah nâmına yalan söyleyerek Ona iftira ediyorlar. Çoklarının da akli ermez...103

Bunlara: "Gelin Allah'ın indirdiği ahkâma ve Peygamber'e" denildiği zaman da, "Bize atalarımızı, üzerinde bulduğumuz şeyler yeter." diyorlar. Ya ataları bir şey bilmez ve doğru yola gitmezler idiyse de mi?104²⁴³

Câhiliyet Haramları

Tefsîr-i Şerifi:

"Allah meşru kılmadı."

"kıldı," meşru kılmaktır. Onun için bir mefûl'e müteaddî'dir.

Yani, Allâhü Teâlâ hazretleri, meşru kılmadı, vazetmedi ve kanun koymadı.

Bahîre Nedir?

(Neyi?)

"den" harfi cem mezîd olup nefyi te'İtfd içindir.²⁴⁴

"Bahîre,"

Câhiliyet döneminde bir deve, beş batın üst üste doğurduğunda eğer beşinci batını erkek olursa; o (ana) devenin kulağını "bahr" ederler yani yararlar... 0 deveye;

1- Binmeyi,

2- Ve sağmayı haram kılarlar.

3- Onu hiçbir sudan kovmazlar.

4- Onu hiçbir meradan kovmazlar...

5- 0 deve serbest olur.

6- İsteddiği yerde istediği şekilde yayılır...

"Bahîre" kelimesi, vezninde olup kelimesinden gelmektedir. Bu da şakk yani yarmak manasındır. Ve manasındır...²⁴⁵

Sâibe Nedir?

"Ve ne de Sâibe/1

Câhiliyet döneminin insanlarından biri, (kendine göre ihtiyaç anında) şöyle derdi;

"Bu seferimden dönersem, bu devam serbest olsun!" -"Bu hastalığımdan şifâ bulursam, bu devam serbest olsun!"

Böylece (isteği yerine geldiğinde adağı gereği) o devesini,

kendisinden faydalanmanın haram kılınması bakımından "Bahîre" deve gibi yapardı. (Yani sâibe olan deveye binilmez ve sütü sağılmazdı...)

"sâibe" kelimesi, onların; su yer yüzünde aktığı zaman, söyledikleri; "Su aktı. Salıverilmekle sarılıyor (akıyor)" fiilinden gelmektedir.

Yine söylenir: "Yılan dolaştı"

"sâibe" deve, terk edilen ve hatta dilediği yere gidebilen devedir...²⁴⁶

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/120-126.

²⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/126.

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/126-127.

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/127.

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/127-128.

Vasile Nedir?

"Ve ne de Vasîle,"

Câhiliyet döneminde birinin koyunu dişi doğurduğu zaman, onu kendileri için kabul ederlerdi. Eğer erkek (kuzu) doğursa, onu ilâhları (mabutları - taptıkları putlar) için kabul ederlerdi. Eğer koyun erkek ve dişi olmak üzere iki tane (ikiz) doğursa; "Kardeşine ulaştı" derlerdi. Dişinin hatırı için erkeği de hayatta bırakırlardı, ilahlarına kurban etmezlerdi.

Âyet-i kerimenin manâsı: Allâhü Teâlâ hazretleri, münferit olduklarında, dişiyi helal erkeği haram kılmadı. "vasîle" kelimesi, sığasında olup, (ism-i fail) manasındır.²⁴⁷

Hâm Nedir?

"Ve ne de Hâm..."

Câhiliyet döneminde bir erkek devenin sulbünden on kuşak doğum gerçekleşirse; "Gerçekten bunun sırtı haram oldu" derlerdi.

Artık ona binmezler.

Ona hiçbir şey yüklemesler.

Onu hiçbir sudan ve meradan menetmezlerdi.

fiilinden ism-i faildir. Yani menetti, demektir. Onu hıfzettiği zaman böyle denilir.²⁴⁸

Allah'a İftira

"Ve lâkin küfretmekte

olan kimseler, Allah nâmına yalan söyleyerek Ona iftira ediyorlar."

Onlar bilerek yalan söylüyorlar. Yaptıklarını yalan yere yapmaktadırlar. Ve yalan yere;

-"Allâhü Teâlâ bunu bize emretti," diyorlar.

Onların (Allah'a iftira edenlerin) imamı (önderleri) Amr ibni Lühay el-Huzâidir. Bu zât;

1 - Mekke'nin ilk meliklerindedir.

2- İsmail Aleyhisselâm" in dinini ilk olarak değiştiren ve tahrif eden kişidir.

3- Dikili taşlar edindi.

4- Putlar dikti.

5- Bahire'yi meşru kıldı.

6- Sâibe,

7- Vasfle

8- Ham

9- Ve benzeri değişik şeyleri halka din olarak öğretti...²⁴⁹

Amr ibni Lühay

Rivayet olundu:

Onun (Amr ibni Lühay el-Huzâ'i) hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Amr ibni Lühay el-Huzâ'i yi cehennem ateşinde gördüm, bağırsakları sürüklendiğini gördüm. Onun bağırsaklarının kokusundan (bütün cehennem ehli) eziyet görür."²⁵⁰

"Bağırsak," demektir.

tşte bu onların reislerinin ve büyüklerinin cehennemdeki hâlidir²⁵¹

Dini Tahrif Edenler

"Ve onların çokları,"

(Allah'ın kitabı) ve Resûlallah Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine isyan eden bir hale düşenlerin çoğu halkın en

²⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/128.

²⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/128.

²⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/128-129.

²⁵⁰ Sahih-i Buhâri: 4348. Sahih-i Müslim: 2856,

²⁵¹ Bu hadis şerif, halkı sapıtan, dinî tahrif eden bütün imamlar (reisler) içindir. Kendilerini reis, imam. şeyh. önder, eşraf, mütefekkirler, cahilane fetva verip halkın dinî hayatını bozan, toplumun saf dinî inançlarını istismar eden, kendi istekleri doğrultusunda kullanan kişilerin bu hadis-i şeriften ibret almaları lazım. Ata veya dedelerinin büyüklüğünü kullanarak, herhangi bir isim ile kendilerini halka tanıtan kişilerin bu hadis-i şeriften büyük ders almaları lazım. Halka din olarak öğrettiklerinde kitab ve sünnetten asla ayrılmamalıdır. Ehl-i sünnetin dışına çıkmamalıdır. Hakketmedikeri bir yere kendilerini koymamalıdır. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/129.

rezilleridir.

"Akıl ermez..."

(Onların dini diye halka anlattıkları kendi düşünceleri) bâtil bir iftiradır. Hatta onlara muhalefet ediyorlar. Kendi nefisleriyle hakka hidâyet bulmaya çalışıyorlar. Ama "taklit sırrın"dan kalakalıyorlar...²⁵²

Kitap ve Sünnete Karşı Direnmek

"Ve bunlara denildiği zaman da..."

Hidâyet ve irşad yolu üzere çoğuna denildiği vakit; Gelin Allah'ın indirdiği ahkâma..." Kitabı mübînden haram ve helâli... "Ve Peygamber'e..."

Ona indirilene gelin ve hâlin hakikati üzerine durun ve haramı helaldan ayırt edin, denildiği zaman...

"Bize atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyler yeter." diyorlar. (Bu kavlı-i şerif:)

1- Onların inatlarını,

2- Onların hakka olan hidâyete karşı isyanlarını,

3- Onların dalâlete çağıranlara boyun eğmelerini beyân ediyor. "Bize yeter" kelimesi mübtedâ'dir. "Bulduğumuz

şeyler," ise onun haberidir. O aslında mastardır. Bundan murad, ism-i faildir. (2/451)

Yani bizim aba ve ecdadımızı üzerinde gördüklerimiz (örf, adet ve geleneklerimiz) bize kâfidir (bizim Kitap ve sünnete ihtiyacımız yoktur...) dediler.

"Ya ataları bir şey

bilmez ve doğru yola gitmezler idiyse de mi?"

Vav başka bir şartiyet ile atf içindir. Mâ kablîmukadder'dir.

Takdîri: Bu onlara yeterli mi? Babalarını bu söz üzere bulmaları kendilerine kâfi mi? Veya onlara bu sözleri söylüyorlar, babaları din adına hiçbir şey bilmezse de mi? Babaları doğruya hidâyet bulmazsa da mı?" demektir.²⁵³

Câhilleri Taklit

Manâsı: İktidâ, ancak bilen ve hidâyet üzere olan bir âlime tabi olunur. Bu ise ancak hüccet (ve delil) ile bilinir.

Hüseyin ei-Vaiz (k.s.) hazretleri tefsirinde buyurdular:

Yani onlara, câhil ve kötü yol sahibi olanları taklit etmek asla menfaat vermez. Belki âlim kişileri taklit etmek gerekir. Tahkik onlarla olur.²⁵⁴

Hakikat Ehli İle Olmak

Mevânâ Celâleddin-i Rumî (k.s.), Mesnevîde buyurdular:

-"Muhakkak (hakikat ehli, doğru araştıran âlim) ile (âlim olmayanı) taklit etmek farklıdır.

Biri dağ, diğeri de dağdan çıkan sadâ gibidir..."²⁵⁵ O yol gösteren ve bilen kişinin elinden tut! Çocuklara bile yol gösteremeyenin elinden tutma!²⁵⁶

Âhir Zamanın Deccâlîleri

Şeyh Ali Dede Efendi (k.s.) hazretleri, "Es'iletü'l-Hikem" isimli kitabında buyurdular:

-"Deccallar ve Deccalların ümmet arasında zuhuru hakkında varid olan Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hadis-i şeriflerinde hiç şüphesiz ilim ehlinin katında muhakkak ki Deccallar, halkı saptıran imamlar

(önderler, reisler ve şeyhler)dir. Hiç şüphesiz bu zamanın tasavvuf ehli ve müteşâyihleridir. (Şeyh olduklarını söyleyen, gerçek evliya olmadan baba ve dedelerinin şeyhliğiyle şeyhlik iddia edenler zamanın deccallarıdır.) Bu asrımızda deccal olan mutasavvıf ve şeyhleri müşahede etmekteyiz. O deccâl şeyhler nerede olurlarsa olsunlar; Allâhu Teâlâ hazretleri onları katletsin ve kahretsin!"²⁵⁷ Şeyh Ali Dede Efendinin sözleri bitti.

²⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/130.

²⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/130-131.

²⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/131.

²⁵⁵ Mesnevî-i şerif: Defter. 2, s. 18, Bu beyit mesnevî-i şerifte şu farklılıklarla geçmektedir:

- Muhakkak (hakikat ehli, doğru araştıran âlim) ile (âlim olmayanı) taklit etmek farklıdır.

Biri Davud Aleyhisselâm'dır, diğeri de sadâ gibidir

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/131.

²⁵⁷ Müteşâyihlerin bu hakikat ve beyanlardan ibret almaları gerekir. Şeyh olduklarını söyleyen ve halkı çevresine toplayan kişilerin bundan ders almaları lazımdır. Gerçekten herkes kendisini çok iyi bilmektedir. Bu gün. dedelerinden birinin büyük evliya, alim, sofı veya mürşid-i

Bazı (âlim ve evliya) buyurdu:

Zahiren tasavvuf ehlinin kisvesine bürünen sofulara kendisini benzeten (külâh, sarık ve cübbe giyen) birinin halini çok iyi bildiğim için ona;

-"Cübbeni bana satı" dedim. O sahte şeyh:

-"Avcı, ağıni sattığı zaman ne ile avımı avlayacaktır?" diyerek kendi halini kendisi ortaya koydu. ²⁵⁸

Derviş Kıyafetinde Eşkriya

Ne güzel buyurmuşlar:

Riyakârlık elbisesini kolaylıkla dikip giydi.

Gerçi o yaptığı riyakârlığı Allah'a satamaz.

Yanımızda âbid, sofı ve evliya kesilir.

Ama o aslında eşkıyadır.

Yol kesendir.

İnsanların Allah'a giden yolunu kesendir.

Fasık iken sofı gömleğini (cübbesini) giyer...

Hakikatte ve manevî âlemede fasık olduğu halde.

Derviş elbisesini giyip, kendisine manevî hava vermek ister... ²⁵⁹

Tasavvufi Manâlar

Âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Muhakkak ki her ne zaman şeytan bir kavme musallat olsa, onların cisimlerini değiştirmeye ve nefislerinin üzerine tasarruf yapmaya teşvik edip vesvese verir. Onlar hakka tabi olmayarak bidatlere uyarlar. Ve yapmış oldukları bu tasarruflarının Allah için ve Allah yolunda olduğunu sanırlar. ²⁶⁰

Vücûdu Tahrif

"Allah, Bahire'den (hiçbir şeyi) meşru kılmadı."

Kavl-i şerifinde ise emredilmeyen şeylerde tasarruf etmeye işaret vardır.

- 1- Kulaklarını yaran,
- 2- Kulaklarını delen,
- 3- Kulaklarına demirden halka takan,
- 4- Göğsünü delen (kendilerine şiş vuran-debbüs" ²⁶¹

---

kâmil olmasını ileri sürerek, dedesinin ocağına oturduğunu iddia ederek; şeyhlik kisvesini bürünüp halkı çevresine toplayan kişiler, "Deccâl" olmamak için, sahte evliyalık ve şeyhlikten dolayı tevbe ve istiğfar etmelidirler. Çünkü herkes kendi kendisini bilir. Tanır. Kendisinin manevî derecesini bilir. Madde hırsından manâya dönmelidirler... Şeyhtir, ocaktır ve evliyâ'dır, babaları ve dedeleri şöyle büyük insanlardı diyerek sahte şeyhlere bağlanan câhil ve saf Müslümanlar da bu hadisede büyük dersler vardır. Onların evliya zannettikleri kişiler, hakikatte deccâl'dir. Allah'ın düşmanıdır. Ne büyük tehlike! Allâhü Teâlâ bizleri, deccâl olan müteşâyihlerin şerrinden ve fitnesinden muhafaza etsin! Âmin... Mütercim.

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/131-132.

²⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/132.

²⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/133.

²⁶¹ Debbüs, şiş demektir. Bu şişler, paslanmaz demir'den imal edilip, genelde serçe parmağı kalınlığındadır. Bazı tasavvufi çevrelerce kullanılan şişler yanı sıra; genelde, dile, yanak ve duduklara vurmak için çuvaldız boyunda olanları da vardır. Dervişlerin kimi bıçak, kama, kılıç kendilerine vurdukları gibi kimi de kendilerine kurşun vurmaktadırlar. Debbüs vurmak ruhî bir hadisedir. Debbüs, psikolojik bir olay olup; asla keramet değildir. Şiş vurmak bir hal işidir. O hale gelen kişiler, debbüsü kendilerine vurmadan önce vücutlarına az bir batırarak denemesini yaparlar. Bu denemede vücutları acımayınca kendilerine batırırlar...

Debbüs vuran kişilere, evliya: vurmayanlara evliya değildir, diyemeyiz... Çünkü, gayri müslimler ve hatta puta ve heykele tapan hindular da belirli bir ruh terbiyesinden sonra kendilerine şiş saplamakta ve debbüs vurmaktadırlar.

Dervişler, heyecanlandıkları ve dervişlerin diliyle "Celâli aşka" geldikleri zaman, kendilerine debbüs, bıçak ve hatta kılıç vururlar. Bunun hiç ağrısını görmedikleri gibi vücutlarına bir tesir yapmaz. Aşka gelmek her dervişin işi değildir. Son tarihlerde, Şeyhlerin çoğu debbüs vurmaya bıraktılar, çünkü, birçok mürid ve derviş debbüs ile yaralandı ve hatta bazıları aldıkları yaranın etkisiyle öldüler. Vurdukları debbüsü demleyemedik için hastahaneye yatan müridlerinden dolayı birçok şeyh, mahkemelik oldu.

Şeyhin biri, kendisine debbüs vurdu. Adam olduğu yerde öldü. Onu alıp bağın içine götürdüler. Bekçi kulübesine koydular. Sonra gidip, zabıtlara haber verip, bekçilerinin düşmanları tarafından bıçaklanarak öldürüldüğünü söylediler...

Yıllarca kendisine şiş vuran, vücudunu bıçaklayan ve hatta karnına kılıç saplayan şeyh'in biri, düşmanları tarafından bir bıçakla öldürüldü. Bu hadiseler yeni kuşak sahte şeyhleri şişlerden soğuttu.

Şeyhlerin birçoğu da keramet sahibi olduklarını belirtmek için yılan tutmaktadırlar.

Yılan tutmanın da keramet ile hiç bir ilişkisi yoktur. Bir efsun işidir. Bir çok hindu bile zehirli yılanları rahatlıkla tutmaktadırlar.

Debbüs vurmak, yılan tutmak ve hatta ateşe girmek tamamen motivasyon işidir. Kendine şiş vurmak ve ateşin içine girmek ve zehirli yılan ve akrepleri eliyle tutmak için evliya olmak şart değildir. Debbüsü gayri müslimler kendilerine vurdukları gibi belirli bir motivasyondan sonra yine gayri müslimler, dinden uzak hayat yaşayan, namaz, oruç, zekat ve diğer İslâmî İbâdetlerden uzak olan, faiz yiyen, zina eden insanların dayalın ayakla ateşin üzerinde yürüdüklerini görmekteyiz....

- 5- Zekerini delen,
- 6- Üzerine kilit takan,
- 7- Boynuna bukağı takan,
- 8- Sakalını tıraş eden,
- 9- (Köpek gibi havlayan,
- 10- (Merkep gibi anıran,
- 11- (insanın şerefini ayaklar altına hal ve hareketlerde bulanan...)
- 12- Benzeri Kitap ve sünnette bulunmayan şeyleri tasavvuf ve din adına ihdas eden, şu "Kalenderiyye"ler ²⁶² gibi... ²⁶³

Kalenderlik

Hafız (k.s.) hazretleri buyurdular:

"Kalenderlik, sakal, kıl, baş ve kaş tıraş etmek değildir. Kalenderlik, kıl gibi ince hesap vereceğini bilmektir. Kalenderlik, kılın başından kolaylıkla hevesten geçmektir. Hafız gibi... Baştan geçen serdengeçti gibi... işte Kalender odur..." ²⁶⁴

Şeriat Kaydından Yoksun

"Ve ne de Sâibe,"

Onlar, memleketlerinde başı boş olarak dolaşan, ipini çıkarıp, behîmî ve hayvanî otlaklarda şeriat gemi ve tarikat kaydından yoksun olarak gezinen kişilerdir... Onlar kendilerinin hak ehli olduklarını iddia ederler. Şeytan kendileriyle oynamıştır. Onları oyuncak haline getirmiştir. Onlar, kendi istek, arzu, hevâ-ü heveslerini (ilâh) edinmişlerdir. ²⁶⁵

Haramları Helal

Ve ne de Vasîle..."Onlar,

- 1- Haramları mubah Ve helal kabul eden kişilerdir.
  - 2- Bunlar, yabancıları (kendisine nikâhî düşenleri) kardeşlik,
  - 3- Babalık,
  - 4- Annelik
  - 5- (Bacılık, Kan kardeşliği, Şeyhlik, Hacı baba, Hacı anne) Veya değişik bir isimle yabancılarla bir araya gelen, Halvet eden, el öptürenlerdir.
  - 6- İbâhe ehli (haramları helal kabul edenier)
  - 7-Ve zındıklar gibi... Bunlar, onunla mağrur olup aldanırlar. Bunlar kendilerini "vahdet makami"na ulaştıklarını zannediyorlar. Bunlar, bütün hallerinde kendilerini noksanlardan korumuştur.
- Ve bunlar "şeriatı muhalefet" etmenin kendisine zarar vermeyeceğine inanıyorlar. Ve kendilerinin "hakikat makami"na ulaştıklarını iddia ediyorlar.
- İşte bütün bunlar, şeytanların vesveselerindedir. Ve nefsin hatıra getirdiklerindedir.

İçki içtikten sonra ağzını temizleyip, kendisine şiş saplayan kişileri de gördük...

Debbüs vurmak İlahî bir emir veya sünnet değildir. Kur'an-ı Kerimde debbüs vurmaya işaret eden bir âyet-i kerime olmadığı gibi; Efendimiz (s.a.v.)'in ve ashabının debbüs vurdukları vaki değildir. En büyük keramet, Ümmet-i Muhammed'i sevmek ve onların islahı için çalışmaktır. Kur'an-ı Kerim ve İslâm dinine hizmet etmektir. Çünkü kâfirler, Kur'an-ı kerime hizmet etmezler... Mütercim 262 kalenderiyye, Başlangıçta, belki iyi niyetlerle, kurulmuştur. İbâdetlerin görünmesine önem vermeyen, herkese tatlı söyleyerek kalb kazanmağa çalışan, farzları yapmaya dikkat eden ve dünyâya düşkün olmayan kimseler idiler... Kalenderler herkese tatlı söyleyerek, güler yüzlü davranarak kalb kazanmaya çalışırlar. Farzlara dikkat ederler. Dünyâya düşkün değildiler. Bunlar riya, gösteriş yapmadıkları için melâmilere benzerler. Kalenderler zamanla bozuldu., Allahü teâlânın emirlerinden uzaklaştılar. Bektaşiliğin içinde eridiler. Bunlar;

1 - Kıyafet ve giyimlerine hiç önem vermezler.

2- Saç, sakal, kaş ve bıyıklarını tıraş ederler.

3- Bazen de saç bırakırlar.

4- Topiuma aykırı hareketlerde bulunurlar.

5- Her şeye istihza ile bakarlar...

6- Bunların nazarında kutsî hiçbir mefhûm yoktur.

7- İnsanları hiçe sayarlar. İbâdet etmezler.

8- Namaz kılmazlar,

9- Zevk ve keyif ehildirler.

10- Haram da olsa canlarının istediğini yaparlar,

11-günahları aşkar yaparlar. Başlangıçta riya ve gösterişten kaçınmak maksadıyla baş vurulan kalenderiye zamanla zındıklık haline geldi buda kitap ve sünnette olmayan bir yola baş vurmanın sonunun batıl olduğunun delilidir kitap ve sünnettten şaşmamal lazım. Mütercim.

²⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/133-134.

²⁶⁴ Dıvân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 49,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/135.

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/135.

Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri bunların hiçbirini emretmedi. Ve bu konuların hiçbirine ruhsat verilmedi. Bu zındıklar ve ibâhe ehli, asla tarikâtı vazettiler. (Şeriat ve gerçek tarikattan saptılar. Dalâlete düştüler...) Bu yolu uydurdular.

Bunlar, (her ne kadar bildiklerini iddia etseler bile hakikatte) şeriat ve tarikattan hiçbir şey bilmiyorlar. Ve hakikate hidâyet bulamamış kişilerdir.

Bunlar, tabiat ve aldanma ehlidirler. Bunların fitneleri afâka şayi olmuş (bütün dünyaya yayılmış). Onların aldanmaları kemale erdi. Onları defedecek, onları men edecek kimse yoktur. Bunları engelleyecek kimse yoktur. Yırtık yamayı aştı²⁶⁶..

Yıkıcılar

Ne güzel buyurmuşlar:

Bin tane yapan görüyorum... Bir yıkıma dayanmıyor!

Peki arkasında binlerce yıkıcı olan bir bina nasıl dayansın? (2/542)²⁶⁷

Başkalarının Sapıklığı Size Zarar Vermez

Yüce Meali:

Ey o bütün imân edenler! Sizler, kendinizi düzeltmeye bakın. Siz doğru gittikten sonra, öte taraftan sapanlar size bir ziyan dokunduramaz. Hepinizin varacağı nihayet Allah... O vakit haber verecek O size; neler yapıyordunuz.105²⁶⁸

Tefsîr-i Şerifi:

"Ey o bütün imân edenler!

Sizler, kendinizi düzeltmeye bakın!"

Siz nefsinizi ıslâh etmeye bakın. Allâhü Teâlâ hazretlerinin gadabını ve âhîret azabını icap ettiren şeylerden nefsinizi muhafaza edin.

"Size bir ziyan dokunduramaz,

(kim?)

"Sapan kimse,"

Farisî olarak: Siz doğru yol ve hidâyet üzere olduktan sonra sapan ve kötü yol üzere olan kimsenin dalâletinden korkmayın, o size zarar veremez.

"Siz doğru gittikten sonra,"

Sizler hidâyet üzere olduktan sonra, demektir.²⁶⁹

Sebeb-i Nüzul

Bu âyet-i kerime, müminleri, kafirlerin (küfürlerinde kalmaları üzerine kendilerine) üzülmeleri ve onların imâna gelmelerini temenni etmeleri üzerine nazil oldu. Kâfirler dalâlet içinde olup, sapıklıktan hiç ayrılmıyorlardı. Emir ve nehiylere riâyet etmiyorlardı. (Müslümanlar, onların bu hallerine bakıp üzüliyorlardı. Müslümanları teselli etmek için bu âyet-i kerime nazil oldu...)²⁷⁰

Dönüş Allah'adır

"Nihayet Allah'adır..." Ondan başkasına değil... Varacağı...

Kıyamet günü döneceğiniz ve varacağınız... "Hepinizin,"

Dalâlet üzere olan ve hidâyet üzere olan herkesin dönüşü, kıyamet günü Allah'adır.²⁷¹

²⁶⁶ Gerçek musannif hazretlerinin buyurduğu gibidir... "Güneydoğuda tarikat ve şeyhler" isimli çalışma ve araştırmamı yaparken, bir tarikat ve şeyh ile karşılaştım. Kendilerinin Nakşî tarikâtının Halidî kolundan geldiğini söyleyen bu şeyh ve müritleri namazdan yoksundu. Müritler, eğer biz namaz kılacak olursak, neden şeyhe bağlanalım diyorlar. Bunların tek ibâdetleri, şeyhlerinin üzerine beyitler söylemektir. Ve ayinlerine {hatim veya zikir demekten haya ediyorum onun için ayin diyorum...} Bunlar, ayinlerine yanında kadın olmadan gidemiyorlar. Ayin halkasına oturmak için her erkek yanında mutlaka bir kadın götürmek mecburiyetindedir. Kadınları şeyhlerinin ellerini öper. Şeyhin hanımları erkeklere rahatlıkla el öpürür. Ne yazıkki bu bilgi çağında, bu tarikat halâ dimdik ayaktadır... Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/ 135-136.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/136.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/137.

²⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/137.

²⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/137-138.

²⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/138.

Ameller Haber Verilecek

"O vakit haber verecek O size; neler yapıyordunuz."

Dünyada yapmış olduğunuz hidâyet ve dalâlet amelinden size haber verecektir. Bunun üzerine size amellerinizin karşılığını verir. Bu kavî-i şerîf, va'd ve vaîd'tir, her iki fırka için, hidâyet üzere olan ve dalâlette olanlara...

Ve bu kavî-i şerîf ayrıca büyük bir tembihdir; hiçbir kimsenin diğerinin yapmış olduğu amelden dolayı muaheze edilmeyeceğine dair bir uyarıdır.²⁷²

İyiliği Emretmek

Bu âyet-i kerîmede, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkeri (iyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamayı) terk etmek hakkında bir ruhsat olduğu düşünülmesin! Buna gücü yetenler bunu nasıl terk edebilirler? Asla terk edilmez! Takat ve gücü nispetinde, münkerin inkâr edilmesi hidâyetin cümlesindedir...

Eğer görürsen yeri neredir.²⁷³

Gücü nispetinde

Hadis-i şerifte buyruldu:

-"Sizden kim bir münker (şeriat ve akla muhalif) bir şey görürse; eğer onu değiştirmeye gücü yetiyorsa; hemen eliyle onu değiştirsin!

Eğer (eliyle değiştirmeye) gücü yetmiyorsa; diliyle değiştirsin!

Eğer (diliyle değiştirmeye) gücü yetmiyorsa; kalbiyle... İşte bu da imânın ed'afidir.²⁷⁴ "(katmerlisidir)²⁷⁵

Hazret-i Ebû Bekir(r.a.)in Bir Hutbesi

Rivayet olundu:

Siddîk-i Ekber (r.a.) hazretleri bir gün minbere çıktı ve buyurdular:

-"Ey insanlar! Sizler;

-"Ey o bütün imân edenleri Sizler, kendinizi düzeltmeye bakın. Siz doğru gittikten sonra, öte taraftan sapanlar size bir ziyan dokunduramaz. Hepinizin varacağı nihayet Allah... 0 vakit haber verecek 0 size; neler yapıyordunuz."

Âyet-i kerîmesini okuyorsunuz. Bu âyet-i kerîmeyi yerinin gayrisine koyuyor (ve manâsını yanlış anlıyorsunuz.) Onun mahiyetinin ne olduğunu bilmiyorsunuz. Ben Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden işittim; şöyle buyuruyorlardı:

-"Muhakkak ki insanlar bir kötülük gördüklerinde onu değiştirmedikleri zaman, AUâhü Teâlâ hazretleri, azap ve ikâbı umûmî olur (ve hepsini cezalandırır.)"

(Ey insanlar!) öyleyse iyiliği emredin! Kötülüğü nehyedin! Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

-"Ey o bütün imân edenler! Sizler, kendinizi düzeltmeye bakın. Siz doğru gittikten sonra, öte taraftan sapanlar size bir ziyan dokunduramaz. Hepinizin varacağı nihayet Allah... 0 vakit haber verecek 0 size; neler yapıyordunuz."

Kavî-i şerîfiyle mağrur olup (ve manâsını yanlış tefsir ederek) aldanmayın! (Bu kavî-i şerîfi yanlış tevîl eden) biriniz;

-"Bana nefsim gerekir!" der.

Vallahi elbette iyiliği emreder ve kötülüğü nehyedersiniz!

Veya Allâhü Teâlâ hazretleri elbette şerhlerinizi sizin üzerinize âmil (ve âmir) kılar. Onlar da size kötülüklerin en kötülüğü ile azap ederler.

Sonra sizin hayırlılarınız size dua ederler; Allâhü Teâlâ hazretleri de onların dualarını asla kabul etmez!..."²⁷⁶

Küfründen Korkulanlar

Bir adama:

-"Neden emr-i bi'l-marûf etmiyorsun (iyiliği emretmiyorsun)? " denilse; o da;

-"O benim işim değildir!" dese... Veya bir adama;

²⁷² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/138.

²⁷³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/138-139.

²⁷⁴ Sshlh-1 Müslim: 2249,

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/139.

²⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/139-140.

-"Falancaya iyiliği emret!" denilse; o da; -"O bize ne yaptı?" dese. Veya; -"Ben afiyet içindeyim! Bana ne?" dese... Ya da; -"O fuzulî işlerden bana ne?" dese; işte bu adamların bu surette konuşmalarından dolayı küfürlerinden korkulur...²⁷⁷

Gel Sözüne Kulak Ver

Mevlevî (k.s.) buyurdular:

Sen "gel" sözünden ayrılma! Bu söz en makbul kimyadır. Eğer bakın, senin sözünden, Hoşlanmazsa kimyanın buna sıkılmasına, Ne²⁷⁸ hacet?"²⁷⁹

İyiliği Emretmek Farzdır

İyiliği emretmek ve kötülüğü nehyetmek, farzdır. Bu, aciz olma anında bile sakıt olmaz. Selef-i sâlihîn, bazı zamanlarda iyiliği emretmek ve kötülüğü nehyetmek konusunu terk ettikleri için mağdur olmuşlardır. Eğer, el ve dil ile iyiliği emretmek ve kötülüğü nehyetmek kalmazsa; Himmeti kalmadı er adamların...²⁸⁰

Zaman ve Yerine göre

Ve'l-hâsıl, bu, (iyiliği emretmek ve kötülüğü nehyetmek işi) şahısların ve hallerin ve vakitlerin (zamanların) değişmesiyle (hükmü) değişir... Sevne düşen vazife, haddi tecâvüz etmemek ve vaktin (zamanın) hükmüne riâyet etmektir. Zira;

"Her zamanın (kendisine mahsus) bir devleti ve adamları²⁸¹ vardır."²⁸²

Tasavvuf! Manâlar

Âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

fo "Ey o bütün imân edenler!"

Bulmanın talep etmede olduğuna yakînen imân eden (aramakla mutlaka bulacaklarına kesinlikle inanan) talebelerin imânî ile imân edenleri Demektir. Buyurulduğu gibi:

"İyi bilin ki: Beni arayan (elbette) beni bulur!"²⁸³

Mürşid-i Kâmil Olmadan

"Sizler, kendinizi düzeltmeye bakın." Nefsinizi tezkiye etmekle meşgul olun. Zira;

- "Gerçek felah bulmuştur onu temizlikle parlatan 9 Ve ziyan etmiştir onu kirletip gömen!"²⁸⁴

Siz kendi nefsinizi tezkiye etmeden Önce halkın (insanların ve başkalarının) nefsinizi tezkiye etmeye başlamayın, (trşâd olunmadan ve mürşid-i kâmil olmadan, kendinize şeyh deyip, halkın irşadı ile uğraşmayın...)

1- Halkın iradesiyle mağrur olmayın.

2- İnsanların (şu veya bu sebeple) sizi kabul etmeleri,

3- Sizin hakkınızda hüsn-ü zan beslemeleri (iyi düşünmeleri)

4- Size yönelmelerine aldanmayın.

5- Halkın ilgisi sizi zehirlemesin...

Muhakkak ki tâliblerin (tasavvuf, tarikat ehli ve hakkı talep edenlerin) zehir saatleri vardır. Salık'in mesleğe muhtaç olması misâli...

Muhakkak ki salık (seyr-u sulûk'a giren) kişinin mürşid-i kâmile olan ihtiyacı ve irâdesini (kendisinin mürşid-i kâmil) olduğunu iddia eden (halkı etrafına toplayan kişinin ve) halkın kendisine yapıştığı kişinin misâli, denizde boğulmakta olan kişinin, kendisini boğulmaktan kurtarması, sanatında, yüzme işinde iyi ve kâmil bir yüzücüye olan ihtiyacı gibidir. (2/543)

(Mürit, denizde boğulmak üzere olan kişidir... Şeyh ise suda iyi yüzen dalgıçtır...)

Yüzücü kişi (mürşid-i kâmil), diğerlerini (müritlerini) kurtarmak için onların elinden tutar. Yüzücü olduğunu söyleyen kişi, eğer tam yüzme bilmiyorsa, kendisiyle beraber onun elini tutanların (müritlerinin) hepsi helak olup giderler²⁸⁵

²⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/140-141.

²⁷⁸ Mesnevî Şerif Defteri: 4tS.78.

²⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/141.

²⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/141.

²⁸¹ Keşfü'l-Hafâ: 2062. Bu manada bir şöyle bir hikmet vardır: "Her makamın bir mekâli (sözü) vardır." Keşfü'l-Hafâ: 2062

²⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/141-142.

²⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/142.

²⁸⁴ tş-Şems: 91/9-10,

²⁸⁵ İmam-! Rabbanî hazretleri sahte şeyhler için şöyle buyur maktadır "Ermeyen bir şeyhin çevresinde bulunmak ve onunla sohbet etmek ve

Hakikat ehli olan talibe (müride) vacip olan, bu işte (maneviyât ve irşad işinde) büyük devlet sahibi mürşid-i kâmil'in eteğine yapışmak ve hükümlere teslim olmaktır.

Bu yolda helâka uğrayanların çokluğuna bakmayın! Zira helak olacak olanlardan başkasını Allâhü Teâlâ hazretleri helak etmez!

"Size bir ziyan dokunduramaz."

Ey talebeler!

"Sapan kimseler"

(Nakıs olan şeyhlerinin elinden tutup dalâlet denizinde) boğulanlar...

"Siz doğru gittikten sonra..."

Onunla (mürşid-i kâmil ile) hak yolda olduktan sonra...

"Hepinizin varacağı nihayet Allah'adır..."

Ey talebeler, sizin inayet cezbeleriyle hidâyet yolu üzere olmanızın dönüşü Allahü Teâlâ hazretlerinedir.

Sapıklar, isyan ve mekir yolu üzere, kahr ve rüsvalık içinde, Allâhü Teâlâ hazretlerine dönerler...

"O vakit haber verecek O size; neler yapıyordunuz."

Amellerinizin sevaplarının lezzetini size tattırır....

Bu kavî-i şerifin (tasavvuf!) manâsı şöyledir:

Talip (tasavvuf yolunda ilerleyen bir mürit evliya da olsa) sulûkü (manevî yollarda ilerleme) esnasında hiçbir kimseye iltifat etmemelidir. Sıdk ve irâde ehlerinden (samimî müritlerden) kendilerini terbiye etmeleri için kendisine yönelmelerini asla kabul etmemelidir. Bir mürşid-i kâmilin mükemmel olan sulûkünden geçip manevî makamları tam olarak elde etmedikçe kişi, kendisini şeyh olarak görmemelidir, insanların kendisine uyacağı ve tabi olacağı ve müritleri terbiye edebilecek bir seviye de asla görmemelidir...

(Sonra hem kendisi helak olur ve hem de kendisine bağlanan müritler dalâlet denizinde boğulup giderler...) ²⁸⁶

Şeyh Nasıl Olunur?

Sonra (mürşid-i kâmil'in murakabesi altında seyr ü sulûkün tamamlanmasından sonra,) şeyhinin onun için (manevî olarak) şeyhlik mertebesine erdiğini görmesi ve tahakkuk eden (manevî işaretlerle) onun "terbiye makamı"na vasıl olduğunu görür ve onu halkı davet için tespit ve tayin ederse; işte o zaman o kişinin büyük bir ihtiyat iie müritleri hidâyete erdiren bir mürşid olması caiz olur. (Yoksa kendi kafasından olmaz... Baba ve dedesinden görmek veya onların makamına geçmekle olmaz...) Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Her kavim için yalnız bir hadî var." ²⁸⁷

Şeyhlik Miras Yoluyla Geçmez

Amma zamanımızda, iş tamamen değişti hatta daha mürit olmayan bir kişi, şeyhlik iddia etmeye başladı. Câhil ve dalâlet üzere olan kişiler şeyhliği haber vermektedir; cehalet ve dalâletinden dolayı... (Câhil ve sapıkların şeyhliğini kabul edenler de câhil ve sapık kişilerdir...)

Câhil ve sapık şeyhler,

1- isimlerinin anılmasını,

2- Şöhretlerinin yayılmasını,

3- Müritlerinin çok olmasını

4- Bu yolda makam, mevki, kabul ve rant elde etmek için gayret ederler...

Bu câhil şeyhler, bu büyük işi (mürşitliği ve irşad makamını) ve büyük övgüye layık olan (velayet makamını ve şeyhliği) çocukların oyuncağı, şeytanın maskaralığı ve güleceğı şey haline getirdiler...

Hatta şeyhlik makamına miras yoluyla oturmaya başladılar.

Onlardan biri öldüğü zaman, o şeyhin oğlunu hemen onun makamına oturtuyorlar, şeyhin oğlu ister büyük ve isterse küçük olsun...

1- Ondan hırkalar giyiyorlar.

2- Onunla bereketleniyorlar.

3- Onu meşâyih-i izâmın menzil ve mertebesine koyuyorlar.

İşte bu (velilik, şeyhlik ve mürşitliğin dede ve babadan miras alma işi İslâm âlemi ve Müslümanlar için);

1- Büyük bir musibettir

2- Beladır.

3- Felâkettir

4- Umûmî bir hal almıştır.

---

ona bağlanmak, zehirli bir kılıç ile yaralanmaktan daha beterdir. Zehirli kılıç insanın maddî hayatını alır. sahte şeyhler. nisanın manevi hayatını öldürür." İmam Rabbânî hazretleri. Mektuba* c. 1. s.73. Mektup:61

²⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/142-144.

²⁸⁷ er-Ra'd: 13/7.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/144.

5- Bu zamanın câhil ve sapık şeyhleri arasında yayılmıştır! Şeyhliği baba ve dededen alanların tarikatları gerçekten tamam olmuş, nuru sönmüş ve kesilmiştir. Onların haberlerini en iyi bilen Allâhü Teâlâ hazretleridir. Buraya kadar olan malûmat Te'vilât-i Necmiyye' nin işaret ettiği manalardır ²⁸⁸...

Ölüm Anında Vasiyet

Yüce Meali:

Ey o bütün imân edenler! Herhangi birinize ölüm hâli geldiği o vasiyet zamanı, aranızdaki şahadet, ya kendinizden adalet sahibi iki adam, veya yeryüzünde yolculuk ediyordunuz da, ölüm musibeti başınıza geldiye, sizin gayrinizden iki diğeridir. Bunları namazdan sonra alıyorsunuz. Şüphelendiğiniz takdirde şöyle yemin ederler: "Billahi, hısm da olsa yemininizi hiçbir bedele değişmeyiz; Allah'ın şahadetini ketm de etmeyiz; biz o takdirde şüphesiz vebale girenlerden oluruz."106

Eğer bunların bir vebale müstehakk olduklarına vukuf hâsil edilirse, o vakit ercah olan, bu ikinin yerine, bunların aleyhlerinde buldukları mukabil taraftan diğer iki kişi dikilir; şöyle yemin ederler: "Billahi, bizim şahadetimiz, onların şahadetinden daha doğrudur ve hakkı tecâvüz etmedik; şüphesiz o takdirde zâlimlerden oluruz."107

Bu, işte, şahadeti olduğu gibi eda etmelerine veya yeminlerinden sona yeminlerinin reddedilmesinden korkmalarına en yakın bir çâredir. Allah'tan korkun ve iyi dinleyin; çünkü Allah fâsıklar güruhunu doğru yola çıkarmaz.108 ²⁸⁹

Tefsîr-i Şerifi:

"Ey o bütün imân edenleri"

Bu kav-/ / şerifin nida ve tembih harfî ile beraber başlaması, mazmunu sebebiyle inayetin kemâlini izhâr içindir. ²⁹⁰

Sebeb-i Nüzul

Rivayet Olundu:

Temîm bin Evs ed-Dârî ve Adî bin Zeyd ile beraber ticâret için Şam'a gitmişlerdi. O zaman ikisi de Hıristiyandı. Beraberlerinde Amr bin As (r.a.)'m azatlı kölesi Büdeyl bin Ebî Meryem vardı. Bu zat Müslüman idi.

Şam'a girdiklerinde Büdeyl (r.a.) hazretleri hastalandı. Büdeyl (r.a.) hazretleri, beraberindekilerin (bütün eşya, mal ve parasının) bir listesini yazıp bir elbisenin içine koydu. O listeyi yazdığını o iki (Hıristiyan) arkadaşına haber vermedi. Onlara, eşyalarını ehline teslim etmelerini vasiyet etti. Ve orada vefat etti...

Büdeyl (r.a.)'m ölümünden sonra (o iki Hıristiyan) onun eşyalarını karıştırdılar, içinde çok değerli gümüş bir kap buldular. Bu kap, üç yüz miskâl ağırlığında olup, altın ile kaplama idi... O altın kaplamalı gümüş kabı eşyalarının içinden çıkarıp, aldılar (çaldılar...) Onun diğer eşyalarını da getirip ailesine teslim ettiler.

²⁸⁸ Abdülkadir Geylânî hazretleri, Seyyid Ahmed Rufâî hazretleri, Şâh-ı Nakşibend Muhammed Behâüddîn hazretleri, Necmeddin-i Kübrâ hazretleri. Şeyh Ahmed Bedevî hazretleri gibi. herkes tarafından tanınan ve bilinen eviyâ'nın hiçbirisi şeyhlik makamını babasından almadığı gibi, oğluna miras olarak bırakmamıştır. Bu gerçeği öğrenmek için Allah'ın velî kullarının mübarek hayat hikâyelerini okumanız yeterlidir. (Altunsilsile,

Hilyetü'l-Evliyâ. Câmiu'l-Kerâmâtü'l-Evliyâ, Tabakâtü'l-Kübrâ, Evliyalar Ansiklopedisi, İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, Hadikatü'l-Evliya gibi mübarek kitablara bakınız.) Eviyâ'nın büyüklerinden Mansûr el-Betâhî hazretlerinin vefatı yaklaşıncaya hanımı;

- Efendi! Oğluna vasiyet et onu yerine vekil bırak." Dedi. Mürşidi-i kâmil olan Şeyh

Mansûr el-Betâhî hazretleri;

-Hayır, kızkardeşimin oğlu Ahmed Rufâ'yi yerime vekil bırakacağım." Dedi.

anımı çok ısrar etti. Ağladı. "Oğlumuz varken sen başkalarını yerine 'şeyh' tayin e 'yorsun. Bizden sonra çocuklarımızın kıymeti kalmaz, gibisinden çok söylendi. O büyük zat hanımını, susturmak için. oğlu ile talebesi Ahmed Rufai'yi yanına çağırıldı.

aet Ai bana b'raZ ÇİÇek toplayın 9etirin-" Dedi- Gittüer- 9lu demet demet 9 d1' Her biri değişik renktydi, İnsanın İçini açıyordu. Hoş kokular saçıyordu.

Ahmed Rufâî ise eli boş döndü. Boynunu büktü. Mağçûp bir edâ ile hocasının yanına geldi. Hocası:

-"Neden çiçek toplamadın?" diye sordu.

Üzüntülü üzüntülü cevap verdi.

-"Efendim! Elimi uzattığım her çiçek Allâhü Teâlâ'yı teşbih ediyordu. Koparmaya kıyamadım."

Hamını bu hâli görünce şeyhliğin babadan oğula miras yolu ile geçen bir makam, mevki, saltanat ve mal olmadığını anladı. Sesini çıkarmadı. İsrarından vazgeçti. Seyyid Ahmed Rufâî Hazretleri; "Tarikat, şeyhlik ve evliya olma derecesi, dede ve babadan kimseye miras kalmaz. Çalışmakla olur. İbâdetle olur. Göz yaşları dökmekle olur. Müslümanları sevmekle olur," Mecâlisi Ahmed Rufâî. s. 47, buyurmaktadır.

Şeyhlik makamı babadan oğula geçmez. Şeyhlik makamı maddî bir makam değildir.

Şeyhlik makamı manevisi bir makamdır.Şeyh olmak için bir kişinin önce evliya ve âlim olması lazım, ilim velayet makamına eren kişi. ilim. amel, takva ve ihlâs ile Allah'a yaklaşır. Evliyâullah'tan olur. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/144-145.

²⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/146-147.

²⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/147-148.

Büdeyl (r.a.)'m ailesi, eşyaları tek tek incelerken, Büdeyl (r.a.)'ın yazmış olduğu eşyanın listesine rastladılar. (Listeye göre eşyayı saydılar, orada adı yazılı olan altın kaplamalı gümüş kabı göremediler... (Temim ile Adfy'e geldiler ve) sordular:

- "Arkadaşınız (Büdeyl) eşyalarından bir şey sattı mı?" Onlar:

- "Hayır," dediler. Sordular:

- "Büdeyl'in hastalığı çok uzun sürdü mü? Kendi nefsi için bir harcama yaptı mı?" Onlar:

- "Hayır... Biz Şam'a vardığımız zaman hastalandı, uzun sürmedi hemen vefat etti!" dediler.

Bunun üzerine Büdeyl (r.a.)'m ailesi:

- "Biz, Büdeyl'in eşyasının içinde onun mal ve eşyalarının bir listesini bulduk. Bütün eşyası var! Ama orada beyan edilen; üç yüz miskal ağırlığında ve altın kaplamalı bir gümüş kabı bulamadık! Bundan haberiniz var mı?" diye sordular. Onlar (o iki Hıristiyan):

- "Bizim bir şeyden haberimiz yok! Hiçbir şey bilmiyoruz! Sadece Büdeyl eşyasını size getirmemiz için bize vasiyet etti. Biz de (arkadaşlık ve insanlık adına) bunu yaptık... O kaptan hiç haberimiz ve bilgimiz yok..." dediler.

Büdeyl (r.a.)'ın ailesi, bu cevap ile tatmin olmadılar. Hadiseyi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine arz ettiler...

İşte bu hadise üzerine; bu ayeti kerime nazil oldu:

"Ey o bütün imân edenler! Herhangi birinize ölüm hâli geldiği o vasiyet zamanı, aranızdaki şahadet, ya kendinizden adalet sahibi iki adam, veya yeryüzünde yolculuk ediyordunuz da, ölüm musibeti başınıza geldiyse, sizin gayrinizden iki diğeridir. Bunları namazdan sonra alıyorsunuz. Şüphelendiğiniz takdirde şöyle yemin ederler: "Billahi, hıswım da olsa yemininizi hiçbir bedele değışmeyiz; Allah'ın şahadetini ketm de etmeyiz; biz o takdirde şüphesiz vebale girenlerden oluruz." ²⁹¹

Âyet-i kerimesi nazil oldu.

Bu âyet-i kerimenin hükmü gereğince, (Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onların ikisini mahkeme etti.) İkinci namazından sonra minberin yanında onlara yemin ettirdi:

Onların ikisine; (Büdeyl'in malından) hiçbir şeye hıyanet etmediklerine ve onun malından hiçbir şey gizlemediklerine dair kendisinden başka ilâh olmayan Allah adına yemin etmelerini teklif etti....

O iki Hıristiyan da;

- "Kendisinden başka ilâh olmayan Allah adına yemin olsun, biz, Büdeyl'in malından hiçbir şeye hıyanet etmedik ve onun malından hiçbir şey gizlemedik," diye yemin ettiler.

Bu yemin üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onların ikisini de serbest bıraktı...

Sonra o kap Mekke (pazarında) bulundu. O kabı elinde bulunduran kişiye ona nasıl sahip olduğunu sordular. Oda;

- "Ben bu kabı Temim ve Adî'den satın aldım," dedi.

Denildi ki:

(Bu yemin üzerine) uzun zaman geçince, o altın işlemeli gümüş kabı (Temim ile Adî pazara) çıkarttılar. Bu haber, Büdeyl'in (r.a.) velileri olan Benî Sehl kabilesine ulaştı. Benî Sen! kabilesi, gidip bu kabı ikisinden istediler. Onlar (yalan söyleyerek):

- "Biz bunu Büdeyl (r.a.)'den satın aldık," dediler. Benî Sehl onlara;

- "Biz size, "arkadaşınız bir şey sattı mı?" diye sorduk, siz de bize "hayır, satmadı demediniz mi?" diye sordular.

Onlar:

- "Onu kendisinden satın aldığımız hakkında herhangi bir belgemiz olmadığı için; satın aldığımızı açıklamayı uygun görmedik," dediler.

Onları götürüp, hadiseyi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine arz ettiler. Bu hadise üzerine;

- "Eğer bunların bir vebale müstehakk olduklarına vukuf hâsil edilirse, o vakit ercah olan, bu İkinci yerine, bunların aleyhlerinde buldukları mukabil taraftan diğer İki kişi dikilir; şöyle yemin ederler: "Billahi, bizim şahadetimiz, onların şahadetinden daha doğrudur ve hakkı tecâvüz etmedik; şüphesiz o takdirde zâlimlerden oluruz." ²⁹²

Bunun üzerine, o kapta paylan olan Amr bin As ile Muttalib bin Übeyy ayağa kalktılar. İkinciden sonra, onların ikisinin yalan söylediklerine ve hıyanet ettiklerine dair yemin ettiler. Bunun üzerine kap ikisine verildi... (2/454)

En Müşköl Âyet-i Kerime

(Tefsir) âlimleri, bu âyet-i kerimenin, irâb, nazm ve hüküm bakımında Kur'ân-ı kerimin en Müşköl âyet-i kerimesi olduğunda ittifak ettiler... ²⁹³

şahadet ve Şahitlik

"Aranızdaki şahadet..." Aranızda cereyan eden hasımların şahadeti, demektir.

te "arasında" kelimesizarfıtır, "şahadet," kelimesi kendisine müzâf kılındı; zarflarda genişlik yolu üzere... Bu da

²⁹¹ El-Mâide: 5/106,

²⁹² El-Mâide:5/10".

²⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/148-150.

"Aranızdaki şahadet," şeklinde...) zarfın kendisine vaki olan fiilin mefûlü şeklinde yapılması ile olur. Bu durum da, mefûlü müzâf olması yolu üzere, fiil kendisine muzâf olur. Ey gece hırsızı, "yani, zlmı "Ey gecede hırsızlık yapan," demektir.

"şahadet" kelimesinin merfu olması, mübtedâ olması üzerinedir....

"Herhangi birinize ölüm hâli geldiği vakit..."

Ölümü zahir olup, ölüm alâmetleri tam olarak görüldüğü zaman...

Bu kavf-i şerif "şahadet," kelimesinin zarfıdır.

Oir "° vasivet zamanı,"

Zarftan bedeldir.

Ondan bedel kılınmasından Vasiyetin mühim işlerden olduğuna dair bir tembih vardır. Takrir kılınan bir vasiyetten bir Müslümanın tembellik yapması, gereğini yerine getirmeye üşenmesi veya ondan kaçınmasının yakışmadığını ifade etmek içindir.

Muzâfın takdiri ile mübtedâ hm haberidir. Bizzat kendisinin hamledilmesinin gerekmemesi içindir.

Manâsı: Bu zamanda sizin aranızda şahadetiniz iki kişinin şahitliğidir, demektir.

Veya "iki," kelimesi,) haberi mahzûf olmak üzere,

"Aranızdakişahadet... "için faildir.

Buna göre manâsı: Sizin üzerinize inen şeyden sizin aranızda iki kişinin şahadet etmesidir...²⁹⁴

İki Kişi Kimlerdir?

Âlimler, bu iki kişiden ihtilaf ettiler.

Âlimlerden bir kavim (bir kısım âlimler), bu iki kişi, o vasiyet eden kişinin vasiyetine şahitlik eden iki kişidir, dediler.

Başka bir kavim (bir kısım âlimler de) onlar, vasiyet edenlerdir, dediler. Çünkü bu âyet-i kerime onlar hakkında nazil oldu. Zira bu kavf-i şerifin devamında;

"-Bunları namazdan sonra ahkorsunuz. Şöyle yemin ederler..." Buyuruldu.²⁹⁵

Şahitlerin Sayısı

vasiyet için iki şahidin bulunması şart değildir, vasiyet bir şahide yapılması da sahih ve yeterlidir. Ancak bu âyet-i kerimede ihtiyatlı ve garantili olması için iki kişiye vasiyet edilmesi

varid oldu. Böylece biri diğerinden çekinerek işi sağlama almış olur....

Bu manâ üzerine, , "şahadet""hazır olmak" manâsına olmuş olur. Bu senin "hazır oldum," manâsında söylediğin; "Falancanın vasiyetine şahit oidum (hazır oldum)" sözün gididir...²⁹⁶

Şehit Kimdir?

"Şehit" te savaşta ölüme hazır olan (ve ölen) kimsedir. Hatta yaralandıktan sonra üzerinden bir vakit namaz geçse ona Şehit adı verilmez. Çünkü bu durumda savaşta onun ölümü hazır olmamış olur...²⁹⁷

Müslüman Şahitler

"Kendinizden adalet sahibi iki adam,"

Bu ikisi, l "İki," kelimesinin sıfatıdır.

Yani, akrabalarınızdan emânet sahibi ve akıllı kişilerden Şahitler olmalıdır. Onlar (yakın akrabalar)

1- Ölünün halini en iyi bilenlerdir.

2- Onun en çok iyiliğini düşünen kimselerdir.

3- Akrabası kendisinin en çok iyiliğini düşünen

4- Ve kendisi için sâlih ve faydalı şeyi ister.

Veya sizin dininiz ehlinde olanları şahit tutun, ey müminler, demektir.

Bu cümle tam olup, şahadetin sefer ve hazer (ikâmet ve yolculuk) halindeki bütün Vasiyetlerin şahadeti için geçerlidir...²⁹⁸

²⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/150-151.

²⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/151.

²⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/151-152.

²⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/152.

²⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/152.

Sizden Olmayan Şahitler

"Veya sizin gayrinizden iki diğeridir..." "İki, "kelimesinin üzerine atıftır.

Veya yabancıardan (akrabalarınızdan olmayan ve) sizin gayrinizden iki âdil şahit, demektir.

Veya dininizin gayri ehli olan iki kişi, demektir. Yani zimmet ehlinde olan zimmîlerden Şahitler, demektir.

İslâm'ın başlangıcında vardı. İzzet ve yolculukta şüphesiz olarak Müslümanların bulunması ile bu âyet-i kerimenin bu hükmü;

- "Ve sizlerden adalet sahibi iki erkeği iş hâd eyleyin." ²⁹⁹

Zimmî'nin Müslümanın üzerinde velayeti olmadığı için Müslümanın üzerinde şahadeti de makbul değildir. Çünkü şahadet velayet babındandır.

Zimmî'nin zimmî üzerinde şahadeti ise makbûl'dür. Zimmîlerin bazıları bazılarının velileridir.

"Eğer siz yeryüzünde yolculuk ediyordunuz..."

Yolculuk edip, sefere çıktınız da,

"Ölüm musibeti başınıza geldiyse,"

Şart üzerine atıftır. Mâ kaolinin kendisinin üzerine delâleti olduğu için, cevâbı ise mahzûftür.

Yani siz yolculuğa çıkıp seferde olduğunuz zaman, size ecel yaklaşır da, yanınızda sizinle beraber herhangi bir akrabanız da bulunmazsa; ya da İslâm ehlinde şahadete işinin velisi olacak halde kimse bulunmazsa; seferlerde mutâd olan hâl bu olduğu üzere sizin aranızdaki şahadet, diğerlerinin şahadetidir. Veya diğer ikisi ona Şahitlik eder...

"Eğer yolculuk ediyordunuz." Kavlı-i şerifi,

"Veya sizin gayrinizden iki diğeridir." Kavlı-i şerifi için takyittir.

"Onların ikisini ahkorsunuz."

İstinaf cümlesidir. Adaletin şart koşulmasından neş'et eden manâya cevap vaki oldu.

Sanki: Eğer biz şahitlerden şüphelenirsek ne yapalım?" denildi.

Cevap; onların ikisini alikoyarsanız; yani onları tevkif edersiniz ve onlara yemin ettirirsiniz. ³⁰⁰

Yemin İçin Hususi Vakit Var mı?

"Namazdan sonra,"

"harf-i cer"dir. Lam ise ahdi haneliğindir.

Yani ikinci namazından sonra, demektir. Çünkü onların yanında yemin için, ikinci namazından sonrası olan vakit tayin edildiği içindir.

Çünkü ikinci namazından sonra olan vakit, insanların toplandıkları bir zamandır.

İkinci namazından sonra olan vakit; gece melekleriyle gündüz meleklerinin karşılaştığı zamandır.

Çünkü bütün ehli imân ta'zim ederler. O vakitte yalan yere yemin etmekten kaçınırlar.

Rivayet olundu.

Yemin edilmesi gerekenlere, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ikinci vakti yemin ettirirdi. ³⁰¹

Yeminde Zaman ve Zemin

İmam Şafî (r.h.) hazretleri bu

yurdular:

Kan davalarında, talak, azad ve malî değeri iki yüz dirhemi aşan malî meselelerde yemin etmede zaman ve mekanın önemlidir.

Mekke-i Mükerrreme'de, (Kabe'de) ikinci namazından sonra rükün ile makam-ı İbrahim arasında yemin edilir.

Medine-i Münevvere'de, Mescid-i nebevîde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin minberinin yanında yapılır.

Kudüs-ü Şerifte İkinci namazından sonra Sahrâ'nın (Efendimiz s.a.v. hazretlerinin miraca çıkarken üzerine bastığı kayanın) yanında yapılır. (2/455) ³⁰²

Diğer şehirlerde ve beldelerde ise en şerefli mescitlerde yemin edilir...

İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (r.h.) hazretleri buyurdular: -"Yemin etmek için herhangi bir zaman ve mekan tahsis edilmez (Her zaman ve her mekanda yemin edilebilir)..."

"Yemin ederler: "Billahi,"

"Onların ikisini ahkorsunuz," Kavlı-i şerifinin üzerine atıftır.

"Şüphelendiğiniz takdirde,"

Şartıye olup, cevâbı mahzûftür. Geçen hapse deiâJet ettiği için... Onun üzerine kalem edilmesi ise Allâhü Teâlâ

²⁹⁹ et-Talak: 65/2.

³⁰⁰ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/152-153.

³⁰¹ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/153-154.

³⁰² (Urfa da ise yeminler ikinci namazından sonra Hazret-i İbrahim'in makamı olan dergahta yapılır...)

hazretleri cihetindedir. Hapis ile şüphe anında yemin etmeye tahsis üzerine tembih için kase ile cevâbı arasına giren bir itiraz (parantez) cümlesidir.

Yani, sizden olan varis, ikisinde de bir hıyanet veya terekeden herhangi bir şeyi almasından şüphe ederse, ikisini de hapsedip ve ikisine de yemin ettirin:

"Billahi- Allah'a yemin olsun ki:"

"Yemininizi hiçbir bedele değişmeyiz;"

Kasemin cevâbıdır. Yani üzerine kase edilen.... Çünkü, "(ikisi) yemin ederler," Kendisinde bulunan zamir, 'kasemi tazammun etmektedir.

"İştira," eşyayı (herhangi bir malı) para ile değiştirmektir. Yani onu, onun yerine almaktır. (Yani para verip eşyayı almaktır...)

Daha sonra bu kelime, yanında olan bir şeyi ister mücerred bir eşya olsun ve isterse manâ olsun, izâle etmenin karşılığında bir şey alma manâsında istiare (yoluyla) kullanıldı. Bu alınan şeye rağbet ve rezaletlerden yüz çevirme şeklindedir. Kendisinden istiâr edilen (Müsteârü minh'ten) itibâr edilen manâ^ bu olduğu gibi..

"Onun sebebiyle" kav!-i şerifinleki zamir, Al Allâhü Teâlâ hazretlerine râcidir.

Manâsı: Biz Allâhü Teâlâ hazretlerinden bedel olarak nefsimiz için hiçbir şey almayız. Yani Allah'ın hürmetinden dolayı, çiğnemek ve yalan yere yemine indirmekle Allah'ın hakkını çiğnemem ve Allah için dünyadan yüz çeviririm. Yani mal için ve dünya malına olan tama'dan dolayı asla yalan yere yerilin etmem...

"Olsa bile,"

Kendisi için kase edilen ve kelâmın manâsının üzerine delâlet edilen kimse demektir. O da ölüdür.

b "En yakın hısım,"

Yani zî rahrn olan yakın akraba olsa bile...

Bu kav!-i şerif onların yalan yere yemin etmekten uzak olduklarının te'kidi ve yalan yere yemin etmekten münezze ve uzak olduğunu mübalağa ile ifâde etmektedir. Sanki onların ikisi (yemin edenler) şöyle demektir: Allâhü Teâlâ hazretlerinin isminin hürmetini çiğnemenin bedeli (yalan yere yemin etmenin karşılığında) nefsimiz için hiçbir mal almayız! Vele ki yemine akrabalık tarafı ağır basan kimse eklenilse bile. Muhakkak ki ondan daha kuvvetli olan ona eklenip ilâve edildi ve yalan yere yemin etmeye davet etti... Bu onların ikisinin nefislerini yalan yere yemin etme hazzından korumalarıdır.

Sual: (Eğer sen:) İkisinin kastettiği şey, ondan (yalan yere yemin etmekten) münezze ve beri olmaktan mübalağa etmekle (yalan yere yemin etme işinden hakikaten uzak olmayı) tahakkuk etmez, {diyecek olsan}

Cevâp: Derim ki: Onların nefislerini korumaları her ne kadar akrabalık bağlarına riâyet etmekten daha mühim ise de, lakin bu durum, malı eklemek için değil; hatta belki ona dönmektir.³⁰³

Şahitliği Gizlemek

"Allah'ın şahadetini gizlemeyiz."

Bu kav!-i şerif, "Onun Ue hiçbir bedele değişmeyiz;" Onunla beraber kasemin hükmüne dâhildir "Allah'm şahadeti" kav!-i şerifi, mefûl'ü blh olmak üzere mensuptur. "Allah, "a izafe edildi. Çünkü yemini emreden Allâhü Teâlâ hazretleridir. Yemini muhafaza etmek, yemini gizlememek ve yemini zayı etmemek, hep Allah 'm emri olduğu için, yemin Allah 'a izafe edildi. Ve "Allah 'in şahadeti" denildi.

takdirde şüphesiz biz,"

Biz şahadeti gizlediğimiz takdirde,

"Elbette vebale girenlerden oluruz." Âsîlerden oluruz..³⁰⁴

Şahitlerin Yalanı

Eğer vukuf hâsıl olursa/1

Yeminden sonra muttali olunursa,

"Bunların (ikisinin) bir vebale müstehakk olduklarına,"

Onların yemini tahrif olmaları veya gizlemelerinin günah icap ettiren bir iş işledikleri anlaşılırsa (meselâ) onların elinde terekeden herhangi bir şeyin görülmesi veya onların herhangi bir şekilde terekede malından bir şeyi zimmetlerine geçirdikleri iddia edilir ve bu tahakkuk ederse...

"Diğer ikisi,"

Diğer iki adam... Bu kav!-i şerif mütedâ'dır. Devamı da onun haberidir:

"Bunların makamına kâim olurlar,

Hıyanetlerine vakif olduğunuz kişilerin yerine getirilirler. Onların makamlarından murad, yemin etme makamları değildir. Velayetlerine bir şey verilip edâ etmedikleri yerleri değil... Olduğu gibi... Belki hakkın ortaya çıkması için zikredilen şekilde alıkoyma ve yemin etme makamıdır.

0 kişilerden ki,"

³⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/154-156.

³⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/156.

"kâim olurlar," fiilin failinden hâldir.

Yani kendisi için yemin edilen ölünün ehlinden iki kişi, demektir. "Onların üzerine velayete hakkı olan"

Kendi aralarından... Ölünün yakınlarından ve varislerinden yemin etme hakları olan iki kişi.,

"hakkı olan" fiilin mefûl'ü mahzûftür. Yani şahadeti ikâme etmek için sadece onların tahsis edilmesinin (mücerred olarak onların hak edilmesi) ve onların yalanlarının ortaya çıkmasıdır. Onlar hakikatte, ilk ikisinin yerine konulan diğer ikisidirler.

Burada zahir isim, zamîr'in yerine konulmasıyla...
"Fiili" fail için mebnfdır. (malûm bir fiildir...) "iki evvelkiler," kelimeside onun failidir. ûÇJû kelimesi,

"Birinci" kelimesinin tesniyesidir. Fetha ile olup "en yakın" manasmdadır.

"Fiili" mefûl sîgası (meçhul) fiil olarak da okundu. Zahir o-landa budur.

Yani üzerlerine günaha müstahak olanlar, demektir. Yani günah onları kapladı. Onlar ölünün ehli ve aşiretidir.

Bu durumda iki evvelkiler," kelimesi de mahzûfbir mübtedânm haberi olmak üzere merfû'dür.

Sanki: "Onlar kimlerdir?" diye soruldu. Ve:

"ikievvelkilerdir," denildi.

"Yemin ederler: "BÜlâhi,"

"Kâim olurlar," fiilinin üzerine atıftır.

"Elbette bizim şahadetimiz,"

Burada şahadetten murad, yemindir. Şu kavlı-i şerifte olduğu gibidir:

- "Zevcelerine atan -kendi nefislerinden başka şahitleri de olmayan- kimseler ise, her biri şöyle şahadet etmelidir: Dört şahadet 'Billahi kendisi şüphesiz sâdıklardan' diye..."³⁰⁵

Yani, kendilerinin kendi nefislerinde sadık ve haklı olmalarıyla beraber, onların iddia ettikleri şeyde müstahak oldukları şeyde yalancı olduklarına dair yemin ederler, demektir.

"Daha doğrudur." Söz ile...

"Onların şahadetinden,"

Onların yeminlerinden... Kendi nefislerinde yalan olmasıyla beraber. Zira gerçekten insanlar için onun günahı gerektiren bir şey olduğu zahir oldu. Re'sen yeminlerinde bir hakikat olmamakla beraber tafdil sîgası ile yeminleri her türlü şüphelerden münezzehtir... (2/456)

Bu onların ellerinde zahir olanlara onların malik olmalarında, iddiada doğruluklarına ihtimallerinin olması itibariyle cümleten kabul görmelerinin ancak mümkün olmasıyla...
"Ve biz hakkı tecâvüz etmedik;" Kasemin cevâbının üzerine matuftur.

Yani, biz orada hakkın şahadetine tecâvüz etmedik. Onların ikisinin haklarının iptal edilmesini tecâvüz etmedik.

"Şüphesiz o takdirde biz."

"Biz yeminlerimizde taşkınlık edip, haddi tecâvüz ettiğimizde,

"Elbette zâlimlerden oluruz/"

Nefsimizi, Allâhü Teâlâ hazretlerin gadab ve azabına tariz etmiş oluruz; Allâhü Teâlâ hazretlerinin isminin

hürmetini çiğnemekle kendimize zulmetmiş oluruz.

Veya bizler, hakkı konulması gereken yerden başka bir yere koymuş oluruz.

Nazm-ı kerimin manâsı şudur:

Muhtasar (ölüm hastalığına yakalanan ve ölümü yaklaşan kişiye) yakışan şey, vasiyetinin üzerine nesebinden veya dininden âdil iki kişiyi şahit tutmasıdır. Eğer ikisini (nesebinden yani akrabalarından ve dindaşlarından) kimseyi bulamazsa; seferde olmakla, o takdirde de onların gayri diğer ikisini...

Sonra eğer onlarda şüphe vaki olursa; o takdirde hemen o vakit onlar, şahadetten bir şeyi gizlemedikleri ve terekeden bir şey almadıklarına dair yemin ederler. Eğer bundan sonra, terekeden bir şeyin onların elinde bulunması ile onların yalancı oldukları ve malı zimmetlerine geçirdikleri zahir olur ve o malın ölünün malı olduğuna dair ölünün varisleri yemin ederlerse ve onların yeminleriyle amel olunursa; ancak o zaman yemin ölünün velilerine geçer. Çünkü vasiler, o malın ölünün vasiyet ettiği mallardan olduğunu iddia etmektedirler. (Bu iddialarını yemin ile pekiştirmek mecburiyetindedirler...) Ölünün malından bir şey alındığı zaman ve onun vasi kılındığını söylerse, vârisin yemin etmesi gerekir (Şahitler) bunu inkâr ettikleri zaman... İnkâr edenin yemini mensûh değildir....

Bu, işte," Tafsilatı geçen hüküm...

"şahadeti olduğu gibi eda etmelerine en yakın bir çâredir."

Bu Şahitlerin uhrevî azaptan Korkmaktan hıyanet etmemek ve tahrif etmeksizin şahitliklerini gereken şekilde edâ etmelerine en yakındır. Gördüğün gibi şeriatın hükmü, yemin hakkında zikredilenin büyük bir kuvvetle edâ edilmesidir.

"Veya yeminlerinden sonra

yeminlerinin reddedilmesinden korkmalarına...."

Yeminin vârislere döndürülmesinin (şahitlerin yalancı oldukları hakkında vârislerin yemin etmelerinin) şer'î

hikmetinin beyânıdır.

Makamın gerektirdiği bir mukadderin üzerine matuftur.

Sanki şöyle denildi: Sizin şahitliğiniz vechi üzere yerine getirmenizin en yakın bir çâredir.

Yani şahitlerin doğru şahitlik yapmaları;

1 - Yalan yemin sebebiyle âhiret azabından korkmaları,

2- şahitlerin (bütün insanların) gözü önünde yeminlerinin iptali ile rezil olmaktan korkmaları

Ve böyle bir durumda (kendilerinin yeminleriyle değil de) varislerin yeminleriyle amel edilmesi onları yaptıkları hıyanetten korunmak içindir...

İki korkudan hangisi, maksut olan şahadetin gereği bir hâsıl olur? ³⁰⁶

Yalan Yere Şahitlik

"Allah'tan korkun,"

1- Şahitliklerinizde Allah'tan korkun; onları tahrif etmeyin.

2- Yeminlerinizden Allah'tan korkun; yalan yere yemin etmeyin.

3- Emânetlerinizden dolayı Allah'tan korkun; emânetlerinize ihanet etmeyin.

4- Allâhü Teâlâ hazretlerinin beyân ettiği hükümlerden korkun; Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükümlerine muhalefet etmeyin. ³⁰⁷

Dinleyin Fasık Olmayın

"Ve iyi dinleyin;"

Size vaaz edilen ne olursa olsun; onu can kulağıyla dinleyin, itaat edin ve kabul edin.

doğru yola çıkarmaz."

"Çünkü Allah fâsiklar güruhunu

Taattan çıkanları hidâyete erdirmez. Yani eğer sizler, (Yemin ve ilâhî hükümler konusunda Allah'tan) korkmaz ve size beyan edilen ilâhî hükümleri iyi dinlemezseniz; bu takdirde sizler, fâsiklarsınız. Allâhü Teâlâ hazretleri, fâsikları doğru yola çıkarmaz. Yani onları cennet yoluna veya içinde kendilerine menfaat olan yola çıkarmaz, demektir. ³⁰⁸

Şahit Olabilmenin Yolları

İyi bil ki şer-i şerifte şahadet (Şahitlik), hazır olmak, Şahit olup, müşahede etmek ve bir işten haber vermektir. Bu müşahede;

1- Ya ayânen (görmekle) olur. Fiiller gibi, meselâ adam öldürmek ve zina gibi.

2- Veya işitmekle olur. Akitler ve ikrarlar gibi... ³⁰⁹

Şahitliğin Caiz Olabilmesinin Yolları

Bir kişiye Şahitlik yapması caiz değildir; ancak;

1 - Huzurunda yapılan bir iş....

2- Kesin bildiği,

3- İşittiği bir işte Şahitlik yapabilir...

İşte bundan dolayı, bir kişinin hadiseyi tam hatırlamadıkça, ona Şahitlik yapması caiz olmaz.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Güneş misâli bildiğin zaman; Şahitlik yap! Yok eğer güneş gibi bilmiyorsan; Şahitlik yapma!" ³¹⁰

Şahitliğin Faydası

Şahitlikte,

1 - İnsanların hak ve hukuklarının ihyâsı;

2- Akitlerin saldırı ve inkardan korunması,

3- Erbabına (sahiplerine) malın muhafazası vardır. ³¹¹

³⁰⁶ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/157-160.

³⁰⁷ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/160.

³⁰⁸ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/160-161.

³⁰⁹ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/161.

³¹⁰ Beyhakî Sünen: 830.

İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/161.

³¹¹ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/161.

Şahitlere Saygı ve Değer Verin

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Şahitlerinize ikram edin (saygı ve değer verin) Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, şahitler vasıtası ile hukuku ortaya çıkarmaktadır."³¹²

Şahitlikten Kaçınmak Caiz mi?

şahadet için tayin edilen kişi, istenildiği zaman, Şahitlikten imtina edemez. Çünkü Şahitlikten kaçınmaktan insanların hak ve hukukunun zayi olması vardır. Ancak hak, kendisinden başka (şahitlerin şahâdetiyle) ikâme ediliyorsa, kendisi Şahitlik yapmaya bilir. Bu da mahkeme kayıtlarında kendisinden başka şahitlerin olması ve böylece hakkın kendisinden başka kimselerin sebebiyle yerine getirilmesiyle olur. Bu durumda onun Şahitlikten kaçınması caizdir. Çünkü başka şahitlerin bulunması durumunda hak ve hukuk zayi olmaz.³¹³

Hadlerde Şahitlik

Hadlerin ikâmesinde Şahit, Şahitlik etmekle gördüğünü gizlemenin arasında muhayyerdir. Hadleri ikâme etmek hisbe olduğu gibi, Müslümanın ayıbını örtmek de hisbedir. Müslümanın ayıbını örtmek daha faziletlidir.

-"Kim, Müslümanın (ayıbını) örterse, Allâhü Teâlâ hazretleri de dünya ve âhirette onun ayıbını örter."³¹⁴

Yalan Yere Yemin

Sonra iyi bil ki "Fâcir yemin" ile bütün memlekette (ülkede) savurganlık kaplar. Âhireti talep eden (hesap vereceğine imân eden kişi) dünya malına tama ederek yalan söylemek (ve özellikle yalan yere yemin etmekten) kesinlikle kaçınır. Bütün sözlerinde ve işlerinde doğruluğu tercih eder.³¹⁵

Doğruluk Yolunu iste

Hafız (k.s.) buyurdu:

-"Doğruluk yolunu öğren! Duru su gibi saf olan gönülden Yeşil çimen gibi azadelikte Doğruluğu iste."³¹⁶ (2/457)³¹⁷

Emâneti Sahibine Vermek

Emânet güzel vasıflardandır. Allâhü Teâlâ hazretleri, emâneti sahibine vermeyi emreder. Emâneti edâ eden kişiler, bu zamanda ne kadar azdırlar!!! Şu sözü söyleyenin Allah iyiliğini versin.

Ne güzel söylemiş:

-"Emin arama!

Kimseye de aşkın emânetini söyleme!

Bu zamanda emin;

Sadece Cebrail'dir.." ³¹⁸

Hıyanet Rezilliktir

Hıyanetin sonu rezil ve rüsvâ olmaktır. Sâib buyurduğu gibi:

O gizli yapılan hıyanetler,

Sonuçta hep açığa çıkacaklardır.

Hırsız ne çalabilir bir evdeki

Orada şahne (zabıt ve polis müdürü) var.

Hep gözetimdedir...." ³¹⁹

³¹² Keşfü'l-Hafâ: 509

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/161-162.

³¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/162.

³¹⁴ , Sünen-i İbni Mace: 2544,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/162.

³¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/162.

³¹⁶ Divân-ı Hafızî Şîrâzî s. 185,

³¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/163.

³¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/163.

³¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/163.

Ezelî Hüküm

Takvâlı olmak lazım. Ezelî hükümlere kulak vermek ve dinlemek gerekir. Allâhü Teâlâ hazretleri, fasık kavimlere, yaptıkları ile huzurunda olanlara hidâyet vermez. Yani nûr saçıldığı zaman, nurun serpintisinden uzak olup, nasipleri olmayan ve nur kendilerine isabet etmeyen kişilere hidâyet vermez. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurduğu gibi; -"Kendisine bu nur isabet edenler, hidâyete erdiler; ve kendisine bu nur isabet etmeyen (hata edenler) ise, dalâlete düştüler."³²⁰
Allahü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, kendi emirlerine muhalefet etmekten korusun! Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri, Ömür nefeslerini boşa tüketen ve zayi edenlerden eylemesin! Muhakkak ki, Müvvafilek odur, Mürşid odur, Vehhâb odur...Âmin!!!³²¹

Peygamberlerin Toplanması

Yüce Meali:

0 gün ki, Allah bütün resulleri toplayacak da: "Size ne cevap verildi?" buyuracak. "Bizde ilim yok! Sensin allâmü'l-guyûb; sen..." Diyecekler.109³²²

Tefsir-i Şerifi:

« Allah bütün resulleri toplayacak."

(Habibim) Allâhü Teâlâ hazretlerinin peygamberleri topladığı günü zikret (hatırla!) 0 gün, kıyamet günüdür. Bundan murad, peygamberlerin ve peygamberlerin ümmetlerinin toplanmasıdır. Ümmetleri zikredilmedi; çünkü ümmetleri kendilerine tabidir. (Ümmetler, peygamberlere tabidir...)

"Buyuracak:" Allâhü Teâlâ. peygamberlere buyuracak: "Size ne cevap verildi?"

Siz ümmetlerinizi tevhidime ve taatima çağırduğunuz zaman, ümmetleriniz tarafından; size ne cevap verildi? Tasdik ve ikrar ile mi cevapladılar? Yoksa inkâr ve yalanlama ile mi cevap verdiler?

kelimesi kendisinden sonra zikredilen fiilin mefûii mutiakı olmak üzere mahailen mensuptur.

Bu kavli-i şerifte, onların risâlet ahidinden çıktıklarına işaret vardır. Gerektiği ve yakıştığı gibi... Yoksa hitabın; "Benim risâletimi tebliğ ettiniz mi?" diye başlaması gerekirdi.

Burada "onlar nasîi cevap verdiler?" diye

buyurulmamasının hikmeti, (o kafir milletlerin) durumlarının tam hakir ve düşük olduklarını ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin, şiddetli gazap ve azabının onlara olduğunu beyan içindir.³²³

Sualin Hikmeti

Sual: Eğer sen; "Allâhü Teâlâ hazretlerine gizli bir şey olmadığı halde, böyle bir suâlin varid olmasının sebep ve hikmeti nedir?" diyecek olursan;

Cevâp: Derim ki: Kavmi azarlamak içindir. Şu kavli-i şerifte olduğu gibi:

-"Ve 0 diri gömülen hangi günahla öldürüldü?" Sorulduğu vakit."³²⁴

Bundan (diri diri topağa gömülen kız çocuklarına sual sorulmasından) murad, onlara bu işi yapanları azarlamaktır.³²⁵

Gerçek İlim Sahibi Allah'tır

"Diyecekler:"

Sanki: "Bu durumda peygamberler ne diyecekler?" diye soruldu. Buna cevaben denildi:

-"Diyecekler:"

"Bizde ilim yok!"

Sen kendi bildiğin gibi;

"Sensin allâmâ'l-guyûb; sen..."

Bunun ta'lilidir...

³²⁰ Tirmizi: 2642. Müsnedi Ahmed: 27761,

³²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/163-164.

³²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/164.

³²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/164-165.

³²⁴ et-Tekvîr: 81/8-9,

³²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/165.

Çünkü sen bizim gizlediğimiz ve açığa vurduklarımızı hakkı ile bilmektesin. Biz ise ancak senin izhâr ettiğini biliriz. Bizim ilmimiz senin ilminin yanında yok gibidir...

(Peygamberler tarafından verilen) bu cevap, ümmetlerden şikâyeti tazammun etmektedir.

Sanki şöyle buyurdular: Senin ilmin bütün malûmatı ihata etmektedir. Onlar tarafından uğradığımız, mübtelâ olduklarımızı ve onların bize verdikleri kötü cevaplarını sen hakkıyla bilmektesin. Onlardan intikam alma hususunda biz sana iltica ediyor ve sana sığınıyoruz.³²⁶

Akılların Başta Gittiği Yer

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Bu cevap, kıyametin bazı vatanlarında ve merhalelerinde olacaktır. Bu cevap ise cehennem kökrediği, ümmetler, dizlerinin üzerine çöktüğü, hiçbir mürsel nebi ve mukarreb melek kalmamak üzere (Efendimiz s.a.v. hazretleri hariç bütün insanların, meleklerin ve cinlerin)

"Nefsim! Nefsim!" dedikleri vakit. Bu anda, kalbler mekanlarından uçar, titrer ve yerinden oynar.

Peygamberler, onun şiddetinden ki o birinci meseledir. Orası;

"Bizde ilim yok! Sensin allâmü'l-guyûb; sen..." vatanı ve yeridir.

Bu durumda onların akılları kendilerine döner... Kavimlerine şehâdet ederler... Onlara risâleti tebliğ ettiklerine dair şehâdet ederler. Kavimlerinin kendilerini nasıl reddediklerini beyan ederler...³²⁷

Feze-i Ekber Cehenneme Girmektir

Sual: Peygamberlerin akıllarının başlarından gitmesi nasıl sahih dur; halbuki onlar hakkında;

."O feze-i ekber bunları mahzun etmeyecek..³²⁸

. Cevap: Denildi: Feze-i ekber cehenneme girmektir.³²⁹

Dehşetli Gün

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

O vakit, insan, fil ve sözüden hesaba çekilir.

Ulu'l-azm peygamberlerin mübarek teni titrer.

Akılları başlarından gider.

Bir yer ki orada peygamberler dehşete kapılmaktadır.

Sen nasıl özüünü beyân edeceksin?

Gel birader... O utanma diyarına vasıl olmadan,

Orada yaptıklarından dolayı utanmadan,

Gaflet uykusundan uyan!

Tövbe et günahlarına...

Çünkü yarın tamamen mahcup olacaksın!³³⁰

İtibâr Sonucadır

Denildiki:

Peygamberlerin; "Bizde ilim yok!" sözlerinden kasd edilen, onların bu cevaplarıyla; kendilerinin peygamberlik hayatlarının vaktini ve tebliğ halinin ilmimi nefyetmek değildir. Belki bundan murad, peygamberlerin vefatlarından sonra âkibette ve işin sonunda (âhir ömürlerinde) ümmetlerine ne olduklarını bilmediklerini beyan etmektir.... (2/458)

Zira itibâr sonucadır. Çünkü sevap ve azab, hatime (Ömrün sonunda tövbe ve imân ile gidip gitmemeye) bağlıdır. Bu ise peygamberler tarafından bilinmemektedir. İşte bu manadan dolayı peygamberler "Bizde ilim yok!" dediler.³³¹

Dönenler

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Ben "havz-ı kevser"in başında İken, sizden bana reddedilenlere (yönelenlere) bakarım. Vallahi bazı erkekler benden kesilirler (ahkonulurlar) Elbette ben derim ki:

³²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/165-166.

³²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/166.

³²⁸ El-Enbiyâ: 21/103,

³²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/166-167.

³³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/167.

³³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/167.

- "Ey Rabbim! Bunlar benden ve benim ümmetimdendir!" Allâhü Teâlâ buyurur:

- "Sen bunların senden sonra neler uydurduklarını ve yaptıklarını bilmiyorsun! Bunlar senden sonra ökçelerinin üzerine geri döndüler." ³³²

Bu onların mürted olmalarından ibarettir. İrtidad, 'sâlih amellerden kötü amellere geçmekten umumidir. Veya İslâm'dan küfre girmektir. ³³³

Ümmet-i Muhammed (s.a.v.)'ın Şâhidliği

Hadis-i şerifte buyuruldu:

- "Kıyamet günü Nuh Aleyhisselâm çağırılır. Nuh Aleyhisselâm:

- "Buyurun, ya Rabbi emrine amadeyim!" der. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri:

- "Sen tebliğ ettin mi (risâleti)?" 0:

- "Evet! (Ya Rabbi!)" der. Allâhü Teâlâ hazretleri, Nuh Aleyhisselâm'ın ümmetine sorar:

- "Size tebliğ etti mi?" Onlar:

- "Bize hiçbir korkutucu (peygamber) gelmedi!" derler.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Nuh Aleyhisselâma sorar:

- "Senin şahidin varmı (risâleti tebliğ ettiğin konusunda)?" Nuh Aleyhisselâm:

- "(Evet Ya Rabbi benim şâhidlerim) Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri ve ümmetidir!" der.

Bunun üzerine Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri ve ümmeti, Nuh Aleyhisselâm'ın risâletini tebliğ ettiği şâhidlik ederler...

Bütün bunlar;

- "Ve, işte böyle sizi doğru bir caddeye çıkarıp, ortada yürüyen bir ümmet kıldık ki, siz, bütün insanlar üzerine adalet numunesi, hak şâhidleri olasınız. Peygamber de sizin üzerinize şâhid olsun..." ³³⁴

Âyet-i kerimesinin manâsıdır.

Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri ve ümmeti Nuh Aleyhisselâm'dan sonra geldikleri halde; Nuh Aleyhisselâm'a şâhidlik etmeleri, Kur'ân-ı kerim sebebiyledir. Bütün peygamberler gönderildikleri şeylerin hepsini ümmetlerine tebliğ ettiler.

Bir rivayette şöyle geldi:

Muhammed Mustafa (s.a.v.) getirilir. Ona ümmetinin hâli sorulur. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ümmetini tezkiye edecek ve onların sadakat ve doğruluklarına şâhidlik edecektir.

Buda;

- "Peygamber de sizin üzerinize şâhid olsun..." ³³⁵ KavH şerifinin manâsıdır.

Akıllı kişiye düşen vazife, Hakkın davetine icabet etmek sâdik nasihatçinin nasihati ile nasihatlanmaktır. Öğüt almaktır.

Ne güzel buyurmuşlar:

Bu gün azizlerin nasihatlarının değerini öğrendim.

Ya Rabbi! Bizim nasihatçımızın sözlerini sen tesirli kıl! ³³⁶

Kahhâr Sıfatının Tecelli Etmesi

Bilki, muhakkak kıyamet günü, Hak Teâlâ hazretleri Kahhâr sıfatıyla tecelli eder. Allâhü Teâlâ buyurdu:

- "Kimin mülk bugün? 0 vahid-kahhar Allah'ın!" ³³⁷

Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine daimî selâm versin (rahmet etsin) Hazret-i Allâme şeyhimiz (k.s.) buyurdular:

Bu tertip çok uygundur. Zât-ı Ehadî, vahdetiyle kesreti defeder. Eserlerini kahreder ve hepsini izmihlale uğratar.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin dışında hiçbir şey (mâ sivâ) kalmaz. ³³⁸

Ariflerin Kıyameti

Ariflerin kıyameti daimîdir. Çünkü onlar, bütün işleri keşfederler ve her yerde bütün halleri olduğu gibi görüp müşahede ederler. İşte bu büyük kıyamettir. Havassın ve belki de ehassın haşridir.

Allâhüm! Bizleri, zorunlu ölümden önce kendi isteğiyle ölenlerden eyle!" ³³⁹

³³² Sahih-i Buhâri:6220, Sahih-i Müslim: 2293, çok az değişik ifadelerle....

³³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/167-168.

³³⁴ Bakara: 2/143.

³³⁵ Bakara: 2/143,

³³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/168-170.

³³⁷ El-Mü'min: 40/16.

³³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/170.

³³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/170.

İsa Aleyhisselam

Yüce Meali:

Allah buyurduğu vakit: "Yâ İsa İbn-i Meryem! Sana ve validene olan nimetimi düşün. Hani seni Rûhu'l-Kudüs ile müeyyed kıldım. Nâsa kelâm söylüyordun; hem beşikte, hem yetişkin iken... Ve hani sana kitabet, hikmet, Tevrat ve İncil öğrettim. Ve hani benim iznimle çamurdan kuş biçimi gibi taslıyordun, içine üflüyordun da, benim iznimle bir kuş oluveriyordu. Hem anadan doğma âmâyı ve abraşı benim iznimle iyi ediyordun. Ve hani ölüleri benim iznimle hayata çıkarıyordun. Ve hani senden, Benî İsrail'i defetmiştim. 0 vakit ki, onlara o açık mu'cizeleri getirmiştin de, İçlerinden kâfirlik edenler şöyle demişti: "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değil."³⁴⁰110

Tefsiri şerifi

tin' "Allah buyurduğu vakit: "
Meryem!"

Ey mü'minler, Ailâhü Teâlâ'nın Meryem oğlu İsa (Aleyhisselâm'a) diyeceği vakti hatırlayın! 0 (vakit) de kıyamet günüdür..³⁴¹

İsa Aleyhisselâm'a Verilen Nimetler

"Nimetimi düşün."

"Sana ve validene olan..."

0 gün nimeti düşünmekten murad, İsa Aleyhisselâm'a nimetleri düşünmek değildir. Şükür teklîfinin vakti dünyada geçti. Bu belki nankörlük edenlere bir hüccet ve delildir. Ailâhü Teâlâ hazretleri, İsa Aleyhisselâm'ın elinde bir çok mu'cizeler izhâr etti.

Yahudilerden büyük bir taife onu inkâr etti ve ona "sihîrbaz" büyücü, adını taktılar.

Ona imân eden bir takım Hıristiyanlar ise onun hakkında taşkınlık ettiler ve ona ilâh dediler.

İşte bu durum kıyamet gününde her iki taifeye de hasret ve pişmanlık verecektir.

İsa Aleyhisselâm'ın annesinin isminin zikredilmesinin faydası; insanların İsa Aleyhisselâm'ın annesinin hakkında konuştukları (o kötü şeyleri) konuşmalarındandır...

Sonra Ailâhü Teâlâ hazretleri. İsa Aleyhisselâm'a nimetlerini saydı ve o nimetler için buyurdu:³⁴²

Ruhu'I-Kudüs

al" Hani seni müeyyed kıldım."

"nimetim" kavJ-işerifinin zarfıdır.

Sizin üzerinizde olan nimetlerimi düşünün; seni müeyyed kıldığım vakti hatırlayın!

Rûhu'l-Kudüs ile,"

Temiz Cebrail Aleyhisselâm ile "Kudüs" kelimesinin, "temiz" manasına olmak üzere...

Ruh, ona izafe edilmesi, Cebrail Aleyhisselâm'ın temizlikte kemâli ihtisasından dolayıdır. Mesela "sadık adam" ifadesinde olduğu gibi...

İsa Aleyhisselâm'ın Cebrail Aleyhisselâm ile te'yîd edilmesinin manâsı, onun hüccetinin sabit karar kılınmış olmasıdır.³⁴³

Beşikte Konuşması

"İnsanlara kelâm söylüyordun; hem

beşikte, hem yetişkin iken..."

istinâf cümlesidir. İsa Aleyhisselâm'ın te'yidini beyân etmektedir.

Tıfıl iken (beşikte) ve yetişkinlikte konuşmasının manâsı, birbirine müsavîdir. Yani İsa Aleyhisselâm'ın beşikte konuştuğu sözleriyle yetişkinlikte konuştuğu sözlerinin arasında; olgun bir akıldan sadır olmasının hiçbir fark ve ayırım yoktur. Peygamberlerin ve hikmet ehlinin sözlerine muvafık olmakta aynı derecededir.

İsa Aleyhisselâm'ın beşikte konuşmasının manâsı, daha annesinin kucağında çocuğun beslenildiği zaman (süt emmerken) konuştu, demektir.

Bu, şu kavJ-i şerif ile beyân edilmektedir:

- "0 dedi ki: 'Haberiniz olsun, ben Allah'ın kuluyum, 0 bana Kitab verdi ve beni bir Peygamber yaptı30 ve beni

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/171.

³⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/171-172.

³⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/172.

³⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/172-173.

her nerede olsam mübarek kıldı ve hayatta olduğum müddetçe bana namaz ve zekât tavsiye buyurdu³¹ ve beni valideme hürmetkar kıldı, bir cebbar şakîr kılmadı³² ve selâm bana hem doğduğum gün, hem öleceğim gün, hem diri olarak bas olunacağı gün!³⁴⁴

İsa Aleyhisselâm yetişkinlikte ise vahiy ve peygamberlik ile konuştu.

Bu iki halde de aynı had, sıfat ve aralarında hiçbir değişiklik ve farklılık olmadan aynı seviyede konuşması büyük bir mü'cizedir...

İsa Aleyhisselâm'a hâsıl olan mü'cizeler, ondan önce ve sonra hiçbir peygamberde olmadı.

İsa Aleyhisselâm'ın elinde izhâr olunan her mu'cize, kendisinin hakkında bir nimet olduğu gibi; İsa Aleyhisselâm'ın annesi için de bir nimettir. Çünkü o mu'cizeler, onların kendisine nisbet ettikleri ve kendisini itham ettikleri şeylerde İsa Aleyhisselâm'ın annesi, Hazret-i Meryem'in beraatine delâlet etmektedir.³⁴⁵

Hazret-i Meryem ve İsa Aleyhisselâm'a Mahsus Nimetler

Zira Hazret-i Meryem'in İsa Aleyhisselâm'a hamile kalması, diğer kadınlar gibi herhangi bir erkekten değildi... Hazret-i Meryem'in İsa Aleyhisselâm'a hamile kalması, Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından olan bir ruh sebebi idi...

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Bir de İmran'ın kızı Meryem'i ki ırzını pek sağlam korudu, fakat biz ona Ruhumuzdan nefhettik; hem rabbinin kelimâtını ve kitaplarını tasdik etmişti, hem kaanîtin'ten idi!"³⁴⁶

Bu nimet, sadece Hazret-i Meryem'e mahsustur. Yine Hazret-i İsa'nın yaratılışı, herhangi bir erkeğin nutfesinden değildi. Zira:

"Mesih İsa ibni Meryem, sâde Allah'ın Resulü ve Meryem'e ilka eylediği kelimesi... Ve O'ndan bir ruhtur; başka bir şey değil..."³⁴⁷

Bu nimet, erkeklerden sadece İsa Aleyhisselâm'a mahsustur.³⁴⁸

Kehl

"Kehl", erkeklerden otuz yaşını aşanlara denir. Kendisine yaşlılık bulaşan (yaşlılık alâmetleri görülen) kimsedir³⁴⁹.

İsa Aleyhisselâm'ın Âhir Zamanda Nüzulü

Denildi:

İsa Aleyhisselâm'ın, kehl (yetişkin) çağında konuşmasından murad; âhir zamanda, yeryüzüne indiğinde insanlarla konuşmasıdır. İsa Aleyhisselâm "Kehl", (kırk yaşına) ermeden önce (daha 33 yaşında iken) göğe kaldırılmasına binâendir.

"İnsanlara söz söylüyordun; hem beşikte, hem yetişkin iken..." kavl-i şerifi, İsa Aleyhisselâm'ın âhir zamanda yeryüzüne ineceğinin delilidir...

Rivayet olundu:

İsa Aleyhisselâm otuz (30) yaşında iken peygamber olarak gönderildi.

Otuz (30) ay peygamber olarak kaldı.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, İsa Aleyhisselâm'ı kendisine kaldırdı.

Sonra âhir zamanda İsa Aleyhisselâm bu yaşında iken gökten inecektir. Sonra yaşayacak "Kehl", kırkı aşan bir yaşa gelecektir.³⁵⁰

³⁴⁴ Meryem: 19/3031,32,33.

³⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 7/173-174.

³⁴⁶ Et-Tahrîm: 66/12.

³⁴⁷ en-Nisâ: 4/171.

³⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 7/174.

³⁴⁹ İnsan cenin halinde iken ölümüne kadar her seviyede değişik bir isimle anılır:

Cenin: Anne rahminde müddet... Velîd: Yeni doğan bebek, Radî' süt emen çocuk, "Fatîm" Sütten kesilince, Dirâc: Yürümeye ve büyüme başladığı müddet. " Hü mâsî: Boyu beş karış olunca, Tıfl: Annesinin ardı sıra yürüyünce... "Mesğûr: Süt dişleri dökülünce, Müsğîr: Süt dişleri dökülünce. Müterâ'ra': On yaşına yaklaştığında, Nâşi: on yaşını geçince. . Yâfi: Buluğa yaklaşınca. Murâhık: buluğa ermek üzere olduğu çağ. Balîğ: Buluğa erdiği çağ. "Hazûr: Buluğa erip kuvveti toplandığı zaman, Gulâm: Bütün hallerde müşterek isim (daha çok genç adam Bakale vechühû: Bıyığı terleyip, sakal başı belirmediği çağ. î Şârih: Taze dekanlı Fetâ: Delikanlı

Müctemi: Gençliğinin sonuna erme zamanı, Şâb: Otuz ile kırk yaş arası... Kehl: Kırk ile altmış arası... Daha geniş bilgi için bakınız: Alûsi Tefsiri c. 3. s. 163,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 7/174.

³⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 7/175-176.

Kıtab ve Hikmet Öğretilmesi

"Ve hani sana kitabet, hikmet, Tevrat ve İncil öğrettim."

Sizin üzerinizde olan nimetlerini hatırlayın; hani indirilmiş olan kitap cinsini sana talim etmişim! Onların da (Tevrat ve İncil'in de) kitap cinsinin içine dâhil olmuş olmasıyla beraber hususiyetle iki kitabın zikredilmesi; ikisinin (Tevrat ve İncil'in) şerefini beyan içindir.

"Hikmet,"ten murad, indirilen kitapların manâlarını ve esrarını öğrenmek vş anlamaktır.

Denildi ki: "Hikmet," kişinin ilim ile kemâle ermesi, tekâmül etmesi ve ilmin gereğiyle amel etmesidir. ³⁵¹

İsâ Aleyhisselâm'ın Çamurdan Kuş Yapması

"Ve hani benim iznimle çamurdan

kuş biçimi gibi taşıyordun,"

Ondan bir tasvîr ve kuşun heyet (ve şekline) benzer bir heyet yapıyordun.

"Benim iznimle,"

Benim kolay kılmam ve müyesser kılmamla... "içine üflüyordun..."

0 tasvîr edilen heyetin içine üflüyordun. "Hemen oluveriyordu,"

O heyet...

"Bir kuş, benim iznimle..."

Kuşu yaratmak, hakikatte Allâhü Teâlâ hazretlerine mahsustur. İsa Aleyhisselâm'ın sebeplerin meydana gelmesi ve zahir olması, Allâhü Teâlâ hazretleri, kuşu yarattı.

Hazret-i Meryem'e ruhun üfürülmesinin Cebrail Aleyhisselâm tarafından olup; İsa Aleyhisselâm'ın yaratılmasının Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında olduğu gibi....

Yahudiler, aciz bırakmak ve peygamberliği yönü üzerine İsâ Aleyhisselâm'a sordular:

-"Eğer sen sözlerinde (peygamberlik iddianda) sâdık isen bize bir Yarasa yap ve içine ruh üfle?" dediler.

İsa Aleyhisselâm. eline biraz çamur aldı. 0 çamurdan yarasa yaptı. Onun içine üfledi. Bir de baktılar ki. o yarasa gökle yer arasında uçmaya başladı, gözlerinin önünde.. ³⁵²

Yarasa Kuşunun

Yahudiler. İsa Aleyhisselâm'dan yarasa yaratmasını istediler. (Bunun sebep ve hikmeti şudur:) Çünkü Yarasa mahlûkatın en acâib yaratıklarındandır. Yarasanın acayıplıklarındandır:

1. Yarasanın eti ve kanı var.
2. Kanatları olmadan uçar.
3. Hayvanların doğumu gibi doğum yapar.
4. Diğer kuşların yumurtlamaları gibi yumurtlamaz.
5. Yarasanın memeleri var.
6. Yarasanın memelerinden süt çıkar.
7. Yavrusunu süt ile besler.
8. Yarasa, gündüzün aydınlığında ve gecenin karanlığında görmez.
9. Yarasa yirmi dört saatte sadece iki saat görür.
10. Güneşin batımından sonra bir saat kadar ve fecrin doğumundan sonra tam sararıncaya kadar bir saat görür.
11. Yarasa insanın gülmesi gibi güler.
12. Yarasa, kadınların hayız görmeleri gibi hayız görür.
13. (Yarasanın dişleri var.)
14. (Yarasanın kulakları var.)
15. (Yarasa dört ayaklı hayvanların bevl edişleri gibi bevil yapar ³⁵³

Mü'cizeye Sihir Dediler

(Yahudilerin isteği üzerine İsâ Aleyhisselâm çamurdan Yarasa yaptı ve Yarasa uçtu gitti.) Bunu gören Yahudiler güldüler ve: -"Bu bir sihirdir!" dediler. ³⁵⁴

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/176.

³⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/176-177.

³⁵³ " bUnlardan başka daha bir hususiyetleri vardır. Acâib hususiyetle-na bevl t K faydalan ve havassı da vardır- Yarasanın akrep ve yılan sokmalan-bitmesi' llanna' zor d°ğumlara, felçliğe, nefes darlığına, inmeye, saç kıllarının niş biln"benZer' b'r Ç°k hastallıklara faydalı! ve şifâ olan havassı vardır. Daha ge-üemiri Hayatü'l-Hayevânü'l-Kübrâ: c. 1, s. 284, Şeyh Kemâleddin eddemiri. İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/177.

³⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/177-178.

İsa Alehisselâm ve Hastalar

"Hem anadan doğma âmâyı ve abraşı
benim İznimle iyi ediyordun."

Kör olarak doğan kişidir.

Öi "Abraş," Alaca hastalığıdır. Bu da ciltte görülen beyazlıklardır. Şu cihetleki vücutta iğne ucu gibi beyazlıklar ortaya çıkar. Ondan kan çıkmaz. Hiçbir ilâcı kabul etmez. (Bu iki hastalık anadan kör doğmak ve alaca hastalığı doktorların aciz kaldığı hastalıklardır...) Bundan dolayı bu iki hastalık hâsseten zikredildi. Bu iki hastalık da doktorların kendisinden aciz kaldıkları hastalıklardır.³⁵⁵

Mesnevî'de buyuruldu:

İsa Aleyhisselâm'ın ibadethanesi, gönül ehlinin sofrasıdır.

Ey dertlere mübtelâ olan! Sakın bu kapıyı terketme!

Kör, topal, çolak ve fakir!

Her taraftan gelir toplanırdı; halk...

İsa Aleyhisselâm'ın ma'bedinin kapısının önünde toplanırlardı.

Ruhullah olan İsa Aleyhisselâm'ın nefesiyle onlar günahattan...

Yani günahın cezası olan hastalıklardan şifâ bulurlardı.

İsa Aleyhisselâm, evradını okuyup tamamlayınca;

Kuşluk vakti dışarıya çıkardı.

Sayırsız dertlinin şifâ ümidiyle Kapısının önünde,

Bekleştiklerini görürdü...

(İsa Aleyhisselâm onlara şöyle seslenirdi:)

-"Ey dert sahipleri! Allah tarafından cümleğinizin haceti kabul olundu!

Herkes dertsiz, rahmetsiz gidin, Allah'ın rahmet ve İutfü tarafını...!

Hakkın lütfü keremine şükretmeye çalışsın!" derdi.

O halk yığını; hepsi ayakları bağlı develer gibiyken;

Kolayca bağları çözüldü...

İnsanlar, sevnir ve koşarlardı...

Hazret-i isa'nın dualarının bereketiyle evlerine giderlerdi...

Ey kimse! Sen mübtelâ olduğun afetleri çok kere denedin¹⁷⁹

Ve şahların (o din ve tarikat sultanlarının) himmetiyle sıhhat buldun.

Kaç kere topallığın rahvanlığa tebdil oldu.

Kaç kere ruhun gamdan ve mihnetten kurtuldu..."³⁵⁶ (2/460)

Ölüleri Diriltmesi

"Ve nani ölüleri benim iznimle hayata çıkarıyordun."

Sen ölüleri diriltiyordun. Onları mezarlarından diri olarak çıkartıyordun.

Denildi ki, İsa Aleyhisselâm,

1- Sâ'm bin Nuh Aleyhisselâm,

2- iki adam,

3- Ve bir câriye (kızı) diriltti.

Bunların açıklaması Âl-i İmrân sûresinde geçti.³⁵⁷

İsa Aleyhisselâm'ın Duası

Kelbî (r.h.) buyurdular: -"İsa Aleyhisselâm, ölüleri;

-"Ya Hayyu³⁵⁸ ya Kayyûm³⁵⁹" derdi.

Zira bu dua muhakkik (hakikat ehli olan) âlimlerce ism-i a'zamdır Ve hani senden, Benî İsrail'i de-fetmiştim."

Sana kötülük yapmak isteyen, Yahudileri sana taarruz etmek ve saldırmaktan menettim, demektir.

³⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/178.

³⁵⁶ Mesnevî-Şerif: Defter: 3, s. 15,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/178-179.

³⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/179.

³⁵⁸ M El-Hayy: Ebedi hayatla diri. Ebedi hayat sahibi, hakiki hayat ona mahsustur. Her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten.

El-Hayyu, uzun ömürlü, kalbin tevhid nuru ile hayat bulması ve her türjü muradın gerçekleşmesi için, 18 kere okunur.

³⁵⁹ "Kayyûm: Her şey üzerine kaim. Her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı idare eden. Hiçbir şeye ve mekâna muhtaç olmayan, gökleri, yeri, bütün yaratık ve varlıkları yerlerinde tutan ve koruyan. El-Kayyûm, işlerinde başarılı olmak, rızık genişliği, düşmanlara galebe çalmak ve İllâhî yardım için 156 kere okunur.

"O vakit ki, onlara o açık mu'cizeleri getirmiştin,"

Apaçık mü'cizelerle gelmiştin.

"menettim" fiilinin zarfıdır.

"İçlerinden

kâfirlik edenler şöyie demişti: "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değil."

Yahudiler, İsa Aleyhisselâm'ı red ve inkâr ile;

-"Senin bu getirdiklerin zahir (açık) bir sihirdir!" dediler.

Böylece Yahudiler, küfür hastalığıyla başbaşa kaldılar. İmân ilâcı ile ilaçlanmadılar, ilâhî, mahir ve uzman tabib (olan İsa Aleyhisselâm'ın) elinde tedavi kabul etmediler.³⁶⁰

Hikâye

Şibli (k.s.)-³⁶¹ hazretlerinden rivayet olundu. Kendileri hastalanmışlardı. Hastanaya kaldırdılar. Vezîr Ali bin

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/179-180.

³⁶¹ Büyük velîlerden. Adı Cafer, babasının adı Yünustur. Künyesi Ebû Bekr'dir. 247 (m. 861) senesinde Samarrâ'da doğdu. Bağdat'a gelip, buraya yerleşti. Cüneyd-i Bağdâdî'nin talebesidir. Aynı zamanda Mâlikî mezhebinin fikh âlimlerinden olup, İmâm Mâlik'in Muvattâ'sını ezbere bildirdi.

Ebû Bekr-i Şibli, takva sahihlerinin tacı, birçok riyazetleri ve kerametleri ile evliyanın reîsi, akıl âleminin meş'alesi idi. Pekçok âlimden hadis-i şerif dinlemiş ve nakletmiştir. Öğrenmek hususundaki şiddetli arzusu dinmek ve tükenmek bilmezdi. Ebû Bekr-i Şibli'den; Ebû'l-Fadl Abdülvâhid Temimî, Ali Acemî, Ebû Hasan-ı Hudrî, Ebû'l-Hasan Meşnî, Ebû Zer Râzî, Yâkûb Seyyid, Ebû Seni Muhammed bin Süleyman ve birçok âlim ders almış ve ilim öğrenmiştir.

Tasavvufa girmesi, bu yolu seçmesine sebep olan hâdise şöyle anlatılır: Devamend emîri İken, Rey emîri ile Bağdat'tan kendisine bir mektup geldi. Bunun üzerine hemen Bağdat'a halifenin yanına gitti. Halife kendisine hil'atlar verdi. Geri döndükten sonra bir gün, aksırdıktan sonra halifenin verdiği hil'atın kolu ile ağzını ve burnunu sildi. Bu durum derhal halîfeye bildirildiğinde, o da hil'atın çıkarılması ve emirlikten azledilmesi emrini verdi. Bunun üzerine Ebû Bekr-i Şibli kendi kendine; "Bir kulun hil'atını ve elbisesini mendil yerine kullanan bir kimse, eğer bu görevden alınırsa, acaba âlemlerin pâdişâhı olan Allahü Teâlânın hil'atını mendil olarak kullanan kimse hangi muameleye müstehak olur." diye düşündü. Hemen halifenin huzuruna varıp hiçbir vazife verilmemesini istedi. Halife sebebini sorunca;

"Ey halife! Sen bir kul olduğun halde, kıymeti önemsiz olan bir hil'ata yapılan saygısızlığı hoş karşılamazken, âlemlerin sultanı olan Allahü Teâlâ, ihсан ettiği marifet ve muhabbet hil'atını, bir mahlûkun hizmetinde mendil olarak kullanmamı hiç hoş karşılar mı?" dedi.

Halifenin huzurundan ayrıлып, zamanın büyük âlimlerinden olan Hayrünnessâc hazretlerine giderek, onun talebesi olmak istedi. Hayrünnessâc hazretleri;

"Ey Şibli! Sen, Cüneyd-i Bağdâdî'nin yakınlarındanısın. Senin nasîbin ondadır." diyerek Cüneyd-i Bağdâdî hazretlerine gönderdi. Cüneyd-i Bağdâdî hazretleri önce;

"Git. çıra sat!" buyurdu. Bunun üzerine, bir sene çıra satıp tekrar huzurlarına çıktıklarında;

"Daha düşüncelerinde dünyaya muhabbet var." buyurarak başka bir iş verdiler. Bir sene sonra tekrar huzurlarına çıktığında;

"Bir sene de burada hizmet eti" buyurdular. Bu hizmetten sonra hocası;

"Şimdi hâlin nasıldır?" diye sordu. Şibli hazretleri;

"Artık kendimi insanlardan üstün tutmuyorum." dedi. Bunun üzerine Cüneyd-i Bağdâdî hazretleri;

"İşte şimdi kendini kurtardın." buyurdu. Sonra Cüneyd-i Bağdâdî hazretlerinin derslerine devam ederek, onun gözde talebelerinden oldu. Tasavvufa yüksek mertebelere kavuştu. Cüneyd-i Bağdâdî hazretlerinden sonra onun yerine geçip, yüzlerce talebe yetiştirdi.

Şibli hazretleri buyurdu ki: "Dört yüz hocadan ders okudum. Bunlardan dört bin hadis- i şerif öğrendim. Bütün bu hadislerden bir tanesini seçip kendimi ona uydurdum.

diğerlerini bıraktım. Çünkü, kurtuluşu ve ebedî seâdete kavuşmayı bunda buldum ve bütün nasihatleri hep bunun içinde gördüm. Seçtiğim hadis-i şerif şudur: Peygamber efendimiz bir Sahâbiye buyurdu ki: "Dünyâ için, dünyâda kalacağın kadar çalış! Âhîret için, orada sonsuz kalacağına göre çalış! Allahü Teâlâyâ muhtaç olduğun kadar itaat et! Cehennem'e dayanabileceğin kadar günâh işle!"

Bir gün Şibli hazretlerine, hacca giden sofilere ayakkabı satın almak için, bir dirhem lâzım oldu. Hristiyan bir genç;

"Beni de beraberinde hacca götürme şartıyla, sana bu bir dirhemi veririm." dedi. Ebû Bekr-i Şibli bunun üzerine;

"Ey Genç! Sen hac yapmaya ehil değilsin ki." deyince, genç;

"Sizin kervanınızda hiç yük merkebi bulunmaz mı? Bu sefer de beni yük merkebi

yerine tutamaz mısınız?" dedi. Yol hazırlıkları tamamlandınca, genç onlarla beraber yola çıktı. Ebû Bekr-i Şibli;

-Ey Genç! Hâlin nasıldır?" diye sorduğunda, genç;

-Efendim! Sevincimden gözüme uyku girmiyor. Sizinle yolculuk yaptığım için çok memnunum." dedi. Kafîle yolda giderken ne zaman konaklasalar, o genç hemen yerleri süpürür, dikenleri temizlerdi. Sonunda ihram giyme yerine vardılar. Genç onlara bakıp, onlar gibi giyindi. Kâbe-i şerife varınca, Ebû Bekr-i Şibli gence; "Üstünde zünnâr olduğu hâlde Kâ'be-i şerife girmene izin vermem." dedi. Bunun üzerine genç şöyle söyledi:

"Yâ Rabbî! Şibli, senin evine girmeme izin vermeyeceğini söylüyor!" dedi. O anda hafiften bir ses; "Ey Şibli! Onu Bağdat'tan buraya biz getirdik. Onun kalbine aşk

ateşini biz koyduk. Lütuf zinciriyle evimize kadar onu biz çektik. Ey dost olan genç, sen içeri gir!" dedi. Herkes Kabe'ye gidip tavaf ettikten sonra dışarı çıktılar. Fakat

genç dışarı çıkmadı. Ebû Bekr-i Şibli; "Ey Genç! Dışarı gel." diye seslendi. Bunun üzerine genç;

"Ey Şibli! O beni dışarı bırakmıyor. Ne kadar çabalasam çıkış kapısını bulamıyorum." dedi.

Ebû Bekr-i Şibli hazretleri bir gün Ebû Bekr bin Mucâhid Mükre hazretlerinin bulunduğu mescide girince, İbn-i Mucâhid hemen ayağa kalktı. Daha sonra İbn-i Mucâhid hazretlerinin arkadaşları kendisine; "Sen niçin Vezîr Ali bin İsa için ayağa kalkmadın da, Şibli için ayağa kalktın?" diye sordular. İbn-i Mucâhid cevaben şöyle dedi: "Ben Resûlullah efendimizin tazim ettiği bir zât için ayağa kalkmıyayım mı? Ben Peygamber efendimizi rüyamda gördüm. Bana;

"Yâ Ebâ Bekr! Yarın sana Cennet ehlinde bir kişi gelecek. O geldiğinde, ona ikramda bulun!" buyurdu. İki gece sonra yine Peygamber efendimizi tekrar rüyamda gördüm. Bana; "Yâ Ebâ Bekr! Aliahü teâlâ, Cennet ehlinde olan kimseye ikram ettiğin gibi

sana da ikram etti." buyurdu. Ben "Yâ Resûlallah! Şibli bu dereceyi nasıl elde etti?" diye sordum. Peygamber efendimiz; "0, beş vakit namazını kılıp her namazın arkasından beni hatırlıyor ve meâien; "And olsun size, içinizden bir Peygamber geldiki, zahmet çekmeniz onu incitir ve üzer. Size çok düşkündür. Müminlere çok merhametlidir. Onlara hayır diler." {Tevbe sûresi: 128} âyet-i kerîmesini okuyor. Bunu

İsa, bu konuda

(Şiblî r.h.'in tedavisi için) halifeye yazı yazdı. Halife, doktorların en önde gelenleri, onu tedâvî etmesi için gönderdi. Bir türlü onu iyileştiremediler. Doktor İmam Şiblî (k.s.) hazretlerine;

"Vallahi eğer bilsem, senin tedâvî olman benim cesedimde bir et parçasıyla olsa mutlaka onu keserdim; bu bana asla zor değil..." dedi. İmam Şiblî (k.s.) buyurdular:

"Benim tedavim bunun çok altında bir şeyledir!" Doktor sordu:

"Nedir o?" İmam Şiblî (k.s.) buyurdular:

"Senin (belindeki) zünnârı³⁶² kesmelidir!" Bunun üzerine (Hıristiyan doktor):

"Eşhedü ellâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh." Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine ben şehâdet ederim ki Muhammed (s.a.v.) Allah'ın kulu ve rasûlüdür.

Bu haber halifeye ulaştırıldı.

Halife ağladı. Ve:

"Biz hastaya doktor gönderdik; bilmiyorduk, meğer hastayı doktora göndermişiz!" dedi.³⁶³

Hikmet

İmam Yafî (r.h.) hazretleri buyurdu:

İşte hâzik (uzman ve mahir) doktor budur... Onun hikmetleri, bütün hastalıklara şifâ olan hikmetlerdir. Ve o konuda buyurdular:

"Bir kalb, doktorunun cismi hasta olduğu zaman, Doktorun doktoru kim olacak? Deki:

Onlar "Ledünnî ilmi ve ilâhî hikmet sahiplendir..."

Bununla kalbler şifâ bulur..."

Mürşid-i kâmiller, kendi vakitlerinin İsa'larıdır....³⁶⁴

Evliyâ'nın Dua ve Bedduları

Sual:

Eğer sen desen ki: Evliyâullah hakikî doktorlardır. Doktorun işi ve sâni hastalara ilaç vermek, onları tedâvî etmek ve onları iyileştirmektir. Helak etmek ve hastalandırmak değildir...

Fakat İbrahim Havas hazretleri, sahrada (silâh zoruyla) elbiselerini soyup çıkartmat isteyen (kişinin elinden kaçış ve kurtuluşu bulamadığı için eşkiyânın) parmaklarıyla eşkiyânın iki gözüne işaret etti ve gözleri düştü? (Neden bunu yaptı?)"

Cevâp:

Derim ki: İbrahim Havas hazretleri, hırsız (ve eşkiyâ'nın) kör olması için beddua ettiler.

---

seksen seneden beri yapıyor." buyurdu. Ben bunu yapamı tâzîm etmeyeyim mi?"

Kendisi şöyle anlatır; "Bir gün kırık bir köprüden geçerken ayağım kaydı ve suya düştüm. Su epey derindi. Bu sırada yabancı bir elin beni kenara götürmek için uzandığını gördüm. Dikkatlice baktığımda, huzurdan kovulan mel'ûn şeytan olduğunu gördüm. Ona;

"Ey Me'lûn! Senin adaletin tekme atmaktır, el tutmak değildir. Böyle yapman neden icâb ediyor?" diye sordum. Şeytan;

"Ben tekme yemeğe müstehak olan insanlara tekme atarım. Âdem'le yaptığım kavgada bir yara almışım, yaram iki olmasın diye, diğer biriyle kavgaya girmem!" dedi.

Bir gün, Ebû Bekr-i Şiblî; "Allah Allah!" deyip duruyordu. O sırada bir genç;

"Niçin Lâ ilahe illallah d emiyorsun?" diye sordu. Bunun üzerine Şiblî hazretleri derin bir ah çekerek, "(Lâ ilahe) der de (illallah) diyemeden vefat ederim diye korkuyorum." dedi. Bu sözler gence çok dokundu ve orada bir ah çekerek vefat etti. Bunun üzerine gencin yakınları ve vârisleri Ebû Bekr-i Şiblî'yi Halifeye şikâyet ettiler. Halife: "Yâ Şiblî! Bunların dediklerine ne dersin?" deyince, Şiblî hazretleri;

"Yâ Emir-el-müminîn! O gencin ruhu, mukaddes olan Aliahü teâlânın cemâline kavuşmayı beklerken, aşk ateşinin bir kıvılcımıyla yanmış, her şeyden alâkasını kesmiş. tâkâtı son dereceye varmış, bu sözün neticesindeki güzellikte sıçrayan bir şimşek. onun canını çarpmış ve sonunda onun ruhu bir kuş gibi kafesinden uçup gitmiştir. Şiblî'nin bunda ne günahı var?" dedi. Bunun üzerine Halife;

"Derhal bu zâtı evine gönderin. Kendimi öyle bir hâl kapladı ki, sanki divandan düşecekmiş gibi oluyorum." dedi..

Ebû Bekr-i Şiblî buyurdu ki: "Tasavvuf; tam olarak beş duyu organını günahlardan korumak, her nefes veriş ve alışında günah işlememeye dikkat etmektir."

"Bir şahıs ne zaman mürid olabilir?" sorusuna şu cevâbı verdi: "Seferde ve hazardsa hâli hep aynı olan kimsedir. Yalnız olduğu zaman da, başkalarının yanında olduğu zamanda aynı davranışlar içinde olandır." Ebû Bekr-i Şiblî 945 (H.334) senesinde Bağdat'ta vefat etti. Vefatından sonra kendisini rüyada gördüler. Mûnker ve Nekir'in suâline karşı ne yaptın? diye sordular. Şöyle cevap verdi: "Geldiler, Rabbin kimdir dediler. Benim Rabbin O'dur ki. size ve bütün meleklere Âdem aleyhisselâma secde edin diye emir verdi. Ben o zaman, Âdem aleyhisselâmin arkasında idim. Size bakıyordum." dedim. Bu cevap, bütün Âdemoğullarım kurtarır deyip gittiler. Daha geniş bilgi için Evliyalar Ansiklopedisine bakınız..

³⁶² Zünnâr: Hıristiyanların ve Mecusîlerin taifesinin şiarı olan alâmeti küfürdür. Papazların bellerine bağladıkları ipten veya kıldan örme kaba sert ve uçları öne sarkık kuşak. Elbisenin içine giyilir. "Frenk Mukallidliği ve Şapka", s. 23. Muhammed Atıf Hoca Efendi, Kadr matbaası, istanbul- 1340

Zünnâr kuşanmak küfürdür. Aliahü teâlânın evliyasını, enbiyâsın, (peygamberlerini) ve ulemâsın, (islâm âlimlerini), bunların sözlerini ve fıkıh Wtebtentm edecek (sayg, gösterecek, hürmet edecek) yerde fa" re v kTk n küfürdür. Dinden ç.kmaya sebebdir Kâfirlerin âyinlerini beğenmek zaruret yok iken zünnâr Kuşanmak'e küfürdür. iman, g.denr Frenkleri taklid etme ve on ann âr 0 an kisve.eri giymek baklanda daha geniş bilgi için bakın. PrD eir"eveonlannŞarof 2Z_33 Muhammed Atıf Hoca Efendi, Kadr 'Çin Dakini: Frenk Mukallidliği ve şapka , matbaası, istanbul- 1340; mütercim-

³⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/180-183.

³⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/183-184.

İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri de kendisini döven kişiye cennetlik olması için dua etti.

Çünkü İbrahim Havas hazretleri, adamın cezaya çarptılmadan tövbe edemeyeceğini müşahede etti. Ve cezalandırmanın hırsız için daha faydalı ve maslahatlı olduğunu gördü de ona beddua etti. (Bu da hırsızın faydasıdır...)

İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri ise, zâlimin tövbesinin cezalandırılmasında olduğunu müşahede etmediği için; onun cennete girmesi için dua etti; ona fazlî kerem ve minnette bulundu. Onun duasının bereketi ve hayrı zâlim için hâsıl oldu. Zâlim kişi, tövbe ederek, özür dilemek için ona geldi. İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri ona:

- "Özür dilemeye muhtaç olan başı ben, Belh şehrinde bıraktım!" buyurdular.³⁶⁵

Peygamber ve Evliya Duaları

Peygamberler mutlak olarak hallerin durumu ve maslahata göre dua ederler. Bütün bunlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin izniyledir. Onlar, dualarından enâniyetten ve vucûdlarından fena bulmuşlardır. Onların dillerinden hiçbir şey sadır olmaz; ancak vakıa ve hikmete mutabık hak olarak vaki olur. Evliya sadece o duaları okurlar. Lakin insanlar bunu bilmezler.³⁶⁶

Kâmil Derviş'in Fena ve Bekası

Mesnevde buyuruldu:

Bâtına (içine) bakarsan, bir dava göremezsin! Kendi davası da o sultan da fena olmuştur.

"Zeyd öldü" cümlesinde;

Zeyd fail, Öldü ise fiildir...

Faillik nerede?

Zeyd zaten atıl (ve ölü) değil mi?

Ölü hiç fail olabilir mi?

Zeyd nahiv ilmi bakımından fiildir.

Sadece lafız olarak fiildir.

Yoksa hakikatte Zeyd mefûldür.

Çünkü o ölmüştür³⁶⁷ ...."

Havariler

Yüce Meali:

Ve hani "Bana ve resulüme imân edin," diye Havariyyûn'a ilham etmiştim.

"İmân ettik. Bizim şüphesiz müslimler olduğumuza şahid ol." demişlerdi.111

Bir vakit de, o Havariyyûn:

"Yâ İsa İbn-i Meryem! Rabbin bize semâdan bir sofrâ indirebilir mi?" demişlerdi.

"Allah'tan korkun müminseniz." Dedi.112

"Biz" dediler; "istiyoruz ki, ondan yiyelim, kalblerimiz itmi'nan bulsun da, senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona şehâdet edenlerden olalım"

İsa İbn-i Meryem şöyle yalvardı:

-"Yâ Allah! Ey bizim yegâne rabbimiz! Bize semâdan bir mâide indir ki, bizim için hem evvelimiz, hem âhirimiz için bir bayram ve kudretinden bir nişane ola ve bizleri merzûk eyle ki, sen hayru'r-râzîkînsin.114

Allah buyurdu ki:

-"Ben onu sizlere elbette indiririm. Fakat, ondan sonra içinizden her kim nankörlük ederse, artık onu âlemlerden hiç birine yapmayacağım bir azap ile azab ederim."³⁶⁸

Tefsîr-i Şerifi:

Ve nani Havariyyûn'a ilham etmiştim."³⁶⁹

Havari Kelimesi

³⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/184.

³⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/185.

³⁶⁷ Mesnev Şerif: Defter: 3. s. 140-141,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/185.

³⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/186-187.

³⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/187.

"Havariler," kelimesi, "Havari" kelimesinin cemiidir. (Meselâ:) "Falanca kişi, falancanın havarisidir." Yani "Onun samimi dostu ve ona halis kimse," demektir. "Havari" kelimesi. "Hûr"dan gelmektedir. Bu da halis beyazlık, demektir. İsa Aleyhisselâm'ın ashabına "Havari" isminin verilmesi, onların, niyetlerinin hâlis, (kalplerinin saf olması) ve içlerinin temiz olmasından dolayıdır.³⁷⁰

Havarilerin Meslekleri

- 1- Havarilerin bazıları idareciydi.
- 2- Bazıları balıkçıydı.
- 3- Bazıları kasaptı.
- 4- Bazıları boyacıydı.

Habibim Ahmed Resulüm ya Muhammedi kendi peygamberlerinin dili üzere emrettiğim veya kendilerine ilham ettiğim vakti hatırla; onların kalblerine ilkâ ettim (koydum):

Tefsîr içindir. Bu kavli şeriften doğan manâyı tefsîr etmektedir Yani: (2/461)

"Bana imân edin."

- 1- Vahdaniyetime,
- 2- Rububiyetime,
- 3- Ulûhiyetime imân edin....

"Resulüme..."

Peygamberimin peygamberliğine imân edin. Onu, bulunmuş olduğu makamdan ne indirin ve ne de (çok yüceltip ulûhiyette) yükseltmeyin.

"Dediler:"

Sanki {mukadder bir sual ile) şöyle denildi: -"Havarilere, imân edin diye vahiy olunduğu zaman onlar ne dediler?" Denildi:

"Dediler:"

"İymân ettik. Bizim şüphesiz müsiimler olduğumuza şâhid ol."

İmanlarımızda muhlis ve sadece Allah rızası için imân edenler olduğumuza şâhid ol; yani ihlas ile iman ettik...³⁷¹.

Maide

Bir vakit de, o Havariler, dediler:"

Bu cümle, zikret, düşün ve hatırla" fîline mensûbtur.

İsâ İbn-i Meryem! Rabbin bize semâdan bir mâide (sofra) indirebilir mi?"

"Yâ İsâ İbn-i Meryem!" "Gücü yeter mi?"(Kimin?)

"Senin Rabbinin (neye?) "İndirebilmeye," (kimin üzerine?)

"Bize (üstümüze)," (Neyi indirmeye?) - "Mâide (sofra)" (Nereden indirmeye?) "Gökten..."³⁷²

Edep'ten Yoksun Bir Sual

Bu istek, onların işlerinin başında ve onların marifetüüah (Allah hakkında bilgilerinin) tam olmadan önceydi... Bundan dolayı İsa Aleyhisselâma kötü edepte bulundular (bu istekleri edebe uymadı...) Zira onlar, İsa Aleyhisselâm'a; "Ya Resûlallahî" veya

"Ya Ruhullah" demediler.

İsa Aleyhisselâm'a ismiyle hitap ettiler. Ve onu annesine nispet ettiler. "Ey meryemin oğlu İsa!" dediler...)

Eğer Havariler, edebe ve terbiyeye riâyet etmiş olsalardı, elbette: "Ya Ruhullah" deyip, İsa Aleyhisselâm'ı Allâhü Teâlâ hazretlerine izafe etmeleri gerektir. Edebe muvafık olan budur....³⁷³

Allah'a Karşı Edepsizlik

Sonra Havariler, Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı edebi kaldırdılar (edepten mahrum bir şekilde) "Rabbinin gücü yetebilir mi?" dediler.

Bu sual, Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilediği bir şeyi, dilediği şekilde yaratmaya kaadir ve kudretinin kemâlinde şek ve şüphe eden kişilerin suali gibidir...³⁷⁴

³⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/187.

³⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/187-188.

³⁷² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/188-189.

³⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/189.

³⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/189.

Düşük Himmet

Sonra Havariler, bu sualleriyle himmetlerinin düşüklüğünü, arzu ve isteklerinin hasis ve değersizliğini ortaya koyup, izhâr ettiler. Zira onlar. İsa Aleyhisselâm gibi bir yüce peygamberin vasıtası ile, dünyevî, geçici ve basit bir sofraya istediler.³⁷⁵

Dinî Fayda

Onlar. dinî. bakî, sürekli ve daimî bir fayda istemediler. Eğer Havariler, dinî bir fayda istemiş olsalardı elbette yine dünyevî bir faydaya da nail olurlardı...

Allâhü Teâlâ buyurdu:

-"Her kim âhîret ekimi isterse, ona ekini artırırız; her kim de dünya ekimi isterse, ona da ondan veririz, amma âhîret'te ona hiç nasip³⁷⁶ yoktur!"³⁷⁷

Mâide Nedir?

"Mâide" üzerinde yemek bulunan masa ve sofraya, demektir. (Sofranın üzerinde yemek bulunmazsa, ona maide denmez...)

asi "hareket etmek" fiilinden gelmektedir. Ona verdiği, bağış ve yardımda bulunduğu zaman... Sanki önünden kendisine genişletmektir.

Bunun benzeri onların; "yemek ağacı" kelimesi gibidi³⁷⁸

Üzerinde Yemek Yenilen Şeyler

Şir'atü'l-İslâm kitabında buyurdu:

Yemeği (sofrayı) yere koyup (serip) yemek Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine en sevimli şeydir.

Sonra yemek tepsisi (sini gibi) şeylerin üzerinde yemek yemektir.

Yüksek sofraya (masa ve benzeri şeyler) üzerinde yemek ise, meliklerin işidir. Yani Cebbarların adabındandır.

Yemek anında eğilmemek ve küçük düşmemek içindir.

Mendil üzerinde yemek yemek ise Acemlerin işidir. Yani Fars ehlinden mütekebbirlerin işidir.

Yemeği tepsi üzerinde yemek ise Arabların işidir.

Maide (sofraya) aslında sefer için edilen yemeğe denir. Daha sonra yemek için deriden yapılan yuvarlak dağarcık ve sofraya isim oldu³⁷⁹

İsa Alöyhisselâm'in Havarilere Cevâbı

"Dedi:" Sanki (mukadder sual ile). Havâriler, bunu yani;

"Yâ İsa İbn-i Meryem! Rabbin bize semâdan bir mâide indirebilir mi?" dedikleri zaman. İsa Aleyhisselâm, onlara ne söyledi? " denildi.:

"Dedi:"

"Allah'tan korkun!" Bu suallerin benzerini sormaktan.

"Eğer sizler mü'minseniz..."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudretinin kemâline veya benim peygamberliğime eğer inanıyorsanız, demektir.³⁸⁰

Havarilerin Muradları

"Biz" dediler; "istiyoruz ki, ondan yiyelim,"

Özrün dile getirilmesi ve İsa Aleyhisselâm'dan gökten yemek inmesi için dua etmesini istemelerinin beyânıdır.

Manası: Biz sual ile Allâhü Teâlâ hazretlerinin sofrayı indirmekte kudret ve kuvveti hakkında (haşa) bir şüphenin izâlesini murad etmiyoruz.

Veya senin peygamberliğinin sıhhatında şüphe etmiyoruz, ta ki bu imân ve takvayı gerçekleştiresin... Belki biz ondan yemek istiyoruz. (Sadece yemek kasdiyle bunu sorduk...) Onu teberrüken yiyelim de onun sebebiyle;

1- Hastalarımız şifâ'ya kavuşsun,

³⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/189-190.

³⁷⁶ Eş-Şura: 42/20.

³⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/190.

³⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/190.

³⁷⁹ Şir'atü'l-İslam s. 240.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/190-191.

³⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/191.

2- Sıhhat ve sağlıklı olanlarımız da takvâ'ya ersinler.

3- Fakirlerimiz ihtiyaçlarını gidersin.....

Deniidiki: Havarilerin gökten bir sofrâ immesini istemelerinde ki muratları, yemeğe olan ihtiyaçlarıydı. Çünkü onlar, bunu açlık ve kıtlık zamanında söylemişlerdi.³⁸¹

Kalbleri Tatmin

"Ve kalblerimiz îtmi'nân bulsun,"

Müşahede ilminin, istidlal ilmine eklenmesiyle; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudretinin kemâline kalblerimiz tam mutmain olsun... "Ve bilelim,"

Yakînîilim ile bilelim ki; "yani,"

Elif nun maddesi mühaffefedir. (Yani nun harfi sakın olup şeddesizdir..) Yani o, demektir,

"Gerçekten senin bize doğru söylediğini..."

Peygamberlik davasında sadık ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin duamıza icabet ettiğini tasdik edelim ve her ne kadar daha önce bunu biliyorsak bile...

"Ve ona şehâdet edenlerden olalım."

Bu konuda İsrail oğullarından burada hazır olmayanlara şehâdet edelim ki, bizim şehâdetimizle onlardan imân edenler ziyâde olsunlar (ve çoğalsınlar) mutmain ve yakînî bir imân ile imân etsinler. O sofranın sebebiyle kâfirleri imân eder... Veya haberi sadece işitmekle değil, gözümüzle müşahede edenlerden olalım, demektir.³⁸²

İsa Aleyhisselâmın Duası

"İsâ ibn-i Meryem şöyle yalvardı:" İsa Aleyhisselâm, Havarilerin bu sofrayı istemelerinde sahih bir maksatlarının olduğunu gördü, onların bunu istemekle, kendisini zora koşmak veya küçük düşürmek gibi bir niyetlerinin olmadığını sezince, onlara kemâliyle bir hüccetin lazım olduğunu bildi ve dua etti.³⁸³

Allahümme

"Yâ Allah!" Kavl-i şerifi, aıl, "Yâ Allah," demektir. Kavl-i şerifin sonundaki mîm harfi, nida harfinden bedel olarak gelmiştir.

"Yâ Allah!" kavl-i şerifi büyük bir kelimedir. Bunu söyleyen bütün isimleriyle Allâhü Teâlâ hazretlerini zikretmiştir.

Mîm harfinde Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimlerinden yetmiş isim vardır. Hepsî mim harfinin içinde bulunmaktadır.

"Ey bizim yegâne rabbimiz!"

İsa Aleyhisselâm ikinci kere olarak yine noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü subhânehû ve Teâlâ hazretlerine nida etti; (bu) gayet tazarruu izhâr ve dua etmede mübalağa içindir. (2/462)

"Bize semâdan bir mâide indir,"

"indir" fiiline taalluk etmekte

"Bizim İçin bir bayram olur."

"Maide," kelimesinin sıfatıdır. "olur" nakıs fiilin ismi maide'nin zamiridir. Haberi ise "bayram" kelimesidir.

"Bizim için," kavf-i şerifi ise ondan hâldir.

Yani: O sofranın indiği gün bayram olur; ona ta'zîm ederiz, demektir.

Bu (bayram olmak günü) sofraya isnâd olundu. Çünkü günün şerefi, sofranın şerefinden alınmadır.

Denildi ki: "bayram" sevinç ve sürür etmek demektir. Bunun için bayram günlerine "bayram" denilmiştir.

"Hem evvelimiz, hem âhirimiz için..." "Bizim için." kavl-i şerifinden âmilin iadesiyle bedeldir. Yani, geçmişimiz ve geleceğimiz için bayram olmuş olur.³⁸⁴

Pazar Günü

Rivayet olundu:

Bu sofrâ (Havarilerin istediği ve İsa Aleyhisselâm'ın dua ettiği sofrâ) Pazar günü indi. Bundan dolayı Hıristiyanlar, Pazar gününü bayram edindiler.

"Ve bir âyet," Olan,

"Senden,"

Senin kudretinin kemâline ve benim peygamberliğime delâlet eden bir âyet olur. "Ve bizleri merzûk eyle,"

³⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/191-192.

³⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/192.

³⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/192-193.

³⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/193.

Bizi sofrâ ile rızklarıdır. Onun üzerine şükür için buyurdu:

"Ve sen rızk verenlerin en hayırlısın!"

Ektir. Câr ve mecrûrdır.

Yani, rızk veren kimselerin en hayırlısın. Çünkü rızkı yaratan ve karşılıksız (ve bedelsiz) olarak rızkı veren Allâhü Teâlâ hazretleridir.³⁸⁵

Nankörlük Eden

Allah buyurdu ki: "Ben onu sizlere elbette indiririm."

Onların sual (ve dualarına) icabettir.

"Fakat, ondan sonra her kim nankörlük ederse,". Gökten sofranın inmesinden sonra,

"Sizin içinizden,"

"Küfreder," fiilin failinden haldir.

"Muhakkak ki ben ona azab ederim,"

Bu apaçık âyetin kendilerine zahir olmasından sonra küfürleri sebebiyle onlara azab ederim.

"Azab..."

Masdarın ismidir. Ve ta'zîp yani azab etmek manasınadır. Yani öyle bir azab ki:

V "o azabı etmedim,"

(Sili- "Azab..."kelimesinin sıfatıdır. Zamir ona racidir. Ona azab edeceğim o azab ile azab etmedim. Yani bu azabın mislini yapmadım.

"Alemlerden hiç birine..."

Onların zamanlarının aleminden ve âlemlerin hepsinden hiçbirine etmediğim azap ile onlara azap ederim.

Çünkü onlar, maymun ve domuzlara çevirildiler. Bunların benzeri azap ile Yahudilerden başka hiçbir kimse azap olunmadı.³⁸⁶

Sofranın Keyfiyeti ve Mâhiyeti

Rivayet olundu:

İsa Aleyhisseiâm yıkandı (gusül abdesti aldı). Abâ giydi. İki rek'at namaz kıldı. Başını önüne eğdi. Gözlerini yumdu. Sonra dua etti.

(İsa Aleyhisseiâm:

- "Allahım! Ey bizim yegâne rabbimiz! Bize semâdan bir mâide indir ki, bizim İçin hem evvelimiz, hem âhirimiz İçin bir bayram ve kudretinden bir nişane ola ve bizleri merzûk eyle ki, sen hayru'r-râzikînsin!" dedi.)

İki bulutun arasından kırmızı bir sofrâ indi. Bütün insanlar ona bakıyordu. Ta ki (onların gözlerinin önünde) sofrâ yere düştü.

İsa Aleyhisseiâm ağladı. Ve dua etti:

- "Allahım beni şükredenlerden eyle! Allâhım, bu sofrayı âlemlere rahmet kıl. Allahım bunu müsle (ibret alınacak değişikliğe sebep) ve azap kılma!"

Sonra İsa Aleyhisseiâm ayağa kalktı.

Abdest aldı.

İki rek'at namaz kıldı.

Ağladı.

Sonra göz yaşları içinde mendili, yemeğin üzerinde olan (sofrayı) açtı. Ve buyurdu:

- "Rızık verenlerin hayırlısı (olan) Allah'ın adı ile..." dedi. Sofranın içinde pişmiş balık vardı. Pulu ve kılıcı yoktu. Kendisinden hâlâ yağ akıyordu.

Başı ucunda tuz, kuyruğunda da sirke vardı.

Çevresinde de pirasanın dışında envâ-i çeşit yeşillik vardı...

Bir de baktılar ki beş pide vardı. Birincisinin üzerinde zeytin vardı, ikincisinin üzerinde bal vardı. Üçüncüsünün üzerinde yağ vardı. Dördüncüsünün üzerinde peynir vardı. Beşincisinin üzerinde kurutulmuş et vardı.

Havarilerin başı (reisi) olan Şem'ûn (İsa Aleyhisselâm'a hitaben:)

- "Ey Ruhullah! Bu dünya yemeğinden mi âhret yemeğinden mi?" diye sordu. İsa Aleyhisselâm:

- "İkisindedir değil... Lakin Allâhü Teâlâ hazretleri, kudretiyle yarattı. İstediginizi yiyin. Şükredin... Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl-ü kereminden size daha fazla vermesi için ona şükredin..."

Havariler:

- "Ey Ruhullah! Bu âyeti gördükten sonra keşke bize başka bir âyet göstersen?" dediler. Onların bu isteği üzerine İsa Aleyhisselâm:

- "Ey Balık! Allâhü Teâlâ hazretlerinin izniyle diril!" buyurdu. Bir de baktılar ki (onların gözlerinin önünde) balık canlandı ve deprenmeye başladı. Sonra İsa Aleyhisselâm balığa:

³⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/193-194.

³⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/194-195.

-"Daha önce olduğun hale dön!" buyurdu.

Balık pişmiş haline döndü.

O sofrta tam bir gün yerde kaldı. Ondan yiyenler yediler. Sonra sofrta uçtu. O günden sonra bir daha yere inmedi. Denildi: Sofra, birer gün aralıkla tam kırk gün indi. Yani bir gün iniyordu, bir gün İnmiyordu. Fakir, zengin, büyük ve küçük herkes o sofranın başında toplanırdı. İnsanlar, ta kusasıya kadar ondan yiyorlardı. Sonra sofrta uçup gidiyordu. Onlar da havalanan sofranın gölgesine bakıyorlardı. O sofradan yiyen fakir, ömrü müddetinde mutlaka zengin oldu. Yiyen hasta mutlaka şifâya kavuştu. Ve bir daha ebediyyen hastalanmadı.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri. İsa Aleyhisselâm'a vahyetti.

- "Benim soframı fakirlere ve hastalara aç! Zenginlere ve sağlıklı olanlara değil..."

Bununla insanlar muztarip oldular. Zengin ve sağlıklılara büyük (ve ağır) geldi. Hatta şikâyet ettiler.

Sofranın şanı ve onun hakikaten gökten inmesi hakkında insanları şek ve şüpheyne düşürdüler.

Bundan dolayı onlardan mesh olunanlar mesh olundular.

Bunun üzerine Hınzırlar (domuzlar suretinde) oldular.

Domuz olan bu insanlar, sokaklarda ve çöplüklerde yürümeye başladılar. Çöplüklerde pislikler yemeye başladılar.

İnsanlar bu durumu gördüklerinde İsa Aleyhisselâm'a koştular. Nesh olunanlar üzerine ağladılar.

Domuzlar (hınzıra dönüşen insanlar) İşa Aleyhisselâm'ı görünce ağladılar. İsa Aleyhisselâm'ın çevresinde dolaşmaya başladılar. Onları teker teker isimleriyle çağırılmaya başladılar. Başlarıyla işaret ediyorlardı. Ama onlar konuşmaya güç yetiremiyorlardı.

Hınzırlara dönüşen bu insanlar, üç gün yaşadılar. Sonra helak oldular. Kendilerinden herhangi bir yavru doğmadı.

Zaten nesh olunan (insandan hınzır ve maymuna dönüşen bütün insanlar) böyledir... (2/463) ³⁸⁷

Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, insaniyet suretini hayvaniyet sıfatlarının hakikatından soydu. Onlara sıfatlarının hakikatını giydirdi. Halkın kendilerinden ibret almaları için onları domuzlara döndürdü. Bu onlara tahakkuk etti. Muhakkak ki sırların açığa çıktığı gün, insanlar sıfatlan üzerine haşr olunurlar.

- "O birtakım yüzlerin ağaracağı ve birtakım yüzlerin kararacağı gün..." ³⁸⁸

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi

- "İnsanlar, içindeki yaşadıkları şey üzerine ölürlere ve öldükleri şey üzerine de haşr olunurlar." ³⁸⁹

Yani onlar üzerinde öldükleri sıfatlarının sureti üzerine haşr olunurlar ³⁹⁰

Hayâlin Surete Bürünmesi

Mesnevde buyuruldu:

Kalbini vatan edinen ve içine yerleşen her hayal Haşr günü bir surete ³⁹¹ bürünür." ³⁹²

İnsan Huy Ve Ahlakı Üzere Haşr Olunur

Mesnevf de buyuruldu:

Onun için hasetçiler,

Mahşer günü şüphesiz kurt şeklinde olacaklardır.

Haram yiyici ve haris kimseler,

Hesap gününde Hınzır suretinde haşr olacaklardır.

Zina edenler, mahrem uzuvları koparılmış bir halde,

Şarap içenler ise kopuk ağızlı olduğu halde haşr olurlar.

Gönüllerde gizli olan fena kokuları iyi bil;

Onlar elbette mahşer günü ortaya çıkar ve hissedilir.

İnsanın vücûdu bir ormana benzer.

Onda iyi ve kötü nice huylar gizlidir.

³⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/195-197.

³⁸⁸ Âl-ilmrân: 3/106.

³⁸⁹ Sahih-i Müslim: E206. Müsned-i Ahmed: 14550. değişik lafızlarla...

³⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/197.

³⁹¹ Mesnevî-i Şerif, Defter: 5. s. 72,

Rabita-i şerife, zikir, evrâd ve güzellikleri kalbine koyan, hakikat ve marifeti düşünen ve ilâhî hizmetleri hayâl eden gönül erleri o güzelliklerle, onlarla haşr olur. Kötü şeyleri hayal eden ise kötülüklerle haşr olur... Mütercim.

³⁹² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/197-198.

Nefiste binlerce kurt ve domuz...
Temiz ve pis, güzel ve çirkin huylar var.
Hangi huy daha üstünse hüküm onundur.
Altın bakırdan fazlaysa o altın sayılır.
Sende hangi huy hâkimse,
O şekilde ³⁹³ haşrolunacaksınız..." ³⁹⁴

Marifet Hakikatları

Kâdî Beyzâvî (r.h.) hazretleri tefsirinde buyurdular:

Bazı tasavvuf ehlinde beyan edildi:

"Mâide," marifetlerin hakikatından ibarettir. Çünkü marifetlerin hakikati ruhun gıdasıdır. Yemekler, beden gıdası olduğu gibi... İşte bunun üzerine belki onlar, hakikate rağbet ettiler. Fakat ona vakıf olmaya güç yetiremediler. O konuda sual ve cevâptan kendilerini koparamadılar. Onların hevesleri ve sual cesaretlerinden esaretlerinden dolayı, Allâhü Teâlâ hazretleri, sofranın indirilmesini kolay olduğunu beyan etti. Lakin bunda büyük bir tehlike, âkibet korkusu vardır. Zira sâlik, kendisine bulunduğu makamından daha yüksek bir makam keşif olunca: ona tahammül edemez ve orada istikrar edemeyebilir... Bu durumda da keşif ile haktan uzak büyük bir dalâlete düşer ³⁹⁵... Kâdî'nin sözleri bitti. ³⁹⁶

Zât ve Sıfat Nimetleri

Meşhur Üftâde Efendi (k.s.) hazretleri buyurdular: İsa Aleyhisselâm'ın kavmi bir kere isyan ettiler, uju "Mâide," sofrayı kaldırdı. Biz ise her vakit Allâhü Teâlâ hazretlerine âsî olduğumuz halde: Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetleri peş peşe üzerimize gelmektedir...

Bu şundandır: Çünkü İsa Aleyhisselâm'ın kavmine inen "Mâide," sofrası, sıfat mertebesindedir. Bizim üzerimize inen nimet ise, zât mertebesindedir. Zât'tan gelen asla tağayyur ve tebeddül (yani hiçbir surette değişikliğe) uğramaz. Değişiklik ancak sıfatla olur. ³⁹⁷

Dört Kavmin Bayramı

Burada bir şey kaldı. O bayram dört olup, dört kavim içindir: Birincisi: İbrahim Aleyhisselâm'ın kavminin bayramıdır. İbrahim Aleyhisselâm'ın kavmi bayramlarına çıktıklarında, o gelip, onların putlarını kırmıştı.

İkincisi: Musa Aleyhisselâm'ın kavminin bayramıdır. Bu bayrama şu kavli-i şeriflerle işaret edilmektedir:

- "Size miâd (vaad edilen vakit ve yer) dedi: zînet günü ve nasın toplanacağı kuşluk vakti." ³⁹⁸

Üçüncü bayram, İsa Aleyhisselâm'ın kavminin bayramıdır. Şu âyet-i kerime ile buna işaret edilmektedir:

- "İsâ ibn-i Meryem şöyle yalvardı: "Allahım! Ey bizim yegâne rabbimiz! Bize semâdan bir mâide indir ki, bizim için hem evvelimiz, hem âhirimiz için bir bayram ve kudretinden bir nişane ola ve bizleri merzûk eyle ki, sen hayru'r-râziki'sin." 138

Dördüncü bayram Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin ümmetinin bayramıdır. ³⁹⁹

Müslümanların Üç Bayramı

0 üç bayramdır.

1- Her hafta tekrar eden Cuma günüdür. Diğer iki bayram da;

2- Senede bir kere gelen ve sene içinde tekrar etmeyen Ramazan-ı şerif bayramı,

3- Ve senede bir kere gelen ve sene içinde bir daha tekrar etmeyen kurban bayramıdır...

Tekrar eden bayram, Cuma günüdür. O haftalık bayramdır. Çünkü Cuma günü, farz namazların ikmâli üzerine terettüp etmiştir.

Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, gece ve gündüz (24 saatte) mü'minler, üzerine beş vakit namazı farz kıldı. Dünya yedi gün üzerinde devran eder (döner...) Dünyanın dönmesiyle her ne zaman dünya günlerinden yedi gün kemâle erip tamamlanırsa, Müslümanlar da namazlarını kemâle erdirirler. Müslümanların namazlarını kemâle erdirmeye günü olan Cuma günü, onlara Cuma namazı meşru kılındı. (Cuma günü bayram oldu...) ⁴⁰⁰

³⁹³ Mesnevî-i Şerif: Defter. 2. s. 52,

³⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/198.

³⁹⁵ Bu incelikten dolayı gerçek tasavvuf ehli ve büyükler; "Allah'ın bize kerametler gösterip bizi dalâlete düşürme!" diye dua etmeyi tavsiye etmişlerdir.

³⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/198-199.

³⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/199.

³⁹⁸ Tâhâ: 20/59,

³⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/199-200.

⁴⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/200.

Cuma Günü Hadiseleri

Cuma günü, (ayrıca) yaratmanın kemâle erdiği gündür.

Adem Aleyhisselâm Cuma günü yaratıldı.

Cuma günü cennete girdi.

Cuma günü cennetten çıkarıldı.

Cuma günü dünyanın işleri sona erer.

Kıyamet Cuma günü kopacaktır.

Zikir ve mev'ize (vaaz, öğüt ve sohbet) dinlemek için toplanma günü Cuma günüdür...

Cuma namazı Cuma günü kılınmaktadır.

Onun için Cuma günü Müslümanlara bayram kılındı. Ve bundan dolayı da sadece (tek) Cuma günü nafile oruç tutmak nehyedildi.⁴⁰¹

Cuma Günü

Cuma gününde Hacca benzer hadiseler müşahade edilir. Rivayet edilir ki bu hac, miskinlerin (ve fakirlerin) hacadır.⁴⁰²

Cuma Namazı ve Nafile Hac

Saîd bin Müseyyeb (r.h.) buyurdular:

-"Cuma namazına şahid olmak; benim için nafile hac'dan daha sevimlidir. Cuma günü getirilen tekbirler, nafile hacda kesilen kurbanların yerine geçer; Cuma namazına erken gelme nisbetinde⁴⁰³..."

⁴⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/200.

⁴⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/200-201.

⁴⁰³ Nafile hac mı? Dîn-i Mübîn-i İslâm'ın kalkınması için yardımda bulunmak mı daha faziletli? Hakikat ve marifeti dile getiren bu sözler yanlış anlaşılmalıdır. İhlasla edâ edilen bir Cuma namazı, nafile bir hacdan daha sevimlidir, deniliyor. Yoksa farz olan hac değil... Ömründe bir kere hacca gitmek farzdır. Kendisine hac farz olan her Müslüman mutlaka hacca gitmelidir. Çünkü İslâm'ın şartlarından biri de hac'dır. Kişi, kendisine hac farz olduğu halde hacca gidemeyen, babaanne, dede ve nine gibi bir mirasçısının yerine onlar, vasiyet etmeseler bile onların yerine hacca giderse, hac onlardan düşmüş olur.... Bu tür hacca bütün âlim ve fakihler teşvik etmektedirler... Saîd bin Müseyyeb (r.h.) hazretlerinin sözü ettiği hac ise farz ve farziyetin iskâtü için yapılan hac değildir. Nafile hac'dır. Şuna çok dikkat etmek lazım:

Saîd bin Müseyyeb (r.h.) hazretlerinin

"Cuma namazında bulunmak benim için, nafile bir hac etmekten daha sevimli (ve daha faziletli)dir," buyurduğu zaman, yeryüzünde İslâm hâkimdi. Daha bir çok sahabe hayattaydı. İnsanların düşüncesi, bir gecede sabaha kadar, yüz, iki yüz. beş yüz ve hatta bin rek'at nafile namaz kılabilirdi. Şeriat ilimlerini öğrenmeyen ve bilmeyenler, devlet kademelerinde iş alamıyorlardı. Tefsir, hadis, fıkıh, kelam, akâid ve tasavvuf ilimleri öğreniliyor ve yaşıyorlardı. Her evde birkaç âlim vardı. O devrin kadın ve kızları bile icihad derecesinde fıkıh ve ilim sahibiydiler... Eğer Saîd bin Müseyyeb {r.h.} hazretleri, Fıkıh, usûl-u fıkıh, tefsir, hadis, kelam, akâid ve tasavvuf ilimlerinin tahsil edilmediği, bu ilimlerde ekmek, makam ve mevki olmadığı için, insanların çocuklarını dini tahsile vermediği ve hatta gerçek manâda dinî tahsil yapmanın zorluğu, imkansızlığı ve hatta yasak olduğu bir dönemi görseydi, acaba ne derdi? Ümmet-i Muhammed (s.a.v.)'ın evlâdının, ilk bahar seline kapılan kötükleri gibi ceहनeme yuvarlandığı bir devri görseydi acaba ne derdi? İnsanların cehalet ve maişet sarhoşluğuna kapılıp yollarını şaşırdukları, ilim adına cehaletin peşine koştukları, dinden ve imandan uzak yaşadıkları bir çağı görseydi acaba ne derdi? Malum olduğu üzere hac bir kere farzdır. Bu günkü hac, eskiden olduğu gibi, sadece yol masrafına sahip olmak ve gidip gelinceye kadar ailesinin maişetinin hazır olmasıyla olmuyor. Bu günkü hac ağır bir maddî külfet ile olmaktadır. Müslüman, farz olan haccını mutlaka edâ etmelidir. Ama farz hacdan sonra kaygısı ve düşüncesi. Ümmet-i Muhammed (s.a.v.)'m evlâdı olmalıdır. İslâm dininin kalkınması olmalıdır. Dinî ilimlerin halka öğretilmesi olmalıdır. Özellikle bu gün bir çok şehirlerde dinî ilimlerde tekâmül etmiş, icazet sahibi ve Müslümanların gönül rahatlığı içinde gidip kendisine fetva danışacakları gerçek bir âlimin ve hakikî bir -müftinin olmadığı realitesini göz önüne alırsanız; Cuma namazının kendisinden daha sevimli olduğu bir nafile hac için harcanan para ile bir âlimin yetişmesinin mümkün olduğu hakikati da nazarı itibâra alındığı zaman, nafile hacca mı gitmek daha sevap yoksa nafile hacca harcanacak para ile bir ilim talebesini yetiştirmek ve şeriat ilimlerini tahsil eden kişilere maddî yardımda bulunmak daha sevap ve daha faziletlidir? Memleketinde âlim bulunmayan, ilim talebesi olmayan ve kimsenin şeriat ilimlerine yönelmediği bir yerin Müslümanlarının her sene nafile hacca gitmeleri ve nafile haccı bir çeşit paye olarak kullanmaları ham soflalıktan başka bir şey değildir. Onlar hangi yüzle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin huzuruna varacaklardır? Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onlara:

-"Benim kitabım ve dinim garip ve sahipsiz İken sen hangi yüzle huzuruma geliyorsun?" demez mi? Bu gün, köyünde mahalle ve kentinde bir çok Müslümanın açıklık sınırnın altında olduğu, yokluk ve fakirlikten dolayı bir çok çocuğun ilaçsızlıktan öldüğü, fakirlikten dolayı gençlerin hırsızlık yaptığı, şeriat ilimlerini öğrenmeye kimsenin rağbet etmediği ve edenlerin ise mahrumiyetten dolayı devam edemediği bir çağda, kendilerinin tasavvuf yolunda olduğunu zanneden, bazı sahte şeyhler, bazı mülâhazalar ile nafile hacca gitmek yarışındadırlar... Nafile hacca gitme yarışında olan ve bunun için de sofularını ve kendisine intisap eden kişilere kendisini nafile hacca götürmeleri İçin baskı yapan ham sofla, câhil ve yobaz müteşâyihler (sahte şeyhler) şunu iyi bilmelidirler ki, İslâm dininin öğretilmesi, ilmin tahsiline bir dirhem katkıda bulunmak ve ilim talebelerine yardım, şer'î ilimlerin tahsili için bir dirhem harcamak ve bir âlimin yetişmesine vesile olmak, binlerce defa nafile hacca gitmekten daha faziletli ve daha sevaptır. Zira şeriat ilimlerinin öğretilmesinde bütün ümmet-i Muhammede fayda vardır. Nafile hacda ise sadece haccı yapan kişiye menfaat vardır. Bu tasavvuf, tarikat ve İslâmî şuurdan yoksun olan kimselerin hali şuna benzer: Devlet, halkının yoksul ve fakir olduğu bir vilâyetteki vatandaşların ihtiyacını karşılaması fakirlerine bakması, eğitim ve öğretimi için ilgili valiye bir ödenek gönderir. Ama vali, başkenti, başbakan ve devlet başkanını çok sevdiği için. o parayı devletin emirleri doğrultusunda, vatandaşların geçim ve eğitimi için harcamak yerine; gidip başkentte, harcar ve bakan, başbakan ve devlet başkanına yakın olmak için harcarsa, o paranın hesabını ona sormazlar mı? Demezler mi, "hangi yüzle yanımıza gelmektesin? Memleketinde insanlar aklıktan kınılırken, insanlar eğitim ve Öğretim göremez ve câhil kalırlarken sana verdiğimiz parayı hangi yüzle gelip, burada harcamaktasın?"

Tasavvuf büyükleri, müşid-i kâmiller ve gerçek şeyhler hep böyle düşünmüşlerdir. Buna göre hareket etmişlerdir. İşte size Örnek:

Abdullah bin Mübarek Hazretleri, bir sene hacdan sonra rüyasında gökten inen iki melekten birinin diğerine:

- "Bu sene kaç kişi hacca geldi?" diye sorduğunu duydu. Öbür melek: - "Altı yüz bin kişi"

- "Peki kaç kişinin hacı kabul edildi?"

- "Bunlardan hiç birinin hacı kabul edilmedi." Diye cevâp verdi. Abdullah bin Mübarek Hazretleri meleklerin bu şekilde konuşmalarını işitince üzerine büyük bir sıkıntı çöktü. Ağırılık bastı. Hayretler içinde kaldım. Neden sonra dedim ki:

- Bunca insan, bunca zahmet ve meşakkate katlanıp dünyanın her tarafından hacca geldiler. Çöller aşarak zor şartlarda yolculuk yaptılar. Büyük sıkıntılara katlandılar. Evini barkını, çocuklarını, eşini, anne ve babalarını bırakıp bin bir çile ile Beytullahı ziyarete geldiler... Bütün bu emekler boşa mı gidecek?

Bunun üzerine o melek:

- Bu sene hacca gelenlerin hiçbirinin hacı kabul edilmedi ama; hacca niyet edip gelemeyen bir Müslüman'ın sayesinde Cenab-ı Allah hepsinin hakkını fazl-u keremiyle kabul etti. Sordum:

- Kimdir o?

- Şam'da ayakkabı tamir eden Ali bin Muvaffak adında biri vardır. O hacca gitmeye niyet etmişti, fakat gidemedi. Lâkin hacı kabul edildi. Bu sene hacca gelen bu altı yüz bin hacı da ona bağışlandılar da hepsinin hacı kabul edildi. Hacılar ona dua etsinler.

Ali bin Muvaffak Hazretlerinin bu dereceye ne ile ulaştığını meleklerle soracaktım uykumdan uyandım...

Kendi kendime:

- Ali bin Muvaffak Hazretlerini ziyaret etmek üzerine vacip oldu. Gidip o zâtı ziyaret edeyim, hayır duasını alayım, dedim.

Arkadaşlarımdan ayrılıp Şam kafilesine katıldım. O büyük zâta biraz zemzem suyu yanıma alarak Şam'a gittim. Evini araştırıp buldum. Kapıyı çaldım. Bir kimse kapıya çıktı:

- Buyurun Efendim! Bir ihtiyacınız mı var?

- Adın ne, dedim.

- Adım Ali bin Muvaffak... Peki siz kimsiniz?

- Abdullah bin Mübarek.

Ali bin Muvaffak, Abdullah bin Mübarek adını işitince:

- "Çok şükür Allah'a evime iyi bir insan geldi. Herkesin kapısına gittiği yanına gidip duasını almaya çalıştığı âlim ve evliya benim gibi fakir, zelim ve hakir adamın evine geldi." Diye bir sayha atarak sevincinden kendinden geçti. Ayılınca gördüğüm rüyayı kendisine aktardım.

Haranın kabul edildiğini ve kendi hacı ile beraber altı yüz bin kişinin hac ibâdetinin de Cenab-ı Allah tarafından kabul edildiğini kendisine haber verdim. Çok sevindi. Şükür secdesine kapandı. Ağlayarak Cenab-ı Allah'a şükür etti. Ellerime sarıldı...

Kendisine sordum:

- Bana nasıl hayırlı bir amel işlediğini anlat... Cenab-ı Allah neden sana bu yüce dereceyi verdi.?

Ali bin Muvaffak hazretleri, ağlamaklı bir sesle:

- Ben ayakkabı tâmircisiyim... Pek bir gelirim yok. Zaten ayakkabı tamirine gelen insanların çoğu fakir olduğundan onlardan bırakınız fazla para almayı çoğundan hakkımı bile alamıyorum, içim Beytullah'ın aşkı ve Resûlullah'ın sevgisi ile yanıp tutuşmaktaydı. Hacca gitmek için tam otuz yıldır para biriktiriyordum. Otuz sene üç yüz dirhem gümüş biriktirdim. Bu sene hacca gidecektim. Hazırlıklarımı yapıyordum. Kendimi tamamen hacın manevi havasına kaptırıştım. Bir gece Komşumuzdan et kokusu geldi. Hanım hamileydi. Hanım benden et istedi. Gecelevin bütün kasaplar kapalıydı. Nereden et bulacaktım. Hanım bana:

- Git komşudan iste

- Ayıp olmaz mı?

- Canım et istiyor... Atalarımız "Komşu komşunun külüne muhtaçtır", demişler.

Evimizde et piştiği zaman bende onlara gönderiyorum, diye directti. Hanımın ısrarına dayanamadım. Gittim. Komşunun kapısını çaldım. Biraz etli yemek istedim. Komşum bana:

- Bizim yemeğimiz size helal değil dedi.

Hayret ettim:

- Neden helal olmasın? Sen de Müslüman değil misin?

- Elhamdülillah Müslüman'ım.

- Mesele nedir?

Komşum yüzünü duvardan tarafa çevirip hümgür, hümgür ağladı. Neden sonra göz yaşlarını silerek ağlamaklı bir sesle:

- "Kardeşim Ali Efendi! ile de beni konuşturmak mı istiyorsun? Bizim yemeğimiz size helal değil haramdır. Çünkü bizim kazanımızda pişen et leş etidir... Üç gündür çocuklarım bir şey yememişlerdi. Bütün Şam şehrinde bir iş bulamadım. Kimse bana iş vermedi. Çocuklar açlıktan halsiz bir hâle geldiler... Yemek yemek diye sayıklamaya başladılar. Onların iniltisi karşısında ne yapacağımı şaşırđım. Mecburen şehrin çöplüğüne gittim. Ölü bir hayvan leşi gördüm. Zaruret miktarınca ondan bir parça kesip getirdim. Onu pişiriyorum çocuklar açlıktan ölmesinler diye...."

Komşumun bu konuşmaları karşısında ben kendimden utandım.

İnsanlığımdan utandım. Müslümanlığımdan utandım. Hacca niyet etmemden utandım.

"Yanıdaki komşusunun aç olduğunu bildiği halde karnını doyurup yan gelip yatan bana iman etmiş değildir." Diyen peygamber efendimizden utandım. Hemen eve koştum. Otuz yıldır biriktirmiş olduğum hac parasını ve un, pirinç, mercimek, bulgur, yağ ve şeker gibi yiyecekleri alıp komşuma götürüp verdim. Hanım sordu:

- Hacca nasıl gideceksin?

- Ağladım, dedim. Komşum aç ve sefil iken ben hangi yüzle hacca gidebilirim? Hangi yüzle Lebbeyk Allahümme lebbeyk. diye bilirim? Hangi yüzle Peygamber Efendimiz Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v.)in huzuruna gidebilirim? Benim de haccim bu olsun....(Evliyalar Ansiklopedisi: c. 1,s. 158.)

Bu hadiseden büyük dersler alan Abdullah bin Mübarek hazretleri, yine bir sene hacca giderken bir çöplüğün yanından geçiyordu.

Orada yerde Ölü kuşu alan bir kızcağız gördü. Kıza yaklaştı, sordu:

- Kızım ölü kuşun eti yenmez. O'nu ne edeceksin?

Kızın yüzü kızardı. Utancından onun yüzüne bakamadı. Yere bakarak:

- Benden başka bir kardeşim daha var. Yoksuluz. Bir şeyimiz yok. Üç gündür açız. Biz aslında zengindik. Babamızın malı vardı.

Cuma namazı, diğer Cuma namazına kadar olan günahlara keffâret olup günahların silinmesini icabettirir. (2/464) Kişi iki Cuma arasında büyük günahlardan salim olduğu müddetçe... Hacc-ı Mebrûr, diğer bir hacca kadar olan o senenin günahlarına keffâret olduğu gibi...

Hakikaten şöyle rivayet olundu:

"Cuma günü salim (büyük günahlardan uzak) olan kişi, bütün günler (günahlardan) salim olur. " ⁴⁰⁴

Ramazan-ı Şerif Bayramı

Amma her sene tekrar eden bayramlar ise; o bayramların her biri senede bir kere gelir.

Birincisi, Ramazan-ı şerif bayramıdır. O da orucun ikmâl edilip tamamlanmasıyla terettüp eden bayramdır.

Oruç, İslâm'ın rükünlerinden üçüncü rüknü ve İslâm'ın üzerinde bina edildiği şartlardandır. Müslümanlar farz olan Ramazan-ı şerif orucunu tamamladıkları zaman; Allâhü Teâlâ hazretlerinden mağfîret ve rahmeti icâbettirirler. Ve cehennem azabından azad olurlar. Zira Ramazan-ı şerif orucu, geçmiş ve gelecek olan günahların mağfîret olmasını gerektirir. ⁴⁰⁵

Kurban Bayramı

(Her sene tekrar eden) ikinci bayram ise kurban bayramıdır. Kurban bayramı, iki bayramın en büyüğü ve en faziletlisidir. Kurban bayramı haccm ikmâli üzerine tertip edilmiştir. Hac, İslâm'ın dördüncü rüknü (şartı ve) İslâm'ın üzerinde bina kılındığı bir farzdır. Müslümanlar, haclarını tamamladıkları zaman; günahları mağfîret kılınır. Hac, arefe günü kemâle erer. Arefede vakfe, haccın en büyük rüknüdür.

Rivayet olundu:

Enes (r.a.) hazretleri buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Medine-i münevvereye geldiklerinde, Medineülerin iki bayramı vardı. O bayram günlerinde Medineliler oynuyorlardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Medinelilere buyurdu:

"Allâhü Teâlâ hazretleri, sizin için bu iki bayrama karşılık, kendilerinden daha hayırlı olan, Ramazan-ı şerif ve Kurban bayramı ile değiştirdi..." ⁴⁰⁶ Buyurdu.

Öldürdüler. Mallarımıza el koydular. Talan ettiler. Çalışacak yaşta olmadığımız için ancak çöplüklere geliyorum burada yenilecek ne bulursam alıp eve götürüyorum. Ölmek için ölü hayvan etine tenezzül ediyorum.

Gözleri yaşaran Abdullah bin Mübarek hazretleri elindeki, bin altından kırkını geri memleketine dönmek için ayırdı. Geride kalan dokuz yüz altmış altını da kıza verdi.

Arkadaşlarına:

-Geri dönüyoruz. Bu sene ki haccımız bu olsun. Ümmet-i Muhammed çöplüklerde ölü hayvan eti toplarken bizim hacca gitmemiz uygun olmaz, buyurdular.

Ve O sene hacca gitmeden yan yoldan geri döndü. (Evlialar Ansiklopedisi: c. 1, s. 159) Anadolu Evliyalarından Beyzade Efendi, bir sene hacca gitmeye karar verir... Hac için yolculuğa çıkma zamanını kararlaştırdılar. Eş ve dostları ile vedâlaştı. Tam hac yolculuğuna çıkacakları haftalarda eşi hastalandı. Bir gün hanımı yatakta yatarken dışarıdan et kokusu geldi. Kocasına seslendi:

"Efendi! Şu kızarmış et kimlerde pişiyorsa git benim hatırım için bir parça isteyiver.

Canım çekti. Beyzade Efendi:

"Hatun! Senin isteğin et olsun çarşıya gideyim sana etin ve kebabın en iyisini getireyim. Kadın ısrar etti:

"Hayır istemem... Ben sadece kokusu burnuma hoş gelen bu eti istiyorum. Beyzade Efendi diretti:

"Hanım çok şükür varlıklınız. Gidip fakir bir komşudan et istemek bize yakışmaz... Bizim onlara vermemiz lazım... Kadın:

"Ben hastayım, canım kokusu burnuma hoş gelen o eti istedi... Eğer bana biraz merhametin varsa git komşulardan o kızarmış eti bana iste.

Beyzade Efendi mecburen utana utana komşunun kapısına gitti... Kapıyı kendisine açan komşu kadına durumu anlattı. Komşu kadın:

"Bu eti size veremem?"

-Neden?

-Bu et size haram?

-Ya size?

-Helal.

-Neden?

-Efendim! Üç günden beri çoluk-çocuk açız... Çocukların ağlamalarına fazla dayanamadım. Haram olan bir necis eti getirip pişirerek onları oyalamaya çalışıyorum...

Beyzade Efendi evine koşar. Hac için ayırmış olduğu paranın büyük bir kısmını getirir

kadına verir. Geri kalan parasını da çevresindeki fakirlere ve ilim talebelerine dağıtır.

Bütün parasını dağıtarak fakir hale düştüğü için üzerinden haccın farziyeti düşer.

Bir hafta sonra Harputlular hacca giderken Beyzade Efendi gitmedi. Sebebini de açıklamadı. Arkadaşları bin bir zorluklarla Mekke-i Mükerrmeye vardıklarında Beyzade Efendi'yi orada gördüler. Her yerde onu önlere göre gördüler... Haline şaşırlar.

Bir mâna veremediler. Hacılar Harputa döndüklerinde durumu kendisine sordular. O:

-Siz Ka'beye hep yürümele mi varıldığını sanırsınız?

-Peki bu dereceye nasıl yükseldiniz?

-Hayır ve hasenat yüzünden....

Beyzade Efendinin bu hadisesinden sonra Harput'ta bir fakir hiçbir zaman muhtaç duruma düşmedi. Zenginler, fakir aramak için yarıştılar... Zekat ve sadaka verecek fakir bulamadıkları zaman bile oldu. (Evlialar Ansiklopedisi: c. 4. s. 75) ibret almak lazım. Mütercim.

⁴⁰⁴ Kenzu'l-Ummâl: 21049,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/201-206.

⁴⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/206.

⁴⁰⁶ Cennet ehli cennete girdikten sonra Cumartesi günü, bir münâdi şöyle seslenir:

Ümmet, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin zamanından bu güne kadar, inkar etmeksizin ve tereddüt etmeksizin bayram olarak edâ etmişlerdir.⁴⁰⁷

En Büyük Bayram

Bu dünya bayramları, âhiret bayramlarını hatırlatır.

Denildi: Dünyada müslümanların bayramı olan her gün âhirette, cennette de müslümanların bayramıdır. Cennette insanlar, bayramlarda Rablerinin ziyareti için toplanırlar. Allâhü Teâlâ hazretleri, de cennette Cuma günü kullarına tecelli eder.⁴⁰⁸

Rabbi Görme

"Mezîd günü" ki o kurban ve Ramazan-ı şerif bayramı günleridir. Cennet ehli o günlerde ziyaret için toplanırlar. Bu cennet ehlienden avamlar içindir.

Amma havas ise, her gün onlar için bayramdır. Havas ise günde iki kere, sabah ve akşam Rablerini ziyaret ederler.

Ehassü'l-havâs ise, her nefes onlar için bayramdır.⁴⁰⁹

Te'vilât-i Necmiyyeden

"Yâ Allah! Ey bizim yegâne rabbimiz! Bize semâdan bir mâide İndir..."

Sırlar ve hakikat sofrasını indir, inayet semâsından üzerinde hidâyet yiyecekleri olduğu halde inen esrar dolu sofralar...

"Bizim için olur."

Hak ehli sıdk-u samimiyet erbabı için olur. "Bir bayram,"

Onunla sevinecek ve ferahlanacak yap.

"Hem evvelimiz, hem âhirimiz için,"

İlk ve son nefesimiz için... Çünkü hakikat erbabı nefeslerinin başını ve sonunu murâkebe altına alırlar. Allâhü Teâlâ hazretlerine yükselmek ve Allâhü Teâlâ hazretlerine râğbet etmek için... Nefsin, Allâhü Teâlâ hazretlerine yükselmesi kendileri için bayram olur.

Allâhü Teâlâ hazretleriyle bareber hüviyeti olmak kendileri için bayramdır. Farisî olarak buyurulduğu gibi;

"Sofular için her vakit iki bayram vardır."⁴¹⁰

İsa Aleyhisselâm'ın Dini Tevhîd Diniydi

Yüce Meali:

Hem Allah buyurduğu vakit:

-"Ey Meryem'in oğlu îsâ! Sen mi dedin o insanlara "Beni ve yanında iki ilâh edinin" diye?" - Hâşâ!" der.

"Münezzeh sübhansin yârab! Benim için hak mayan bir sözü söylemem bana yakışmaz. Eğer söyledimse

---

-Huld Cennetinde Adem Aleyhisselâmın ziyafetine gelin. Bunun üzerine herkes gelir. Adem Aleyhisselâm da onların hepsine yedirir, içirir, giydiren ve sevinçle yerlerine geri dönerler. Sonra bir münâdi Pazar günü şöyle seslenir: -Naim Cennetinde Nuh Aleyhisselâmın ziyafetine gelin. Sonra bir münâdi Pazartesi günü şöyle seslenir:

-Firdevs Cennetinde İbrahim Aleyhisselâmın ziyafetine gelin. Sonra bir münâdi üal- günü şöyle seslenir:

-Me va Cennetinde Musa Aleyhisselâmın ziyafetine gelin. Sonra Çarşamba günü bir münâdi şöyle seslenir:

-Adn Cennetinde İsâ Aleyhisselâmın ziyafetine gelin. Sonra bir münâdi Perşembe günü şöyle seslenir:

"Ubuaacı abında Muhammed Mustafa (s.a.v.) in ziyafetine gelin. Sonra Cuma günü bir münâdi şöyle seslenir:

Rabbin ziyafetine gelin. Onlar da gelirler. Cenab-ı Allah onlara reçelli eder ve şöyle buyurur:

-Esselâmü aleykum yâ İbadî (Ey kullarım size selâm olsun.) Cenab-ı Allah'ın dilediği

kadar, onlar yüce Rabbe bakarlar. Müminler, altı cihetten münezzeh, yön,

yer, mesafe, cephe ve herhangi bir aracı olmaksızın Allah Teâlâ'yı görürler. Sonra

hepsi Onun için, secdeye kapanırlar. Cenab-ı Allanın dilediği kadar secdede

kaldıktan sonra, (Allâh'ü Teâlâ) onlara:

-Başlarınızı kaldırmın burası ibâdet yeri değildir, buyurun.

Bunun üzerine onlar, içinde buldukları bütün nimetleri unuturlar. Allâh'ü

Teâlâ'ya bakmak, onlar için, her şeyden daha sevimli olur. Allâh'ü Teâlâ şöyle

buyurur:

-Temennide bulunun (Dileyin benden ne dilererseniz) Onlar da:

-Senin rızanı temenni ediyoruz, derler. Bunun üzerine Allâh'ü Teâlâ:

-Ben sizden razı oldum, der.

⁴⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/206-207.

⁴⁰⁸ Sünen" Ebû Davud: 34. Müsned-i Ahmed: 13623,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/207.

⁴⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/208.

⁴¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/208-209.

elbette malûmundur. Sen benim nefsimdekini bilirsin, ben ise senin zâtındaki bilmem. Şüphesiz ki, sen allâmü'l-guyûbsun.⁴¹¹

Sen bana ne emrettinse, ben onlara ancak onu söyledim. Hep, "Rabbim ve rabbınız Allah'a kulluk edin" dedim ve içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde şahid İdim. Vaktâ ki, beni içlerinden aldın, üzerlerinde murâkib ancak sen kaldın ve zâten sen her şeye şahidsin.

Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki, senin kullarıdır ve eğer kendilerine mağfîret kılsan, yine şüphe yok ki, sen azîz, hakimsin.⁴¹²

Tefsîr-i Şerifi:

"Hem Allah buyurduğu vakit: "Ey Meryem'in oğlu îsâ!"

Ey habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed! Allâhü Teâlâ hazretlerinin, İsa aleyhisselâm'a; kâfirleri azarlamak ve İsa Aleyhisselâm'ın Allâhü Teâlâ hazretlerine kulluk ikrarıyla âhirette Kâfirleri, bütün insanların huzurunda susturacak olan kavî-i şeriflerini hatırlat! Onlara ibâdeti emretti ve Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Sen mi dedin o insanlara

"Beni ve anamı iki ilâh edinin?"

"Edinmek," fiilinin ikinci mefûlûdür.

"Allah'ın yanında (berisinde,)"

"Beni edinin," fiilin failinden hâldir. Sanki şöyle denildi:

"Beni ve annemi birer ilâh edinin" yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin ulûhiyetini ve ma'bûdiyetini tecâvüz ederek, ma'budlar edinin...

İsa Aleyhisselâm ile annesinin ma'bûd edinmesinden murad, ikisinin noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşmak suretiyle ilâh edinmektir. Şu kavî-i şerifte olduğu gibi:

- "İnsanlardan kimi de Allah'tan beride birtakım sınırlar ediniyorlar da, onları Allah sever gibi seviyorlar."⁴¹³

Çünkü onlardan hiçbir kimse, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ulûhiyetini nefyederek, sadece İsa Aleyhisselâm ve Hazret-i Meryem'in ulûhiyetini söyler değiller... (Yani onlar, Allah'ın ulûhiyetiyle beraber, İsa Aleyhisselâm ve Hazret-i Meryem'in ulûhiyetini söylerler...) Bundan maksat, kavlin nefsinin inkar etmek değil; belki onu söyleyen (İsa Aleyhisselâm ile Hazret-i Meryem'in ulûhiyetini söyleyenleri) azarlamaktır.

Bundan dolayı mübtedâ'dan sonra istifham harfi geldi. Onun için üs "böylece" denilmedi. Zira bu kavlin nefsinin (kendini) inkârdır.⁴¹⁴

Ebû Suûd Efendiden..

Mevlâ Ebû Suûd (r.h.) hazretleri buyurdular:

Kelamın aslının medân, yakînî söz ve istifham kaili tayin için değildir. Beyan edilen kullanma üzere mübtedâ hemzesinin kullanılmasından akla ilk gelen bu olduğu gibi... Ve şu kavî-i şerif buna delâlet eder:

"Dediler: 'Sen mi yaptın bunu ilâhlarımıza yâ İbrahim?!'"⁴¹⁵

Bunun benzerleri çoktur. Belki bu tayakkun üzerinedir. 0 da edinmek ve tayin için olan istifhamdır. 0 da Aleyhisselâm'ın emriyledir. Ve kendilerinin nefsi tarafından emirdir. Şu kavî-i şerifte olduğu gibi: (2/465)

-Siz mi saptırdınız kullarımı, yoksa kendileri mi yolu kaybettiler?' der."⁴¹⁶ Ebû Suûd Efendinin açıklamaları sona erdi.⁴¹⁷

Tevîlât-i Necmiyyeden...

İstifham'dan sonra isbât nefiydir, nefiyden sonra istifham isbât olduğu gibi...

Şu kavî-i şerifte olduğu gibi:

- "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"⁴¹⁸

Yani; "Ben sizin Rabbinizim," demektir. Isbâtta nefyin benzeri şudur:

- "Bir ilâh mı var Allah'la beraber?"⁴¹⁹

Yani: "Allâhü Teâî ile beraber bir ilâh yoktur," demektir.

Manâsı: Sen insanlara, beni ve annemi Allah'tan gayri birer ilâhlar edinin, demedin. Lakin onlar cehaletleri sebebiyle senin ta'zîminden dolayı hatta tard edip, seni medhette hadlerini tecâvüz ettiler... Bundan dolayı

⁴¹¹ Bakara; 2/165.

⁴¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/209-210.

⁴¹³ El-Enbiyâ: 21/62.

⁴¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/210-211.

⁴¹⁵ el-Furkan: 25/17,

⁴¹⁶ Suûd Efendi Tefsiri: c.3, s. 100,

⁴¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/211.

⁴¹⁸ el-A'râf: 17/172.

⁴¹⁹ En-Neml: 27/60.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

"Beni medhette ileri gitmeyin; Hıristiyanlar, Meryem oğlu İsa Aleyhisselâm'ı çok övmeye ileri gittikleri gibi..."⁴²⁰

Te'vilât-i Necmiyyenin sözleri bitti.⁴²¹

Hıristiyanları Azarlamak

Sual: Eğer sen; "Allâhü Teâlâ hazretleri, İsa Aleyhisselâm'ın böyle bir şey söylemediğini bildiği halde, böyle bir suâlî sormasının hikmeti nedir?" desen...

Cevâp: Derim ki: Bu İsa Aleyhisselâm'ın kavmini azarlamak ve bu makalenin emrine tazim içindir...

Şeyh Ebû Revk (r.h.) buyurdular:

İsa Aleyhisselâm bu hitabı işittikleri zaman, bütün mafsalları çözüldü, cesedindeki bütün kılların köklerinden bir kan pınarı kaydı.⁴²²

Kıyamette Kâfirler

Bu hitabın zahiri her ne kadar İsa Aleyhisselâm'a ise de hakikatte bu hitap, (İsa Aleyhisselâm'ın kâfir olan) ümmetindedir. Zira sünnetülah, Allâhü Teâlâ Hazretlerinin kıyamet günü kâfirlerle konuşmaması ve onlara bakmamasıdır... (Onun için bu şekilde Hıristiyanlara hitap edildi....)

"Dedi:"

Sanki: "O zaman İsa Aleyhisselâm ne dedi?" diye soruldu. (Bu mukadder suâlî cevap için buyuruldu:)

"Münezzeh sübhansın yâ rab!"

Tesbîh'in ismidir. Seni sana yakışmayan noksan sıfatlardan ve bunu söylemekten tenzih ederim. Veya senin hakkında böyle noksan şeyleri söylemekten tenzih ederim.

"Benim için hak olmayan bir sözü söylemem bana yakışmaz."

Benim için hak ve gerçek olmayan bir sözü söylemem doğru olmaz ve bana yakışmaz.

Eğer ben söyledimse,"

Bu sözü, "Elbette elbette sen biliyorsun."

Çünkü ben, bu sözü söylemeye kadir olamam; ancak sen onu içime vermen ve bana söyleme gücü verirsen söyleyebilirim. Bu da sen "ol" kavli-i şerifinle olur. Öyle bir söz eğer benden sadır olmuş ise, mutlak ve katıyetle senin ilmini gerektirir. İlmin intifası o sözün sadır olmadığını gösterir. Zira şu kesin bir gerçektir ki; lâzımın olmayışı melzûmün olmayışını gerektirir...

"Sen benim nefsimdekini bilirsin,"

Ben (sana karşı) içimde hiçbir şeyi saklayamam... Benim gizlediklerim senin malumundur.

"Ben ise senin zâtındaki bilmem."

Ben senin malûmatından gizlediklerini bilmiyorum...⁴²³

Müşâkaie Sanatı

Burada Allâhü Teâlâ hazretlerinin gizlediği şeyler, senin zâtındaki, "kavl-i şerifiyle onun malûmatı diye tabir olundu.

Bu, "Sen benim nefsimdekini bilirsin," kavli-i şerifinde, sohbet vuku bulan "müşâkaie"⁴²⁴ içindir.⁴²⁵

Allâhü Teâlâ İçin Zât Kelimesi

Çünkü insanların bilgileri, suretlerinin kendi için resmedilmiş mânâsında kendi nefsinde gizlidir. Aliâhü Teâlâ hazretlerinin malûmatı bunun tersinedir ve böyle değildir. Çünkü Allahü Teâlâ hazretlerinin ilmi huzurî'dir. O'nun zatından hiçbir suret ve hiçbir şey kesilmez. Onun için Allâhü Teâlâ için nefis kelimesini akla gelen

⁴²⁰ Sahih-i Buhârî: 1271,

⁴²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/211-212.

⁴²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/212.

⁴²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/212-213.

⁴²⁴ "Müşâkaie," "Bedîi Umrde beyân edilen manevî güzelliklerden olan sanatlardandır. Miftahü'l-Ulûm, (424), Telhis (139) ve Mutavvel (s. 648) ve diğer belâğât kitablarında; "Müşâkaie, şöyle tarif edilmektedir:

"Müşâkaie: sohbet vaki olduğu için bir şeyi lafzının gayri ile zikretmektir." Bu sohbet iki kısımdır:

1- Hakikî sohbet,

2- Takdirî sohbet

"Sen benim nefsimdekini bilirsin, ben ise senin zâtındaki bilmem!" kavli-i şerifinde hakikî sohbet var... Zira Allâhü Teâlâ hazretlerine "nefs," isnâd edilmez. Ancak, müşâkaie ygluyla sohbet esnasında; "Senin zâtında olanlar," ma'nâsında, "senin nefsinde olanlar" diye tabir olundu.... Müşâkaie, hakikî ve takdirî sohbet hakkında haha fazla malûmat için belâğât ilminin bir fenni olan "Bedîi ilmi"ne bakınız. Mütercim.

⁴²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/213-214.

manâsında kullanmak sahih değildir. ⁴²⁶

Allâhü Teâlâ Gayiblara Vakıftır

Olan ve olacak şeyleri bilen sadece Allah'tır.

"Şüphesiz ki, sen allâmü'

"Sen bana ne emrettinse, ben onlara ancak onu söyledim."

Nefiyle kendisinden sorulan şeyi, kendisine delâlet eden şeyi takdîm ettikten sonra tasrih ve beyan etmektedir.

Yani: Ben onlara ancak senin bana emrettiğini emrettim, demektir. Gerçekten denildi ki: "ben söylemedim," kavlı-şerifi, nüzul bir edep ve varid olan muvafık ve edebe riâyet ederek, denilmiştir...

"Hep, "Rabbim ve rabbınız Allah'a kulluk edin" (dedim.)"

"Onu" zamirindeki manâyı tefsir etmektedir. kavi ile emredilene tefsir ve tasrih etmektedir.

"Sen bana ne emrettinse..." kavlı-şerifinde bulunanı tefsir etmemektedir. Çürkü bu kavlı'nın mefûlibih sarihidir.

Takdiri: Ancak sen bana emrettiysen, ben onu söyledim, lafızıyla o senin sözün olan; "Rabbim ve rabbınız Allah'a kulluk edin" dedim, demektir. '

"Ve ben onların üzerlerinde şahid idim,"

Gözetleyici olup, onların hallerini gözetliyor ve onları senin emirlerin doğrultusunda amele sevk ediyordum. Onları sana muhalefet etmekten men ediyordum. Veya onlardan kâfir ve imân üzere olan kişilerin hallerini müşahede etmekteydim...

"İçlerinde bulunduğum müddetçe..." Onların içinde bulunduğum müddetçe...

"Vaktâ ki, beni içlerinden aldın..."

Sen, beni onların içinden kendine kabzettığın ve beni göğe kaldırdığında ise;

"üzerlerinde murâkib ancak sen kaldın..."

Sadece sen... Senden başkası değil, onların amellerinin üzerine hafız ve murâkib sensin... Sen muhalefetten ismetten (korunmasını) istediğin kimseyi, delâletle ve peygamberleri Söndermek ve âyetleri göndermekle onun üzerine tenbih ederek, muhalefetten menettin. Ve sapıtan dalâlete düşenler ise, rezil ve rüsvây oldular. Onun için de dediklerini de dediler...

"ve Zâten sen her şeye şahidsin!"

Ona muttalisin. Onun için murâkıbsın.

"şehid" kelimesine taalluk etmektedir. Takdîm, fasıla (âyet sonlarına) riâyet içindir...

"Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki, senin kullarındırlar..."

Sen kullarına (azabı hak edenlere) azab edersin. Mâlikü'l-mutlak {mutlak olarak mâlik olan zatın mülkünün üzerinde tasarruf etmesinde ve) mülkünde yaptıklarına asla itiraz edilmez. Bunda onların Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayriye ibâdet ettikleri cihetten (ve ma'budü) değiştirmelerinde azaba müstahak olduklarına tenbih . vardır. (2/456)

kendilerine mağfîret kıalarsan, yine şüphe yok ki, sen azîz, hakîmsin."

Bundan ne acziyet ve ne de kabahat (çirkin görmek) yoktur. ⁴²⁷

Azab ve Mağfîret

Zira muhakkak ki sen, sevap vermeye ve sevap işlemeyen kişiye de azab vermeye kadir ve kuvvet sahibisin. Sen ancak bir hikmet ve doğrulukla azab edersin.

Her cürmün bağışlanması muhakkak ki güzeldir. Eğer cürümlerinden ve günahlarından dolayı azab olunursa, adalet edilmiş olur. Eğer mağfîret edersen, fazl-ü kereminle muamele etmiş olursun. ⁴²⁸

Müşriklere Mağfîret Yok

Sual: Eğer sen: "Müşriklere mağfîretin olmadığı şirki vücûdü hasebiyle katiiyetle sabit ve müşrike azap olunması da katiiyetle vardır. Buna nazaran, her bir şeyin kendi tarafından vücûdü ve ademi (olmaması) caiz ve vukuu muhtemel olan bir şey hakkında "eğer" şart harfinin kullanılmasının manâsı nedir?"

Cevap: Derim ki: Müşrikte şirkin bulunmasıyla beraber, güfrân ve affedilmesinin katiiyetle nefyedilmesiyledir.

Akıl cihetinden nefyedilmesinin caiz olması değildir. Bundan her ikisinde "e-ğer" şart harfinin kullanılmasının caiz olması sahihtir. Zira mücerred zatî imkanda kullanılması sahihtir ve caizdir. Denildi: Tereddüt, iki fırkaya nisbetledir.

"Eğer onlara azap edersen," kavlı-şerifinin manâsı, onlardan kâfir olanlara azap edersen, demektir.

"Ve eğer kendilerine mağfîret kıalarsan," kavlı-şerifinin manâsı da. onlardan imân edenleri mağfîret kıalarsan,

⁴²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/214.

⁴²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/214-216.

⁴²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/216.

demektir.⁴²⁹

Efendimiz (s.a.v.)'in Ağlaması

Rivayet olundu:

Bu âyet-i kerime indiği zaman. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, o geceyi ibâdetle ihya etti. O gece kıyam ediyor, oturuyor ve secde ediyordu. Sonra buyurdular:

-"Ya Rabbi! Ümmetimi Ümmetim!" diye yalvardı. Ağladı. Bunun üzerine Cebrail Aleyhisselâm indi:

-"Allâhü Teâlâ sana selâm okuyor ve sana buyuruyor: Ümmetin konusunda elbette seni râzî edeceğiz ve sana kötülük edip seni⁴³⁰ üzmez⁴³¹ buyurmaktadır⁴³²

Sâdıklar

Yüce Meali:

Allah buyurur ki: "Bu, işte sâdıklara sadâkatlerinin fayda vereceği gündür. Onlara, altından ırmaklar akar cennetler var; ebediyyen içlerinde kalmak üzere onlar..." Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı... İşte, o fevz-i azîm bu.119

Allah'ındır bütün o göklerin ve yerin ve bunlarda ne varsa hepsinin mülkü... Ve O, her şeye kadîr, dâima kadirdir...120⁴³³

Tefsîr-i Şerifi:

"Allah buyurur ki:"

Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet, İsa Aleyhisselâm'ın cevâbının akabinde onun doğruluğuna işaret ederek buyurur. Sâdıkların hallerinin beyânının zımında İsa Aleyhisselâm'ın sıdkıyet (ve. doğruluğuna) işaret ederek buyurur. Çünkü İsa Aleyhisselâm da sâdıkların zümresindedir.

"Bu, işte"

Kıyamet günü, elemektir.

Bu kavî-i şerif mübtedâ ma ba'diise haberidir.

"Sâdıklara sadâkatlerinin fayda vereceği gündür..."

Fayda verecek olan sadakattan murad, dünyada olan sadakattir. Çünkü kişiye menfaat veren şey, mükellef halinde iken yaptığı şeylerdir.

Kıyamet günü, cinayetini itiraf eden, bir canıye bu itirafı ve doğru söylemesi kendisine asla fayda vermeyecektir.

Yine dünyada cinayetini itiraf eden bir canıye bu itirafı ve doğru söylemesi kendisine fayda vermez.

Zira buradaki sadakat, herkesin herhangi bir konudaki doğru söylemesi değildir. Belki bu sadakat, din işlerinde (doğruluk üzerine olmak) ve en din işlerinin en büyüğü olan ve bizimde sadedinde olduğumuz; Tevhîd, Şeriat,

Ve kendilerine taalluk eden hükümlerinde sadakattir. Doğru konuşan peygamberleri tasdik etmektir. Doğruluğa davet edenler. Peygamberleri tasdik eden ümmetler... 7-Akâid ve amel cihetinde peygamberlere inanan

kişilerdir...
tından ırmaklar akar cennetler var; ebediyyen içlerinde kalmak üzere onlar..."

Sanki (mukadder bir sual ile) denildi: -"Menfaat olarak sâdik kişilere ne vardır?" Denildi ki: -"Onlar için daimî

bir cennet, ebedî bir sevap var. İşte büyük kurtuluş, fevz-ü necat budur.

"ebed" kavî-i şerifi, yani ebede kadar, demektir.

"ebediyyen," kavî-i şerifinin tekididir. Yani Farisî olarak:

"Zaman olur, bunlar sona ermezler (yani bu nimetler hiçbir

⁴²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/216-217.

⁴³⁰ Sahih-i Buhârî:4712, Tirmizi: 2434, Müsned-i Ahmed: 9340,

⁴³¹ Bu kounda hadisi-i şerifte şöyle buyurulmaktadır:

Abdullah bin Amr bin As (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. -Efendimiz (s.a.v. hazretleri, İbrahim Alevhisselâm hakkında olan; Rabbim. Çünkü onlar insanlardan bir çoğunu şaşkırttılar. Bundan böyle kim benim izimce gelirse, işte o bendendir, kim de bana isyan ederse artık sen gafûr'sun. rahîm'sin." İbrahim: 14/36/ Ayet-i kerimesini çok okudu. (Defalarca tekrar etti.) Ve İsa Aleyhisselâm'in:

"Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki, senin kullarıdır ve eğer kendilerine mağîret kılsan, yine şüphe yok ki, sen azîz. hakimsin." El-Mâide: 5/118, Âyet-i kerimesini, çok okudu. Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, elini göğe kaldırdı (ve ümmeti için yalvarmaya başladı).

-"Allâhüm! Ümmetim! Ümmetim!" dedi ve (ümmeti için) ağlamaya başladı.

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, Cebrail Aleyhisselâm'a emretti:

-"Ey Cebâril Habîbim Ahmed! Rasûlüm Muhammed'e git! -Rabbim onun niye

ağladığını çok iyi biliyor- Ona neden ağladığını sor!"

Cebrail Aleyhisselâm. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi. Ona neden ağladığını sordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, niçin ağladığını ona haber verdi. Her şeyi en iyi bilen, Allâh'ü Teâlâ hazretleri, Cebrail Aleyhisselâm emretti:

-"Ey Cebrail! (Habîbim Ahmed Rasûlüm) Muhammed (s.a.v.) git! O'na de ki:

-"Muhakkak ki biz, yakında ümmetin hakkında' seni razı edeceğiz! Seni unutmuyoruz!" Sahih-i Müslim: 301.

⁴³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/217.

⁴³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/218.

zaman nihayet bulmaz)..." demektir. ⁴³⁴

Allah'ın Rızası

"Allah onlardan razı olmuş,"

Taat sebebiyle, "Ve onlar da Allah'tan razı oldular..."

Keramet ve rıdvân'a nail olmakla... Cennetler üzerine zâid olan feyz ve nâiliyettir... Onun ötesi ve sonucu yoktur. Bunun için Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

İşte, "

Yani rıdvân'a nail olmak...

"Fevz-i azîm'dir." ⁴³⁵

Yani geniş ve büyük kurtuluştur. Fevz'in hakikati, murada nail olmaktır. Fevzin büyüklüğü, kurtuluşun kendisine taalluk ettiği matlûbun sâninin büyüklüğü içindir. O da, ötesinde, hiçbir matlûp, arzu ve istek bulunmayan Allah'ın rızasıdır. ⁴³⁶

Mülk Allâhındır

"Allah'ındır bütün o göklerin ve yerin ve bunlarda ne varsa hepsinin mülkü..."

Hakkın tahkiki ve Hıristiyanların yalanlarına tenbih ve Hıristiyanların İsa Aleyhisselâm ile annesi hakkında inandıkları fesadı beyan etmektedir.

Yani göklerin ve yerin mülkü hâsseten Allâhü Teâlâ hazretlerindir; akıllılar ve diğerlerinden... O mülkünde istediği gibi tasarruf eder,

1- İcâdeder,

2- Ademiyet verir (fânî kılar...)

3- Öldürür,

4- Diriltir.

5- Emreder,

6- Nehyeder,

7- Var eder

8- Yok eder..

Bütün bunları yapmada hiçbir şey (ve kimse) Allâhü Teâlâ hazretlerine müdâhele edemez...

Ve O, her şeye kadîr, dâima kadirdir..."

1- Kudretinde baliğdir.

2- Kudretinin sonu yoktur.

3- Acziyetten münezzehdir.

4- Za'fiyetten münezzehdir.

5- Mukaddestir.

6- Mübarektir.

7- Yücedir.

8- Noksansız sıfatlardan temiz ve mühezzehdir... ⁴³⁷

Şirk Koşanlar

Mesnevîde buyuruldu:

Bir kimse halkına mâlik olamaz...

Helak olacaktan başkası ise ona şirk koşamaz.

Allah mülkünde Bir'dir. Allah'ın benzeri ve ortağı yoktur.

Kullara O'ndan başka kudret ve kuvvet sahibi ⁴³⁸ yoktur." ⁴³⁹

Yafan ve Riya

Bil ki bu âyet-i kerime.

⁴³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/218-220.

⁴³⁵ Ruhü'l-Beyân tefsirinin metninde bu kavî-i şerîf şöyle zamîr-i munfasîl ilâvesiyle:

"O fevz-i büyüktür," diye geçmektedir. Halbuki Kur'ân-ı kerîmin metninde zamîri yoktur. Bu zamîr, matbaa hatası olarak yazılmış... Fakat ne yazık ki. Ruhü'l-Beyân tefsirini yeniden dizen ve yayınlayan "Darül-lhyâ-u't-Türâsu'l-Arabî,"nin yeni baskısında bile bu hata olduğu gibi korunmuştur.

⁴³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/220.

⁴³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/220-221.

⁴³⁸ Mesnevî-i Şerîf: Defter: 4, s. 90,

⁴³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/221-222.

-"Allah buyurur ki: "Bu, işte sâdıklara sadâkatlerinin fayda vereceği gündür. Onlara, altından ırmaklar akar cennetler var; ebediyyen içlerinde kalmak üzere onlar..." Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı... İşte, o fevz-i azîm bu..." sâdik olup doğru söyleyen kişilere kıyamet gününde sadakatlarının menfaat vereceğini dile getirdi.

Fakat kıyamet günü, yalan ve riyakârlık hiçbir surette sahibine menfaat ve fayda sağlamaz. (2/467) ⁴⁴⁰

Zâhid Görünüp...

Ne güzel buyurmuşlar:

- "Ey gönül!

Kurtuluş yolu için,

Hayra delâlet etmekteyim!

İşleme!

Fıskve gösterişi...

Zühd döşeyip, zahid olarak görünürken... ⁴⁴¹

Doğruluk

Aklı kişiye düşen vazife, sıdk (ve doğruluk) yolunda çalışmaktır. Çünkü imândan sonra doğruluk kişiyi, ihsana çeker; imândan önce doğruluk da kişiyi imâna çeker... ⁴⁴²

Hikâye (Hıristiyan Genç)

İbrahim Havas (k.s.) hazretlerinden hikâye olundu ... İbrahim Havas (k.s.) hazretleri, sefere çıkmak istediği zaman, hiçbir kimse onun nereye gideceğini bilmezdi. Kendisi de nereye gideceğini hiç kimseye söylemezdi.

Sefere çıkacağı zaman (ciddî bir hazırlık yapmaksızın) su kabını alır ve hemen yola çıkıp yürüdü...

Hâmid el-Esved (r.h.) buyurdular:

Bir keresinde onunla beraber mescid'te bulunuyorduk. Su ibriğini aldı ve yürümeye başladı. Ben de onun ardına takılıp yürüdüm. Kâdisiye'ye ⁴⁴³ vardığımızda bana;

- "Ey Ahmed! Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Ben de;

- "Efendim, senin çıkmanla ben de çıktım... (Sen nereye gidersen ben de oraya giderim...) 0:

- "İnşallahü Teâlâ ben Mekke-i mükerremeye gitmek istiyorum!" dedi. Ben de;

- "İnşallahü Teâlâ ben de Mekke-i mükerremeye gitmek istiyorum!" dedim.

Birkaç gün sonra, bize bir genç katıldı. Bizimle beraber bir gece ve gündüz yürüdü. Bu Allâhü Teâlâ hazretlerine bir kere olsun bile secde etmedi. Ben İbrahim Havas (k.s.) hazretlerine yaklaştım ve ona:

- "Bu genç! Namaz kılmıyor!" dedim. Bunun üzerine oturdular. Ve:

- "Ey genç! Sana ne oluyor, neden namaz kılmıyorsun? Halbuki namaz, senin üzerine hacdan daha vacib (farz)dır," dedi.

O genç:

- "Ey şeyh! Benim üzerime namaz farz değildir!" dedi. Ben;

- "Sen Müslüman değil misin?" diye sordum. O;

- "Hayır!" dedi. Sordum:

- "Peki sen nesin?" 0:

- "Ben Hıristiyanım!" dedi.

(Peki neden bize takıldın? 0:)

- "Lakin benim Hıristiyanlıktaki işaretim tevekküldür. Nefsim bana, tevekkül haline erdiğini iddia etti. Fakat ben nefsimi, iddia ettiği şeyde yani tevekkülde tasdik etmedim. Ta ki onu, ma'bûd'tan başka hiçbir varlığın mevcut olmadığı bu çöle çıkarttım ki, içimde bulunanı dışarıya çıkartayım ve hatırıma gelenleri imtihan edeyim!!!" dedi.

İbrahim Havas (k.s.) hazretleri ayağa kalkıp yürüdüler ve buyurdular:

- "Bırak onu seninle gezsın!

O Hıristiyan genç bizimle yürüdü... Ta ki Merv vadisine vardık.

İbrahim Havas (k.s.) hazretleri üstündeki (deri) elbiseyi çıkarıp su ile yıkadı ve temizledi. Sonra oturdu. Ve ona sordu:

- "Adın nedir?" 0;

- "Abdulmesîh" dedi. İbrahim Havas (k.s.) hazretleri ona:

- "Ey Abdulmesîh! Burası. Mekke'nin girişidir. Harem bölgesidir. Allâhü Teâlâ hazretleri, senin benzerin olan

⁴⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/222.

⁴⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/222.

⁴⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/222.

⁴⁴³ Küfeye yakın bir şehirdir.

kişilere buraya girmeyi haram kıldı. Ve Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Ben hemen Müslüman oldum. Güsül abdesti aldım ve ihrâm'a girdim, işte bu gün ben seni arıyorum...

Bu hadise üzerine İbrahim Havas (k.s.) hazretleri bana döndüler ve:

-"Ey Hamid! Bak! Hıristiyanlıktaki sıdkiyet ve doğruluk, sahibini nasıl İslâm'a getirip kendisine hidâyet nasip ettirdi!!!"

Sonra biz, onunla arkadaşlık ettik. Ta ki fakirler (sofular) arasında ölünceye kadar.... Noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü Teâlâ hazretleri, ona rahmet etsin...⁴⁴⁴

Selâm Olsun

Ne güzel buyurmuşlar:

-"Ey o bütün imân edenleri Müşrikler bir pislikten ibarettirler. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah sizi fazlından zenginleştirecektir İnşallah. Her halde Allah alîm'dir, hakîm'dir." ⁴⁴⁵

Senin nefsinden keşf olunmasını istediğin şey, senin için ortaya çıktı. Mekke'ye girmekten sakın! Eğer seni Mekke-i mükerremede görürsek, seni oradan çıkarırız...

Hamid el-Esved (r.h.) buyurdular:

Biz onu orada terk ettik ve Mekke'ye girdik... Vakfe yerine çıktık. Biz Arafatta otururken, birden onunla karşılaştık. Üzerinde iki elbise olup (ihrama girmiş bir halde) insanların yüzlerini araştırıyordu. Hatta gelip üzerimizde durdu. İbrahim Havas (k.s.) hazretlerinin yanına oturup, onun başını öptü. İbrahim Havas (k.s.) hazretleri o gence:

-"Ey Abdulmesîh ne oldu sana?" dedi. O:

-"Heyhat! Dedi. Bu gün ben, Mesîh (İsa Aleyhisselâm'ın) kendisine kul olduğu zâtın kuluyum... "

İbrahim Havas (k.s.) hazretleri ona:

-"Hadiseni (başından geçenleri) bana anlat?" dedi. O:

-"(Sizin ayrılışınızdan sonra) ben yerimde oturdum. Bir hacı kafilesi geldi. Ben de Müslüman kılığına girerek kalktım. Sanki ihrâmli imişim gibi davrandım. Bir zaman sonra gözüm Ka'beye Çarptı. (Beytullahı gördüm)... O anda benim yanımda (inancımda) İslâm dininden başka bütün dinler, izmihlale uğradı (ve silindiler...)

Selâm olsun, her sâdıktan sâdât'a....

(Ululara ve silsile-i sâdât'a...)

Selâm olsun, vecd sahibine,

Her âşıktan...

Selâm olsun, sahlv sahibi uyanıklara,

Her gafîl sarhoştan... (Sokr sahibi kimselerden...)

Selâm olsun, her türlü külfetten kurtulanlara...

Selâm olsun ölümünden önce ölenlere...

Selâm olsun, göçmeden önce göçenlere....

Allâhım bizeleri, kurtulanlardan eyle! Çünkü gerçekten bizler, muhtaç olanların zümresindeyiz. Âmine yâ Muîn!

Mâide sûresi, içinde bulunan fâidelerle beraber bitti.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerimize bol bol gelen nimetlerine hamd olsun.

Salât (ü selâm) Allah'ın resulü (s.a.v.) hazretlerinin ve ehlinin üzerine olsun, çoğalan salât olarak....

Bu (Mâide sûresinin bitimi) bin yüz (1100) yılının Muntazam Muharrem ayının üçünde sona erdi.

inşallah bunu El-En'âm sûresi takip edecektir.

Ruhu'l-Beyân Tefsirinden ikinci cilt tamam oldu.

Ruhu'l-Beyân tefsirinin ikinci cildinin tercümesi 15 Cemâziye'l-âhir 1425yılında gece saat 1.30da tamam oldu.

Bu tercümeyi müyesser ve nasıp eden Allâhü Teâlâ hazretlerine sonsuz hamd-ü senalar olsun. Ömer Faruk Hilmi

Tashih 22 Şaban 1425 Saat 00. 03 (A. Dedeoğlu) ⁴⁴⁶

⁴⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/223-225.

⁴⁴⁵ Et-Tevbe: 9/28.

⁴⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/225-226.